

INTERNATIONAL
A E G E A N
SYMPOSIUMS

On Social Sciences & Humanities

February 15-16, 2020 / Izmir, Turkey

Proceeding Book

Editor

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade

ISBN: 978-625-7914-12-3

ISPEC Publishing House

INTERNATIONAL AEGEAN SYMPOSIUMS
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
February 15-16, 2020 / Izmir, Turkey

PROCEEDING BOOK

EDITOR

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade

All rights of this book belong to ISPEC Publishing House
Authors are responsible both ethically and juridically
ISPEC Publications - 2020©

Issued: 10.03.2020

ISBN: 978-625-7914-12-3

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

- **INTERNATIONAL AEGEAN SYMPOSIUMS On Social Sciences & Humanities**

DATE AND PLACE

- February 15-16, 2020 / Izmir, Turkey

ORGANIZATION

- **ATLAS INTERNATIONAL JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES
ISSN - 2616 - 936X**

HEAD OF ORGANIZING COMMITTEE

- Prof. Dr. Natalia LATIGINA

SCIENTIFIC COMMITTEE BOARD

Ahmad Sharif FAKHEER

Beirut University

Dr. Orhun Burak SOZEN

Gaziantep University

Dr. Dime ATIS

Sakarya University

Dr. Ayse ERKMEN

Gaziantep University

Dr. Guray ALPAR

Turkish Army

Dr. Ludmila MEDVEDEVANYA

Russian Academy of Sciences

Dr. Nilgün ÖZPOZAN

Erciyes University

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA

Kyrgyz Economy University

Dr. Tüba KARAHİSAR

Dr. Celal HAYIR

Dr. Devran DENİZ

Bandırma Onyedi Eylül University

Dr. Ulaş IŞIKLAR

Beykent University

Dr. Volkan HAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

Dr. Nizam Orçun ÖNAL

Erciyes University

Dr. Filiz GOLPEK

Hasan Kalyoncu University

Dr. Seher ŞEYLAN

Işık University

Dr. Mustafa AVCI

Anadolu University

Dr. Ayşenur ERDİL

İstanbul Medeniyet University

Dr. Fatma Ecem CEYLAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

Dr. Nilay ÖZSAVAŞ ULUÇAY

Muğla Sıtkı Koçman University

Dr. Murat TUYSUZ

Marmara University

Dr. Mahmut DOĞAN

Marmara University

Dr. Nalan BÜKER

Işık University

INTERNATIONAL
A E G E A N
SYMPOSIUMS
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
February 15-16, 2020 / IZMIR, TURKEY

swissôtel
Hotels & Resorts

PROGRAM

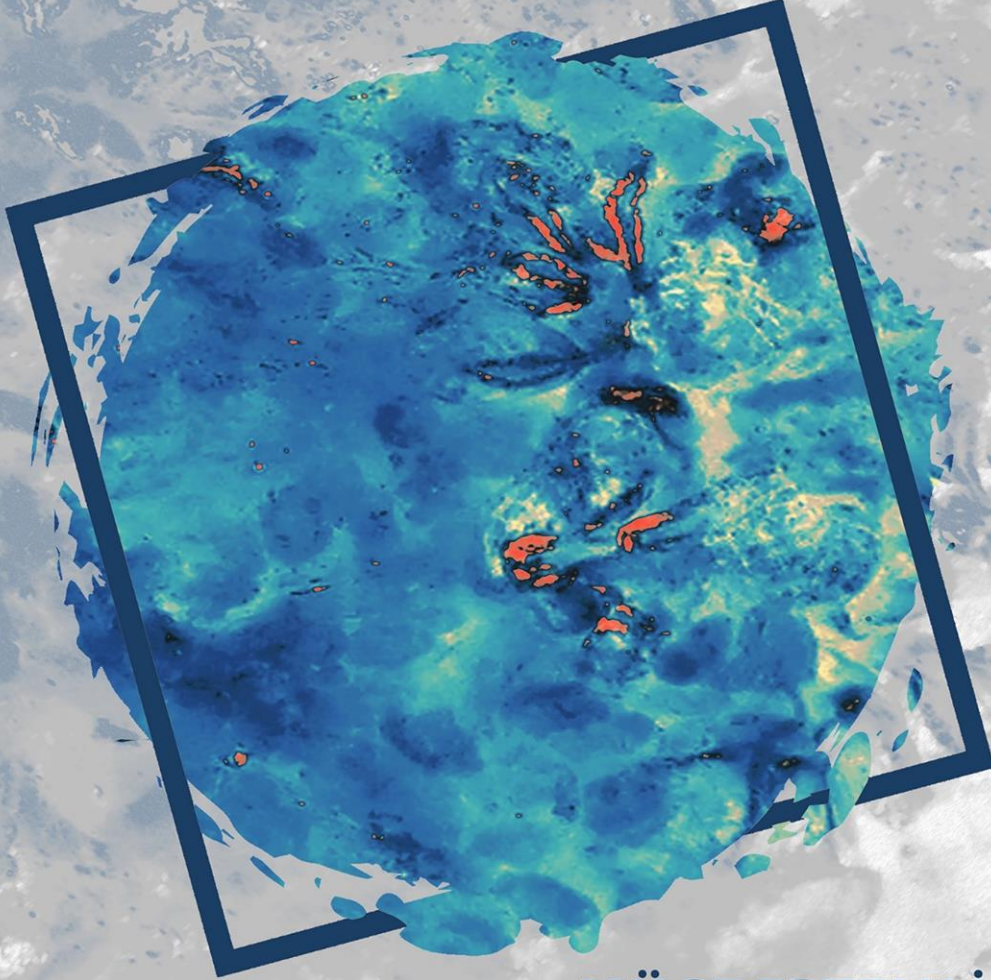
CONFERENCE VENUE: SWISSÔTEL BÜYÜK EFES

ADDRESS: Alsancak, Gazi Osman Paşa Blv. No 1, 35210 Konak/İzmir

- Registration desk opens at 09:00 and shall function till 17:00 pm.
- Please registrate at least an hour prior to your session
- Be in the session room at least 10 minutes before the session starts
- Head of session are fully empowered in all matters related to the presentations, coffee-breaks and session.
- Certificates will be given by the session chair at the end of the session.
- In the congress program, requests such as location and time changes will not be taken into consideration.
- If you think there are any shortcomings in the program, please email us at the latest by 09 February 2020
- The names of the authors and titles of paper in the certificate will be printed as in the program.
- Participant Countries: Turkey, Iraq, Cyprus, Azerbaijan, Algeria, Kazakhstan

METAMORPHOSIS

Textural Experiences

MÜGE ERTEMLİ

Personel Exhibition

SWISS OTEL | İZMİR | 15-16 FEBRUARY | 2020

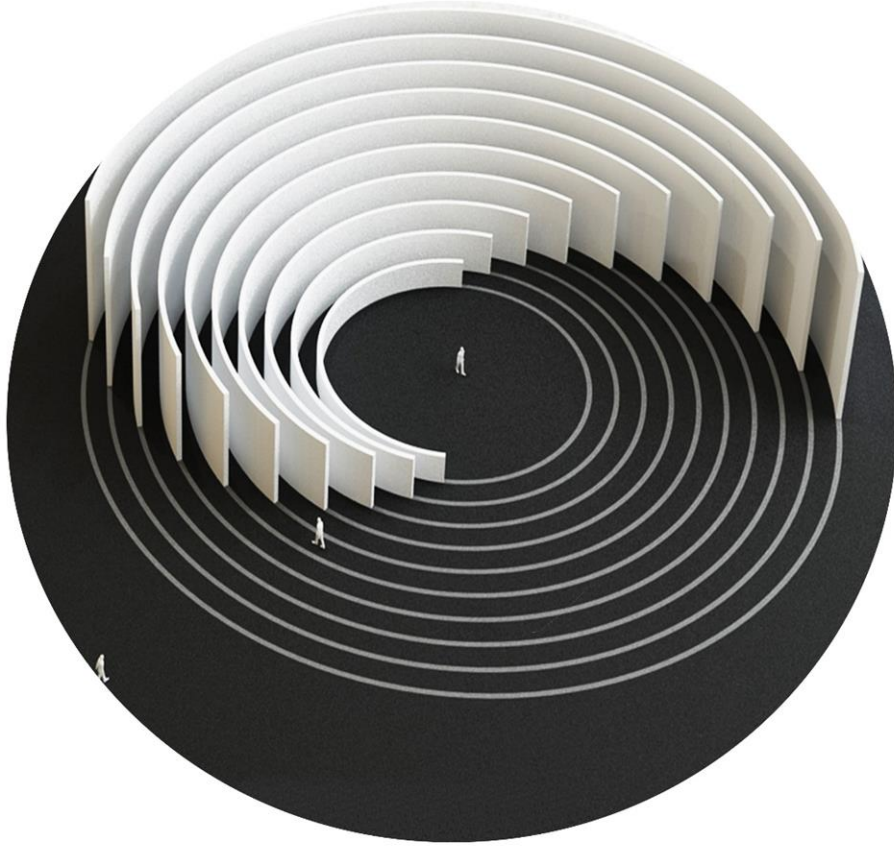

swissôtel
Hotels & Resorts

COSMO-S-PACES

HANDAN ÖZSİRKINTI KASAP
KİŞİSEL MEKAN TASARIMI SERGİSİ

SWISS OTEL | İZMİR | 15 -16 ŞUBAT 2020

maltepe üniversitesi maltepe university
İSTANBUL www.maltepe.edu.tr İSTANBUL www.maltepe.edu.tr

swissôtel
Hotels & Resorts

Head of the session:	Date: 15.02.2020	Time:	Saloon:
Dr. Öğr. Üyesi Abdulkerim DİNÇ	Saturday	10 ⁰⁰ :12 ³⁰	-1-
Autors	Topic Title		
Dr. Öğr. Üyesi Faruk ÖZTÜRK	MOLLA NİZAMÜDDİN AHUNUM'UN HAYATI VE ÇAĞATAYCA YAZILMIŞ HİKMET-İ NİZAMÜDDİN ADLI ESERİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ		
Dr. Öğr. Üyesi Faruk ÖZTÜRK	MÜTERCİM ASIM'IN AL-KAMÜSU'L-MUHİT TERCÜMESİNDE HASTALIK ADLARI		
Dr. Öğr. Üyesi Abdulkerim DİNÇ	AHMET HAŞİM VE EMPRESYONİZM		
Dr. Öğr. Üyesi Abdulkerim DİNÇ	ZEKİ ÖMER DEFNE'NİN ŞİİRİNİN KAYNAKLARI		
Assoc. Prof. Nazile Abdullazade Xoşbaxt Aliyeva	XX YÜZYIL AYDINI REŞİD BEY EFENDİYEVİN YARATICILIĞINDA AZERBAIJAN EDEBİYATI EĞİTİMİNİN SORUNLARI		
Gülsüm ESEN	IS THE SUCCESS OF SCIENCE A MIRACLE		
Dr. Öğr. Üyesi Servet ÜZTEMUR Prof. Dr. Erkan DİNÇ	EĞİTİM BİLİŞİM AĞI (EBA) KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN TARİH DERSİ PAYLAŞIMLARI: BİR İÇERİK ANALİZİ		
Dr. Öğr. Üyesi Serpil DEMİREZEN Öğret. Sedat ALTAŞ	ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ZİHİN HARİTASI KULLANILMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ		
Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN Öğret. Sedat ALTAŞ	BİLİM VE SANAT MERKEZLERİNDEKİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÇALIŞMA KOŞULLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ		
Dr. M. Fatih ADIGÜZEL	WHO COUGHS WHY AND HOW?: ASPECTUAL AND PRAGMATIC ANALYSIS OF TURKISH SEMELFACTIVE ÖKSÜR-		
Dr. Tacettin ŞİMŞEK	DAĞLARCA'NIN ÇOCUK ŞİİRİ POETİKASI		
Dr. Tacettin ŞİMŞEK	ROMANTİZMDEN EMPRESYONİZME DIRANAS'IN ŞİİRİ		

Head of the session:	Date: 15.02.2020	Time:	Saloon:
Dr. Öğr. Üyesi Arzu Baykara TAŞKAYA	Saturday	13 ³⁰ :16 ⁰⁰	-1-
Autors	Topic Title		
Dr. Öğr. Üyesi Ferdi AKBAŞ	COĞRAFİ ORTAMIN KENTSEL GELİŞİME ETKİSİ: KULA (MANİSA) ÖRNEĞİ		
Dr. Öğr. Üyesi Ferdi AKBAŞ Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Rafet CAN	KIRIKHAN (HATAY) İLÇESİNİN COĞRAFYASINDAN KAYNAKLANAN BAŞLICA SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ		
Yasemin GÜNER	KİLİSE VE DEVLET'İN İKTİDAR MÜCADELESİNDE ORTAÇAĞ İNGİLTERE ÖRNEĞİ		
Yasemin GÜNER	İLKÇAĞ'DAN ORTAÇAĞA YAHUDİ SÜRGÜNLERİNE GENEL BAKIŞ		
Dr. Öğr. Üyesi Aysel ERDOĞAN	TAŞKENT-ORENBURG DEMİRYOLU İNŞASININ TAŞKENT EKONOMİSİNE VE HALKINA YANSIMALARI		
Dr. Öğr. Üyesi Arzu Baykara TAŞKAYA	MENTEŞE SANCAĞI'NDA ORMAN SANAYİ VE KERESTECİLİK (1844-1923)		
Dr. Öğr. Üyesi Arzu Baykara TAŞKAYA	1844 / 45 TEMETTUAAT DEFTERLERİNE GÖRE MENTEŞE SANCAĞI'NDA ARICILIK		
Dr. Öğr. Üyesi Barış GÜR	GEÇ TUNÇ ÇAĞI'NDA İZMİR VE ÇEVRESİNDEKİ MİKEN AKTİVİTELERİ		
Dr. Öğr. Üyesi Ferdi AKBAŞ	RAVENSTEİN'İN GÖÇ YASALARININ COĞRAFYA PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ		
Dr. Öğr. Üyesi Ferdi AKBAŞ	KENTSEL KİMLİĞİ OLUŞTURAN COĞRAFİ FAKTÖRLER		

Head of the session:	Date: 15.02.2020	Time:	Saloon:
Dr. Öğr. Üyesi Özge DOĞUÇ	Saturday	10 ⁰⁰ :12 ⁰⁰	-2-
Autors		Topic Title	
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah OĞRAK Vildan KAYAR	ENTELEKTÜEL SERMAYE İLE İŞLETMELERİN REKABET PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÖRNEK BİR ARAŞTIRMA		
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah OĞRAK Vildan KAYAR	ELEKTRONİK TİCARETTE GÜVEN: VAN YYÜ UYGULAMASI		
Dr. Öğr. Üyesi Özge DOĞUÇ Arş. Gör. Zehra Nur CANBOLAT Nevin YILMAZTÜRK	LABORATUVAR TEST ONAYI İÇİN AKILLI KARAR DESTEK SİSTEMİ		
Öğr. Gör. Nurdanur TAVLAN SOYDAN Doç. Dr. İbrahim AKSEL	DUYGUSAL EMEK ve ÖRGÜTSEL SESSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA		
Dr. Etem KARA	TİCARET HUKUKUNDA ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK: AVAL VE İÇTİHADI BİRLEŞTİRME KARARI		
Dr. Öğr. Üyesi Erdost TORUN Araş. Gör. Cengiz Çağrı KABAKCI	DYNAMIC FINANCIAL CONTAGION AND CAUSALITY ANALYSIS BETWEEN TURKEY AND GERMANY FUTURES MARKETS		

Head of the session:	Date: 15.02.2020	Time:	Saloon:
Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY	Saturday	14 ⁰⁰ :15 ⁰⁰	-2-
Autors		Topic Title	
Öğr. Gör. Dr. Nedim YILDIZ Öğr. Gör. Ahmet Emre DERİNKÖK	ŞEHİR REKABETÇİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BİNGÖL-ELAZIĞ- MALATYA-TUNCELİ ÖRNEĞİ		
Öğr. Gör. Dr. Nedim YILDIZ Öğr. Gör. Ahmet Emre DERİNKÖK	MEDİKAL TURİZM KAPSAMINDA ULUSLARARASI HASTALARIN DIŞ ESTETİĞİ ALANINDA TÜRKİYE' Yİ TERCİH ETME NEDENLERİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR: MUĞLA ÖRNEĞİ		
Öğr. Gör. Dr. Gonca KÖSE	MARKAYI SEMBOLİZE EDEN GÜÇLÜ MÜTTEFİK: TÜKETİCİ İKNASI VE BAĞLILIĞINDA MARKA MASKOTLARI ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA		
Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY	TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE İMTİYAZLI ORTAKLIK TARTIŞMASI: TÜRKİYE KAMUOYUNUN ALGISI		
Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERSOY CEYLAN	YÜKSELEN ÇİN KÜRESEL HEGEMONYA PEŞİNDE Mİ? ÇİN'İN ORTADOĞU POLİTİKASININ BİR DEĞERLENDİRMESİ		

Head of the session:	Date: 15.02.2020	Time:	Saloon:
Dr. Öğr. Üyesi Filiz KÜNÜROĞLU	Saturday	15 ³⁰ :17 ³⁰	-2-
Autors		Topic Title	
Asst. Prof. Dr. Selin ATALAY	MEDICALIZATION AND PHARMACEUTICALIZATION OF EVERYDAY LIFE: THE CASE OF ADHD IN TURKEY		
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba YILMAZ	BEDEN İMAJİ ÇALIŞMALARININ PSİKOPATOLOJİ VE PSİKOTERAPİ İLE OLAN İLİŞKİSİ		
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba YILMAZ	KENDİNİ NESNELEŞTİRME VE ESTETİK AMELİYATA YATKINLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ		
Dr. Öğr. Üyesi Filiz KÜNÜROĞLU Dr. Öğr. Üyesi Emine Sevinç SEVİ TOK	THE IMPACT OF PERSONALITY AND PERCEIVED DISCRIMINATION ON THE SOCIOCULTURAL ADAPTATION PROCESSES OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY		
Öğr. Gör. İlke İlter Güven	USE OF ROBOTIC TECHNOLOGY IN CONTEMPORARY ART PRACTICES		
Dr. Öğr. Üyesi Vecihe Özge ZEREN	TİYATRO EĞİTİMİNDE KONTENJAN TARTIŞMALARI VE DİKEY GEÇİŞ SORUNU		
Arş. Gör. Dr. Işın ERSAN Arş. Gör. Ayça KÖKLÜ	ALTERNATION OF SPATIAL REQUIREMENTS IN SCHOOLS WITH THEATER TRAINING PROGRAMS		

Photography Gallery

VENUE: Swiis Otel İzmir

ATLAS INTERNATIONAL
JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

All pictures taken at the event has been published in **IKSAD CONGRESS SOCIETY** Facebook Group// to get the pictures, please, visit the group and become a member...

CONTENT

CONGRESS ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
CONTENT	IV

Author	Title	No
Faruk ÖZTÜRK	MOLLA NİZAMÜDDİN AHUNUM'UN HAYATI VE ÇAĞATAYCA YAZILMIŞ HİKMET-i NİZAMÜDDİN ADLI ESERİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ	1
Faruk ÖZTÜRK	MÜTERCİM ASIM'IN AL-KÂMÜSU'L-MUHİT TERCÜMESİNDE HASTALIK ADLARI	8
Abdulkerim DİNÇ	AHMET HAŞİM VE EMPRESYONİZM	10
Abdulkerim DİNÇ	ZEKİ ÖMER DEFNE'NİN ŞİİRİNİN KAYNAKLARI	15
Nazile Abdullazade Xoşbaxt Aliyeva	XX YÜZYIL AYDINI REŞİD BEY EFENDİYEVİN YARATICILIĞINDA AZERBAJCAN EDEBİYATI EĞİTİMİNİN SORUNLARI	16
Gülsüm ESEN	IS THE SUCCESS OF SCIENCE A MIRACLE	20
Servet ÜZTEMUR Erkan DİNÇ	EĞİTİM BİLİŞİM AĞI (EBA) KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN TARİH DERSİ PAYLAŞIMLARI: BİR İÇERİK ANALİZİ	26
Serpil DEMİREZEN Sedat ALTAŞ	ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ZİHİN HARİTASI KULLANILMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ	27
Nadire Emel AKHAN Sedat ALTAŞ	BİLİM VE SANAT MERKEZLERİNDEKİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÇALIŞMA KOŞULLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ	29
M. Fatih ADIGÜZEL	WHO COUGHS WHY AND HOW?: ASPECTUAL AND PRAGMATIC ANALYSIS OF TURKISH SEMELFACTIVE ÖKSÜR-	45
Tacettin ŞİMŞEK	DAĞLARCA'NIN ÇOCUK ŞİİRİ POETİKASI	51
Tacettin ŞİMŞEK	ROMANTİZMDEN EMPRESYONİZME DIRANAS'IN ŞİİRİ	62
Ferdi AKBAŞ	COĞRAFİ ORTAMIN KENTSEL GELİŞİME ETKİSİ: KULA (MANİSA) ÖRNEĞİ	67
Ferdi AKBAŞ Reyhan Rafet CAN	KIRIKHAN (HATAY) İLÇESİNİN COĞRAFYASINDAN KAYNAKLANAN BAŞLICA SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	69
Yasemin GÜNER	KİLİSE VE DEVLET'İN İKTİDAR MÜCADELESİNDE ORTAÇAĞ İNGİLTERE ÖRNEĞİ	84
Yasemin GÜNER	İLKÇAĞ'DAN ORTAÇAĞA YAHUDİ SÜRGÜNLERİNE GENEL BAKIŞ	86
Aysel ERDOĞAN	TAŞKENT-ORENBURG DEMİRYOLU İNŞASININ TAŞKENT EKONOMİSİNE VE HALKINA YANSIMALARI	88
Arzu Baykara TAŞKAYA	MENTEŞE SANCAĞI'NDA ORMAN SANAYİ VE KERESTECİLİK (1844-1923)	93
Arzu Baykara TAŞKAYA	1844 / 45 TEMETTUAAT DEFTERLERİNE GÖRE MENTEŞE SANCAĞI'NDA ARICILIK	95
Barış GÜR	GEÇ TUNÇ ÇAĞI'NDA İZMİR VE ÇEVRESİNDEKİ MİKEN AKTİVİTELERİ	97

Ferdi AKBAŞ	RAVENSTEİN'İN GÖÇ YASALARININ COĞRAFYA PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ	99
Ferdi AKBAŞ	KENTSEL KİMLİĞİ OLUŞTURAN COĞRAFİ FAKTÖRLER	106
Abdullah OĞRAK Vildan KAYAR	ENTELEKTÜEL SERMAYE İLE İŞLETMELERİN REKABET PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÖRNEK BİR ARAŞTIRMA	109
Abdullah OĞRAK Vildan KAYAR	ELEKTRONİK TİCARETTE GÜVEN: VAN YYÜ UYGULAMASI	110
Özge DOĞUÇ Zehra Nur CANBOLAT Nevin YILMAZTÜRK	LABORATUVAR TEST ONAYI İÇİN AKILLI KARAR DESTEK SİSTEMİ	111
Nurdanur TAVLAN SOYDAN İbrahim AKSEL	DUYGUSAL EMEK ve ÖRGÜTSEL SESSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	112
Etem KARA	TİCARET HUKUKUNDA ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK: AVAL VE İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME KARARI	126
Erdost TORUN Cengiz Çağrı KABAKCI	DYNAMIC FINANCIAL CONTAGION AND CAUSALITY ANALYSIS BETWEEN TURKEY AND GERMANY FUTURES MARKETS	127
Nedim YILDIZ Ahmet Emre DERİNKÖK	ŞEHİR REKABETÇİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BİNGÖL-ELAZIĞ- MALATYA-TUNCELİ ÖRNEĞİ	135
Nedim YILDIZ Ahmet Emre DERİNKÖK	MEDİKAL TURİZM KAPSAMINDA ULUSLARARASI HASTALARIN DIŞ ESTETİĞİ ALANINDA TÜRKİYE' Yİ TERCİH ETME NEDENLERİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR: MUĞLA ÖRNEĞİ	141
Gonca KÖSE	MARKAYI SEMBOLİZE EDEN GÜÇLÜ MÜTTEFİK: TÜKETİCİ İKNASI VE BAĞLILIĞINDA MARKA MASKOTLARI ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA	143
Ekrem Yaşar AKÇAY	TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE İMTİYAZLI ORTAKLIK TARTIŞMASI: TÜRKİYE KAMUOYUNUN ALGISI	152
Tuğçe ERSOY CEYLAN	YÜKSELEN ÇİN KÜRESEL HEGEMONYA PEŞİNDE Mİ? ÇİN'İN ORTADOĞU POLİTİKASININ BİR DEĞERLENDİRMESİ	163
Selin ATALAY	MEDICALIZATION AND PHARMACEUTICALIZATION OF EVERYDAY LIFE: THE CASE OF ADHD IN TURKEY	169
Tuğba YILMAZ	BEDEN İMAJİ ÇALIŞMALARININ PSİKOPATOLOJİ VE PSİKOTERAPİ İLE OLAN İLİŞKİSİ	170
Tuğba YILMAZ	KENDİNİ NESNELEŞTİRME VE ESTETİK AMELİYATA YATKINLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	172
Filiz KÜNÜROĞLU Emine Sevinç SEVİ TOK	THE IMPACT OF PERSONALITY AND PERCEIVED DISCRIMINATION ON THE SOCIOCULTURAL ADAPTATION PROCESSES OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY	174
İlke İlter Güven	USE OF ROBOTIC TECHNOLOGY IN CONTEMPORARY ART PRACTICES	183
Vecihe Özge ZEREN	TİYATRO EĞİTİMİNDE KONTENJAN TARTIŞMALARI VE DİKEY GEÇİŞ SORUNU	191
İşinsu ERSAN Ayça KÖKLÜ	ALTERNATION OF SPATIAL REQUIREMENTS IN SCHOOLS WITH THEATER TRAINING PROGRAMS	193

**MOLLA NİZÂMÜDDİN AHUNUM'UN HAYATI VE ÇAĞATAYCA YAZILMIŞ HİKMET-İ
NİZAMÜDDİN ADLI ESERİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ¹**
A FEW WORDS ON THE LIFE OF MOLLA NIZAMUDDIN AHUNUM AND HIS WORK
WRITTEN IN CHAGATAI CALLED HIKMETI NIZAMUDDIN

Dr. Faruk ÖZTÜRK

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

Orta Asya Türk yazı dilinin Orhon (VI-VIII. yy.), Uygur (VIII-X. yy.), Karahanlı (X-XII. Yy.) ve Harezmi (XIII-XIV. yy) Türkçelerinden sonraki devresini Çağatay Türk yazı dili teşkil eder. Çağatay Türk yazı dili, XV. Yüzyılın başlarından XX. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı Devleti dışında kalan Asya'daki doğu Türklüğünün konuşma ve yazı dilidir.

Türk dili tarihinin sorunlarının çözümlenebilmesi, tarihî metinlerin enine boyuna araştırılması ve bilimsel açılarından iyice incelenmesi ile mümkündür. Bugüne kadar, Çağatay yazı dili alanıyla ilgili olarak bilim adamları tarafından pek çok sayıda ilmî eser meydana getirilmiştir.

Yeni Uygur ve Özbek Türkçelerinin temelini teşkil eden Çağatay yazı dili ile Türkistan sahasında yazılmış birçok eser vardır. Bu eserlerden metin yayınları yapılanlar olduğu gibi henüz üzerinde çalışılması gereken yazma eserler de bulunmaktadır. Bu tür yazma eserlerin transkripsiyonlu metinlerinin hazırlanması, inceleme ve dizinlerinin yapılması bu yüzyılda Türk dilindeki değişme ve gelişmelere ışık tutacaktır.

Bu düşünceden hareketle, bu çalışmada, Doğu Türkistanlı âlim ve şair Molla Nizâmüddin Ahunum'un hayatı ele alınmış ve dinî-tasavvufî şiirlerinden oluşan üç ciltlik Hikmet-i Nizâmüddin adlı eserinin dil özellikleri üzerinde durulmuştur.

Yazılış tarihi itibarıyla Çağatay yazı dili ile modern Özbek ve Uygur Türkçelerinin yazı dili arasındaki geçiş dönemine ait olan bu eser, Çağatay yazı dilinin son dönem özelliklerini açığa çıkarması açısından büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, bu bildiriye, daha çok bu eserin geçiş dönemi özellikleri olarak öne çıkan hususları üzerinde durulmuştur.

Bu hususların başında, eserin Çağatay yazı dilinin son döneminde yazılmış olmasından dolayı söz varlığı başı çekmektedir. Söz varlığı açısından esere bakıldığında dönemin diğer eserlerinde de daha önceki dönemlere göre hemen hissedilebilecek oranda Arapça ve Farsça kelimelerin kullanımının fazlalaşmış olduğu görülmektedir. Ayrıca, dönemin dil özelliklerini yansıtabilecek değere sahip Yeni Uygur ve Özbek Türkçeleri ile bu eser arasındaki dikkate değer farklı dil ve imla özellikleri de değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çağatay yazı dili, Yeni Uygurca, Özbekçe.

ABSTRACT

After the Khorezm (XIII-XIV century), Orhon (VI-VIII century.), Uighur (VIII-X century.), Karakhanid (X-XII century.) period, Chagatai Turkish literary language constitutes the Central Asian Turkish written language. It is the written and spoken language of the eastern Turkism in Asia, which was outside the Ottoman Empire from the beginning of the XV century to the beginning of the XX century.

The analysis of the problems of the history of the Turkish language is possible by searching and examining the historical written texts. To date, numerous scientific works have been created by scientists in the field of Chagatai written language.

There are many works written in Chagatai literary language which is the basis of New Uighur and Uzbek Turkish. As well as text publications, there are works that need to be studied. The preparation, analysis

¹ Bu makale Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkoloji Anabilim dalında hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

and indexing of transcribed texts of such manuscripts will shed light on the changes and developments in the Turkish language in this century.

From this viewpoint, this study deals with the life of the scholar and poet Molla Nizāmüddīn Ahunum of East Turkestan, and focuses on the language features of his three-volume work, Hikmet-i Nizāmüddīn, which consists of religious-mystical poems.

This work, which belongs to the transition period between Chagatai written language and modern Uzbek and Uighur Turkish as of the date of writing, is of great importance in terms of revealing the last period features of Chagatai written language. Therefore, in this paper, the issues that come forward as transitional characteristics of this work are emphasized.

At the beginning of these issues, since the work was written in the last period of the Chagatai written language, its vocabulary comes first. When we look at the work in terms of vocabulary, it is seen that the usage of Arabic and Persian words in the other works of the period can be felt immediately compared to previous periods. In addition, the remarkable different language and spelling features between New Uighur and Uzbek Turkish, which reflect the language characteristics of the period, were also evaluated.

Key words: Chagatai written language, New Uighur, Uzbek.

1. GİRİŞ

Türk dili tarihinin sorunlarının çözümlenebilmesi, tarihî metinlerin enine boyuna araştırılması ve bilimsel açılardan iyice incelenmesi ile mümkündür. Bugüne kadar, Çağatay yazı dili alanıyla ilgili olarak bilim adamları tarafından pek çok sayıda ilmî eser meydana getirilmiştir.

Yeni Uygur ve Özbek Türkçelerinin temelini teşkil eden Çağatay yazı dili ile Türkistan sahasında yazılmış birçok eser vardır. Bu eserlerden metin yayınları yapılanlar olduğu gibi henüz üzerinde çalışılması gereken yazma eserler de bulunmaktadır. Bu tür yazma eserlerin transkripsiyonlu metinlerinin hazırlanması, inceleme ve dizinlerinin yapılması bu yüzyılda Türk dilindeki değişme ve gelişmelere ışık tutacaktır.

Bu düşünceden hareketle, bu çalışmada, Doğu Türkistanlı âlim ve şair Molla Nizāmüddīn Ahunum'un hayatı ele alınmış ve dinî-tasavvufî şiirlerinden oluşan üç ciltlik Hikmet-i Nizāmüddīn adlı eserinin dil özellikleri üzerinde durulmuştur.

Yazılış tarihi itibarıyla Çağatay yazı dili ile modern Özbek ve Uygur Türkçelerinin yazı dili arasındaki geçiş dönemine ait olan bu eser, Çağatay yazı dilinin son dönem özelliklerini açığa çıkarması açısından büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, bu bildiride, daha çok bu eserin geçiş dönemi özellikleri olarak öne çıkan hususları üzerinde durulmuştur.

Bu makalede, Çağatay yazı dilinin son dönem özelliklerini gösteren Óikmet-i NiôÀmü'd-din adlı eserin Türkoloji dünyasına tanıtılması ayrıca eserin dili ile Çağatay Türkçesi arasındaki farklılıkların ortaya konması amaçlanmıştır.

2. MOLLA NİZAMÜDDİN AHUNUM'UN HAYATI

Molla Nizamüddin Ahunum'un hayatı ve eseri hakkındaki bilgilerimiz iki kaynakla sınırlıdır. Bunlardan biri Molla Nizamüddin Ahunum'un torunu İmamdin Salahitdin tarafından hazırlanan ve Bişkek'te 2010 yılında basılan "Ecdatlar Tarihi", diğeri ise Turmehammed Zaman tarafından yazılan ve Ürümqi'de 1996 yılında basılan "Uygur Klasik Edebiyatı – Kısaça Tarihi" adlı eserdir.²

Molla Nizamüddin Ahunum, H. 1266 / M. 1850³ yılında bugün Çin idaresi altında kalan Doğu Türkistan'ın Gulca şehrinde aydın bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiş, H. 1320 / M. 1902

² ÇELİKBAY, Ayhan: Molla Nizāmüddin Ahunum ve Hikmet-i Nizamüddin Adlı Eseri: Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, cilt 8 Sayı: 2 Haziran 2011. 135. s.

³ Uygur Klasik Edebiyatı Kısaça Tarihi isimli kitaptan 1842 yılında doğduğu belirtilmektedir.

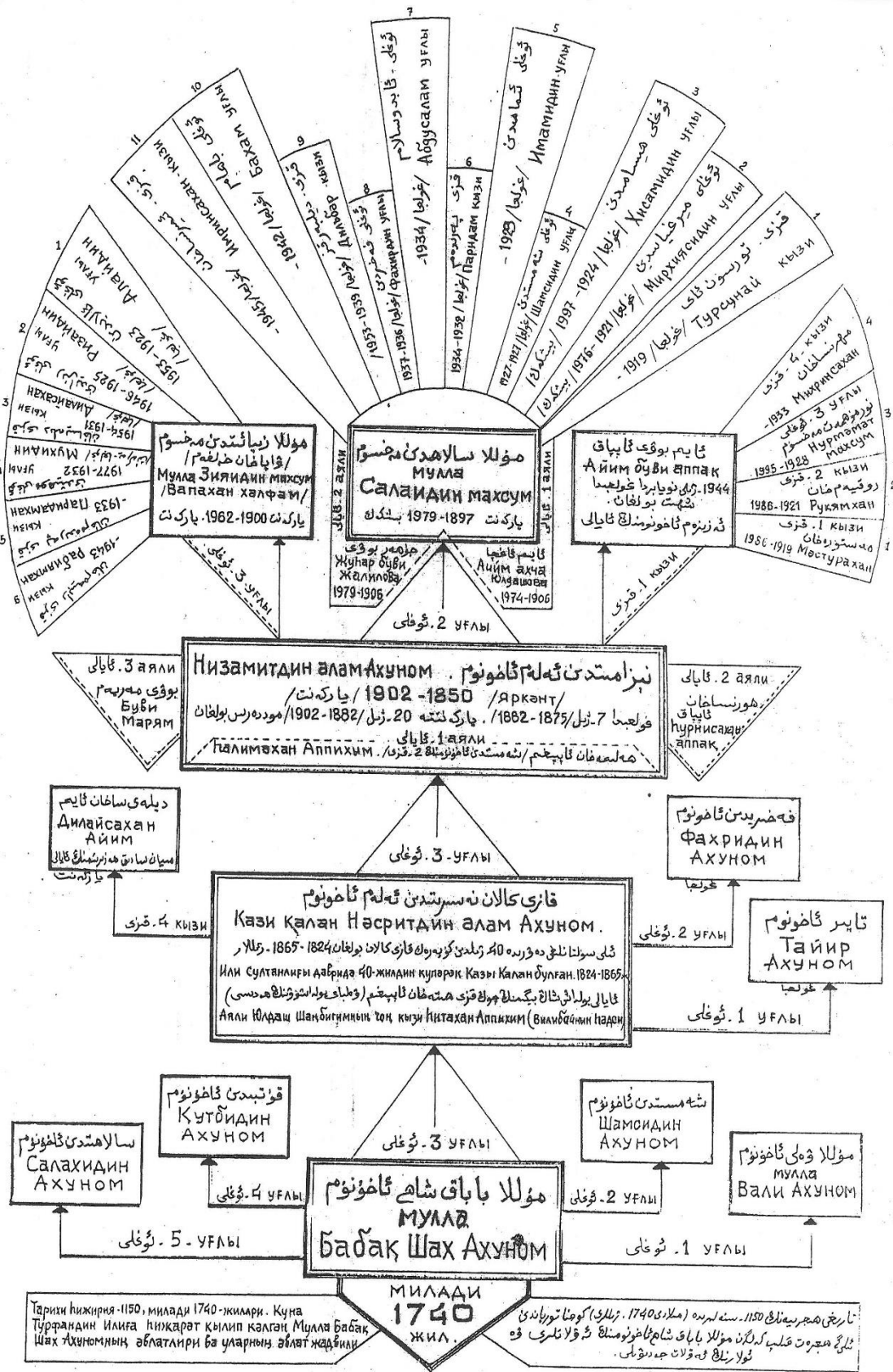
yılında da Yarkent'te vefat etmiştir. Molla Nizamüddin Ahunum'un dedesi Molla Babakşah Ahunum, eski Turfan'dan göç etmiş 1740 yılında Gulca'ya yerleşmiştir. Babası Nasruddin Alem Ahunum, 1824-1865 yılları arasında İli Sultanlığı'nda baş kadılık görevinde bulunmuştur.

Babası ve büyük kardeşi 1865 yılında Çinlilere karşı çıkarılan İli İsyanı sırasında şehit düşmüşlerdir. Annesi ve kız kardeşi ile 15 yaşında yalnız kalan Nizamüddin ilk tahsilini Molla Eli Hacı'dan almış, daha sonra da İli Sultanı Elehan Sultanın himayesinde Mesut Ahunum'un yanında iyi bir medrese eğitimi görmüştür.

1875 yılında, hocası Mesut Ahunum hacca giderken yerine talebesi Molla Nizamüddin Ahunum'u bırakmış; Molla Nizamüddin Ahunum, genç yaşına rağmen İli'nin köy ve kentlerinde birçok öğrenci yetiştirmiş ve bunların büyük bir kısmı dönemin önemli şahsiyetleri arasında yer almıştır.

1902 yılında Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinde vefat eden Nizamüddin Ahunum'un naaşı görev yaptığı medresenin bahçesine defnedilmiştir. Mezarı günümüze kadar ulaşmış ve korunmaktadır.

Nizamüddin Ahunum'un Halimehan Appıgım, Hurnisahan Appak ve Büvi Maryam adlarında üç hanımı ve Salahiddin Mehsum, Ziyaiddin Mehsum adında iki oğlu ve Ayimbüvi adında bir kızı vardır. Aşağıdaki tabloda soy şeceresi gösterilmiştir.

3. HİKMET-İ NİZAMÜ'D-DİNİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Hikmet-i Nizamü'd-din, Molla Nizamüddin Ahunum'un bilinen tek eseridir. 1900 yılında Hattat Emiriddin Hapız tarafından istinsah edil eser, dinî manzumelerden oluşmaktadır.

Velibay Yoldaşev'in büyük ağabeyi Mehemmet Şage'nin oğlu Kasımhan Yoldaşev'in başkanlığında Kazan'da bir matbaada bastırılmak istenen bu eser Nizamüddin Ahunum'un 1902 yılında vefatından sonra bastırılmamıştır.

Kitap elden ele dolaşmış ve 1916 ayaklanmasından sonra, 1918 yılındaki zorunlu göç olayları sırasında Yarkent'te Çulukay bölgesinden Kayımbek adlı adamın evine bırakılmış ve adı bilinmeyen biri tarafından korunmuştur. 1920 yılında yine Çulukaylı Magpir Kazı Zikriya adlı bir kişi kitabı almış ve daha sonra damadı Bakam Letip'in eline geçmiştir. Daha sonra, Yarkent şehri Uygurlarının başkanları ve Aksu ilçesi Uygur başkanının araya girmesiyle yine Çulukaylı Ekrem Ezizi isimli bir kişinin eline geçmiştir. Kitap, 1922 senesinde Gulca şehrine ulaşmış, mirasçılara teslim edilinceye kadar bakımsız kalmıştır. Dolayısıyla ilk ve son varakları yıpranarak kaybolmuş ve cildi çok eskimiştir. Eser, 1970 yılında Nizamüddin Ahunum'un oğlu Salahitdin Mahsum'un ricasına binaen Abdumicidkerim Eziz tarafından üç cilt hâlinde ciltlenmiştir.⁴

Eser üzerinde yapılan inceleme, eserin Çağatay yazı dilinin son döneminde yazıldığını, söz varlığı açısından ağırlıklı olarak Türkçe, Arapça, Farsça ve az da olsa diğer dillerden geçen kelimelerden oluştuğunu, Çağatay yazı dilinin devamı olan yeni Uygur ve Özbek Türkçeleri ile eser arasında farklı dil ve imla özelliklerinin bulunduğunu göstermektedir.

1. Türkçe kelimelerde ünlüler genel olarak harflerle gösterilmiş (tafâil تافغیل 476/1, itme ایتمه 476/3, úlâay قیلغای 479/6, bolâil بولغیل 479/5, youatti یوقاتی 572/7...) bazan da harfsiz olarak yazılmıştır (kişi كیشى 486/3, birgeni برکائی 486/7, birle برله 489/5, çıúsa چفسه 491/6...).

2. Arap imlâ geleneğinin bir etkisi olarak Türkçe kelimelerde bazan hareke (açma اچمه 478/5, eyleben ایلابان 552/2, olsun اولسون 486/7, úolıda ئولیده 558/3), şedde (ikki ایگی 520/10, 527/2, kittiler كئى 489/5, yarattı یرائی 555/1, youatti یوقاتی 572/7) ve sükun işareti (körgüsü كوزكوسى 499/1...) kullanılmıştır:

3. Arapça ve Farsça kelimelerdeki kısa ünlüler bazan bugünkü modern Uygur imlâsında olduğu gibi harflerle gösterilmiştir: düşmen دشمن 485/6, düşmenni نى دشمن 485/8, düşmenlerni دشمن لارنى 485/7, dürýd دورود 599/2, lâzım لازیم 534/2...

4. İsim tamlamasında tamlama kesresi yerine bazan “ ی ” harfi kullanılmıştır: èÀlim-i ãÀdú عالمى صادق 600/7,

5. Uygur imlâ geleneğinin bir özelliği olarak bazan çekim ve yapım eklerinin ayrı yazılması: kittiler كئى 489/5, 494/9, özüÆni اوزونك نى 503/9, äyretlig ليك صورت لى “suretli” 485/5, düşmenlerni دشمن لارنى 485/7.

6. Bazı yabancı kelimelerin yazımında farklılıklar mevcuttur: düşmen دشمن, دشمن 485/6; daèvÀ دعوى 37/5, 128/6, 159/6, 8; èacÀyip عجائب, عجائب 150/3.

3. SONUÇ

Bu eser, XX. yüzyılın başında Doğu Türkistan'da Çağatay yazı dili ve edebiyatının durumunu göstermesi açısından öneme haizdir. Eserde dinî konular, manzum bir dille ifade edilmiştir. Gramer özellikleri, imlâsı ve kelime kadrosu itibariyle Çağatay yazı dilinin bir devamı niteliğindedir. Eserin ihtiva ettiği gramer özellikleri genel olarak Çağatay yazı dilinin özelliklerini göstermektedir.

Eser, imlâ bakımından Orta Asya yazı dilinin genel çerçevesi içinde bir taraftan Arap imlâ geleneğinin (harekelerin kullanılması; şedde, tenvin, cezim işaretlerinin kullanımı, eklerin kelimeye bitişik yazılması gibi) özelliklerini, diğer taraftan da eski Uygur yazı dili imlâ geleneğinin özelliklerini aksettirmektedir.

⁴ ÇELİKBAI, Ayhan: Molla Nizamüddin Ahunum ve Hikmet-i Nizamüddin Adlı Eseri: Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, cilt 8 Sayı: 2 Haziran 2011. 137. s.

Bazı Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında çok az kelimedede olmakla birlikte kısa ünlülerin de harflerle gösterilmesi modern Uygur Türkçesi özelliklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Tamlayan hâli eki +ni/ni yanıda +ni / +ni'nin de kullanılması XVII. yüzyıldan sonraki Orta Asya yazı dili özelliklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Anadolu yazı dili ile Orta Asya yazı dilinin arasındaki bağları göstermesi açısından Oğuz özelliği gösteren örneklerin (**bol-** / **ol-** ; **turur** / **durur**; **+a** / **+e** yönelme hâli eki gibi) varlığı tespit edilmiştir.

Eser, kelime kadrosu açısından, konu itibariyle dinî olması nedeniyle Arapça ve Farsça ağırlıklıdır.

Aşağıda yer alan metin örnekleri, yüksek lisans tezimize konu olan Hikmet-i Nizamü'd-din adlı eserin 3. cildinden alınmıştır:

1
(476/1)

2a

-. / .- / -.- / -.- / .-.-

Óáu yÀdı bilen úlál her vaútda èyÀn lafô
şükr ile bolup yek-dil iylerge beyÀn lafô

vaútıÆnî àanîmet bil Óáu ðikri bilen bolál
âarf iyle zebÀn-ı dil kilmesge zamÀn lafô

3 nÀ-ehl bilen bolma bi-hýde süðan úlma
sırrıÆnî feşÀn itme iylep ki nihÀn lafô

oynap ki oyunlarını ò°Àr úlma zebýnlarını
renc itme köÆüllerni iylep ki nişÀn lafô

èÀúıl söziâa taâdiú iylep ki úılıp terfiè
sen úlma müdÀm tedúúú kilgey ki gümÀn lafô

6 tünlerde úoyup úÀèat iylep ki çikip miónet
Óáu yolıda tart külfet tafál ki óısÀn lafô

iy èÀâi NiôÀmî bil sin úlma ki úÁl ü úil
saúlap ki çünÀn sin til tartmaysa ziyÀn lafô

64
(539/64)

23a

-. / -.- / .-.- / -.-

èÀlimni tapsaÆ iyle müdÀm iltimÀs-ı şerè
luuf-ı ÓudÀ'dın oldı dili iftirÀâ-ı şerè

her müşkil ki bolsa vuúyè iylegil suéÁl
tÀ sormaàunça úlma özüÆdin úıyÀs-ı şerè

164
(638/163)

.-.- / .-.- / .-.- / .-.-

ÓudÀ'nıÆ ðikrini iyler ki enfüs ü ÀfÁú
bolur ki ðikr bilen èÀşıúÀn müdÀm iórÁú

melÀéik ins ü cin ðikr iyleben imiş úÁyim
bularđın özge cihÀn ðikr-i óÁl bilen inùÁú

KAYNAKLAR

- ABDURAHMANOV, F. ve Ş. Şükürov. (1973). *Özbek Tiliniñ Tarihi Grammatikası Morfologiya ve Sintaksis*, Taşkent.
- ABDURAHMANOV ve A. Rüstemov. (1984). *Nevayi Tilining Grammatik Hususiyetleri*, Taşkent.
- AHMET VEFİK PAŞA. (2000). *Lehce-i Osmanî*, (Haz.: Recep Toparlı), TDK Yay:743, Ankara.
- AKABİROV, C. F ve T.A. Alikulov. (1981). *Özbek Tilinin İzahlı Lüğati*, Rus Tili Neşriyatı Yay., Moskova.
- AKALIN, M. (1988). *Tarihî Türk Şiveleri*, TKAE Yay., İlâveli 2. Baskı, Ankara.
- CLAUSON, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- ECKMANN, J. (2003). *Çağatayca El Kitabı*. (Çev. Günay Karaağaç), Akçağ Yay., Ankara.
- ECKMANN, J. (2003). “Çağatay Dili Örnekleri IV, Ubeydullah Han'ın Eserlerinden Parçalar”, *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (Haz.: O. F. Sertkaya), TDK Yay.: 635, Ankara.
- EREN, H. (1950). “Çağatay Lüğatleri Hakkında Notlar”, *DTCFD, VIII / 1-2*, Ankara.
- KAYA, Ö. (1989). *èAli Şir Nevâyî: Fevâidü'l-Kiber*, AÜSBE doktora tezi, Ankara.
- KAYA, Ö. (2003). Doğu Türk Yazı Dili ve Edebiyatı Araştırmaları I, Úul èUbeydî (XVI. Yüzyıl) ve Úul Şerif (XVII. Yüzyıl), Bişkek.
- MÜTERCİM ASIM. (2000). *Tibyân-ı Nâfiè Terceme-i Burhân-ı Úaüèè*, (Haz.: Mürsel ÖZTÜRK, Derya ÖRS), TDK Yay:733, Ankara.
- ÖZTÜRK, R. (1994). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, TDK Yay., Ankara.
- ÖZTÜRK, R. (1997). *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, TDK Yay.: 680, Ankara.
- REDHOUSE (1286=1870). *Lugat-ı Osmaniyye*, İstanbul
- REDHOUSE, By Sir James W. ve K.C., M. G., LL. D. (2001). *Turkish and English Lexicon*, İstanbul.
- STEINGASS, F. A. (1975). *A Comprehensive Persian-English dictionary*. (New Reprint), Beirut.
- ŞEYÒ SÜLEYMÁN EFENDİ. (1298). *LjâAt-i Çağatay ve Türkî-i èOâmÂni*, İstanbul.

MÜTERCİM ASIM'IN AL-KÂMÜSU'L-MUHİT TERCÜMESİNDE HASTALIK ADLARI
DISEASE NAMES IN TRANSLATION OF THE MUTERCİM ASİM'S AL-QÂMÜS'UL-
MUHİT

Dr. Faruk ÖZTÜRK

Dr. Öğretim üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

1755'te Gaziantep'te doğan Ahmet Asım CENANİOĞLU'nun 13 Ekim 1805'te yazmaya başlayıp 11 Kasım 1810'da tamamladığı Al-Kāmüsu'l-Muhīt Tercümesi, Türk dili tarihinde hazırlanmış ve tercüme Edilmiş sözlükler arasında önemli bir yere sahiptir.

Al-Kāmüsu'l-Muhīt ilk olarak İstanbul'da 1815-1817 yılları arasında Matbaa-i Amire'de aslına uygun biçimde 3 cilt olarak basılmıştır. Yazma nüshanın birinci cildi ra (ر) harfinin ortalarına kadar 684 varak; kalın kaf (ق) harfinin ortalarına kadar olan ikinci cildi 689 varak ve son cildi 647 varaktır. Toplamda 2020 varak olan eserin her bir sayfasında 37 satır bulunmaktadır.

Mütercim Asım'ın kitabı tercüme ederken Arapça kavramlara Türkçe karşılıklar bulma çabası, onun bu eserini başka tercümelere farklı kılan özelliklerin en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

al-FİRÜZABADİ'nin Kāmüsu'l-Muhīt'i yazarken kullandığı (التصحيف) at-tashîf "Bir sayfada birbirine benzeyen harflerden oluşan kelimeleri yanlış okumak, yanlış yazmak veya yanlış rivayet etmek." ve (التحريف) at-tahrîf "Bir kelimedede harf değiştirmek veya kelimeye harf eklemek, harflerin yerlerini ya da kelimeyi bütünüyle değiştirmek suretiyle yapılan hatalar." gibi sorunları ortadan kaldırma özelliği belki de Al-Kāmüsu'l-Muhīt'i başka sözlüklerden ayıran diğer en önemli özelliklerden biridir.

Bu çalışmanın amacı, Al-Kāmüsu'l-Muhīt tercümesinde geçen hastalık adları üzerinde durmak ve semantik metotla bu hastalık isimlerini incelemektir.

Bu düşünceden hareketle bu çalışmada, hastalık adları iki bölüme ayrılarak ele alınmıştır. Birinci bölümde özel hastalık adları; ikinci bölümde ise genel hastalık adları değerlendirilmiştir.

Al-Kāmüsu'l-Muhīt Tercümesinde çok sayıda hastalık adı tespit edilmiştir. Bu da mütercim ne kadar bilgili olduğunu ve tercümesinin ne kadar zengin olduğunu göstermektedir. İçinde pek çok bilgi barındıran ve ansiklopedi mahiyetinde olan bu sözlük, özellikle hastalıklar adları konusunda çok zengindir. Dolayısıyla, çok sayıdaki bu hastalık adlarını ortaya koymak ve bu adlardan hareketle bazı değerlendirmelerde bulunmak bu bildirinin temel hedefi olacaktır.

Anahtar kelimeler: Al-Kāmüsu'l-Muhīt, Mütercim Asım, Sözlükçülük, Hastalık adları.

ABSTRACT

Born in Gaziantep in 1755, Ahmet Asım Cenanioglu translation of al-Qāmüsu'l-Muhīt, which he started to write on 13 October 1805 and completed on 11 November 1810, has an important place among the dictionaries prepared and translated in the history of Turkish language.

Al-IQāmüsu'l-Muhīt was first published in Istanbul in 1815-1817 in Matbaa-i Amire in three volumes in accordance with the original. The first volume of the manuscript to the middle of the letter ra (ر) is 684 foils; the second volume up to the middle of the thick cuff (ق) letter is 689 leaves and the last volume is 647 leaves. There are 37 lines on each page of the work, which is a total of 2020 leaf.

The translation of the book by Mutercim Asım's efforts to find Turkish equivalents to the Arabic concepts emerges as one of the most important features that make this work different from other translations. Eliminating problems as, al-FİRÜZABADİ al-Qāmüsu'l-Muhīt uses while writing (التصحيف) at-tashîf 'Misreading, misplacing, or misrepresenting words of similar letters on a page' and

(التحريف) at-tahrif “Errors made by changing or adding letters to a word, replacing letters or replacing the whole word.” is one of the most important features that distinguish al-Qāmūsu’l-Muhīt’i from other dictionaries.

The purpose of this study is to focus on the disease names in the translation of al-Qāmūsu’l-Muhīt and to examine the names of these diseases in semantic method. Based on this, disease names are divided into two parts. In the first part, special disease names; in the second part, general disease names are evaluated.

Numerous diseases have been identified in the al-Qāmūsu’l-Muhit translation. This shows how knowledgeable the translator is and how rich his translation is. This dictionary, which contains a lot of information and is an encyclopedia, is very rich especially in terms of disease names. Therefore, it will be the main objective of this paper to reveal a large number of these disease names and to make some evaluations based on these names.

Key words: Al-IQāmūsu’l-Muhīt, Al-IQāmūsu’l-Muhīt, Lexicography, Disease names,

AHMET HAŞİM VE EMPRESYONİZM

Dr. Öğr. Üyesi Abdülkerim DİNÇ

Atatürk Üniversitesi, Erzurum

ÖZET

Empresyonizm (izlenimcilik) 19. yüzyılın ikinci yarısıyla, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Fransa'da başlayan ve daha sonra diğer ülkelere yayılan resim sanatı akımına verilen addır. Hatta bir sanat döneminin adıdır. Nasıl bir Rönesans, Barok, Klasik gibi sanat dönemleri varsa, aynı şekilde bir empresyonist sanat döneminden de söz edebiliriz.

Edebiyat alanında "Empresyonizm"e en iyi örnek Marcel Proust'tur. Proust bir kır manzarası ya da daha doğrusu bir kır manzarasına baktığı zaman duyduklarını anlattığında gözlerimizin önünde birdenbire empresyonist bir resim canlanır.

Gerçekte bir resim sanatı olan empresyonizm, sembolistler için mühim bir ilham kaynağı olmuştur. Böyle olunca aklımıza Türk Edebiyatı'ndan Ahmet Haşım geliyor. Daha Galatasaray'da öğrenci iken Verhaeren, Mallarme, Rodenbach, Baudelaire, Rimbaud, Regnier ve Samaine'i okuyan Haşım'ın şiir dokusunda bu sanatçıların tesiri fazladır. 1908 de Sembolizm hakkında yazdığı makalesinde bir çok şiirinin hazırlığını görürüz.

Biz bu çalışmamızda, Ahmet Haşım'ın şiirlerinde empresyonizmin izlerini arayacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Haşım, şiir sanatı, sembolizm, empresyonizm.

GİRİŞ

Empresyonizm (izlenimcilik) 19. yüzyılın ikinci yarısıyla, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Fransa'da başlayan ve daha sonra diğer ülkelere yayılan resim sanatı akımına verilen addır. Hatta bir sanat döneminin adıdır. Nasıl bir Rönesans, Barok, Klasik gibi sanat dönemleri varsa, aynı şekilde bir empresyonist sanat döneminden de söz edebiliriz.

Kuşkusuz bu, empresyonizmin yine dar anlamda ele alınışıdır. Çünkü bu "impression Soleil Levant"dan doğan sanat anlayışı yanında, E. Mach'da temellerini bulan bir empresyonist felsefe, hatta empresyonist etik de vardır. Şu hâlde, geniş anlamı ile empresyonizm, felsefesi, etik'i estetik'i ile bir dönem kültürünün adıdır.

"İmpression" (izlenim) kavramı, felsefede ilk defa D. Hume ile önem kazanmıştır. D. Hume'dan beri bu kavram zaman zaman ön plana çıkar. Hume, impression kavramını, bilginin en temel ve en orijinal bir taşıyıcısı olarak anlar. Varlıkla olan ilgimizi sağlayan impression'dur. O, öyle bir temel akt'tır ki, bütün ruhsal hayat onun tarafından meydana getirilir. Bununla beraber impression, perception'lardan, tasavvurlardan tamamen başkadır, bu başkalık, impression'un daha ilkel ve ruhsal hayat için daha temel olmasından ileri gelir. İmpression'lar primer olmaları nedeni ile daha canlıdır; bu impression'ların bir çeşit tekrarlanması demek olan idea'lar, tasavvurlar ise impression'lar gibi canlı değildir. İmpressionlar daima orijinal, idea'lar ise bunların birer kopyasıdır.

Empresyonizm, tamamen görsel, içgüdüsel bir sanat anlayışını belirler. Sürekli yenilenen bu bakış biçimi, ışık ve ışığın geçişen türlü değişimleriyle yaratılır ve resmin asıl konusu olacak kadar büyük boyutlara ulaşır. Bunun bir sonucu olarak manzara resimleri öteki tüm resim çeşitlerinden ağır basmış, dinsel, mitolojik ve tarihi konulu resimler az çok ortadan silinmiştir. Artık, ressamın çalışmasını hemen hemen tamamen açık havada sürdürüyor, tabiatın sürekli değişimi içinde kaçıp giden her bir izlenimi yakalamak istediklerinden, resimlerini tuval üzerinde mümkün olduğunca kısa bir sürede canlandırmaya çaba gösteriyorlardı. Böylelikle Empresyonist ressamın önceden bir şey tasarlamaksızın, neresi onlara ilham vermişse, orada durup sehpalarını kurarak resim çalışabiliyorlar;

yürürken birdenbire tabiatta çabucak gelip geçen kısa süreli bir ışık etkisinin büyüüne kapılıp hemen orada bunun resmini yapabiliyorlardı. Dalgaların hareketi, ufuk çizgisi, şarıldayarak akan nehirler, devamlı değişen bulutlarıyla gökyüzü, güneş ışığının pırıltılı etkileri, bükümlenen sis ve arın gözleri kamaştırıcı parlaklığı, Empresyonist ressamların resmetmeyi sevdiği konular arasında sayılabilir.

Edebiyat alanında "Empresyonizm"e en iyi örnek Marcel Proust'tur. Proust bir kır manzarası ya da daha doğrusu bir kır manzarasına baktığı zaman duyduklarını anlattığında gözlerimizin önünde birdenbire empresyonist bir resim canlanır: "Güneş batmıştı ve elma ağaçlarının dalları arasında gözükten deniz soluk mor renkteydi. Soluk renkli çelenkleri andıran ve akıldan çıkmamakta direnen kederli düşüncelere benzeyen küçük mavi ve pembe bulutlar ufukta geziniyordu. Uzun, kederli bir kavak ağaçları dizisi gölgelere karışıyordu ve bu ağaçların tepeleri, sanki bir kilisenin renkli pencereleri gibi uzanıyordu. Güneşin son ışıkları, gövdelerine dokunmaksızın ağaç dallarını renklere buluyor, gölge sütunları üzerinde parlak ışıktan çelenkler bırakıyordu." (Les Plaisirs et les Jours, 1896) Proust, 1913'te yayınına başlanan A la recherche du temps perdu (Geçmiş Zaman Peşinde) adlı roman dizisinde, kahramanı ressam Elstir'in karakterini, empresyonist resamlardan özellikle Claude Monet ve Renoir'dan alınan nitelikler üzerinde kurmuştu: "Görebildiğim kadarıyla Elstir'in resimlerinin kendine özgü büyüü, resmini yaptığı nesnenin bir çeşit biçimini değiştirmesinden geliyor. Bu da şiirdeki "mecaz"dan pek de farklı değil. Tanrı'nın nesnelere, onlara isim vererek yarattığı söylenir; ancak Elstir onlara daha önceden verilen isimleri kaldırarak yeni isimlerle, bu nesnelere yeniden yaratır: Yaşamımızda doğayı şiirsel olarak, olduğu gibi gördüğümüz anlar enderdir. Elstir'in eserleri, bu ender anlardan -örneğin üzerinde çalıştığı deniz manzaralarından- oluşmuş gibidir. En çok kullandığı mecazlardan biri, aralarında farkları yok ederek kara ve denizin karşılaştırmasını yapmaktır ve bu mecazı aynı tabloda tekrar tekrar kullanarak resmin birliğini sağlamıştır."

Proust'un aşağıdaki sözlerinde bu yeni resim akımının mükemmel bir tasvirini bulabiliriz: "Gerçekte, yüzey ve hacim, onları tanıdığımızda aklımıza geliveren nesnelere isimlerinden bağımsızdır... Elstir, çevresindeki nesnelere hakkında bildiği şeylerle, bu nesnelere onda uyandırdığı duyguları birbirinden ayrı tutmağa çalıştı. Bizim genelde, bakış biçimi diye adlandırdığımız tüm düşünce ve mantık yürütme (muhakeme) sürecini temel öğelerine ayrıştırarak incelemeye çalıştı."

Plâstik sanatçılar, müzikçiler ve yazarlar arasında var olan dostluk bağlarından ötürü (Mallarme, Manet'nin, Mirbeau ise Monet'nin yakın arkadaşıdır) empresyonizm çok sayıda sanat alanına nüfuz etmiştir. Proust'dan başka Henry James, Laforgue empresyonist kabul edilirler.

AHMET HAŞİM VE EMPRESYONİZM

Gerçekte bir resim sanatı olan empresyonizm, sembolistler için mühim bir ilham kaynağı olmuştur. Böyle olunca aklımıza Türk Edebiyatı'ndan Ahmet Haşim geliyor. Daha Galatasaray'da öğrenci iken Verhaeren, Mallarme, Rodenbach, Baudelaire, Rimbaud, Regnier ve Samaine'i okuyan Haşim'in şiir dokusunda bu sanatçıların tesiri çok fazladır. 1908 de Sembolizm hakkında yazdığı makalesinde bir çok şiirinin hazırlığını görürüz.

Rüyalarımızda olduğu gibi, şiirde de, gördüklerimizi değil, intibalarımızı vereceğiz. "Rüyada bir gökyüzü görmüşüzdür. Mavi midir, yeşil midir? Başka bir renk midir? Hatırlayamayız. Bir takım silik çizgiler arasında müphem bazı intibalarımız vardır. Sembolistleri okurken bir rüya ifadesi bulmamız bundandır. Haşim'in Mallarme'de gördüğü uzak akisler, silik şekiller, baygın renklerle dolu tatlı alacalık", empresyonizmi, dolayısıyla sembolizmi izah eden ifadelerdir."

Haşim, annesinin ve Dicle'nin elem, keder, hüznü, gam, vb. hislerini telkin eden ve bütün hayal âlemini melâl rengine bürüyen hatıraları yanında, melâlin bir nevi transfiguration'u olan akşamları, akşamların kızıl renklerini yakalamakla veya bu renkler üzerinde işlemekle uğraşır. Renklere verdiği hafif sönüklüğü veya yarı aydın turnuru Rengnier'nin, Verlaine'in şiirlerinde arar. Bütün gayretlerine rağmen, henüz Mallarme'nin şiirindeki "ibhama" varmamıştır. Ruhunun daima içinde çalkalandığı tezatlar ve ibhamlar havası gibi karmakarışık bu etkiler altında şâirin hiç de bunalmadığını, aksine bunlar arasından sanatkâr yüzünü yükseldiğini görüyoruz. Hayat ve hayatın bütün olayları bütün

şekilleri ne olursa olsun, onca önemli olan bunların hayâl sularındaki, kendi muhayyilesindeki yankıdır. Ona bir sembolistten çok bir empresyonist, görülen anı derhal yakalamak, tesbit etmek hususunda harikulâde vizyoner bir ressam demek daha doğru olur.

Ahmet Haşim'in sanatkar gözleri tabiatı ve hayatı insanların çoğundan başka türlü, yani daha renkli ve daha isli gören gözlerdir. Ve o gördüğü bakir bir manzara ile bir tablo çizen büyük ressamlar gibi, tasvir ettiği manzarayı bize bir sanat eseri halinde göstermeyi bilirdi, çünkü, manzaralara kendi cevherinden bir ruh vermesini bilir.

Nasıl ki, resimlerinde tekerrür eden yeni motiflerle kâinatın belli bir halini, mevsimin ve günün ayrı bir saatini, tabiatın benzerliklerini tasvir etmiş, dünyada resmetmek için hep kendi ruhlarını ifade eden manzaraları bularak ve tabiatı kendi gönüllerinin dili ile söyleyerek zenginleştirmiş ve isimlerini adeta bu manzaralarla karıştırmış büyük ressamlar vardır. Ve nasıl ki, bunlardan birinin ismini söyler, meselâ Corot dersek, derhal sakın semaları, sisli ziyaları ve asil ağaçları ile muayyen yüzlü ve için için şiir dolu bir tabiat manzarasını hatırlatırız. İşte , böylece Ahmet Hasim de durmadan kedi ruhunda bulduğu bir grubun kanından ve alevlerinden renkler alarak ve kendi fırçasını içindeki yangına batırarak dünyada ancak sanatkarlara nasip olmuş bir muvaffakiyetle hep kendi peysajlarını resmetmiştir.

Onun şiirinde bellediğimiz bu manzaraları, evvelce gördüklerimizden daha canlı, daha doğru ve daha güzel bulmamız ve daha candan hatırlamamız da bu Haşimâne görüş ve edanın üzerimizdeki etkisine büyük pay ayırmak gerekir, “Sanki Japonyalı bir ressamın siyah mürekkeple çizdiği müphem ve yarım kalmış âlem” in resimleri hep hafızamızda nokşolunmuştur.

Şimdi Ahmed Haşim'in birkaç şiirinde empresyonizmin izlerini aramaya çalışalım.

“Öğle” başlıklı dördlüğünde, gözlerimizin önünde adeta bir göl manzarası canlanır:

Yeşil sulara büyük inciden çiçekler açar,
Gümüş böcekler okur âbâ bir neşide-i hâb
Durur sevâhlin üstünde, bî-heves, bî-tâb
Güneş ziyasını içmiş benât-ı hâb u serâb

Gerçi “sular” kelimesi deniz, ırmak, gölü de çağrıştırır ama üzerinde açan çiçekleri ve böcekleriyle burası bir göldür. Işığın suya yansımasına göre renk değişir. Öğlen ışıkları suya dik vuracaktır: yeşildir bu renk. Tabiatta görülen uyku hali de vaktin öğlen olduğunu gösterir.

Işığın altında suyun üzerindeki çiçeklerin rengi “inci”, böceklerin “gümüş”tür. Her şey bî-tâb, bî-heves ve uyku hâindedir. Hatta gümüş renkli böceklerin şarkısı ninni gibidir. Hayat belirtileri çiçeklerin, böceklerin ışıltısı, sahillerin üstünde serâb ve uyku kızları (!)nın içtiği güneş ışıkları.. Bir de böceklerin şarkıları...Ayrıca ikinci mısradaki “bî-heves, bî-tâb” , dördüncü mısradaki “ benât-ı hâb ü serâb” kelimeleri şiire titreşim kazandırır.

Şâir, bir öğlen vakti, yeşil sulardaki büyük çiçekleri “inci”, böcekleri “gümüş” ve sahillerdeki ışık yansımalarını uyku ve serab kızları olarak algılar.

Halbuki biraz sonra su dalgalanmaya, renk değişmeye, üzerindeki güneş ziyaları oynaşmaya, çiçeklerin rengi koyulaşmaya, böceklerin şarkıları canlanmaya ve sahillerin üstündeki kızlar raksetmeye başlayacaktır.

Dörtlükte diğer bir önemli husus hiçbir şeklin kontüre sahip olmamasıdır. Hatta sahil demez “sevahil”der.

Halbuki başka bir manzumesinde –öğlenden sonra- su gümüş rengi olacaktır: “İçer gümüş kıyılarından remide âhûlar.”

Sular öğlende “yeşil”, öğlenden sonra “gümüş” renginde, “Siyah Kuşlar” adlı dörtlükte “yakut” rengindedir.

Gurûb u hûn ile perverde-rûh olan kuşlar
Kızıl kamışlara, yâkût âba konmuşlar;
Ufukta bir ser-i maktû’u andıran güneşi
Sükût bir gamla yemişler ve şimdi doymuşlar.

Bu dörtlükte, kırmızının bütün tonları gözlerimizde oynaşmaktadır:

Grub: hûn
Kamışlar: kızıl
Güneş: ser-i maktû’
Su: yakut’dur

Grub vakti kara birer leke olan kuşlar, gecenin karanlığında “gümüş” rengine bürünürler. Sahil de suya vuran ışıkların titreşimleri “öğlen” manzumesindeki ışıklara benzemez. “Bahçe” adlı şiirinde:

Gök yeşil, yer sarı, mercan dallar...

mırsai empresyonist/izlenimci duyuş tarzının güzel bir örneğidir. “Yollar” isimli manzumesinde ışık, renkler, tabiatın görünümü âdeta her mısradada değişir:

Bir lamba hüznüyle
Kısıldı altın ufuklarda akşamın güneşi;
Söndü göllerde aks-i girye-veşi
Gecenin avdet-î sükûnüyle

Yollar
Ki gider kimsesiz, tehî, ebedî
Yollar
Hep birer hatt-ı pür-sükût oldu
Akşamın sine-i gubârında
Onlar
Hangi bir belde-i hayâle gider
Böyle sessiz ve kimsesiz, şimdi?

Meftûr
Ve muhteriz yine bir nefhâ-yi hayâl esiyor;
Bu nefha dalları bî-tâb ü bî-mecâl uyutur,
Sonra eyler giyâh-ı nâlende,
Sonra âgûş-ı ufk içinde ölür...

Ey kâlb,
Seni öldürmesin bu sâye-i şeb.
İşte, bir dest-i sâhir u mahfi
Sana nûr-î nücûmu indirdi.

Kuruldu işte, masâfât içinde lâl-ı mesâ
Bütün meâbid-i hiss ü meâbid-î hülya,
Bütün meâbid-i mechûle-î ümîd-i beşer...

Grub içinde bu eşkâl-i bî-hudûd-ı zeheb.

Zücâc-1 san'at u fikrele yükselir hep;
Büyük denizlere benzer eteklerinde sükut,
Sükût-1 nâ-mutenahî, sükût-1 nâ- mahdûd,
Sükûtl-1 afu-ü emel...

Bir el
Derîçelerde bir altın ziyâ yakıp indi,
Aktı âb-î sükûta yıldızlar
Bunun sular zehebî lerzelerle işlendi.

Yine bir “gurub” vakti, altın ufuklarda eriyen yollar “hattı pür-sükût”dur. Akşam, güneş altın ufuklarda lamba hüznüyle kısılır. Ufukların sessiz ve kimsesizliği, esen rüzgâr, şâire “belde-i hayâli” düşündürür. Burası önemlidir, zira empresyonist ressamlar nesnenin kontüründen çok ışığı önem verirler ve resimleri adeta birbirine girmiş renklere benzer. “Yollar” manzumesinde de bu renklerin birbirine girmişliğini görürüz. Empresyonist ressamların diğer bir özelliği, ışığı daha iyi yansıtması bakımından suyu çokça konu almalarıdır. Bu manzumede olduğu Haşim’in hemen her şiirinde su imajı vardır.

Empresyonist ressamlar bir manzarayı çeşitli mevsim ve ışıklar altında resmederlerdi. Haşim’de de buna benzer bir denemeyi, “Öğle”, “Öğleden Sonra”, “Akşam”, “Gece”, “Gece yarısı”, “Seher” adlı manzumelerinde görüyoruz.

“Şiirimizin tanıdığı en büyük empresyonist” (S. K. Yetkin) olan Haşim’in bu estetiğinde, onun psikolojik yapısı, sosyal görünümü, estetik hocalığının büyük payı vardır.

İSTİFADE EDİLEN ESERLER:

1. Sadun ALTUNA-Empresyonist Ressamlar (Hayatları ve Eserleri). İstanbul 1970
2. Büyük Larousse – (Empresyonizm maddesi) 10. Cilt
3. Herbert LYNTON (Çev. C. Çapan, S. Özış)- Modern Sanatı Öyküsü. İstanbul, 1982
4. E.H. GOMBRİCH (Çev. C. Cömert)- Sanatın Öyküsü,1980
5. Mourice SERULLAZ-Empresyonizm Sanatı Ansiklopedisi. İst. 1983
6. İsmail TUNALI- Felsefenin Işığında Modern Resim, İstanbul, 1983
7. TürkDili (Dergisi)- Yazın Akımları Özel Sayısı
8. Suut Kemal YETKİN- Şiir Sanatı. Varlık Yayınları
9. Mehmet KAPLAN- Şiir Tahlilleri

ZEKİ ÖMER DEFNE’NİN ŞİİRİNİN KAYNAKLARI

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkemim DİNÇ
Atatürk Üniversitesi, Erzurum

ÖZET

Zeki Ömer Defne (1903 – 1992), çağdaş Türk şiirinin mümtaz şahsiyetlerinden birisidir. Yirminci yüzyılın başında dünyaya gelen Şâirin hayat serüveni bir yerde Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu, yeni bir sistemin, yeni bir zihniyetin oluşturulma süreci ile adeta örtüşmektedir. Zeki Ömer Defne’nin yoksul bir köy çocuğu olması, zorluklar içinde eğitimini tamamlaması, hatta haksızlıklara uğraması; yurtdışında resim tahsili yapma arzusu, sonunda öğretmenlik mesleğini tercih etmesi ve tabiatıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin kimliğine yaraşır bir zihniyeti seçmesi ve şiirlerinde bunları temsil etmesi, önemli işaretlerdir.

Biz bu bildirimizde Zeki Ömer Defne’nin Hayat serüveni ile şiir serüveni arasında paralelliği tespit ederken, şiirinin de kaynaklarına dikkat çekmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Zeki Ömer Defne, plastik sanatlar, şiir, estetik, Türkiye Cumhuriyeti.

**XX YÜZYIL AYDINI REŞİD BEY EFENDİYEVİN YARATICILIĞINDA
AZERBAIJAN EDEBİYATI EĞİTİMİNİN SORUNLARI
PROBLEMS OF EDUCATION AZERBAIJANI LITERATURE
IN CREATIVITY OF RASHID BEK EFENDIYEV – EDUCATOR OF XX CENTURY**

Nazile ABDULLAZADE

Assosiate Profesör doçent Azərbaycan Devlet Pedaqoji Üniversitesi, Bakü/Azərbaycan

Xoşbaxt ALİYEVA

Azərbaycan Devlet Pedaqoji Üniversitesi, Bakü/Azərbaycan

ÖZET

XX yüzyılın başlarında Azərbaycan öğretmenlik hareketinin öncülerinden biri de Raşid bey Efendiyev olmuştur. O, pedaqojik faaliyete etkin bir şekilde dahil olmuş, 10 yıl Gutgaşende, 16 yıl Gori Seminerinde öğretmenlik yapmış, 8 yıl Tiflis ofisinde sekreter yardımcısı çalışmıştır.

Raşid bey Efendiyev hale semineride okurken ince cizgi yüzünden öğretmeni A.O.Çernyayevskinin “Vatan dili” ders kitabı taşbasmada onun cizgisi ile basılır. “Vatan dili” ana dilinde ilk ders kitabıydı. Onun yazarı milliyetce rus Çernyayevski burada ata sözleri, bulmacalar, davullarla birlikte, Azərbaycan şairlerinin şiirlerinden de alıntılar vermişti. Gori seminerinin ilk mezunları – Firudin bey Köçerli, Sefereli bey Velibeyov, Baba bey Seferelibeyov, Teymur bey Memmedbeyov, İsmayıl ağa Vekilov, Memmedağa Şıxlinski ve Reşid bəy Efendiyev parlak zihinli, zeki, yaratıcı ve maarifperver gençleri.

R.Efendiyevin derslikleri A.O.Çernyayevskinin dersliklerinin artılarını ve eksilerini analiz ettikten sonra yapılmıştır. Mollaların öğrettigine göre, arap alfabesindeki her harfin 4 yazı şeklinin – kelimenin başlangıcında, kelimenin ortasında, kelimenin sonunda ayrı olduklarını esas alan Çernyayevski 32 harfin 4 şeklinin her birini bir ders hesaba katıp 128 ders kurmuştur. Sonuçta yalnız alfabeti – harfleri öğrenmek yaklaşık 6 ay süre bilirdi. R.Efendiyev bunu aradan kaldırmak için bir aya alfabe ve yazma alışkanlıklarını öğreten “Çocuk bahşesi” dersliyini yazıyor. Kitabın başlık sayfasında o yazmıştı: “Okuma-yazma bilmeyen bir aya okur ve yazar”.

“Çocuk bahşesi” dersliyinde Azərbaycan diline uymayan 8 ses atılmış, 24 harfe uygun 24 ders verilmiş, 24 metin eklenmiştir.

Raşid beyin pedaqojik faaliyeti döneminde ana dilinde tek mil edebiyat yoktu. 1901-ci yılda o, Tiflisde çalışırken derlediği edebi oku kitabını “Basiratül atfal” adı ile çıkarır. Her iki ders kitabında rus ve Azərbaycan klasiklerinin eserlerinden örnekler verilmiştir. Ders kitapları sık bir zamanda popülerleşir ve okullarda kullanılan en iyi öğretim yardımcılarından olur.

Anahtar kelimeler: Pedaqojik Faaliyet, Eğitim, Ders Kitabı, Edebi Oku

SUMMARY

Rashid bek Efendiyev was one of leaders Azerbaijani educational movement in the late XIX and early XX centuries. He was creative educator; he worked 10 years in Qutkashen, 16 years in Gori seminary and 8 years as deputy secretary in Tbilisi office. Rashid Efendiyev had a beautiful handwriting, so during his student years the textbook “Native language”, which was created by his teacher A.O.Chernyayevsky, was published on a stone engraving in Rashid's handwriting. "Native language" was the first textbook in the native language. Its author – Russian by nationality Chernyayevsky, besides proverbs, wise words, puzzles, quotes, gave also parts from poems of Azerbaijan writers. The first graduates of the Gori seminary – Firudin Bey Kocharli, Safarali bek Valibekov, Baba bek Safaralibekov, Teymur bek Mammadbekov, Ismail agha Vakilov, Mamedaga Shiklinsky and Rashid bek Afandiyev were brilliant mind man, creative and enlightened young people.

R.Efendiyev was one of the famous educator in the history of pedagogical thoughts in Azerbaijan. His whole life was devoted to school, education, writing textbooks and to creating children's literature.

R.Efendiyev's textbooks were appeared after analyzing the pros and cons of A.O.Çernyaevsky's textbooks.

According to the mullahs, Chernyaevsky based on the fact that 4 letters of the arabic alphabet – at the beginning, in the middle and at the end of the word – which is based on difference, were composed of 128 lessons, taking into account each of the four letters of 32 letters.

As a result, it took only six months to learn the alphabet – letters. For eliminate this, Efendiyev writes "Textbook for kindergarten", which teaches the alphabet and its writing skills for a month. On the title page of the book he wrote: "An illiterate person reads and writes in a month".

8 voices were thrown, which didn't correspond to the Azerbaijani language, corresponding 24 letter for 24 lessons, 24 texts were added – all these was given in the text book "Kindergarten".

During the education activities of Rashid bek, there was no perfect book on literature in his native language. He published a literary book which wrote while working in Tbilisi, by the name "Basiratul Etfal" in 1901. Both textbooks provided examples from works of Russian and Azerbaijani classics. Textbooks were quickly get great popularity and were one of the best using books in available schools.

GİRİŞ. Azərbaycan edebi-pedagojik düşüncə tarixinin tanınmış simalarından biri de Reşit bey Efendiyev olmuşdur. O, 1863-cü ildə Azərbaycan'ın dilber köşələrindən olan Şuşada doğdu. İlk eğitimini mollahanede almış, daha sonra çalışmalarını Nuha kaza okulunda devam ettirmişdir. Ama babası onu rusca öğretmeyi karara almıştı, o yüzden eğitim için Gori seminerine getmiş, yaratıcı çalışmalarına da burada okuduğu yıllarda başlamıştır. Semineri bitirdikten sonra onu Gutgaşen ilköğretim okulu başkanlığına gönderirler. 8 yıl burada çalıştıktan sonra Nuhan'ın Haçmaz köyünde okul açmış, ana dili ile yaşaşı, rusca da öğretmiştir. Seminer mezunlarına şehir okulunda öğretim yapmasına izin verilmiyordu, R.Efendiyev 1892 yılında Tiflis'teki bir müslüman okulunda öğretmen olarak çalışmaya başlıyor ve 1899 yılına dek şehir okulunda çalışır. R.Efendiyev'in öğretmenlik faaliyetinin en verimli dönemi de Gori Öğretmenleri Seminarinde çalıştığı yıllar olur. O, burada 17 yıl çalışır, A.O.Çernyaevskiye "Vatan dili" ders kitabını yazmağa yardım edir. Onun azerice öğretmek için yazdığı "Azərbaycan dilini öğretmenlerin yolları" metodik mektubu, kendisi söylediği gibi, okuma yazma bilmeyen bir kişinin ir ay içinde okuyabileceği ve yazabileceği bir kitaptır.

R.Efendiyev ve sanatsal edebiyat. Reşit bey öğretmenlikle yaşaşı, ayrıca edebi yaratıcılıkla da uğraşmıştır. Hale semineri yıllarından onu düşündüren kadın özgürlüğü, eğitim, aile terbiyesi vb. konuları insanlara görsel olarak ulaşmayı bir hedef belirler. M.F.Ahundovdan sonra ilk dramatik eseri yazan sanatçı olarak kabul edilen Efendiyev sanatsal edebiyatın dramatik türünde de eserler yazıyor, bu eserlerin performanslarına kendisi katılıyordu. R.Efendiyev dramatik türün daha fazla komedi türünü tercih etmiş, selefi Ahundzade gibi kahkahanın doğal rolünü çok takdir etmiştir. Onun müslüman aile hayatından bahsedilen "Sakalın kerameti", "Konşu konşu olursa kör kız evleniyor", "Para delisi", "Bir saç telin fiyatı", "Tiflis yolçulukları", "Diş ağrısı", "Doğadaki ahvali-ev" adlı dramatik eserleri var. Bu piyeslerde yazar daha fazla pedagojik düşünceler ileri sürüyor, eğitimin amacı ve araçları hakkında konuşuyor, eski dünya, eski aile eğitimi yöntemi, eski düşünce tarzı eleştiriliyor. Kadın hükümsüzlüğü, genç kızların satışı, komik evlilik stilleri komedilerin ana temasını oluşturur. Kendi basit ve tatlı mizahıyla insanları eğitmeyi amaçlayan R.Efendiyev gerçekte ne olduğunu ve ola bileceğini kayd ederek gerçeği edebiyata getirirdi.

Yazarın "Sakalın kerameti" eserinde dolandırıcı din adamlarından konuşulur. Göyçayda yağmura düşen bir deste tüccar geceyi geçirmek için bir yer arıyor, buranın insanları ise göçebe cemaat olduğundan yalnız din adamlarına saygı duyub misafir tutarlar. Tüccarlar hile yapmaya karar verir ve Hacı Söhrabi uzun sakalına, giyimine göre molla gibi teslim edib onun sayesinde geceleme için yer kazanmak istiyorlar. Zorlukla bile, Hacı Söhraba katılıyorlar. Büyük olaylar da bundan sonra başlıyor.

Geceledikleri evde sanki uzun zamandır mollanı bekliyorlarmış. Onu köy mollası ile konuşmaya zorlandırırlar. Köyün mollası Gulameli ile Hacı Söhrab yüz-yüze konuşmalı olur.

Dönemin tanınmış yazarı ayrıca çeviriyle de ilgilenmiş, rus klasikleri Puşkin, Lermontov, Krılovdan, Şillerden, Firdövsiden tercüme etmiştir.

R.Efendiyev'in pedagojik faaliyeti. R.Efendiyev Azerbaycan pedagojik düşünce tarihinde aynı zamanda tanınmış eğitimci pedagoklardan olmuş, tüm hayatını okul, telim-terbiye, ders kitapları, çocuk eserlerinin yaranmasına adanmıştır. O zaman okullarda öğretim materyali eksiklik ediyordu. Pedagojik etkinlikler ona ders kitaplarına olan ihtiyacı yakından hiss etdiriyor. A.O.Çernyayevski'nin "Vatan dili", L.Tolsoyun "Alfabe", "Yeni alfabe", "Matematik" ve "Oku" kitapları ile tanışlık onda ders kitabı yazmağa ilgiyi artırır ve o, "Çocuk bahçesi" kitabını yazıyor. Onun "Çocuk bahçesi" ve "Basiratül atfal" ("Çocukların baharı") oku kitapları Azerbaycanda ilk ders kitaplarından sayılır. Kitaplarının yayımlanmasına finansal olanakları yetmeyen Raşid bey Efendiyev zengin bir aileden olan kadının yardımını kullanmış, defalarca İstanbul'u ziyaret etmiş, orada kitaplarını yayınlamıştır.

Raşid bey öğrencilerine kendi araştırmalarını öğretir, onlarda bilime, eğitime coşku, ilgi uyandırır. Şöyle yazıyordu: "Anladım ki, eski okul yıkılmalıdır ve bu tıpy Uşinsky'nin yeni yöntemli ders kitabı gibi kendi okulumuz için ana dilde ders kitapları yazmakla mümkündür".

Bir eğitimci ve öğretim işçisi olarak Raşid bey anadili için mücadelede liderlerden biriydi. O, ana dilini bilmeden yabancı dil öğrenmenin imkansız olduğunu düşünürdü.

R.Efendiyev ve Azerbaycan edebiyatının eğitimi. Raşid bey öğretmenlik ettiği sırada ve yazdığı kitaplarda her zaman Azerbaycan edebiyatının öğretimine dikkat ediyor, ayrıca rus klasiklerinin eserlerinden çevirilerle azerbaycanlı çocukları tanıştırtı. Firdövsî ve Şillerden yaptığı çevirilerde o, klasik üslup geleneklerini koruyordu.

Kendi kalem deneyimine sahip eğitimci şiirlerini ve makalelerini 1897'de yazılıp 1898'de ve sonrasında defalarca basılan "Basiratül atfal" kitabına dahil etmişti. Derslik "Bismillahir-rahmanir-rahim" kelimeleri ile başlıyor. Ders kitabındaki metinler nazım ve nesir şeklinde olup çok çeşitli konuları kapsar. Ansiklopedik bilgilerin etkisini yansıtan ders kitabında hayvanlar ve kuşlar hakkında "Ev kuşları", "Köpek", "İnek", "Bal arısı", "İki kurt ve tilki", "Kırlangıç ve serçe", "Aslan ve temkinli tilki", doğal kaynaklarla ilgili "Tuz", "Demir", yılın mevsimleri, doğal olaylarla ilgili "Dağlar ve sular" "Güneş, ay ve yıldızlar", "Hava", "Dünya ne kadar sıcak", "Su buharı", "Güneş ve sis", "Güneş ve ay tutulması" metinlerle birlikte "Yüz yaşında bahçıvan", "Ormanda çocuklarla hikaye", "Bostançı ve ayı", "Adil kral", "İyi öğrenci", "Okul" metinleri de verilmiştir. Aynı zamanda burada verilen dini ve dünyevi şiirler, rus edebiyatından çeviriler Raşid beyin kariyerinin en önemli noktalarını anlamakta okucuya yardımcı oluyor. Okucu masallar, doğa ile, okul ve eğitim ile ilgili şiirlerle ek olarak, şeriat hakkında edebi örneklerle de rast geliyor. Manevi bir ayilede doğup büyüyen Raşid bey ne kadar ilerici olsa da, "bilgi kazanmağı sadece dini bir borç olarak tarif ediyor" [1, s.264].

Raşid bey gençlerin zamanla ayaklaşa bilmek, açık düşünceli ve mücadeleçi olması için yazdığı didaktik, öğretici hikayelerinde ve şiirlerinde vatana, ana diline, doğaya sevgi, işgüzarlık, nezaket, arkadaşlık duyguları aşılyordu. Onun şiirlerinde ilme, okula çağrı, ahlaki-didaktik ruh aparıcıdır:

*Oklum, gel git okula,
Fikir ver her konuya.
Aklın, kemalin olsun,
Koşulma her biedebe.*

*Okulunu koru, canım,
Devam et bir niçe yıl.
Öğren, bebegim, bilim adamı ol,
Olma avam, cahil.*

Ders kitabındaki materyaller hep ses seviyesi, hep dil ve stil açısından basit ve anlaşılıktır. Onlar daha çok kuşlar, hayvanlar, doğa, çocukların ahlaki değerleri ile ilgili olup egiticidir. Raşid bey Efendiyev bu ders kitabını alfabenin incelemesi ile başlasa da, Azerbaycan folklör edebiyatından içerikler

(bulmacalar, atasözleri), yazarın kendi şiirleri XX yüzyılın başlarında Azerbaycan edebiyatının öğretimine bir örnektir.

KAYNAKÇA

- [1] Ahmadov Camal (1992). Edebiyatın öğretilmesi metotları. Bakü: Bakü Üniversitesi Neşriyatı, 455 s.
[2] Efendiyev Raşid (2010). Basiratül atfal. Ders kitabı. Transliterasiya ve faksimile. Bakü, 132 s.
[3] İbrahimov Sanan, Saraclı (Hasanova) Metanet (2016). Azerbaycanda edebiyatın öğretilmesi tarihi. Yüksek öğrenim için derslik. Bakü, 278 s.
[4] Gafarova Semengül, Garayzade Ellada (2010). Azerbaycan edebiyatının öğretilmesi tarihi. Bakü: Mütarcim, 183 s.

“BİLİM”, “MUCİZE” MİDİR?

Gülsüm ESEN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri

ÖZET

Bilim, içinde yaşadığımız bu dünyayı anlama ve anlamlandırmayı vaat eder. Bu vaat, bilimsel teşebbüsün amacıdır fakat ilk adımı değildir. İlk adım, bilimsel araştırmanın nesnesi olan bu dünyanın gerçekliğine dair bir ön sorgulama yapmak (Zihin-bağımsız bir dünya var mıdır? Geliştirilen gözlem araçları, bu dünyayı olduğu gibi gözlemleyebilir mi? Bilim adamının, araçlar vasıtasıyla bu dünyaya dair edindiği bilgilerin doğruluğu mümkün müdür? Bilimsel gelişmelerin başarısı, araştırmaların nihayetinde elde ettiği bu doğrulardan mı kaynaklanır? Yoksa bilimsel gelişmeler bir başarı mıdır? Bilimsel devrimlerin tarih sahnesine çıkışı bilimin doğru bilgi sunduğu iddiası ile çelişir mi?) ve sorgulamayı yaparken bilimsel teorilerin neliğine ilişkin kabuller oluşturmaktır. Bilimsel araştırmada teorinin işlevsel değeri ise filozoflarca dikkate değer kabul edilir ve bilimsel teorilerin doğruluğuna ilişkin sorgulama dünyanın gerçekliğine ve bu gerçekliğe erişim imkanına atıfla ele alınır.

Dünyaya dair sorgulamalarımızdan hareketle bilimsel teorileri ele alışımızda, kendi içerisinde pek çok varyasyonu olsa da iki zıt perspektif bulunur. Bir perspektifi tercih etmeyen doğal olarak diğer bakış açısını benimsemiş kabul edilir; bilimsel realizm ve bilimsel antirealizm. Bilimsel realizm, gözlemlenebilir bir zihin-bağımsız dünyanın varlığını kabul eder. Bilimsel teoriler, gözlemlenebilir fenomenleri oldukları gibi yansıtabilir. Fakat antirealizm buna karşı çıkar. Gözlemlenebilir ve gözlemlenemez sınırını çizmek bilimsel empiristlerin iddia ettikleri kadar kolay değildir. Bilimsel teoriler bize dünyayı anlamakta ancak aracılık edebilirler.

Fenomenin gözlem imkanına dair epistemolojik, anlamak için yaslandığımız köprülere dair metafizik ve ontolojik çıkarımlarımızın nasıl olması gerektiği hususunda taraflar arasında uzun yıllar süren bir savaş bulunmaktadır. Günümüzde, her iki perspektif karşı tarafı ‘ölü’ ilan etmesine rağmen her iki taraf da kendi kalelerini koruyan stratejik konuma sahiptir. Biz bu makale ile sürüp giden bu savaşın bir cephesini, realizmin ‘mucize değildir’ argümanının bir tahlilini yapmayı hedeflemekteyiz.

Bildirimiz üç bölümden oluşmaktadır; İlk Bölümde Bilimsel Realizmin kendi fraksiyonları arasında değişmez niteliklerine odaklanarak bir tanımını sunmayı hedeflemekteyiz. İkinci Bölümde ise bilimsel realizmin kalkını olarak kabul edilen bilimsel teorinin ‘başarı’ kavramına odaklanılmaktadır. Üçüncü bölümde ise, başarı kavramından hareketle geliştirilen bilimin başarısı “mucize değildir” argümanını ortaya koymaktayız.

Bizim bu bildiri ile hedeflediğimiz, bilimsel realizmin antirealist savaşa karşı sürdürdüğü direnişin ve kendi içerisindeki iç savaşın izlerini sürmektir. Böylelikle bilimin başarısını inşa eden unsurların bir tahlilini sunmaktır.

Giriş

Bilim, doğayı açıklarken yapmış araştırmalardan hareketle bilimsel teoriler üretir. Bilim felsefesinde, bilimsel teorilerin niteliğine dair yapılan sorgulamalar, bilimin başarısını açıklamak için ilk adım kabul edilir. Fakat bu derin bir tartışmanın devamından gelir. İlk sorgulama dünyanın neliğine dairdir. Zihin bağımsız bir dünyayı gözlemlenmenin imkanına veya limitlerine dair bir kabul gerektirir.

Dünyaya dair sorgulamalarımızdan hareketle bilimsel teorileri ele alışımızda, kendi içerisinde pek çok varyasyonu olsa da iki zıt perspektif bulunur. Bir perspektifi tercih etmeyen doğal olarak diğer bakış açısını benimsemiş kabul edilir; bilimsel realizm ve antirealizm. Bilimsel realizm, gözlemlenebilir bir zihin-bağımsız dünyanın varlığını kabul eder. Bilimsel teoriler, gözlemlenebilir fenomenleri oldukları gibi yansıtabilir. Fakat antirealizm buna karşı çıkar. Gözlemlenebilir ve gözlemlenemez sınırını çizmek bilimsel empiristlerin iddia ettikleri kadar kolay değildir. Bilimsel teoriler bize dünyayı anlamakta ancak aracılık edebilirler.

Bilimsel realist ve anti realist taraflar arasında uzun yıllar süren bir savaş bulunmaktadır. Her iki taraf da kendi kalelerini koruyan argümanlarla stratejik konuma sahiptir. Biz bu makale ile sürüp giden bu savaşın bir cephesini, realizmin ‘mucize değildir’ argümanının bir tahlilini yapmayı hedeflemekteyiz. Bildirimiz üç bölümden oluşmaktadır; İlk Bölümde Bilimsel Realizmin kendi fraksiyonları arasında değişmez niteliklerine odaklanarak bir tanımını sunmayı hedeflemekteyiz. İkinci Bölümde ise bilimsel realizmin kalkını olarak kabul edilen bilimsel teorinin ‘başarı’ kavramına odaklanmaktayız. Üçüncü bölümde ise, başarı kavramından hareketle geliştirilen bilimin başarısı “mucize değildir” argümanını ortaya koymaktayız.

Bizim bu bildiri ile hedeflediğimiz, bilimsel realizmin antirealist savaşa karşı sürdürdüğü direnişin ve kendi içerisindeki iç savaşın izlerini sürmektir. Böylelikle bilimin başarısını inşa eden unsurların bir tahlilini sunmaktır.

Bilimsel Realist Kimdir?

Son yüzyıllarda empirik bilimlerin başarısı, zihin bağımsız dünyanın varlığını savunan ve bilimsel araştırmaların bu dünyanın doğru bilgisine erişilebilir olduğunu iddia eden bilimsel realizm için önemli bir dayanak sağlamıştır.

Bilimsel realizm, bilim başarısına dolayısıyla bilimsel araştırmaların en önemli unsuru olan bilimsel teorilerin yapısına ve niteliğine odaklanır. Bilim felsefesinde bilimin başarısını görünür kılan bir doktrin, bilimsel realizmdir.

Günümüz felsefe literatüründe fazla bilimsel realizm etiketi bulunmaktadır.¹ Fakat bu, bilim felsefesi filozoflarının, bilimsel realizmin ne olduğu hakkında bir uzlaşma olmadığı anlamına gelmez. Bilimsel realizm genel olarak, en temelinde üç tez üzerine inşa edilir;

“Metafizik Tez: Dünya, zihin bağımsız ve kesin bir yapıya sahiptir.

Semantik Tez: Bilimsel teoriler, amaçlanan alanlarının gerçeğe uygun tanımlarıdır. Bu nedenle, doğru veya yanlış olabilirler. Teorilerde yer alan teorik terimlerin varsayılan gerçek referansları vardır. Bilimsel teoriler doğrusa, ortaya koydukları gözlemlenemeyen varlıklar dünyaya konumlandırılır.

Epistemik Tez: Olgun ve tahminen başarılı bilimsel teoriler doğrulanmıştır ve yaklaşık olarak doğrudur. Bu yüzden bilimsel teoriler tarafından konumlandırılan varlıklar veya herhangi bir oranda, konumlandırılanlara çok benzeyen varlıklar dünyada yaşıyordur.”²

Üçlü bir ayak üzerine inşa edilen bilimsel realizmin temelinde ise tek taahhüt bulunur; “Bu, dünya reeldir.” Bilimsel realizmin bu taahhüt ile kastettiği, dünyanın *mevcut* olmasıdır. Onlar için dünyanın içindeki her şey vardır; ağaçlar, gezegenler, elektronlar ve matematiksel ifadeler.³ Bilimsel realistler, dünyanın mevcudiyetinin onu gözlemlenmesine ve geliştirilen bilimsel araçlar ile yeni fenomenlere erişilmesine imkân tanıdığını iddia eder. Bilimsel araçlara güvenir ve bilimsel araştırma stratejilerinde bu güvene yaslanırlar. Bilim, araçsız gözlem kadar tarih içerisinde geliştirmiş olduğu araç ve gereçlerle de gözlem yapabilir ve bu gözlemleri nihayetinde edindiği bilgiler zihin bağımsız dünyaya dair doğru veya yaklaşık olarak doğru bilgilerdir. Dolayısıyla bilim, bilimsel araştırmalarında sürekli başarıya dönük adımlar atar. Bilimsel realistler, modern bilimin elde ettiği verilere dayanarak sağladığı ontolojik

¹ “Realizm, sezgisel realizm, saf realizm, yarı-saf realizm (Dummett), radikal realizm (Pols), epistemik realizm (Fraassen), metafiziksel realizm, ortaçağ realizmi, platonik realizm, semantik realizm, yakınsak realizm (L. Laudan), içsel realizm (Putnam), sofistike realizm (Dummett), ontolojik realizm gibi.” daha fazla bilgi için bakınız; Eftichios Bitsakis, “Scientific Realism”, *Science & Society* (Summer, 1998), 161.

² Stathis Psillos, “Thinking About the Ultimate Argument for Realism”, ed. Colin Cheyne, John Worrall, *Rationality and Reality Conversations with Alan Musgrave*, (Dordrecht: Springer, 2006), 136; Ayrıca bakınız, Stathis Psillos, *Scientific Realism: How Science Tracks Truth*, (London: Routledge, 1999).

³ Anjan, Chakravartty, *A Metaphysics for Scientific Realism*, (New York: Cambridge University Press, 2007), 8.

taahhütleri desteklemek ister.⁴ Anti-realistler “bilimin amacı”na ve “empirik yeterliliğe” vurgu yaparken, bilimsel realistler bilimin başarısına odaklanırlar.⁵

Bilimin ‘Başarı’sı

Bilimsel realist, kendisi için bilimin başarısını dayanak olarak görmekte ve çoğu zaman şöyle bir şemayı takip etmektedir;

- “Bilim şans eseri açıklayabileceğinden daha başarılıdır,
- Bu bilimsel başarının en iyi açıklaması ancak doğrudur,
- O halde bilimsel realist olmalıyız.”⁶

Burada ‘başarı’ ile kastedilenin ne olduğu tartışmalı bir konudur. Bilimsel teorinin başarısını ölçecek olan nedir? Pek çok bilim felsefesi filozofu bunun çözülemediği konusunda ısrarcıdır.⁷

Fakat bilimsel realistler bu konuda genellikle neye işaret ettiklerinin berrak bir şekilde bilirler. Onlar için, bilimin başarısına odaklanmaktaki anahtar kavram “doğru” kavramıdır. Bilimsel önermeler için “doğru”, ‘P, bilinebilir.’ ya da ‘P, garantili olarak savunulabilir.’ demek değildir. Realizmde doğru koşul bağımlı, görece inşa edilen ya da herhangi bir toplumdaki diğerine farklı olabilen bir şey de değildir.⁸ Bilimsel realist, rölativizme kapılarını sıkı sıkıya kapamıştır. Dahası bilimsel realistler, epistemik optimistler olarak kabul edilir. En iyi şekilde test ettiğimiz mevcut teorilerimizin yaklaşık olarak doğru olduğunu ve zihinden bağımsız bir dış dünyanın gözlemlenebilir ve gözlemlenemez özelliklerinin doğru bir tanımını büyük ölçüde sağlayabileceğimize inanmaktadırlar.⁹

Michael Levin’e göre bilimsel araştırmalara dayanak olan teorilerin en nihayetinde literal olarak doğru olması bir uçağın uçmasını sağlar, bir teorilerin literal olarak doğru olmasından şüpheye düşmeyiz. O hali hazırda pek çok bilim felsefecisinin bilimsel realist olmasının nedeninin de bu olduğunu söyler.¹⁰ Bir bilimsel teorinin başarısı, kendi içerisinde saklıdır. Bu bir paradoks ve totoloji tehlikesi gibi anlaşılmalıdır çünkü bir bilimsel teorinin kendi kendisinin sağlamasını yapması zaten onların zamana endekli olmalarının bir sonucudur. Levin’inin de vurguladığı gibi başarı, bilimsel teorilerin öngörücü tahminlerinin zamana bağlı olarak bağlamının anlaşılmasıdır.

Bilimsel realistler en nihayetinde, bilimsel araştırmalardaki başarı ile kastedilenin doğadaki fenomenleri açıklaması ve bilimsel teorilerin deneysel ve gözlemsel testlerle ortaya koyduğu tahminler yapabilmesine işaret eden bir kavram olduğunu savunur.¹¹ Onlar için bilimin tüm adımları ileriye doğru atılır. Bu sebeple, bilimsel realistler için bilimsel pratiği oluşturan dinamikleri ve pratiğin bütününe başarısını açıklamak oldukça vurgulanır. Bilimin aradığı “her şeyin teorisi”dir. Bilim felsefesinde mucize argümanının gerçek önemi de burada saklıdır; bilimin verimli bir arazide araştırmalar yaptığını ve en nihayetinde doğruyu ya da doğruya en yakın olanı bulacağını iddia eder.

Burada bahsedilmesi gereken bir diğer husus da bilimsel realizmin köşe taşını oluşturan en iyi açıklamanın çıkarımı argümanıdır. En açıklamanın çıkarımı argümanı, belirli kanıtlara yönelik üretilen

⁴ Mark Day, George S. Botterill, “Contrast, Inference and Scientific Realism”, *Synthese*, (2008), 250.

⁵ Bilim felsefesinde antirealist ve realist açıklama arasında yürütülen tartışmayı üç kavrama indirgemek mümkündür; teoriler, açıklama ve öngörü. Daha fazla bilgi için bakınız, Ian Hacking, “Experimentation and Scientific Realism.” *Philosophical Topics* 13, (1982), 71.

⁶ Andre Kukla, “Antirealist Explanations of the Success of Science”, *Philosophy of Science*, (1996), S298.

⁷ Bakınız; Jarrett Leplin, *Scientific Realism* (California: University of California Press, 1984), 4. Kuhn, bilim adamlarının bir bilimsel teoriyi değerlendirirken başarılı bir teoride aranan beş değeri listeler: öngörücü doğruluk, tutarlılık, kapsam genişliği, basitlik, doğurganlık. Bakınız; Thomas Kuhn, *The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change*, (Chicago: University of Chicago Press, 1977), 321-322.

⁸ Carl Matheson, “Why The No-Miracles Argument Fails”, *International Studies in the Philosophy of Science*, (1998), 264.

⁹ Simon Fitzpatrick, “Doing away with the No Miracles Argument”, ed. Vassilios Karakostas, Dennis Dieks, *EPSA11 Perspectives and Foundational Problems in Philosophy of Science*, (Dordrecht: Springer, 2013), 141.

¹⁰ Michael Levin, “What Kind of Explanation is Truth?”, ed. Jarrett Leplin, *Scientific Realism*, (California: University of California Press, 1984), 124.

¹¹ Moti Mizrahi, “Why The Ultimate Argument for Scientific Realism Ultimately Fails”, *Studies in History and Philosophy of Science* 43, (2012), 133.

hipotezlerden, diğer hipotezlere kıyasla en iyi açıklamayı sunan hipotezin doğru kabul edilmesidir.¹² Bilimsel teorinin başarısı hakkındaki bilimsel realist yorum aslında bilimsel realizmin dışsalcı epistemolojiyi savunduğunun da bir göstergesidir.¹³

Mucize Değil Argümanı

Mucize değil argümanı da en iyi açıklamaya yönelik bir çıkarım örneğidir.¹⁴ Pek çok filozof tarafından en açıklamanın çıkarımının bir savunusu olarak görülmüştür.¹⁵ *Mucize değil argümanı* bilimsel realizmin en güçlü argümanı olarak kabul edilir.¹⁶

Putnam tarafından ileri sürülen, *mucize değil argümanı*; belirli bir teorinin başarılı bir teori olarak kabul edilmesi için, gözlemlenemezler hakkındaki iddialarının doğruluğunun gerekli olduğu iddiasını savunur.¹⁷ Putnam, bu iddiasını bilimsel realistler idealistler ve pragmatistlere karşı güçlü bir şekilde savunmaktadır, çünkü idealistler ve pragmatistler bilimsel başarıları bir mucizeymiş gibi betimlemektedirler.¹⁸ Oysa; “Bilimsel realistler her ne söylerlerse söylesinler, doğrunun dış dünyaya ‘tekabüliyetine’ (correspondence theory of truth) inandıklarını söylerler.”¹⁹

Eğer gözlemlenebilirler ve gözlemlenemez tüm fenomenlerin bulunduğu zihinden bağımsız bir dünya varsa bilim hali hazırda tüm bunları doğru olarak (kısmen de olsa) açıklamayı başarabildiği için başarılıdır. Eğer bu şeyler gerçek olmasaydı, bir bilimsel teorinin başarılı tahminlerde bulunması ve fenomeni açıklaması mucize olurdu.²⁰ *Mucize argümanına* göre bir T teorisi, yaklaşık olarak doğruysa başarılı olması mucize değildir. Eğer T yaklaşık olarak doğru değilse başarısı beklenmedik şekilde mucize olurdu.

Mucize argümanını üç aşamalı bir argüman olarak kabul etmek mümkündür. İlk aşaması, bilim başarılıdır. İkinci iddiası, bilimin öngörücü başarısını ancak bilimsel realizm tarafından açıklayabileceğimiz iddiasıdır. Son olarak ise, biz eğer bu başarıyı açıklayamıyor olsaydık, bilimin başarısının bir mucize olacağı varsayılırdı, dolayısıyla realizm haklıdır. Burada belirtmek gerekir ki, bilimsel realistin bu argümanında en temel iddiası, abdüktif mantık göz önüne alınarak iki rakip teori arasında seçilenin muhtemelen doğru olduğuna dairdir.²¹

Bu argüman doğrudan, tarih içerisinde bilimin elde ettiği başarılarla güvenimizin üzerine inşa edilir. Nitekim, biz, bilimsel teorilerimizin yaklaşık olarak doğru olduğu kabulüyle bilim yaparız. Eğer kuyruklu yıldızlara inanmayacak olsaydık, yüzeylemlerinin fotoğraflarını da çekemezdik.²² Pek çok filozof Putnam’ın bu argümanını destekler ve yorumlar. Fakat eleştirenler de azımsanamayacak kadar fazladır; Laudan, bu argümanı kritik derecede belirsiz bulur,²³ Mario Ghins bilimin mucize olmadığı argümanını

¹² Gilbert H. Harman, “The Inference to The Best Explanation”, *The Philosophical Review*, (January, 1965), 89.

¹³ Mark Newman, “The No-Miracles Argument, Reliabilism, and A Methodological Version of The Generality Problem”, *Synthese* (2010), 111-138.

¹⁴ *Mucize değil argümanı* bazı filozoflar tarafından nihai argüman (ultimate argument) olarak da isimlendirilir. Bakınız; Bas van C. Fraassen, *The Scientific Image*, (Oxford: Oxford University Press, 1980); Alan Musgrave, “The Ultimate Argument for Scientific Realism”, ed. Robert Nola, *Relativism and Realism in Science*, (Dordrecht: Springer, 1988).

¹⁵ Karl R. Popper (*Conjectures & Refutations*, 1963), Hilary Putnam (*Mind, Language, and Reality*, 1975; *Meaning and the moral sciences*, 1978), Jarrett Leplin (*A Novel Defense of Scientific Realism*, 1997), ve Psillos (1999).

¹⁶ Seungbae Park, “The Unificatory Power of Scientific Realism”, *Disputatio* (2017), 59.

¹⁷ Dean Peters, “What Elements of Successful Scientific Theories Are the Correct Targets for Selective?”, *Philosophy of Science*, (2014), 344.

¹⁸ Hilary Putnam, *Meaning and The Moral Sciences*, (Oxon: Routledge, 2010), 18.

¹⁹ Putnam, *Meaning and The Moral Sciences*, 18.

²⁰ Putnam, *Meaning and The Moral Sciences*, 19.

²¹ Richard Dawid, Stephan Hartmann, “The No Miracles Argument Without The Base Rate Fallacy”, *Synthese* (2018).

²² Leah Henderson, “The No Miracles Argument and The Base Rate Fallacy”, *Synthese* (2017), 1296.

²³ Larry Laudan, ‘Explaining the Success of Science: Beyond Epistemic Realism and Relativism’, ed James T. Cushing, Gary Gutting, C. F. Delaney, *Science and Reality* (pp. 83–105). (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1984).

bilimsel olmayan bir ifade olarak görür, dolayısıyla bilimsel realizm hatalıdır.²⁴ Alan Musgrave, Putnam'ın slogan gibi vurgulandığını fakat sloganların birer argüman olmadığını vurgular.²⁵

Sonuç

Kendisinden önce gelen optik bilgisini pratiğe dönüştüren ve dünyadaki ilk fotoğrafı elde eden Louis Daquerre'nin heyecanını Russell Kirsch'in çektiği ilk dijital fotoğrafı elde ettiği o anı düşünün. Tekerleği icat eden o ilk insan ile, Apollo 11 mühendislerinin keşif mutluluğu birbirine oldukça benzerdir. Tarih bize öğretir ki, "Bilim" kurumsallaşmadan çok önce başarısını kanıtlamıştır ve tüm zorlu engelleri mevcut başarısından elde ettiği kuvvetle aşar. Nihayetinde ise hem birey hem toplum bilimin başarısından çıkar sağlar. Bilim, kendisi başarısının ispatıdır.

Mucize değildir argümanı ile Putnam, bilimsel realizmin, empirik bilimsel araştırmalar ile realizmin savunusunu gerçekleştirmiş ve kendisinden sonra literatüre eklenecek olan çalışmalara yön vermiştir.

KAYNAKLAR

- Bitsakis, Eftichios. Summer, 1993. «Scientific Realism.» *Science & Society* 160-193.
- Chakravartty, Anjan. 2007. *A Metaphysics for Scientific Realism*. New York: Cambridge University Press.
- Fitzpatrick, Simon. 2013. «Doing away with the No Miracles Argument.» *EPSA11 Perspectives and Foundational Problems in Philosophy of Science* içinde, yazar Dennis Dieks Vassilios Karakostas, 141-151. Dordrecht: Springer.
- Fitzpatrick, Simon. 2013. «Doing away with the No Miracles Argument.» *EPSA11 Perspectives and Foundational Problems in Philosophy of Science* içinde, yazar Dennis Dieks Vassilios Karakostas. Dordrecht: Springer.
- Fraassen, Bas C. van. 1980. *The Scientific Image*. Oxford: Oxford University Press.
- Ghins, Michel. 2002. «Putnam's No-Miracle Argument: A Critique.» *Recent Themes in the Philosophy of Science* içinde, yazar Timothy D. Lyons Steve Clarke, 121-137. Dordrecht: Springer.
- Hacking, Ian. 1984. «Experimentation and Scientific Realism .» *Scientific Realism* içinde, yazar Jarrett Leplin, 154-173. California: University of California Press .
- Hacking, Ian. 1982. «Experimentation and Scientific Realism.» *Philosophical Topics* 13 71-87.
- Harman, Gilbert H. Vol. 74, No. 1. January, 1965 . «The Inference to The Best Explanation.» *The Philosophical Review* 88-95.
- Henderson, Leah. 2017. «The No Miracles Argument and The Base Rate Fallacy.» *Synthese* 1295-1302 .
- Kuhn, Thomas S. 1977. *The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kukla, Andre. 1996. «Antirealist Explanations of the Success of Science.» *Philosophy of Science* S298-S305.
- Ladyman, James. 2002. *Understanding Philosophy of Science*. London: Routledge.
- Leplin, Jarrett. 1984. *Scientific Realism*. California: University of California Press.
- Levin, Michael. 1984. «What Kind of Explanation is Truth? .» *Scientific Realism* içinde, yazar Jarrett Leplin, 124-140. California : University of California Press .
- Mark Day, George S. Botterill. 2008. «Contrast, Inference and Scientific Realism.» *Synthese* 249-267.
- Matheson, Carl. 1998. «Why The No-Miracles Argument Fails.» *International Studies in the Philosophy of Science* 263-279.
- Matheson, Carl. 1988. «Why The No-Miracles Argument Fails.» *International Studies in the Philosophy of Science*.
- Mizrahi, Moti. 2012. «Why The Ultimate Argument for Scientific Realism Ultimately Fails.» *Studies in History and Philosophy of Science* 43 132-138.

²⁴ Michel Ghins, "Putnam's No-Miracle Argument: A Critique", ed. Steve Clarke, Timothy D. Lyons, *Recent Themes in the Philosophy of Science*, (Dordrecht: Springer, 2002), 121.

²⁵ Alan Musgrave, "The Ultimate Argument for Scientific Realism", ed. Robert Nola, *Relativism and Realism in Science*, (Dordrecht: Springer, 1988), 229.

- Musgrave, Alan. 1988. «The Ultimate Argument for Scientific Realism.» *Relativism and Realism in Science* içinde, yazar Robert Nola, 229-252. Dordrecht: Springer.
- Newman, Mark. 2010. «The No-Miracles Argument, Reliabilism and Methodological Version of The Generality Problem.» *Synthese*.
- Park, Seungbae. 2017. «The Unificatory Power of Scientific Realism.» *Disputatio* 9 59-73.
- Peters, Dean. Vol. 81, No. 3 July 2014. «What Elements of Successful Scientific Theories Are the Correct Targets for “Selective”?» *Philosophy of Science* 377-397.
- Psillos, Stathis. 1999. *Scientific Realism: How Science Tracks Truth*. London and New York: Routledge Press.
- Psillos, Stathis. 2006. «Thinking About the Ultimate Argument for Realism.» *Rationality and Reality Conversations with Alan Musgrave* içinde, yazar John Worrall Colin Cheyne, 133-156. Dordrecht: Springer.
- Putnam, Hilary. 2010. *Meaning and The Moral Sciences*. Oxon: Routledge.
- . 1975. *Mind, Language, and Reality*. Cambridge: Cambridge University Press .
- Richard Dawid, Stephan Hartmann. 2018. «The No Miracles Argument Without The Base Rate Fallacy.» *Synthese* 4063-4079.

**EĞİTİM BİLİŞİM AĞI (EBA) KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN TARİH DERSİ
PAYLAŞIMLARI: BİR İÇERİK ANALİZİ**
HISTORY COURSE E-CONTENTS ON EDUCATIONAL INFORMATICS NETWORK (EBA)
LIBRARY: A CONTENT ANALYSIS

Servet ÜZTEMUR

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, (Sorumlu Yazar)

Erkan DİNÇ

Prof. Dr. Uşak Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, eğitim bilişim ağı (EBA) kütüphanesinde yer alan tarih dersine yönelik paylaşımların içerik analizini yaparak söz konusu paylaşımları tarih dersi bağlamında ayrıntılı incelemektir. Nitel araştırma paradigması temelinde durum çalışması modelinin iç içe geçmiş çoklu durum çalışması deseninin benimsendiği çalışmada 2020 Ocak ayı itibariyle EBA sitesinde toplam 245 paylaşıma ulaşılmıştır. Doküman analiziyle erişilen verilere içerik analizi yapılmıştır. Bulgular, tarih dersine yönelik içeriklerin Atatürk (f: 83), tarihte iz bırakanlar (f: 37), tarihi belgeseller (f: 31), “gündedün” (f: 93) ve “diğer” (f: 1) kategorileri altında toplandığını göstermiştir. Atatürk kategorisi altında yer alan içerikler 6 video, 76 ses dosyası ve 1 interaktif uygulama şeklindedir. Tarihte iz bırakanlar kategorisinde yer alan içerikler 2 video, 15 görsel, 19 kitap ve 1 uygulama şeklindedir. Tarihi belgeseller kategorisinde toplam 31 video yer almıştır. “Gündedün” kategorisinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) işbirliğiyle hazırlanan yakın tarihte çeşitli konularla ilgili çekilmiş toplam toplam 93 video yer almaktadır. “Diğer” kategorisinde Türk tarihinde önemli gelişmeleri gösteren ve içerisinde çok sayıda tarihi haritayı barındıran tarih atlası uygulaması yer almaktadır. İlgili kategorilerde yer alan paylaşımlar sınıf düzeyi, tarihi dönemler, içerik türü, kültürel özellikler vb. diğer ölçütlere göre çözümlenmiştir. Araştırma sonuçları EBA’da yer alan tarih odaklı içeriklerin çok çeşitli olmadığını göstermiştir. Öte yandan EBA’da yer alan tarih odaklı içeriklerin sayı ve çeşit açısından artırılması; yapısı itibariyle soyut bir karaktere sahip olan tarih dersinin somutlaştırılması ve öğrencilerin tarihe olan ilgilerini arttırması açısından önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Bilişim Ağı, Tarih, İçerik Analizi, Doküman Analizi, Eğitim Teknolojisi

ABSTRACT

The purpose of this research is to conduct a content analysis for the history course on the Educational Informatics Network (EBA) Library and to investigate these e-contents in detail in the context of the history course. A total of 245 e-contents have been accessed on the EBA platform as of January 2020 in the study, which adopted the interlocked multiple qualitative case study model based on the qualitative research paradigm. Content analysis was performed on the data accessed through document analysis. The findings indicated that the e-contents of the history course were collected under the categories of Atatürk (f: 83), those who made history (f: 37), historical documentaries (f: 31), “gündedün (nostalgia)” (f: 93) and “other” (f: 1). The e-contents under Atatürk category are 6 videos, 76 audio files, and 1 interactive application. Those who made history category include 2 videos, 15 visuals, 19 books, and 1 application. There are 31 videos in the historical documentaries category. In the “gündedün” category, there are a total of 93 videos published in cooperation of the Turkish Radio and Television Corporation (TRT) and the Ministry of National Education (MoNE). In the “other” category, there is a historical atlas application which shows important developments in Turkish history and contains a large number of historical maps. The e-contents included in the related categories are analyzed according to grade level, historical periods, content type, cultural properties, and the other criteria. Research results suggest that the e-contents on history course available on the EBA is not very diverse. On the other hand, it is regarded important to increase the history course e-contents on the EBA in terms of number and variety, to concretize the history course which has an abstract character in its structure, and to increase the students’ interest in history.

Keywords: Educational Informatics Network, History, Content Analysis, Document Analysis, Educational Technology

**ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ZİHİN HARİTASI
KULLANILMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**
OPINIONS OF GIFTED AND TALENTED STUDENTS ON THE USE OF MIND MAP IN THE
SOCIAL STUDIES

Serpil DEMİREZEN

Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, (Sorumlu Yazar)

Sedat ALTAŞ

Öğretmen, Antalya Bilim ve Sanat Merkezi

ÖZET

Sosyal bilgiler dersi, disiplinlerarası (multidisipliner) bir yapıda olması nedeniyle pek çok soyut kavramın ve olgunun öğrenilmesini gerektiren bir derstir. Kavramların ve olguların doğru şekilde öğrenilmesi ve kalıcılığının sağlanmasında zihin haritaları kullanılabilir. Zihin haritaları bilişsel yapı içerisinde kavramların ve olguların bütünsel olarak öğrenilmesini, somutlaştırılmasını ve hatırlanmasını kolaylaştıran, bilgiyi organize etmeyi sağlayan yapılardır. Zihin haritalama tekniği ile zenginleştirilmiş öğrenme yaşantılarının özel yetenekli öğrencilerin eğitim süreçlerine katkı sağlaması beklenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, özel yetenekli öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde zihin haritası kullanılmasına yönelik görüşlerini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubu 2019/2020 eğitim öğretim yılında Akdeniz bölgesindeki bir şehirde bulunan Bilim ve Sanat Merkezi'nde 6. sınıf düzeyinde öğrenim gören genel zihinsel yetenek alanında tanılanmış 20 özel yetenekli öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilere öncelikle zihin haritaları hakkında 6 ders saati süren bir eğitim verilmiştir. Eğitimin içeriğinde zihin haritalarının özellikleri, kullanım alanları, zihin haritası örnekleri ve zihin haritası oluşturma aşamaları yer almıştır. Daha sonra "Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Modülü" doğrultusunda etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Süreç sonunda, işlenen temel konu ve kavramlara yönelik kendi zihin haritalarını hazırlamaları istenmiştir. Öğrencilerin bireysel olarak hazırladıkları zihin haritaları, araştırmacılar tarafından geliştirilen dereceli puanlama anahtarı kullanılarak puanlanmış ve doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bunun yanı sıra çalışma grubunda yer alan öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde zihin haritası kullanımına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu ile elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde çalışma grubunda yer alan öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde zihin haritası kullanımına yönelik olumlu görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Öğrenciler, zihin haritası tekniğini yazılı sınavlara hazırlanırken etkili bir teknik olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, öğrenciler zihin haritası hazırlarken ana kavramlara uygun resim, şekil bulma ya da sembol üretme sürecini eğlenceli bulduklarını buna karşın ana kavramla ilişkili diğer kavramları bulma ve kavramları bütünsel yapı içine yerleştirmede zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler tarafından hazırlanan zihin haritaları incelendiğinde ise öğrencilerin zihin haritası hazırlama ilkelerini uyguladıkları, ana kavramla ilişkili diğer kavramları genel olarak doğru şekilde zihin haritalarına yerleştirdikleri, zihin haritalarında görsel unsurlara yer verdikleri görülmüştür. Ayrıca çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çoğunluğu dereceli puanlama anahtarı ile yapılan değerlendirmede yüksek puan almışlardır. Araştırmada elde edilen bulgular ve alanyazın doğrultusunda zihin haritalarının sosyal bilgiler dersinde aktif olarak kullanılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Zihin Haritası, Özel Yetenekli Öğrenciler

ABSTRACT

Social Studies is a course that requires acquisition of many abstract concept and facts due to its multidisciplinary structure. Mind maps could be used in the acquisition of the concepts and facts correctly and ensuring permanence. Mind maps are structures that facilitate learning, embodying and remembering of concepts and facts within the cognitive structure as a whole, enabling organisation of information. A learning life enriched with mind mapping technique is expected to contribute to the learning process of the gifted and talented students. Accordingly, the aim of this research is to analyse the opinions of the gifted and talented students on the use of mind map in the Social Studies. The working group of the research is formed of 6th grade 20 gifted and talented students at Science and Arts

Centre in a city at Mediterranean Region identified in general cognitive skills area, in the education year 2019/2020. First, the students were thought mind maps for 6 periods. The course included features of mind maps, areas of usage, examples of mind maps and stages of creating a mind map. Then, activities were carried out in line with the “Module for Awareness of Individual Skills”. At the end of the process, they were asked to prepare their own mind maps on the main topic and concepts that were thought. The mind maps that were prepared by the students individually were graded using the rubric developed by the researchers and analysed using the document analysis method. In addition to this, an interview form consisted of open-ended questions was also used to ascertain the opinions of the students in the working group on the use of mind map in the Social Studies. Data obtained through the interview form were analysed with descriptive analysis. When the findings of the research were assessed in general, it is possible to say that the students in the working group had positive opinion on the use of mind map in the Social Studies. Students stated that they saw the mind map technique was an effective technique in preparing for written exams. Students also stated that they found the process of finding pictures, shapes or creating symbols fitting the concepts entertaining but had difficulty in finding other concepts related to the main concepts and placing the concepts in an integrated structure. When the mind maps prepared by the students were examined, it was seen that they applied the principles of preparing mind maps, placed the other concepts related to the main concept in the mind map in general, and included visual elements in their mind maps. Most of the students in the working group also scored high in the assessment carried out with the rubric. In line with the findings of the research and field literature, suggestions were made for the active use of mind maps in the Social Studies.

Keywords: Social Studies, Mind Maps, Gifted and Talented Students

**BİLİM VE SANAT MERKEZLERİNDEKİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN
ÇALIŞMA KOŞULLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**
THE VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS IN SCIENCE AND ART CENTERS
REGARDING WORKING CONDITIONS

Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Sedat ALTAŞ

Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Antalya Bilim Sanat Merkezi

ÖZET

1993 yılında Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM), 5 il merkezinde eğitime başlamıştır. 2019 Ağustos ayı verilerine göre ise sayıları 160'a ulaşmıştır. Aralık 2019'da yayımlanan son BİLSEM yönergesine göre bu kurumların amaçları: "okul öncesi eğitim, ilkökul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmaları ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak" şeklinde açıklanmıştır. Bu amaç doğrultusunda BİLSEM'lerde verilen Sosyal Bilgiler dersinde özel yetenekli öğrencilerin; araştırma becerisine sahip, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilen, bilimsel okuryazarlık becerisi gelişmiş, yeni teknolojiler ve projeler üretebilen, bilimsel süreç becerilerini kullanabilen, eleştirel düşünebilen, yaratıcı, yansıtıcı ve araştırmacı bireyler olarak yetişmeleri beklenmektedir. Bu beklentiyle oluşturulacak ders programının her öğrenciye özel BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı) şeklinde hazırlanması esastır. Sosyal Bilgiler programının hazırlanmasının ve uygulanmasının sorumluluğu diğer branşlarda olduğu gibi Sosyal Bilgiler öğretmenlerine bırakılmıştır. Bu öğretmenlerin BİLSEM'lere yönelik görüşlerinin neler olduğunun bilinmesi, BİLSEM'lerin örgütsel yapısı, işleyişi ve bu işleyiş sırasında karşılaşılan sorunlar konusunda açıklayıcı olacaktır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Türkiye'deki BİLSEM'lerde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin; BİLSEM'in örgütsel yapısına, işleyişine, yöneticilere ve öğrencilere karşı tutumlarında olumlu veya olumsuz görüşe neden olan durumları ve BİLSEM'den Sosyal Bilgiler alanıyla ilgili beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını ortaya koymaktır. 2019-2020 eğitim - öğretim yılında Türkiye'nin farklı illerinde görev yapan 27 Sosyal Bilgiler öğretmeni araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışma grubunu oluşturan bu öğretmenlere telefon aracılığı ile ulaşılmış ve araştırmacılar tarafından hazırlanan açık uçlu sorular ile öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarını genel olarak değerlendirmek gerekirse, çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, BİLSEM'lerde en büyük sorun olarak öğrencilerin kuruma karşı aidiyet duygusu yaşamamasını gösterdiklerini, söylemek mümkündür. Bu durumun temel sebebini ise katılımcılar, BİLSEM'lerin tam zamanlı bir eğitim vermemesi olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca katılımcıların çoğu, BİLSEM'lerin işleyişiyle ilgili olarak; öğrenci seçim şeklinin değiştirilmesi, fiziksel imkân ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi, üniversitelerle bağlantının daha çok artması gerektiği görüşünü paylaşmışlardır. Sosyal Bilgiler dersi özelinde ise katılımcıların çoğu Sosyal Bilgiler dersinin önemsiz bir ders olduğu görüşünü paylaşmış ve bu duruma idarecilerin, ailelerin ve çocukların Sosyal Bilgiler alanına bir bilim olarak bakmamalarının sebep olduğunu belirtmişlerdir. İdarecilerin, velilerin ve öğrencilerin sayısal derslere verdikleri önemi bu derse de vermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: BİLSEM, Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler öğretmenleri

ABSTRACT

In 1993, Science and Art Centers (BİLSEM) started its educational activities in 5 provincial centers. According to August 2019 data, their number has so far reached 160. The latest BİLSEM directive published in December 2019 indicates the objectives of these institutions as follows: "To ensure that gifted students attending preschool, primary school, middle school and high school become aware of their individual talents and to improve their capacity in a way to enable them to use it to the highest level possible". In line with this purpose, the gifted students in the Social Studies course given at BİLSEM are expected to grow up as creative, reflective and inquiring individuals who have research skills, who can analyze, synthesize and evaluate, who have scientific literacy skills, who can produce new technologies and projects, who can use scientific process skills, and who can think critically. Therefore,

it is essential to prepare the curriculum in a way to be in compliance with this expectation in the form of an individualized BEP (Individualized Education Program) for each student. The responsibility of the preparation and implementation of the Social Studies curriculum is entrusted to the Social Studies teachers, as in other branches. Knowing the views of these teachers about BİLSEM will facilitate to explain the organizational structure and functioning of BİLSEM as well as problems encountered during its functioning. Thus, the aim of this research is to reveal the causes of positive or negative tendencies in the attitudes of Social Studies teachers, who work at BİLSEMs in Turkey, towards the organizational structure, functioning, administrators and students of BİLSEM and to reveal whether their expectations regarding the Social Studies field from BİLSEM is satisfied. The research sample consisted of 27 Social Studies teachers working in different provinces of Turkey in the 2019-2020 academic year. These teachers, who constituted the study group, were contacted by telephone and their opinions were obtained with open-ended questions prepared by the researchers. The data obtained was analyzed by content analysis. If the research results are evaluated in general, it is seen that social studies teachers in the study group determined the biggest problem in BİLSEMs as students' lacking a sense of belonging to the institution. Participants think that the main cause of this problem is that BİLSEMs do not provide full-time education. In addition, regarding the functioning of BİLSEM, most of the participants stated that it is necessary to change the way of student selection, improve the physical facilities and technological infrastructure, and increase connection with universities. As for the views regarding Social Studies course, most of the participants indicated that the Social Studies course was an underrated course and stated that this is because administrators, families and children do not regard Social Studies as a science. They noted that administrators, parents and students should give the importance they attach to math courses to this course as well.

Keywords: BİLSEM, Social Studies, Social Studies teachers

GİRİŞ

Değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmak adına nitelikli insan yetiştirme çabası günümüzde daha da önemli bir hale gelmiştir. Bu yetiştirme çabası içerisinde en büyük görev öğretmene düşmektedir. Bunun için de öğretmenlerin iyi yetişmiş olmaları ve zaman içerisinde kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. Ülkemizin geleceği açısından önemli bir yer teşkil eden Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)'nde görev alan öğretmenlerin ise bu kurumlarda eğitim alan öğrencilerin gelişim süreçlerine uygun çözümler sunabilmesi için daha çok çaba harcamaları gerekmektedir.

Türkiye'de öğretmen eğitiminde kalite ve verimliliği artırmaya yönelik olarak 1982 yılında tüm eğitim basamaklarına öğretmen yetiştiren Eğitim Enstitüleri üniversite çatısı altında toplanarak Eğitim Fakültelerine dönüştürülmüştür. Böylece, öğretmenlik mesleğinin statüsü yükseltilmiş ve öğretmenlerin akademik düzeyde yetiştirilmeleri amaçlanmıştır. Öğretmen eğitiminde temel amaçlarından biri, öğretmen eğitimi program standartlarını geliştirerek, dünyadaki uygulama örneklerinde olduğu gibi Türkiye'de de nitelikli öğretmenler yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda Yükseköğretim Kurulu'nun 4.11.1997 tarih ve 97.39.2761 sayılı kararı ile öğretmen yetiştirmede yeniden yapılanma kabul edilmiş ve bu model 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulamaya konmuştur (Erdem, 2007).

Türkiye'de; 2916 Sayılı Kanununun 20. maddesine dayanılarak çıkartılan Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nde ilk kez üstün yetenekliliğin tanımı yapılmış; yönetmeliğin 6. maddesinde üstün zekâlılar: "zekâ bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 130 ve daha yukarı olanlar" şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 1991). Türk Dil Kurumu (2019) sözlüğünde zekâ, "İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlık, dirayet, zeyreklik, feraset" olarak tanımlanmaktadır. Zekâ üzerine yapılmış olan çalışmalar yalnızca zekânın bir yönüne odaklanmadığı için bu çalışmaları yapanların zekâ tanımları da birbirinden farklılık göstermiştir. Entelektüel yetenek testlerini 19. yüzyılda geliştirme girişiminde bulunan ilk kişi olan Sir Francis Galton bazı ailelerin biyolojik olarak diğerlerinden üstün, daha güçlü ve daha zeki olduğuna inanmış; zekâyı normalüstü bir duygusal ve algısal beceri olarak tanımlamıştır (Uzunboylu, 2015, s. 1). Genel Zekâ Kuramı'nın buluşçusu Spearman, zekâyı, bireyin bütün zihinsel fonksiyonlarını etkileyen zihinsel bir enerji olarak tanımlarken, Wechsler Zekâ Ölçeğinin buluşçusu olan David Wechsler, zekâyı,

bireylerin amaçlı bir biçimde davranabilmelerini, mantıksal düşünebilmelerini ve çevreyle etkili bir biçimde iletişim kurabilmelerini etkileyen genel bir kapasite olarak tanımlamıştır (Sak, 2012).

Özel yetenekli bireylerin eğitimine yönelik yapılan programlara bakıldığında bu bireylerin eğitimlerinde zekâ ve bilinç düzeyini geliştirmeye yönelik çalışmalar dikkati çekmektedir. Bu programların amacı bilginin genişletilmesi derinleştirilmesi ve zenginleştirilmesi olarak değerlendirilebilir. Renzulli (1978) tarafından geliştirilmiş olan 'üç halka' kuramına göre özel yetenekli çocuğun 3 belirgin özelliği ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler motivasyon, ortalama üstü yetenek ve yaratıcılıktır (Karabey ve Yürümezoğlu, 2015). Renzulli özel yeteneklilerin eğitiminde bu özelliklerin dikkate alındığı üçlü zenginleştirme modeli önermiştir (Mertol, 2014). Renzullinin üç halka kuramından yola çıkarak oluşturduğu zenginleştirme programı ise özel yeteneklilerin eğitiminde en çok benimsenen uygulamalardandır (Yeşilova, 1997).

1992 yılında Köksal Toptan'ın Milli Eğitim Bakanlığı döneminde üstün yetenekli çocukların eğitimlerini sağlamak amacıyla Özel Eğitim ve Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Prof. Dr. Necate Baykoç Dönmez Genel Müdür olarak göreve atanmıştır. Bu dönemde farklı ülkelerde uygulanan modeller incelenmiş, uygulanabilirlikleri tartışılmış ardından da 1993 yılında Dönmez'in kendi çalışmalarında "Ek Ders Uygulama Okulu" olarak adlandırdığı; daha sonra Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) olarak isimlendirdiği, pilot proje beş ilde (İstanbul, Ankara, İzmir, Denizli ve Bayburt) hayata geçirilmiştir (Dönmez, 2019).

Hali hazırda da ülkemizde özel yetenekliler eğitimiyle ilgili olarak devlet eliyle sağlanan eğitim; BİLSEM'lerde devam etmektedir. Ağustos 2019 itibari ile bu merkezlerin sayısı 160'ı bulmuştur ve bu BİLSEM'lerden yaklaşık altmış üç bin çocuk yararlanmaktadır. Çocuklar 1. Sınıftan itibaren 3. Sınıfa kadar sınava girebilmekte ve 2. Sınıftan itibaren BİLSEM'e kabul edilmektedir. Öğrencilere ilki tablet uygulamasından genel tarama; ikincisi ise sözlü bireysel tarama olarak iki aşamalı bir zekâ testi uygulandıktan sonra başarılı olmaları halinde eğitim fırsatı tanınmaktadır. Test sonucu özel yetenekli olarak belirlenen öğrenciler bakanlık onayından sonra BİLSEM'e kayıt hakkı kazanmaktadırlar. Öğrenciler örgün eğitim dışına çıkana kadar, bu kurumlara devam ederler. Bu süreç zarfında öğrencilere yetenekleri doğrultusunda eğitim verilmektedir (MEB, 2019). Merkezlerin yapısı, uyguladığı etkinlikler ve çalışma usulleri diğer eğitim kurumlarından farklı olabilmektedir.

BİLSEM'lerde üstün yetenekli çocuklara hizmet veren branşlardan birisi de Sosyal Bilgilerdir. Sosyal Bilgiler dersi, 1968'den itibaren okutulmaya başlanmış, 1991 yılından itibaren Sosyal Bilgiler eğitiminde dünyadaki gelişmeler esas alınarak program geliştirme çalışmaları yoğunlaştırılmış; 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşımın merkeze alındığı yeni programa geçilmiştir (Aykaç ve Başar, 2005). BİLSEM'lerde oluşturulan Sosyal Bilgiler programına göre; özel yetenekli öğrencilerin araştırma becerisine sahip, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilen, bilimsel okuryazarlık becerisi gelişmiş, yeni teknolojiler ve projeler üretebilen, bilimsel süreç becerilerini kullanabilen, eleştirel düşünebilen, yaratıcı, yansıtıcı ve araştırmacı bireyler olarak yetişmeleri beklenmektedir. Bu beklentiyle oluşturulacak ders programının her öğrenciye özel BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı) şeklinde hazırlanması esastır. Sosyal Bilgiler programının hazırlanmasının ve uygulanmasının sorumluluğu diğer branşlarda olduğu gibi Sosyal Bilgiler öğretmenlerine bırakılmıştır. BİLSEM'lerde programın hazırlayıcısı ve uygulayıcısı olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri birçok sorunla da karşı karşıya kalmaktadır. Bu öğretmenlerin BİLSEM'lere yönelik görüşlerinin neler olduğunun bilinmesi, BİLSEM'lerin örgütsel yapısı, işleyişi ve bu işleyiş sırasında karşılaşılan sorunlar konusunda açıklayıcı olacaktır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Türkiye'deki BİLSEM'lerde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin; BİLSEM'in örgütsel yapısına, işleyişine, yöneticilere ve öğrencilere karşı tutumlarında olumlu veya olumsuz görüşe neden olan durumları ve BİLSEM'den beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, betimsel model benimsenmiştir. “Betimsel çalışmalar araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesneyi, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası göstermez” (Karasar, 2004).

Çalışma Grubu

Bu çalışma, 2019-2020 eğitim öğretim döneminde, kolay ulaşılabilir örnekleme göre belirlenmiş Türkiye'nin çeşitli illerindeki Bilim Sanat Merkezlerinde görev yapan 27 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yardımı ile toplanmıştır. Hazırlanan açık uçlu sorular “Google Form” aracılığıyla soru formuna aktarılmış ve ardından Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine telefon (watsapp hizmeti) ile ulaşılarak soruları yanıtlamaları istenmiştir.

Sorularda genel olarak, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin; BİLSEM'in örgütsel yapısına, işleyişine, yöneticilere ve öğrencilere karşı tutumlarında olumlu veya olumsuz görüşe neden olan durumları ve BİLSEM'den Sosyal Bilgiler alanıyla ilgili beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığına yönelik sorular sorulmuştur.

Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinde önce veriler kavramsallaştırılır, ortaya çıkan kavramlara göre mantıksal çerçeve düzenlenerek veriyi en iyi şekilde açıklayan temalar belirlenir. Burada amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek ilişkilere ve kavramlara ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın güvenilirliğini artırması bakımından içerik analizleri araştırmacıların dışında alanında uzman iki araştırmacının da yardımı ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman (1994)'ın önerdiği R(Güvenirlilik) = $[Na (Görüş Birliği) / Na (Görüş Birliği) + Nd (Görüş Ayrılığı)] \times 100$ formülü kullanılmıştır. Yapılan hesaplama göre araştırmacılar arasındaki uyum %88 olarak hesaplanmış ve araştırmanın analizi güvenilir kabul edilmiştir. Ayrıca bulgular öğretmen adaylarının görüşlerinden (Ö1: 1. öğretmen, Ö2: 2. öğretmen şeklinde) doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

BULGULAR

1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM'de Çalışma Koşullarını Sağlama Durumlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çalışma Koşullarını Sağlamalarına Yönelik Görüşleri

Tema	Koşulların Nasıl Sağlandığı	f
Proje ve Ödül	Tübitak, Proje yapma/katılma	15
	E twinning	2
	Ödül kaydı	2
	Logo derecesi, başarı belgesi, MEB ödül sistemi, ARGE çalışması	1
Toplam		23
Akademik faaliyetler	Kitap, makale, bildiri yazma	10
	Akademik çalışma yapma	3
	Sergiler düzenleme	2
	Sempozyum ve kongrelere katılma	1
Toplam		16
Mesleki ve Kişisel Gelişim	Yüksek lisans	4
	Hizmet içi eğitim	3
	Mezuniyet alanında uzmanlaşma	2
	Kurs, yabancı dil, farklı etkinlikler yapma, eğitimlere katılma, kıdem yılı	1
Toplam		14

Tablo 1’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM çalışma koşullarını nasıl sağladıklarına yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların; Proje ve ödül, akademik faaliyetler, mesleki ve kişisel gelişim temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema proje ve ödül teması olurken, söylenme sıklığı oranıyla en az söylenen tema mesleki ve kişisel gelişim teması olmuştur. Buna göre öğretmenlerin verdikleri bazı cevaplar şu şekildedir:

Yüksek Lisans, başarı belgesi, ulusal ve uluslararası alanda projelerin koordinatörlüğünü yaptım, katılımcı olarak da dahil oldum, sergiler açtım (Ö4).

Sıra dışı ders etkinlikleri ve farklı öğretim süreçlerini uyguluyor olmam dikkat çekti (Ö6).

Bir haftalık seçim süreci sonucunda seçildik (Ö25).

TÜBİTAK projelerinde yer aldım, ayrıca mesleğimde çeşitli seminer ve çalıştaylara katıldım, çalışkanlık ve mesleki disiplinimden ötürü başarı belgeleri aldım (Ö16).

Alanımdaki gelişmeleri takip ederek sempozyum kongre gibi çalışmalara katıldım (Ö15).

2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM’de Çalışmayı Seçme Sebeplerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM’de Çalışma Sebeplerine Yönelik Görüşleri

Tema	Çalışma Sebepleri	f
Akademik Etken	Üstün yeteneklilerle çalışmak	5
	Proje ve yarışmayı destekleme	3
	Yazılı yapmamak	2
	Araştırma ve uygulamaya uygunluk	2
	Yenilikçi öğretim	2
	Branş değişimi, araştırma imkânı, küçük üniversiteye benzemesi, alan mezunu olma	1
Toplam		18
Öğrenci Gelişimi	Çocuklara katkı	3
	Ufuk açabilmek	2
	Bilime katkı	2
	Faydalı olmak, yaratıcılığı geliştirmesi	1
Toplam		9
Kişisel Etkenler	Bireysel gelişim	3
	Çalışmayı sevmesi	2
	Mutlu olmak, idealizm	1
Toplam		7
Çalışma Ortamı Etkeni	Çalışma koşulları	2
	Esnek çalışma koşulu	1
Toplam		3
Diğer Etkenler	Tesadüfi	1
	Farklılık için	1
Toplam		2

Tablo 2’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM’de çalışmayı neden seçtiklerine yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların; akademik etken, öğrenci gelişimi, kişisel etkenler, çalışma ortamı etkeni ve diğer etkenler temalarında toplandığı görülmektedir. Burada belirleyici tema söylenme sıklık oranıyla dikkat çekici bir şekilde akademik etken teması olurken, en az söylenen tema ise diğer etkenler teması olmuştur. Öğretmenlerden bazılarının cevapları şu şekildedir:

Biraz tesadüf oldu (Ö1).

Proje ve yarışmaları destekleyen bir kurum, tam bana göre, bunun yanında çalışmayı çok seviyorum, eski okulumda bana tuhaf tuhaf bakarlardı, ama burada herkes benim gibi (Ö4).

Araştırmak ve üretmek açısından uygun ortam olduğu için (Ö10).

Öğrencilerle birebir ilgilenmek yetenekleri doğrultusunda ürün ortaya çıkarmak (Ö15).

Sınav, not kaygısı olmadan üstün özellikleri olan çocuklarla çalışmak için, yaratıcılığımı ve bilgi birikimimi ortaya koyabileceğim bir ortam olduğunu düşünmem (Ö26).

3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kurumun Güzel Taraflarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kurumun Güzel Yönlerine Dair Görüşleri

Tema	BİLSEM'in Güzel Yönleri	f
Sınıf Ortamı	Özgür ortam	7
	Az kişi	4
	Bireysel eğitim verme	4
	Eğlenceli öğretim	1
	Toplam	16
Ders İçeriği	Esneklik	5
	Rahat proje yapma	2
	Konu yetiştirme kaygısı olmaması	2
	Özgün çalışma	2
	Müfredat sınırlaması olmaması	1
	Toplam	12
Yaklaşım Temelli	Aktif çalışma	2
	Yaratıcılık	2
	Öğrenci merkezli, yenilikleri takip etme, yaparak yaşayarak öğrenme, birlikte keşfetme, etkinlik temelli ders	1
	Toplam	9
Kişisel Beklenti	Özveri ve çalışma azmi, emeğin karşılığının bulunması, projenin desteklenmesi, mesleki doyum, sınav kaygısının olmaması	1
	Toplam	5
Öğrenci Profili	Zeki öğrenci, nitelikli öğrenci	1
	Toplam	2

Tablo 3'de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM'in güzel taraflarına ilişkin görüşleri sorulduğunda cevapların; sınıf ortamı, ders içeriği, yaklaşım temelli, kişisel beklenti ve öğrenci profili temalarında toplandığı görülmektedir. Burada belirleyici tema; sınıf ortamı teması olurken, en az söylenen temanın öğrenci profili teması olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerden bazılarının cevapları şu şekildedir:

Kalabalık sınıf ortamına göre öğrencilerle birebir ilgilenilebilmek, konu yetiştirme kaygısı olmaksızın, konu esnekliği sağlanması (Ö3).

Öğrencilerin az olması hepsiyle birebir ilgilenilebilmek (Ö15).

Öğrenci ve öğretmenin verim aldığı emeğinin karşılığını bulduğu ender kurumlardan olması (Ö19).

Daha özgür ortam var (Ö27).

Yapacağınız projeler veya akademik çalışmalar için nitelikli öğrencilerin olması (Ö24).

Müfredat yetiştirme zorunluluğunun olmaması ve dersler etkinlik temelli olduğu için öğrencilerin yaparak yaşayarak üreterek keyifli bir şekilde öğrenebilmesi (Ö20).

4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre BİLSEM'e Ait En Önemli Sorunlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM'in En Önemli Sorunlarına Yönelik Görüşleri

Tema	BİLSEM sorunları	f
Ekonomik sıkıntılar	Teknoloji desteği	7
	Finansal desteği	6
	Eşit şartların olmaması, fiziksel eksiklikler	1
<i>Toplam</i>		<i>15</i>
Eğitmenlerin sıkıntıları	Çalışma saatleri sorunu	3
	Nitelikli öğretmen olmalı	3
	Başka öğretmenlerin egoları, emeklerin takdiri, geleceğinin belirsiz olması	1
<i>Toplam</i>		<i>9</i>
Öğrenci kaynaklı aksaklıklar	Öğrenci mevcudu fazla	5
	Öğrenci seçim şekli, öğrenci devamsızlığına dikkat edilmemesi, öğrenci veli beklentisi	1
<i>Toplam</i>		<i>8</i>
Kurumsal görüş	Etüt merkezi olarak düşünme	2
	Eğitim kurumu kategorileşmemesi, eğlence alanı olarak görme, kurumsal bir kimlik kazanamaması	1
<i>Toplam</i>		<i>6</i>

Tablo 4'de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM kurumuna ait önemli gördükleri sorunlara yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların; ekonomik sıkıntılar, eğitmenlerin sıkıntıları, öğrenci kaynaklı aksaklıklar ve kurumsal görüş temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema ekonomik sıkıntılar teması iken, en az söylenme oranına sahip temanın kurumsal görüş teması olduğu belirlenmiştir. BİLSEM öğretmenlerinin cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Finansman ve ona bağlı teknoloji altyapısı desteklenmiyor. Donanım eksikliği. Ülkedeki zenginlerin el atması gerekiyor. Özel eğitime aktarılan kaynak çok yetersiz. (Ö5)
Çalışma saatleri en önemli problem. Öğrencilerin okuldan sonra gelmesi akşam geç saatlere kadar okulda olmaları motivasyonlarını bozuyor. Öğretmen olarak akşam ve hafta sonu dersleri bizlerin aile hayatımızı olumsuz etkiliyor. Programının geliştirmeye ihtiyacı var. Proje ve yarışma baskısı çok rahatsız edici. (Ö26)
Örgün eğitime entegre edilmemiş olması (Ö24)
Öğrenci gruplarının kalabalık olması, fiziki ve materyal eksiklikleri. (Ö7)
BİLSEM in amaçları doğrultusunda öğretimin sağlanabilmesi için özgün etkinliklerin eksik olması, öğretmen eksikliği gibi. (Ö9)

5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM'lerin İşleyişiyle İlgili Nelerin Değişmesini İstediklerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM'de Neleri Değiştirmek İstediklerine Yönelik Görüşleri

Tema	BİLSEM'deki değişikliklere dair	f
Kurumsal dayanışma	Kaynak/finansal destek	4
	Yönetmelik olmalı	2
	Üniversite ile iş birliği	2
	Merkezi yürütme kurulu	2
<i>Toplam</i>		<i>11</i>
Zaman bakımından	Çalışma saatleri iyileştirilmeli	6
	Çay molaları olmalı	2
	Belirli ders saatleri olmalı, çalışma saatleri arttırılmalı, öğrencinin BİLSEMde bulunma süresi arttırılmalı	1
<i>Toplam</i>		<i>11</i>
Seçim kriteri	Öğrenci seçimi iyileşmeli	4
	Vizyon sahibi idareci olmalı	4
	Öğretmen seçim kriterleri	1
<i>Toplam</i>		<i>9</i>
BİLSEM binasının olanakları	Binanın içi donanımlı olmalı	2
	BİLSEM bina tasarımı güzelleştirilmeli, okul ve BİLSEM birleşmeli, bina şehir merkezinde olmalı, ilkokul ve ortaokul ayrılmalı	1
<i>Toplam</i>		<i>5</i>

Tablo 5 'de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM kurumunun işleyişinde nelerin değişmesi gerektiğine yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların; kurumsal dayanışma, zaman bakımından, seçim kriteri ve BİLSEM binasının olanakları temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema kurumsal dayanışma teması iken, en az söylenme oranına sahip temanın BİLSEM binasının olanakları teması olduğu belirlenmiştir. BİLSEM öğretmenlerinin cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Üniversitelerle iş birliği zorunlu olmalı(Ö15)

İlkokul ve Ortaokul Öğrencileri farklı binalarda eğitim alsın. Birçok ildeki BİLSEM binası 5 para etmez. Bir bakanın bir daha bakacağı mimari özelliği olan binalar tasarlansın. En önemli eğitim sorunu niteliksiz binalardır. (Ö21)

BİLSEM gelen öğrencilerin tüm eğitim sürecini BİLSEMde geçirmesi bu olmadığı takdirde de okul derslerine katılma süreleri azaltılmalı. (Ö23)

Nitelikli, yeterli idarecilerin olması. Araştırmalar için belli bir ödeneğinin olması. (Ö27)

6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM 'de Kendilerini Nasıl Hissettiklerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM'de Kendilerini Nasıl Hissettiklerine Yönelik Görüşler

Tema	Öğretmenlerin hisleri	f
Olumlu	Mutlu	13
	Aile ortamı	2
	Çalışkan	2
	Çok iyi, iyimser, güvende	1
<i>Toplam</i>		<i>20</i>
Olumsuz	Eksiklikler	3
	Gergin, çok mutsuz, idareci baskısından dolayı mutsuz	1
<i>Toplam</i>		<i>7</i>

Tablo 6'da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kendilerini nasıl hissettiklerine yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların; olumlu ve olumsuz temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema

olumlu teması iken, en az söylenme oranına sahip temanın olumsuz teması olduğu belirlenmiştir. BİLSEM öğretmenlerinin cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Aslında işimi iyi yaptığımı ve çalışkan olduğumu düşünüyorum. (Ö6)

İyi hissediyorum. Ortamımız güzel. (Ö26)

Aile ortamında(Ö2)

Maddi imkânsızlıklar nedeniyle naçar kalmış, el açan biçare bir eğitim neferi (Ö 5)

Donanım olarak eksikler çok, branş ile ilgili bazen değersizleştirme kurum idarecileri, velilerden alıyoruz. (Ö9)

7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM’de Kendilerini Mutlu Hissetme Durumlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerin BİLSEM’de Kendilerini Mutlu Hissetme Durumlarına Yönelik Görüşler

Tema	Mutluluk kavramı	f
Kişisel sorunların Çözülmesi	Projelere destek	4
	Maddi imkânlar sağlanması	3
	Bilimsel, kültürel geziler	2
	Ek ders sorununun çözülmesi, çay ocağı, ödüllendirme olması, büyük projelerde yarışma isteği	1
<i>Toplam</i>		<i>13</i>
Fiziksel etkenlerin iyileşmesi	BİLSEM’e yakışır bina	6
	Özel donanımlı sınıf	4
	Materyal desteği	3
	Akıllı tahta ve tablet olması	2
<i>Toplam</i>		<i>15</i>
İletişimin güçlenmesi	Daha anlayışlı veli	4
	Herkese eşit ve esnek idare	3
	İş birliği olması	2
<i>Toplam</i>		<i>9</i>

Tablo 7’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM ‘de kendilerini mutlu hissetme durumlarına yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların; kişisel sorunların çözülmesi, fiziksel etkenlerin iyileşmesi, iletişimin güçlenmesi temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema kişisel sorunların çözülmesi teması olurken, söylenme sıklığı oranıyla en az söylenen tema iletişimin güçlenmesi teması olmuştur. Buna göre öğretmenlerin verdikleri bazı cevaplar şu şekildedir:

Daha esnek ve herkese eşit mesafede bir idare, daha anlayışlı veliler, BİLSEM’e yakışır bir bina ve ortam beni mutlu hissettirir (Ö4).

Veliler işimize daha az karışır idare daha çok destek olursa projelere yardım ve destek olunursa beni mutlu hissettirir (Ö11).

Yardımcı hizmetlerin artırılması her branşa ait atölyelerin olması gerekli donanıma sahip olmalı atölyeler ihtiyaç analizlerinin çözülmesi ekonomik destek olması gereklidir (Ö15).

Maddi imkânlar ve teknoloji konusunda engellemeler kalkarsa ve devlet BİLSEM’lere daha iyi imkânlar sağlarsa mutlu olurum (Ö16).

Alanıma ait özel ve donanımlı bir sınıf beni mutlu hissettirir (Ö20).

8. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM'deki idarecilerinden Sosyal Bilgiler dersine karşı tutum durumlarına yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM'deki İdarecilerinden Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutum Durumlarına Yönelik Görüşler

Tema	Tutum Kavramı	f
Olumlu	Pozitif olması	10
	Adil olması	2
	Tarafsız olması, önem vermesi	1
Toplam		13
Olumsuz	Soğuk biri olması	4
	Beklentiyi karşılayamaması	2
	Maddi engellere takılması	1
Toplam		7
Alana yönelik	Branşlar arası ayırım	4
	Branşa gerekli değer verilmemesi	4
	Akademik çalışmalara gerekli değer verilmemesi	3
Toplam		11

Tablo 8'de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, BİLSEM idarecilerinden Sosyal Bilgiler dersine karşı tutum durumlarına yönelik görüşleri sorulduğunda, olumlu, olumsuz ve alana yönelik temaların olduğu görülmektedir. Belirleyici tema alana yönelik teması olurken, söylenme sıklığı oranıyla en az söylenen tema olumsuz teması olmuştur. Buna göre öğretmenlerin verdikleri bazı cevaplar şu şekildedir:

Sorun yok adil olmaya çalışıyorlar (Ö6).

Her zaman matematik ve fen önemli ders, Sosyal Bilgiler gereksiz gibi davranıyorlar (Ö7).

Olumlu bir tutumları var ve çalışmalarımı destekleyerek motive ediyorlar (Ö20).

Önemsiyor görünmekle birlikte imkânlardan yararlandırma konusunda yetersiz (Ö24).

Tarafsız sayılır. Ama sayısal dersler daha öncelikli tabii (Ö27).

9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Alanıyla İlgili Sorunlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Alanıyla İlgili Sorunlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Durumlarına Yönelik Görüşler

Tema	Sorunlar	f
İdare	Branşlar arası eşitsizlik	4
	Maddi destek sağlanmaması	3
	Manevi destek olmaması	3
	Teknik destek eksikliği	1
Toplam		13
Fiziksel etkenler	Yetersiz materyaller	7
	Donanımsız sınıflar	4
	Teknolojik destek eksikliği (laptop, yazıcı vs.)	1
Toplam		12
Diğer imkânsızlıklar	Anlayışsız veli	2
	Eksik program	2
	Gezilerin olmaması, Öğrenci tarafından derse ilgi duyulmaması	1
	Toplam	

Tablo 9'da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM'de kendilerini mutlu hissetme durumlarına yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların idare, fiziksel etkenler ve diğer imkânsızlıklar temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema idare teması olurken, söylenme sıklığı oranıyla en az söylenen tema diğer imkânsızlıklar teması olmuştur. Buna göre öğretmenlerin verdikleri bazı cevaplar şu şekildedir:

Materyal ve donanım eksikliği, öğrencileri sınıf dışı eğitime uyarlamada karşılaşılan zorluklar öğrenciye bize uygun mesai saatlerinde ulaşmada ve iletişimde yaşanan zorluklar (Ö10).

Yeterince önemsenmiyoruz sayısalcılara verilen imkânlar hep daha fazla (Ö11).

Saha çalışmalarına daha çok katılmamız için de idare destekli bir ortam şart (Ö17).

Alanıma ait donanımlı bir sınıfım yok(Ö20).

Birimlerin küçük olması, kütüphane, laptop, yazıcı, tarayıcı eksikliği (Ö22).

Alanımda yaptığımız çalışmalara yönelik yeterli desteği alamıyoruz (Ö28).

10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, BİLSEM'deki Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı İlgili Olup Olmadıklarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 10a. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, BİLSEM'deki Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı İlgili Olup Olmadıklarına Yönelik Görüşleri

Sosyal Bilgilere karşı ilgi durumu	f
Evet	15
Hayır	4
Kısmen	7

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine karşı ilgili olup olmadıklarını söylemeleri istendiğinde, çalışma grubunda evet en yüksek söylenme oranıyla belirleyici yanıt olmuştur. Buna göre çalışma grubunda bazı öğretmenlerin cevapları şu şekildedir:

Öğrenciler oldukça ilgili (Ö10).

Çok ilgili değil çünkü gelen nerdeyse her bir öğrenci Sosyal Bilgileri bilimin bir parçası olarak görmüyor ya da bilim dünyasına katkı sunacağını düşünmüyor. (Ö8).

Dersin ilk haftası ilgisiz öğrenciler. Dönem ortasına doğru en sevdiği ve eğlendiği dersler arasında saymaya başlıyor. (Ö16)

Tablo 10b. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı İlgilerini Arttırmak İçin Ne Tür Çalışmalar Yaptıklarına İlişkin Görüşleri

Tema	Öğretmen Çalışmaları	f
Dersin içeriği	Değişik etkinlikler uygulama	12
	Derse Aktif katılımın artırılması	4
	Projeler hazırlanması	2
	Teknolojiyi kullanma	2
	Derse karşı ilgiyi artırma	2
	Dersin hazırlık aşamasında öğrenciyle karar verme	2
	Beceri eğitimi, Disiplinler arası eğitim	1
	Toplam	26
Öğretmen özelliği	Kendini geliştirme, Standardın dışına çıkma, veli ile iletişim	1
	Toplam	3

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı ilgilerini arttırmak için ne tür çalışmalar yaptıklarına ilişkin görüşlerini yazmaları istenmiştir. Buna göre çalışma grubunda da, Tablo 10b'de belirtilen dersin içeriği ve öğretmen özelliği temaları öne çıkmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar şu şekildedir:

Derste yapılacak işle ilgili görev dağılımını kendileri yaparlar, böylece istedikleri yönde "araştırma yapabilirler. Yüksek lisans yapıyorum çünkü araştırma tekniklerini, bildiri ve ya makale hazırlamayı iyice öğrenmek istiyorum. Araştırma basamağının ne kadar önemli olduğunu kavradıkları için sıkılmadan yapıyorlar. Derste çok eğleniyorlar, kıyafetimle,

okuduğum kitapla hatta tahtadaki görselle ve gündelik olaylarla dersi destekliyorum. İlginç ürünler çıkınca öğrenciler de mutlu oluyorlar. (Ö8).

Etkinlikler ve proje içerikli çalışmalara daha çok önem veriyorum. Oyunsal içerikli çalışmalara yer veriyorum. Saygı ve sevgi ortamını oluşturmaya özen gösteriyorum. (Ö14).
...uygulamaya yönelik daha çok çalışma yapıyorum. Beceri eğitimini ön plana çıkarıyorum. Disiplinler arası çalışmalar yapıyorum... (BÖ89).

11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, BİLSEM İdarecilerinden Beklentilerine İlişkin Bulgular

Tablo 11. Öğretmenlerin, BİLSEM İdarecilerinden Beklentilerine İlişkin Görüşleri

Tema	Sorunların çözüm yolları	f
Öğretmene Yönelik	Esnek olma	3
	Destek olma	3
	İnisiyatif alma	2
	Adil olma, Ilımlı olması, Güler yüz, Baskıcı olmaması	1
	Toplam	9
Kuruma ve İşleyişine Yönelik	Fiziki şartların iyileştirilmesi	4
	İmkânlar oluşturma, Materyal eksikliğini tamamlaması	1
	Toplam	6
Derse Yönelik	Alanı daha değerli görmesi	2
	Öğrencilerin istediği alana yönlendirilmesi, İşleri zorlaştırmaması	1
	Toplam	3

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden, BİLSEM idarecilerinden beklentilerini yazmaları istenmiştir. Buna göre çalışma grubunda da, Tablo 11’de belirtilen öğretmene yönelik ve kuruma ve işleyişine yönelik ve derse yönelik temaları öne çıkmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Daha esnek ve herkese eşit mesafede olmalı (Ö3).

İnisiyatif ve esneklik. İdarecimin, kağıda evraka boğan memur idareci değil de yeri geldiğinde inisiyatif kullanıp esnek davranabilen bir yapıda olmasını isterim (Ö17)

Donanım ve materyal geliştirme konusunda daha aktif olması (Ö12).

Öğrencilerin istediği alana yönlendirmesinin sağlanması. ÖYG programında tarih isteyen öğrenciye matematik vermeye çalışmaması (Ö6).

12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, BİLSEM Öğrencilerinden Beklentilerine İlişkin Bulgular
Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, BİLSEM İdarecilerinden Beklentilerine İlişkin Görüşleri

Tema	Sorunların çözüm yolları	f
Derse ve Öğretmene Yönelik	Derse etkin katılım	5
	Dersi sevmeleri ve önemsemeleri	3
	Çalışma	2
<i>Toplam</i>		10
Kuruma Yönelik	Aidiyet Duygusu	2
	Devamlılık	2
	Sorumluluk	1
<i>Toplam</i>		5
Kişisel değerlere Yönelik	Etkin vatandaşlık	2
	Saygılı olmaları, dikkatli olmaları, meraklı olmaları, önyargısız olmaları, özgün fikir	1
<i>Toplam</i>		7

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, BİLSEM idarecilerinden beklentilerini yazmaları istenmiştir. Buna göre çalışma grubunda da, Tablo 12’de belirtilen derse ve öğretmene yönelik, kuruma yönelik ve kişisel değerlere yönelik temaları öne çıkmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Derse daha fazla önem verip sevmeleri. Dersimin diğer dersler kadar önemli ve zevkli olduğunu fark etmeleri. (Ö19).

Derse ilgi düzeylerinin yüksek olması, devamsızlık yapmaması, istenilen materyalleri getirmesi (Ö20)

BİLSEM’i etüt merkezi gibi değil projeler üreten bir merkez olarak görsün. Kurslardan arta kalan zamanını değerlendirdiği bir yer gibi görmesin (Ö17)

Çalışsın hazır bedava iş istemesin araştırsın, BİLSEM’i etüt merkezi gibi değil projeler üreten bir merkez olarak görsün, Kurslardan arta kalan zamanını değerlendirdiği bir yer gibi görmesin (Ö 10).

13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sorunlarının Çözüm Yollarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sorunların Çözüm Yollarına Yönelik Görüşler

Tema	Sorunların çözüm yolları	f
İletişim	Manevi destek	2
	Adalet	2
	Empati, velilerin olanak dahilinde düşünmesi, önemsenme, veli katılımı	1
	<i>Toplam</i>	<i>8</i>
Kuruma ve İşleyişine Yönelik	Çalışma saati	2
	Demokratik idareci, öğretmenler tarafından yönetilme, etüt merkezi algısının bırakılması, okula dönüşme, tam zamanlı eğitim	1
	<i>Toplam</i>	<i>7</i>
Öğretime Yönelik	Diğer disiplinlerle ortak çalışma, ürün temelli yaklaşım, etkili program, etkili öğretim etkinliği, güncellik, yaparak yaşayarak öğrenme	1
<i>Toplam</i>	<i>6</i>	
Ekonomik ve Fiziki Olanak	Ödüllendirme	2
	Veli maddi desteği, teknik imkânsızlığın çözümü, kahve makinesi	1
	<i>Toplam</i>	<i>5</i>

Tablo 13’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sorunlarının çözüm yollarına yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların iletişim, kuruma ve işleyişine yönelik, öğretime yönelik, ekonomik ve fiziki olanak temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema kuruma ve işleyişine yönelik teması olurken, söylenme sıklığı oranıyla en az söylenen tema diğer ekonomik ve fiziki olanak teması olmuştur. Buna göre öğretmenlerin verdikleri bazı cevaplar şu şekildedir:

Liselere geçiş sınavında soru sayısı artsa bile önemsenmesinde etkili olur diye düşünüyorum (Ö7).

Veliyi imkanları ölçüsünde maddi taleplere dahil etmek, veli atölyelerini velilerin katılımını arttırmak (Ö10).

BİLSEM hakkında özellikle çocuğu BİLSEM’e gelen ailelerin burasının etüt merkezi olmadığını kavramaları, her istediklerinin olmasının mümkün olmadığını kavramaları (Ö20).

Bazı sorunlar akıl ile çözülür, bazı sorunlar vicdan ile çözülür, bu ikisininin yetersiz olduğu durumlarda şöyle kallavi, okkalı bir şey ile çözülür (Ö22).

BİLSEM'lere araştırmalar için ödenek ayrılmalı (Ö28).

14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine BİLSEM'den Beklentilerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin BİLSEM'den Beklentilerine Yönelik Görüşleri

Tema	BİLSEM'den beklenti	f
Kurumsal dayanışma	Üniversite ile iş birliği	2
	Meslek liseleriyle iş birliği, sanayi ile iş birliği, ticaret liseleriyle iş birliği, örgün eğitimle birleşme, kurumsal kimlik kazanma	1
	<i>Toplam</i>	<i>7</i>
BİLSEM'de olması gerekenler	BİLSEM donanımlı olmalı	2
	Teknolojik olarak ilerlemeli, BİLSEM farkındalığı arttırmalı, çocuk yeteneklerini arttırmalı, üretken olmalı	1
	<i>Toplam</i>	<i>6</i>
Kişisel gelişim	Kendini geliştirmeli	2
	Yenilikleri takip, ön yargı kalkmalı, liyakatli idareci	1
	<i>Toplam</i>	<i>5</i>
Tutum	Takdir görmeli	2
	Her şey güzel olacak, öğretmen mutlu olmalı	1
	<i>Toplam</i>	<i>4</i>

Tablo 14'de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin BİLSEM'den beklentilerine yönelik görüşleri sorulduğunda cevapların kurumsal dayanışma, BİLSEM'de olması gerekenler, kişisel gelişim ve tutum temalarında toplandığı görülmektedir. Belirleyici tema kurumsal dayanışma teması olurken, söylenme sıklığı oranıyla en az söylenen tema tutum teması olmuştur. Buna göre öğretmenlerin verdikleri bazı cevaplar şu şekildedir:

Örgün eğitime entegre edilerek liyakatli idarecilerin bu kurumlarda yönetici olmaları, Üniversiteler ile daha aktif işbirliği (Ö24).

Donanım olarak gelişmek, kendi kişisel gelişimimi arttırmak, yenilikleri takip etmek, ismimizin daha fazla alanda ödül ve derece ile anılması (Ö9).

Ülke genelinde BİLSEM'lere dair farkındalığın artırılması, kenarda köşede kalmış kurumları BİLSEM'lere vermek yerine donanımlı kurumların BİLSEM'lere verilmesi, ülke içinde ve ülke dışında şehrimizi ülkemizi tanıtan derece alan öğrenci ve öğretmenlerin motive edilmesi (Ö19).

Teknoloji ve bilimde geriyiz. Ağzı olan konuşuyor. Üretmek ve satmak lazım. Değerlendirme ve muhabbet işini Sosyal bilimciler yapabilir. Fen Bilimleri ve Teknoloji ile uğraşanlar gerçekten katma değeri yüksek ürünler ortaya koysunlar (Ö21).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye genelinde BİLSEM'lerde çalışan 27 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan bu çalışmada, öğretmenlerin BİLSEM'in örgütsel yapısına, işleyişine, yöneticilere ve öğrencilere karşı tutumlarında olumlu veya olumsuz görüşe neden olan durumları ve kurumdan beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı, kendilerini rahatsız eden durumların neler olduğu, memnuniyet durumları hakkındaki görüşlerinin alınması hedeflenmiştir. Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, BİLSEM'lerde en büyük sorun olarak öğrencilerin kuruma karşı aidiyet duygusu yaşamamasını gösterdiklerini söylemek mümkündür. Katılımcılar bu durumun temel sebebinin, BİLSEM'lerin tam zamanlı bir eğitim vermemesi olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca katılımcıların çoğu, BİLSEM'lerin işleyişiyle ilgili olarak; öğrenci seçim şeklinin değiştirilmesi, fiziksel imkân ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi, üniversitelerle bağlantının daha çok artması gerektiği görüşünü paylaşmışlardır. Sosyal Bilgiler dersi özelinde ise katılımcıların çoğu Sosyal Bilgiler dersinin önemsenmeyen bir ders olduğu görüşünü paylaşmış ve bu duruma idarecilerin, ailelerin ve çocukların Sosyal Bilgiler alanına bir bilim olarak bakmamalarının sebep olduğunu belirtmişlerdir. İdarecilerin, velilerin ve öğrencilerin sayısal derslere verdikleri önemi bu derse de vermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Kısacası öğretmenlerin beklentilerinin karşılanması tüm öğretmenlerin motivasyonlarını doğrudan etkilemekte ve verimliliklerine, işe devamlarına, örgütsel bağlılıklarına ve BİLSEM'de çalışmaya devam etme arzularına doğrudan etki etmektedir, demek mümkündür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- BİLSEM'lerin tam zamanlı olarak yapılandırılmasına yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çalışma başlatılabilir.
- Okul idarecilerinin alanlar ve öğretmenler arasında ayırım yapmalarının ve keyfi uygulamalarda bulunmalarının önüne geçmek için Milli Eğitim Bakanlığı okul idarecilerine yönelik olarak çalışma yapılabilir.
- BİLSEM Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim programları düzenlenerek ihtiyaç duydukları konularda yetişmeleri ve kendilerini yenilemeleri sağlanabilir.
- Sosyal Bilgiler disiplininin multidisipliner alması sebebiyle Sosyal Bilgiler ve diğer disiplinlerin ortak konuları belirlenerek BİLSEM'lerde multidisipliner atölyeler kurulabilir.

KAYNAKLAR

- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi eğitim programının değerlendirilmesi. Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 14-16.
- Dönmez, B. N. (2019). Kişisel Web Sayfası, <http://www.necatebaykoc.com.tr/BILSEM/>, erişim tarihi: 21.12.2019.
- Erdem, A. (2011). Eğitim Fakültelerinde Uygulanan Öğretmen Yetiştirme Programlarının Felsefesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (9) , 89-97.
- Karabey, B. ve Yürümezoğlu, K. (2015). Yaratıcılık ve Üstün Yetenekliliğin Zeka Kuramları Açısından Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (40), 86-107.
- Karasar, N. (2006). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB (1991). Özel Eğitimle İlgili Mevzuat, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- MEB (2019). BİLSEM yönergesi, Tebliğler dergisi, Ankara. 390-427.
- Mertol, H. (2014). Türkiye ve ABD'de Üstün Zekalı Çocuklara Sosyal Bilgiler Dersi Veren Öğretmenlerin Görüş ve Uygulamaları. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). Qualitative Data analysis: an expanded sourcebook. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sak, U. (2012). *Üstün zekâlılar: Özellikleri, tanılanmaları, eğitimleri*. (2. Basım). Ankara: Vize Yayıncılık.
- TDK (2019). Zekâ Maddesi, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=sosyal%20zeka>, erişim tarihi: 19.12.2019.
- Uzunboylu, H. (Ed.). (2015). *Üstün Zekâlılarda Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilova, H. (1997). Üstün Yeteneklilik ve Türkiye'de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi. Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.
- Yıldırım. A. ve Şimşek. H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları.

**WHO COUGHS WHY AND HOW?: ASPECTUAL AND PRAGMATIC ANALYSIS OF
TURKISH SEMELFACTIVE ÖKSÜR-****M. Fatih ADIGÜZEL**

Dr. İngilizce Öğretmeni, Mersin Mehmet Akif Ersoy Sosyal Bilimler Lisesi

ASBTRACT

Our study deals with aspectual and pragmatic analysis of the Turkish Semelfactive *öksür-* (cough) on the basis of attested data from the Turkish National Corpus TNCv3.0. After the concordance lines were obtained, they were manually analyzed and annotated for their aspectual and pragmatic features. The study aims to reveal the interaction between the aspectual interpretations of *öksür-* determined by perfective and imperfective viewpoints and its pragmatic functions in real life situations. In many sentences the word *öksür-* expresses pragmatic messages; that is, it is understood that a fake event of *öksür-* is voluntarily produced by the agent as a discourse device to express *disapproval, annoyance, warning, disbelief, advertising one's presence* or *clearing throats before starting to speak*. These are self-induced coughing events called *Fake Cough* in this study. From our world knowledge we know that agent-controlled coughing (*öksür-*) tends to occur once or twice which is typical of basic level bodily Semelfactive events. At the basic level *öksür-* refers to a single stage event which is the body's reflex to a discomfort in the respiratory tract. Such *öksür-* events are not agent-controlled and named *Real Cough* in the study. We investigated the distribution of agent-controlled Fake Coughs (as pragmatic devices) and non-agent-controlled Real Coughs and their interaction with aspectual choices of the speaker in concordance lines. It was found that all the cases of *öksür-* in imperative form express Fake Coughs which are agent-controlled performances of the Semelfactive event as a response to the instruction of a doctor listening to one's lungs. Almost all the cases of *öksür-* in progressive aspect reflect an aspectual shift to multiple-event derived level Activities, which express *Real Cough* because coughing persistently and continuously must be a manifestation of a body reflex to a throat problem. In the concordance lines with *öksür-dü* in perfective aspect, almost half the coughing events proved to be *Fake Coughs* as a pure Semelfactive. The others were *Real Coughs*, some of which were derived-level Activities with durative adverbials. The present and past form of the aorist -(I)Ar on the verbs *öksür* (*öksür-ür, öksür-ür-dü*, 42 examples) proved to have only 11 cases of habitual imperfective. In the majority of concordance lines, the present aorist (*öksür-ür*) has the perfective aspect and expresses narrative present or pseudo-past sequences of events.

Our findings about *Fake Coughs* and *Real Coughs* and their aspectual realizations answer the questions *How* and *Why* one coughs in Turkish. About *Who* coughs, we found that 83,94 % of the subjective agents of *öksür-* are males. To explain the striking difference between the percentages of male and female coughers, we propose two reasons. The pragmatic messages given by means of self-induced *Fake Coughs* such as warning, disapproval, disbelief, annoyance etc. could be more associated with the assertive attitude of men than women in our patriarchal society. Another reason may be that derogatory words that co-occur with *öksür-* like throwing out phlegm, mucus or spitting might cause a covert censorship on using women as subjects of *öksür-* in disgusting contexts.

Keywords: Turkish Semelfactives, aspectual features of *öksür-*, pragmatic analysis of Turkish Semelfactives, aspect and corpus

1. INTRODUCTION

This study is concerned with aspectual and pragmatic analysis of the Turkish Semelfactive *öksür-* (cough.) Our analysis is based on attested data in the Turkish National Corpus – TNCv3.0 (Aksan et al., 2012). We focused on the interaction between the aspectual interpretations of *öksür-* determined by the perfective and imperfective viewpoints and its pragmatic functions in real life situations. The study deals with language specific conventions involving the use of *öksür-* in actual statements and the interface between such pragmatic uses and their aspectual realizations. For instance, the Semelfactive *öksür-* (cough) occurs in many Turkish sentences as agent-controlled, self-induced “fake coughs” used as a conversational aid to express annoyance, warning, disbelief or to advertise one's presence. At the basic

level the Semelfactive *öksür-* is aspectually a single-stage event that expresses a bodily act which reflexively occurs when someone has a discomfort in the respiratory tract. We refer to such uses of *öksür-* as “real coughs” in the study. Attested examples from the TNCv3.0 were analyzed to show the distribution of agent-controlled *öksür-* as “fake coughs” and its non-agent-controlled use as “real coughs” as a body’s reflex. Our analysis aims to reveal the motivations underlying the use of *öksür-* as “real coughs” and “fake coughs” in utterances and the interconnection between these uses and the speaker’s aspectual choices. We tried to demonstrate to what extent the basic-level and derived-level situation types and perfective and imperfective viewpoints (Smith, 1997) are reflected in the use of the Semelfactive *öksür-* in attested examples as “real coughs” and “fake coughs.” Our discussion so far is concerned with “why” and “how” someone coughs. The former question refers to pragmatic concerns and the latter refers to aspectual realizations of this verb. As a final question we also investigated “who” is presented as the coughing agent in terms of gender –male or female? The agents of the Semelfactive *öksür-* in our data were found to be overwhelmingly males for some pragmatic reasons.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

Semelfactives are one of the five idealized situation types in Smith’s (1997) two-component aspectual theory: lexical aspect (situation type) and grammatical aspect (viewpoint aspect). Semelfactives are punctual single stage events at the basic level with the temporal features [+dynamic] [-durative] [-telic]. In this study we also use the temporal feature [+/- Controlled] proposed by Dik (1997, p.112) and suggested by Güven (2003) as a distinction between bodily reflex of coughing for Turkish *öksür-* and agent-controlled, pragmatic, fake coughing events in sentences. With no considerable length of time between the initial and final endpoints of the event, Semelfactives are punctual in their unmarked uses. With a punctual adverbial, *öksür-* which profiles a uni-directional predicate without internal plurality (Nelson, 2018, p.62), represents only a single stage bodily event as a basic level situation type

(1) Tim saat 6’da öksürdü (Tim **coughed** at 6 o’clock. (single stage event))

At the basic level, Semelfactives are not presented in the imperfective viewpoint. Pure Semelfactives do not accept the progressive (Smith, 1997, p.172). Comrie (1998, p.43) suggests that only if a single coughing event is recorded and replayed in slow motion can we use progressive aspect saying something like “Look, he is coughing” When they are used in the progressive (imperfective) aspect or with durative adverbials like *for an hour*, the sentences are not ungrammatical; they become derived multiple-event Activities with iterative reading. The situation profiled with this uni-directional Semelfactive in such sentences does not have internal plurality; hence repetitions implied are external (Nelson, 2018).

(2) Tim onu gördüğümde *öksür-üyordu*. (cough-Imperf)

Tim *was coughing* when I saw him. (multiple-event Activity)

(3) Ali *yarım saat kadar* öksür-dü. (cough-Perf)

Ali coughed *for about half an hour*. (multiple-event Activity)

3. DEFINITION OF TERMS

Real cough

Real cough just corresponds to how the Dictionary of Turkish Language Association (TDK Turkish dictionary, sozluk.gov.tr) defines *öksür-* (cough): “to push air in the lungs out from the throat suddenly and with a rough sound because of discomfort in the respiratory tract.” Then a real cough is a bodily reflex of the throat struggling with a discomfort because of an illness or something disturbing it. Real cough is produced involuntarily and not agent-controlled [- Controlled] and it is not pragmatically but physiologically motivated.

Fake cough

These are agent-controlled, self-induced coughs [+controlled] which are produced to add certain pragmatic messages during conversations. A fake cough may be produced to clear the throat signaling you are about to start talking, to express a warning, annoyance, disbelief, to signal your approaching a place, or to advertise your presence somewhere. Strangely enough, a considerable number of the sentences with *öksür-* turned out to suggest fake coughs with different distributions on the basis of whether *öksür-* is used in imperative form, perfective or imperfective viewpoints.

4. RESEARCH QUESTIONS

Sentences with *öksür-* express either physiologically motivated real coughs or pragmatically motivated fake coughs. Many coughing events in concordance lines in the corpus TNCv3.0 are expected to reflect fake coughs which are self-induced as a conversational device to express *disapproval, annoyance, warning, disbelief, advertising one's presence* or *clearing throats before starting to speak*. We assume that the speaker is expected to make certain aspectual choices depending on whether the coughing event in an utterance is fake or real. The distribution of male and female agentive subjects in sentences is also determined for pragmatic interpretation. The study aims to answer these questions on the basis of our corpus data:

- 1) To what extent does *öksür-* reflect real coughing events as a bodily reflex to a throat problem in attested data?
- 2) To what extent is *öksür-* used in an utterance as a fake cough to express pragmatic purposes?
- 3) How does the use of *öksür-* as real or fake coughs affect the speaker's aspectual choices?
- 4) What is the distribution of male and female coughers as agentive subjects and does it make a particular sense?

5. DATA COLECTION AND METHOD

We typed six independent entries in the query box of the TNCv3.0, which reflect the perfective and imperfective grammatical viewpoints of *öksür-*: 1) *öksür* 2) *öksür-dü* 3) *öksür-üyor / öksür-üyor-du* 4) *öksür-mekte* 5) *öksür-ür* 6) *öksür-müş*. After concordance lines were obtained, the results were sorted out by hand. We labelled each concordance line with such phrases as fake cough, real cough, basic level Semelfactive, derived level (multiple-event) Activity, perfective, imperfective etc. About the gender of subjective agent of *öksür-*, the context of the concordance line was extended when the gender is unclear in a line.

6. FINDINGS AND DISCUSSION

6.1. Corpus search for the word *öksür* (the imperative form)

None of the 8 imperative cases of *öksür-* which we analyzed are real coughs. All of them are fake, agent-controlled coughing events to fulfill a purpose (the doctor's aim to listen to the lungs). All the examples are pure Semelfactives, which do not imply multiple event reading. It can be concluded that when *öksür-* (cough) is used in the imperative, it is a fake cough, self-induced for a purpose. Sample line:

- (4) Figen sırtını açınca (doktor) dinleme cihazının öteki ucunu Figen'in sırtına koydu, "*öksür*" dedi. (When Figen laid bare her back, (the doctor) placed the sensor of the stethoscope on Figen's back. "Cough!" said he) (W-VI19E1A-4001-71, TNCv3.0)

6.2. Corpus search for *öksür-dü* (the perfective viewpoint)

Of the 84 concordance lines analyzed, 39 displayed fake coughing events and the remaining 45 were real coughing events. As example (5) and other similar ones in the data show, fake coughs in the perfective viewpoint last shorter and have fewer iterations than those real coughs in the perfective which become multiple-event Activity type with durative adverbials as in example (6).

- (5) Bizimki ufaktan horlamaya bile başlamıştı. *Öksürdüm*. Tınmadı. Dokundum. Duymadı. Dürttüm.... (My fellow friend had even started to snore. I *coughed*. He remained indifferent. I touched him. He didn't hear me. I nudged him....(Fake cough, self-induced to wake up a sleeping man) (W-DI09C1A-0895-12, TNCv3.0)

- (6) ... *uzun süre öksürdüm*. Demek savaş bademciklerimle ciğerlerime de yayılmıştı. (...I *coughed for a long time*) (real cough, derived level Activity) (TA16B1A-1192-1, TNCv3.0)

6.3. Corpus search for *öksür-üyor / öksür-üyor-du, öksür-mekte* (the imperfective viewpoint)

56 lines were appropriate for analysis. Strangely enough, almost all the cases of *öksür-* with the progressive aspect proved to be real coughs. 54 were real coughing events and 2 were fake coughs. The

54 progressive samples were derived-level Activities. This is not surprising, because when used in the progressive, Semelfactives shift to derived-level Activities (Smith 1997).

(7) Fena *öksürüyorsun*. Valla kuş gibi olacaksın. (You are coughing terribly. I bet you'll soon catch the bird flu. (derived Activity or a recent state headed by a Semelfactive verb) (W-RE36E1B-3293-3, TNCv3.0)

6.4. Corpus search for *öksür-ür/öksür-ür-dü* (aorist to test habitual imperfective)

42 concordance lines were appropriate for analysis. 37 had the present form of aorist and 5 had the past form. Out of 42 sentences, 16 are fake coughing events and 26 are real ones. *Öksür-ür-dü* with the past form of aorist appeared in 5 sentences as expressing habitual aspect, 2 of which were fake and three were real coughs.

(8) Yalnız ne altını kirletir ne de *öksürürdü*. (However, he didn't use to wet his underclothes, nor did he use to cough) (Real Coughing event in past habitual aspect) (W-GA15B2A-1925-1824, TNCv3.0)

(9) ...bir görüş ileri sürmeden önce dikkat çekmek için her defasında *öksürürdü*. "Ehem, ehem!" deyince ... (...whenever he was about to assert a new argument, he used to cough to draw attention) (Fake coughing event in past habitual aspect) (W-VI19E1A-4052-3, TNCv3.0)

The Turkish aorist -(I/A)r basically denotes habitual imperfective, but the analysis of the 37 present aorist examples with *öksür-ür* yielded striking results: nearly all of them had the perfective aspect instead of the imperfective. Only 6 of the 37 sentences with *öksürür* were habitual, thus imperfective, with 31 perfective. It is because the present form of aorist -(I/A)r is also used in Turkish to refer to events in a narrative sequence as narrative present form and to mark verbs for stage description.

Table 1. The Aspectual Distribution Table for *öksürür / öksürürdü*

Derived Activity (Perfective!!! Narrative Past function)			Basic Level Semelfactive (Perfective!!! Narrative Past function)			Pure Habitual Imperfective (Semelfactive type)	
1			30			11	
Fake Cough	Real Cough		Fake Cough	Real Cough	Fake Cough	Real Cough	
0	1		14	16	2	9	

6.5. The search with *öksür-müş* (the past perfect m(I)şt(I) or narrative m(I)ş)

The search retrieved only 4 examples out of the corpus. 3 were analyzed, with one excluded. One was real and the remaining two were fake coughing events. All the cases of *öksür-müş* displayed narrative perfective viewpoint, not pluperfect (*öksür-müş-tü*), though the suffix -(mIş) can also mark the latter (Aksu-Koç, 1998).

Table 2. Overall Corpus Outlook of the Turkish Semelfactive *öksür-* in terms of aspectual choices and semantic/pragmatic features

Aspectual Viewpoint Markers on the verb <i>öksür-</i>	Number of Occurrences	Fake Cough (pragmatic)	Real Cough (body reflex)
<i>Öksür</i> (imperative, perfective future)	8	8	0
<i>Öksür-dü, öksür-müş, öksür-müştü</i> (perfective viewpoint)	87	41	46
<i>Öksür-üyor / öksür-mekte / öksür-üyordu</i> (Imperfective, progressive)	56	2	54
<i>Öksür-ür / öksür-ür-dü</i> (Aorist, present and past)	42	16	26
TOTAL	193	67	126

As can be seen from the table above, *öksür-* presented in the progressive aspect expresses real coughs – involuntarily produced bodily reactions to a problem with the respiratory tract and they are multiple event Activities, not basic-level Semelfactive. The table also clearly shows about 30 % of *öksür-* in the concordance proved to be fake coughs; that is, agent-controlled coughs with pragmatic functions.

Table 3. Overall Distribution of Perfective and Imperfective Viewpoints of *Öksür-* on the Basis of Pure Semelfactives and Derived Level Activities.

Aspectual Viewpoint Markers on the verb <i>öksür-</i>	Number of Occurrences	Basic Level Semelfactives	Derived Activities
PERFECTIVE VIEWPOINT	126	114	12
IMPERFECTIVE VIEWPOINT (progressive aspect)	56	0	56
PURE HABITUAL IMPERFECTIVE	11	11	0
TOTAL	193	125	68

Table 3 shows that all the sample lines where we see the Semelfactive verb *öksür-* in the progressive forms display aspectual shifts to Derived Level Activities. When *öksür-* is in the perfective viewpoint, the great majority of the samples point to Basic Level Semelfactives, which apparently occurred once or twice. Because many of the concordance lines with *öksür-ür* seem to have the property of pseudo-past expressing a complete event in its entirety in a narrative sequence of events in the perfective viewpoint, we were able to identify only 11 examples of habitual aspect with the temporal features of Basic Level Semelfactives.

6.6. The gender distribution for the agent of *öksür-* (cough)

To answer the research question WHO coughs more in attested data, the genders of subjective agents of sentences were identified. The following table shows the numbers of male and female coughers in our data.

Table 4. The distribution of the subjective agents' gender in concordance lines

Gender Distribution in Lines	
193	
Male Agent	Female Agent
162	31

Our analysis revealed that the singular male agents make up about 84 % of all the coughing agents in the concordance lines, whereas only about 16 % of them were female coughers. The striking difference may result from the fact that Turkish society is patriarchal, so pragmatic purposes of coughing such as asserting oneself in the form of warning, expressing annoyance or disapproval, and displaying authority with one's coughing sound are associated with being a male. It seems that "MAN seems to be more strongly associated than WOMAN with words that convey activity and assertiveness" (Pearce, 2008, p.10). Moreover, *öksür-* in Turkish sometimes co-occurs with words such as phlegm, mucus, blood or spitting; therefore, speakers may censor the use of this Semelfactive with female agents if it collocates with such derogatory words in disgusting contexts.

7. CONCLUSION

From our analysis of the findings in the TNCv3.0, it can be concluded that *öksür-* (cough) has pragmatic functions that cannot be inferred from its meaning given in the TDK dictionary. Rather than its semantic meaning, conversational pragmatic implications determine the marked and unmarked aspectual realizations of the Semelfactive (Olsen, 1997). From the concordance lines, it is observed that the occurrence of *öksür-* in sentences often functions as a conversational device to convey a warning, disbelief, annoyance, or to signal that one is starting to speak rather than describing a real cough that one involuntarily produces because of a trouble in the throat. About 30 % of the concordance lines with *öksür-* proved to express fake coughs. Our aspectual and pragmatic interpretations of the corpus examples of the Semelfactive *öksür-* in this study can be summarized as follows:

In the imperative form, *öksür-* is highly likely to refer to a fake cough usually produced when a doctor examining you asks you to cough. In this sense, *öksür-* has the pure Semelfactive situation type. When used with the imperfective viewpoint, namely *öksürüyor*, *öksürüyordu* and *öksürmekte*, nearly all the examples express *real coughs* with only 2 being *fake coughs*. It is because the imperfective viewpoint with Semelfactives reflects multiple iterations and causes an aspectual shift in the Semelfactive, making them multiple-event Activities. The present aorist -(A/İr) on the verb (*öksür-ür*) often denotes habitual

aspect. However, the concordance lines with *öksür-ür* revealed that a small number of them reveal habitual aspect. Of the 42 sample sentences, only 11 cases are in habitual aspect. Therefore, many Semelfactive cases of *öksür-ür* with the aorist are not habitual imperfective, but most are in the perfective aspect in their contexts because they express narrative present as one of the events in a past sequence. Then assigning an aspectual value to a situation depends on the contextual meaning of the aorist. Lastly, the Semelfactive *öksür-* has overwhelmingly male agents as agentive subjects. Pragmatic messages given by agent controlled coughs such as warning, disapproval, annoyance etc. seem to be more associated with assertive attitude of males in our patriarchal society. Some collocates which denote derogatory and disgusting things such as throwing out phlegm or mucus which accompany coughing might result in not using women as agentive subjects of *öksür-* in language in disgusting contexts.

REFERENCES

1. Aksan, Y., Duran, N., Ersen, D., Hızarcı, Ç., Korkmaz, S., Sever, B. & Sezer, T. (2008). Türkçede yakın anlamlı sözcükler: *Bir derlem çalışması*. 22.Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri, Van. 558-567
2. Aksu-Koç, A. (1998). The Acquisition of aspect and modality. The case of past reference in Turkish. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Comrie, B. (1998). *Aspect*, Cambridge: Cambridge University Press
4. Dik, S. C. (1997). *The theory of functional grammar*, Part 1: The Structure of the clause, (ed) K. Hengeveld. Second Edition. Berlin: Mouton de Gruyter.
5. Güven, M. (2003). Aspectual Interpretation at Sentence Level: A Preliminary Account through Turkish Data. In A. S. Özsoy, D. Akar, M. Nakipoğlu-Demiralp, E. E. Erguvanlı-Taylan & A. Aksu- Koç (eds.), *Studies in Turkish linguistics* (Proceedings of the 10th international conference on Turkish linguistics /10. Uluslararası Türk Dilbilimi Kurultayı Bildirileri, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 16- 18 Ağustos 2000). İstanbul: Boğaziçi Üniv. Yay. 195-202
6. Nelson, L.C. (2018). Internal structure of Semelfactive predicates in English. Graduate Student Theses, Dissertations, & Professional Papers. <https://scholarworks.umt.edu/etd/11207>
7. Olsen, M.B. (1997). A semantic and pragmatic model of lexical and grammatical aspect. New York; London: Garland Publishing.
8. Pearce, M. (2008). Investigating the collocational behavior of MAN and WOMAN in the BNC using Sketch Engine. *Corpora*, vol. 3 (19), 1-29.
9. Smith, C. 1997. The Parameter of aspect (2nd edition) Canada: Kluwer, pp.29,30,46

DAĞLARCA'NIN ÇOCUK ŞİİRİ POETİKASI
DAGLARCA'S CHILDREN'S POETRY POETICS

Tacettin ŞİMŞEK

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, ERZURUM

ÖZET

İkinci kitabı olan *Çocuk ve Allah*'ta işlediği temalarla çocuğa olan yakınlığını belgeleyen Fazıl Hüsni Dağlarca (1914-2008), çocuğa özgü duyuş ve deyişin ilk işaretlerini verir. Kitabın “*Bu Eller miydi?*” başlıklı bölümünde yer alan ev, aile, okul, masal ve oyun eksenli şiirlerle çocuğun dünyasına girer. Bu, hayatı oyun tarafıyla idrak eden çocuğun dünyevî işlerle kirlenmemiş saf ve temiz dünyasıdır.

Dağlarca, bireyin çocukluğa özleminden yola çıkarak insanlığın çocukluk dönemlerine uzanır. Zira bireyin olduğu gibi insanlığın da bir çocukluk cenneti vardır. Birçok şair gibi Fazıl Hüsni Dağlarca da, dünyanın çirkinliklerinden çocukluğun cennetine kaçarak kurtulmak ister. Umut edilenlerin gerçekleşmemesi, kaçış arzusu doğurur. Şair bütün güzelliklerin yaşanabileceği, bütün arzuların gerçekleşebileceği bir yer düşünür. Büyüklerin dünyasından kaçır ve kendi çocukluk anlarına sığınır. Şair, çocuk ve çocuk şiiri yazma konularındaki düşüncelerini şu cümlelerle ortaya koyar: “*Çocuk konusu, benim hep içimde sıcaklığını duyduğum en büyük konudur... Kalem elime aldığımdan beri, her zaman çocuğa dönük bir adamım. Karşımda her zaman bir çocuk var gibi... Kendimi her zaman biraz çocuk görmüşümdür. O çocuk duyarlığı içinde kalmışımıdır... Çocuk şiiri yazarken gülümsüyorum ve daha başka bir sevinç duyuyorum. Çocuk şiiri olabilir mi? Olabilir. Çocuk şiiri şudur: Çocuk şiirindeki yapıyı, nesneliği, konuları, onun açısına göre, daha ince seçmek, ilk duyarlıklar, ilk özgürlükler, ilk ölçüler içinde yazmak gereklidir.*”

Çocuk şiirlerini yetişkinler için yazılan şiirlerden ayıran en önemli özellikleri de imgenin anlık ya da sürekli oluşu çevresinde açıklar.

“*Çocuk şiirlerinin büyüklere yönelik şiirlerden büyük bir ayrımı vardır. Sözü derinliği bakımından çocuğa sunacağınız imge anlık olmalıdır. Büyüklere sunacağınız imge, birçok anların katları biçiminde sürüp gidebilir. Çocuk yepyeni aynasında bu uzunluğu yansıtamaz. Çocuk şiirlerimde küçükler ya da büyükler, anlık dediğim imgeleri sevenler birleşmektedir. Çocuk şiirlerini yazmaktaki amacım birden çok: Ona kendimi duyurmak istiyorum; onu kendine aracsız göndermek istiyorum; imge eğitimini sağlamak çabasındayım; kendi kişiliğini, bir buğday tohumunun başak olmasındaki güzelliğe eriştirmek istiyorum; onu bütün yapıtlarımın okuyucusu kılmak istiyorum. Ona anadilimizi sevdirmek istiyorum.*”
Bildiride Fazıl Hüsni Dağlarca ile yapılan konuşmalara verdiği cevaplardan çocuk şiiri poetikası tespit edilecek ve bu düşünceler şiirlerinden örneklerle desteklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dağlarca, çocuk, şiir, poetika, çocuk şiiri

ABSTRACT

Fazıl Husnu Daglarca (1914-2008) documenting the closeness of the children with the themes in his second book, "Child and God", gives the first signs of child-specific perception and expression. He enters the child's world with poems based on home, family, school, fairy tales and play, which are in the part of the book titled “Were these Hands?”. This is the pure and clean world of the child who perceives life with the game side, not contaminated with worldly affairs.

Daglarca traces to the childhood periods of humanity based on the individual's longing for childhood. Because, as with the individual, humanity has a childhood paradise. Like many poets, Fazıl Husnu Daglarca wants to escape the ugliness of the world by escaping to the paradise of childhood. Failure to realize hopes, leads to a desire to escape. The poet thinks of a place where all beauties can be lived and all desires can be realized. He escapes from the world of elders and hides in his own childhood memories.

The poet reveals his thoughts on writing children and poetry with the following sentences: “*Children's issue is the biggest subject that I am always interested in... Since the day I took the pen in my hand, I have always been a man turned towards the child... As always there is a child in front of me... I've always seen myself a little child. I've stayed in that child sensibility. I smile and I am filled with joy when I write children's poetry. Can children have poetry? Could be. Children's poetry is this: It is necessary to choose the structure, objectivity, subjects in the children's poetry according to his perspective, to be tactful, to write in the first sensibilities, first freedoms, first measures.*”

He also explains the most important features that distinguish children's poems from poems written for adults, around whether the image is instant or continuous.

“*Children's poetry has a great distinction from poetry for adults. In terms of the depth of the word, the image you will offer to the child must be instant. The image that you will present to adults can go on in multiples of many moments. The child cannot reflect this length in the brand-new mirror. In my children's poetries, little or big, those who love the instant images come together. My aim in writing children's poetry is more than one: I want him to hear me; I want the child to discover himself without intermediaries; I try to provide image education; I want to bring his own personality to the beauty that a wheat seed is a spike; I want to make him the reader of all my works. I want to make her love our mother tongue.*”

In this study, children's poetry poetics will be determined from the Fazıl Husnu Dağlarca's answers to the speeches and these thoughts will be supported by examples from his poetries.

Keywords: Dağlarca, children, poetry, poetics, children's poetry

GİRİŞ

Şiiri Türkiye Cumhuriyeti'yle yaşıt bir şair olan Fazıl Hüsnu Dağlarca sadece biyolojik ömrünün uzunluğuyla değil, verimli yazma serüveniyle de Türk edebiyat tarihine geçmiş önemli bir şairdir. Yüz kırka yakın kitabı ve yirmi bine yakın şiiriyle yalnızca Türk edebiyatında değil, dünya edebiyatında da ulaşılmaz bir şiir toplamının sahibidir. 1934'te *Havaya Çizilen Dünya* ile başladığı şiir yolculuğunu 2008'de ölümüne kadar aralıksız sürdürür. Şiiri yaşamının amacına dönüştürmüş şairler arasında belki de ilk sırada sayılması gereken bir isimdir.

Dağlarca, yalnızca ortaya koyduğu şiir toplamıyla değil, çocuğu şiirin öznesi kılan tutumuyla da Türk çocuk şiirinin öncü şairidir. Türk şiirinde çocuğu bu derecede ciddiye almış ve özne durumuna getirmiş ikinci bir şair yoktur. Bu, onun çocuk duyarlığına yakın olması yanında özgün şiir yaklaşımıyla da doğrudan ilgilidir.

Çocukluğa özgü renkli dünyayı hiç kaybetmeyen Dağlarca, 1967'de Üsküp'te yayınlanan *Açıl Susam Açıl* kitabından itibaren yeni bir vadede ve çocuk duyarlığıyla yazılmış “*iyi örnekler*” (Uyguner, 1977, s.103) verecektir. Bu tarz, “*Türk edebiyatında çocukça diye adlandırılacak yeni bir dil ve bakış açısı*”nın (Kolektif, 1994) da habercisi durumundadır. Hayata ve evrene çocuk dikkatiyle bakışın ifadesi olan bu kitaplar ev, aile, okul, tabiat, evren, oyun, oyuncak, uyku, rüya, sayı, renk, besin, ağaç, hayvan, masal, uçak, gemi... gibi çeşitlilik gösteren öğeler çevresinde vücut bulurlar.

Dağlarca, edebiyat dünyasında tanınmasını sağlayan ikinci kitabı *Çocuk ve Allah*'ta çocuğun dünyasını çok iyi tanımanın göstergesi olarak “*Anneciğim, büyüyorum ben şimdi, / Büyüyor göllerde kamış. / Fakat değnekten atım nerde / Kardeşim su versin ona, susamış*” (1999, s.172) dizeleriyle iki dört yaş aralığındaki çocuğun animist tavrını sezdirir.

Dağlarca'nın kitap olarak yayımlanmış çocuk şiirleri kronolojik sıra ile şöyledir: *Kuş Ayak: Açıl Susam Açıl* (1967), *Kuş Ayak: Boyalı Ses* (1967), *Arka Üstü* (1974) *Yeryüzü Çocukları: Başparmak, Gösterme Parmağı, Orta Parmağ, Yüzük Parmağı, Serçe Parmağ* (1974), *Balina ile Mandalina* (1977), *Yaramaz Sözcükler* (1977), *Yazıları Seven Ayı* (1977), *Göz Masalı-Sinema 1920* (1979), *Şeker Yiyen Resimler*

(1980), *Güneşi Doğduran* (1981), *İlkokul 2'deki/Kanatlarda* (1981), *Okulumuz 1'deki* (1993), *Bitkiler Okulu* (1995), *Okulumuz 3'teki* (1995), *Dolar Biriktiren Çocuk* (1995), *Oyun Okulu* (1999), *Cincik* (2000) *Cin ile Cincik* (2000), *Su Yıkamak* (2010).

Dağlarca'nın çocuk şiiri yazma serüveni, özellikle 1977 ile 1981 yılları arasında yoğunlaşır. İlk çocuk şiir kitabı yayımlandığında Dağlarca elli üç yaşındadır. Şairin 50'li yaşlarda çocuk duyarlığına yönelmesi, okurla saf bir iletişim kurma kaygısından doğmuş olmalıdır.

Dağlarca'nın ilk çocuk kitabı *Kuş Ayak: Açıl Susam Açıl* adını taşır. Kitabın ilk baskısı 1967'de Üsküp'te, ikinci baskısı 1974'te İstanbul'da çıkar. İkinci baskıya, *Boyalı Ses* adıyla kitap hacminde bir bölüm ilâve edilir. Dağlarca, kendi ifadesiyle “*Türk çocuk şiirinde yeni bir tat olarak okunan*” *Kuş Ayak*'taki şiirlerle çocuklara seslenir. Kısa dizelerle ve bilgiçlik taslamadan söylenen şiirler, çocuğu arkadaş gibi görmenin ifadesidir.

Dağlarca, *Kuş Ayak*'ta çocuk şiirinde bir ilki gerçekleştirir: Kitaptaki 161 şiiri, *Boyalı Ses* ve *Açıl Susam Açıl* başlıklarıyla iki bölüme ayırır. Kitabın “*6 yaşından küçükler için*” (1971, s.15) kaydı ile sunulan *Boyalı Ses* bölümünde, aile bireyleri, ev, okul, arkadaş, öğretmen ve oyun temalarıyla örülmüş şiirler yer alır. 0'dan 10'a kadar sayıların benzetmeler yoluyla tanıtıldığı bölümde, çocuğun sayı göstergelerine bakışı ve onları algılayışı vardır. Çocuk örneğin 2'yi “*Oturmuş tilki*”, 4'ü “*Kuru mu kuru / Hahahay / I'in kamburu*”, 5'i “*Sayıların şişmanı (Ana Okulunda Sayılar)*” biçiminde tanımlar.

İki Havuç'ta, havuç, üzüm, çiçek, portakal gibi besinler ve uyku konu edilmiştir. *Karşıdaki Leylek*'te, evcil ya da evcil olmayan, büyük baş ya da küçük baş hayvanlara çocuğun gözüyle bakılır. *Gemi*'de çocuğun oyuncaklarla; *Cik*'te ise kuşlarla olan ilişkisi dile getirilir.

Aynı bölümde “*Saatin kuşu / Susamıştır anne / Su verelim mi? // Saatin kuşu / Acıkmıştır anne / Yem verelim mi?* (Saatin Kuşu)” dizeleriyle okul öncesi çocuğunun animist tavrını yakalayan şair, “*Yüzükoyun yatma diyor annem / Yatar mıyım hiç, / İster miyim / Yüzümün / Koyun olduğunu.* (Yüzükoyun)” dizeleriyle de aynı dönem çocuğunun somut düşünme biçiminden yola çıkar.

Kitabın ikinci bölümü olan *Açıl Susam Açıl* ise, “*ilkokul çağındaki*” çocuklar için kaleme alınmış şiirlerden oluşur. *Gökanne* alt başlıklı bölümde, gökyüzü, yıldızlar, gece, karanlık korkusu gibi temalar işlenir. *Güzel Annenin Çocuğu*'nda anne ile çocuk arasındaki saf, yalansız ilişki, anneden çocuğa yansıyan olumlu değerler ve davranışlar çocuğun diliyle anlatılır. *İki Masal* toprağın gelinlik kız; yeşilin gece bekçisi olarak tanımlandığı iki şiirden oluşur. *Kardeşlik*'te sevgi, oyun, ağaç, meyve gibi tabii unsurlara çocukça yorumlar getirilir. *Gezi* adlı uzun şiirde, tabiatı dört mevsim boyu yorulmayan çocuğun karpuz, kavun, erik, çilek, vişne, üzüm, incir, ayva, armut, elma gibi sebze ve meyvelere olan sevgisi seslendirilir. Kitabın sonunda yer alan *Çocuk Kitap* ise, insanlık tarihinin en dikkat çekici kitabı olan çocuğun, taşıdığı güzelliklerle daima sevgiyi telkin ettiğini sezdirir. Çocuk adlı kitap insanlığa daima “*Seviniz!*” mesajını vermektedir.

1. DAĞLARCA'NIN ÇOCUK ŞİİRİ POETİKASI

1.1. Çocuk ve Çocukluk

Dağlarca, çocuklara olan duygusal yakınlığını ifade ederken Çocuk ve Allah kitabına gönderme yapar ve “*İkinci yapıtımın daha adında bile çocuklara dönük olduğumu açıklamışım. Çocukluk benim kimliğimdir.*” (Ertop, 1994, s.2) der.

Çocuk ve çocuk şiiri yazma konularındaki düşüncelerini ise şu cümlelerle ortaya koyar: “*Çocuk konusu, benim hep içimde sıcaklığını duyduğum en büyük konudur... Kalemi elime aldığımdan beri, her zaman çocuğa dönük bir adamım. Karşımda her zaman bir çocuk var gibi... Kendimi her zaman biraz çocuk görmüşümdür. O çocuk duyarlığı içinde kalmışımıdır... Çocuk şiiri yazarken gülümsüyorum ve daha başka bir sevinç duyuyorum. Çocuk şiiri olabilir mi? Olabilir. Çocuk şiiri şudur: Çocuk şiirindeki yapıyı, nesnellığı, konuları, onun açısına göre, daha ince seçmek, ilk duyarlıklar, ilk özgürlükler, ilk ölçüler içinde yazmak gereklidir.*” (Ertop, 1994, s.21)

Dağlarca, çocuk şiiri yazmanın çocukluğunu yaşamak ve anlatmak biçiminde algılanması gerektiğini sezdirir.

Kendi uyguladığı, şairlere de önerdiği yöntemin dayanağı “çocuk bakışı” ve “çocuğa göre” bir edebiyatın var olabileceği ana düşüncesidir. “Gözlerinizle görmeyiniz, sözcüklerle görünüz. Sözcükler gözleriniz olsun.” (Şirin, 2011, s.227) cümleleri söz konusu çocuk bakışını ve çocuğa göre edebiyat anlayışını özetler niteliktedir.

1.2. Şiirde İmge

Dağlarca, çocuk şiirlerini yetişkinler için yazılan şiirlerden ayıran en önemli özellikleri imgenin anlık ya da sürekli oluşu çevresinde açıklar. Bu farkı vurgularken çocuk şiiri vadisinde eser vermesinin gerekçelerini de anlatır: “Çocuk şiirlerinin büyüklere yönelik şiirlerden büyük bir ayrımı vardır. Sözün derinliği bakımından çocuğa sunacağınız imge anlık olmalıdır. Büyüklere sunacağınız imge, birçok anların katları biçiminde sürüp gidebilir. Çocuk yepyeni aynasında bu uzunluğu yansıtamaz. Çocuk şiirlerimde küçükler ya da büyükler, anlık dediğim imgeleri sevenler birleşmektedir.” (Özen, 1996, s.106).

1.3. Şiirde Amaç

“Yarınki okuyucularımı yetiştirmek için çocuk şiirleri yazıyorum” (Ertop, 1994, s.22-23) diyen Dağlarca, çocuk şiiri yazmaktaki amaçlarını açıklarken “imge eğitimi”ne ve ana dili sevdirmeye ölküsüne vurgu yapar. Aynı zamanda çocuğu nesne olmaktan kurtarıp özne olmaya doğru götürmek isteğini dile getirir. Şiir aracılığıyla çocuğun başta anne, baba, öğretmen olmak üzere herhangi bir yetişkinin desteği, yönergesi ve yönlendirmesi olmaksızın kendi gerçeğini keşfetmesinin, kişiliğini oluşturmasının mümkün olduğuna inanır.

“Çocuk şiirlerini yazmaktaki amacım birden çok: Ona kendimi duyurmak istiyorum; onu kendine aracısız göndermek istiyorum; imge eğitimini sağlamak çabasımdayım; kendi kişiliğini, bir buğday tohumunun başak olmasındaki güzelliğe erdirmek istiyorum; onu bütün yapıtlarımın okuyucusu kılmak istiyorum. Ona anadilimizi sevdirmek istiyorum” (Özen, 1996, s.106-107).

Dağlarca, çocuk şiirleriyle diğer şiirler arasındaki temel farkı açıklarken umut ve umutsuzluk ekseninde çocuk ve yetişkin arasında karşılaştırma da yapar. “Birinde umut var, geleceğin umudu. Ötekinde umut azalmış, eksilmiştir.” (Özen, 1996, s.107).

1.4. Şiir Yazma Biçimi

Şiir yoluyla çocuklara yaklaşırken aynı zamanda kendi çocukluğunu da yaşayan Dağlarca, kesinlikle “öğütçü”, “öğretmen”, “anne” ya da “baba” tavrı içinde değildir. Eğitici olmakla birlikte şiirden ve şiiriyetten ödün vermez, didaktizmin/öğreticiliğin tuzağına düşmez. Kendi çocukluğundan getirdiği anıların yardımıyla çocuklar arasında yer almaya ve onlardan biri olmaya çalışır. Dağlarca’nın çocuk şiiri yazarken daima iyimser bir ruh hâli içinde, mutlu ve umutlu olduğunu da bir anısından öğreniriz: “1950 yıllarında bir evde kiracıydım. Bekârdım o sırada. Bir gün ev sahibi hanım bana dedi ki: ‘Affedersiniz, size bir şey soracağım. Sizi yazı yazdığımız sırada anahtar deliğinden gözetliyorum. Kimi günler elinizde kalem çalışırken gülümsüyorsunuz. Neden?’ Düşündüm, buldum o gülümsediğim anları: Çocuk şiirleri yazarken gülümsüyordum. Bu aydınlanma çocuk şiirlerimi de aydınlatacaktır” (Ünlü ve Özcan, 1990, s.67).

1.5. Çocuk Edebiyatı Kavramı

Şair, çocuk edebiyatı gerçeğinin Türkiye’de yeterince anlaşılmadığını da vurgular:

“İsterdim ki yalnız çocuklar için şiir yazayım. Ne yazık ki ülkemizde çocuk yazını denilince gerçek yazın değil, çok başka şeyler akla geliyor. Bu yüzden bence ülkemizde gerçek çocuk yazını gerektiği ölçüde derinleşmiş ve çocuklara varmış değil.” (Kabacalı, 1995, s.121).

2. DAĞLARCA'NIN POETİKASINDAN ÇOCUK ŞİİRİNE YANSIYANLAR

Dağlarca'nın Kuş Ayak kitabında okul çağı çocuklarına yönelik şiirlerde, çocukla çevre, çocukla toplum arasında ilişki kurular: “Köbebe oynar bitkiler / Buğdayın eriği / Çileğin kavunu / Pamuğun portakalı / Ve hepsini birden / Beni aradığını duyuyorum.” (1971, s.225) Sosyalleşmenin ifadesi sayılabilecek örnekler verilir: “Gök ne güzel anne / Kendini yoksullara adar / Hakan yıldızı yok / Çoban yıldızı var.” (Sevilmek).

Bağımsızlık Savaşı destan külliyatı içinde yer alan *Yanık Çocuklar Koçaklaması*, doğrudan çocuklara yönelik olmasa da Dağlarca'nın çocukları ilgi odağında tuttuğunun belgesidir. Şairin cümleleriyle söylenirse “Yurdumuzun kara günlerinde, çocuklarımız da acılıydılar. Yiyeceklerin, içeceklerin kıtlığını, ana babaların yasını savaşın korkunç görüntüsünü yaşarlardı ister istemez.” (Dağlarca, 1985, s.248-249) Kitapta bir araya getirilen kısa öykü-şiirler, savaşların en mağduru durumundaki çocuklar çevresinde kaleme alınmıştır. “Satı Çavuşun oğluydular, iki çavuş derlerdi onlara, / Uzak uzak bakarlardı kimi görse, ne görse iki çavuş / Köyün ikiziydi onlar / Altı yaşlarına yeni girmişlerdi ya / Yüreklerinde çırpınırdı sanki / Acıdan yastan / İki yaralı kuş // Acıdan yastandılar hep, / Babaları çağrılmıştı savaşa bildir / Bir tek mektubu gelmeden daha / Gelmişti şehitler çizelgesinde adı.” (İki Çavuşlar)

Yeryüzü Çocukları her biri bir kitap olarak düşünülmüş beş bölümden oluşur (*Başparmak*, *Gösterme Parmağı*, *Ortaparmak*, *Yüzük Parmağı*, *Serçeparmak*). Dağlarca, bu kitabı uluslararası bir çocuk kongresinde tasarladığını; büyük bir masanın etrafında oturan 150 çocuk edebiyatı yazarını 5, 6 yaşlarındaki halleriyle hayal ederek, daha sonra da bu çocukları kendi ülkelerinin coğrafyası, tarihi ve diğer özellikleri içinde düşleyerek kaleme aldığını söyler. Yeryüzü genişliğinde bir mekâna yayılmış olan insan sevgisi ve çocuk duyarlığı ile 170 dolayındaki şiir, Dağlarca'nın “evrensel çocukluğunun tadını verir.” (Dağlarca, 1985, s.239)

Şair, yayımlanışından bir ay önce kendisiyle yapılan bir görüşmede kitabı şöyle tanıtır: “Son çalışmamı sevinerek anlatıyorum: ‘Başparmak’, ‘Gösterme Parmağı’, ‘Orta Parmak’, ‘Yüzük Parmağı’, ‘Serçe Parmak’ adlarıyla beş çocuk kitabı yazdım. Sırasıyla her kitap 11-12, 10, 9, 8, 7-6 yaşlarının duyarlılıklarıyla örülü. Yeryüzünün 175 ülkesinin kendi coğrafya özellikleriyle çocuk şiirlerini yazmaya çalıştım. Bulamadığım ülkeleri de buldukça yazacağım, yeni baskılara ekleyeceğim...” (Kabacalı, 1974), s.3).

Kitabın *Başparmak* bölümünde yer alan ilk şiir ‘İlkokul İkideki’ adını taşır. Şiirde Ankara ve Atatürk çevresinde bütün yeryüzüne yönelik çocuk dikkati ifade edilir. Şiirin başlığını oluşturan söz grubu 1981de yayımlanacak *İlkokul 2'deki/Kanatlarda* kitabına ad olacaktır.

Yeryüzü Çocukları'ndaki şiirler, dünyanın farklı coğrafyalarında ve ülkelerinde yaşayan çocukları sevgi merkezli bir dünya etrafında bir araya getirir. *Başparmak*, *Gösterme Parmağı*, *Ortaparmak*, *Yüzük Parmağı* ve *Serçe Parmak* olmak üzere dört bölümden oluşan *Yeryüzü Çocukları*'nda “İşte / Benim ulusum / Çocuklar” (Çocuk Ulusunun Yurttaş) diyen şair, Akdeniz, Türkmenistan, İngiltere, Avusturya, İskoçya, Azerbaycan, Sen Irmağı, Tuna Nehri, Malenezya, Norveç, Tacikistan, Moğolistan, Tac Mahal, Saray Bosna, Çingeneler, Arnavutluk, Hollanda, Ant Dağları, Dağıstan, Ermenistan, Jamaika, Asya, Hırvat, Panama, Taşkent, İnka, Libya, Kızılderili, Kazakistan, Napal, İsveç, Tayland, Irak, Mekke, Nil... gibi çok farklı coğrafyalarda yaşayan çocuklara yönelik/ait duygu, düşünce, gözlem ve izlenimler dile getirilir. “Güney Afrika'da, Kap'ta bir çocuk vardı / Elmastan. / Öyle parlardı ki ışıl ışıl / Gözlerini yumardı / O geçerken öteki çocuklar //... Güneş bile / Bulutlarla örtünürdü / Üzerini aşarken yavaşça / Elmas Çocuğun.” (Elmas Çocuk)

Kitaptaki bazı şiirlerin adında geçen “masal” sözcüğü (*Anneler Masalı*, *Dağıstan Masalı*, *Karadağ Masalı*, *Dört Çocuk Masalı*, *Doğu Masalı*, *Alaska Masalı*, *Sevinç Masalı*, *Masal* vb.) çocuğa özgü hayal dünyasının ifade edilmesine imkân verir. “Bir çocuk su oldu o gece / Bir çocuk tilki / Bir çocuk kaplan / Afganistan'da, Hayber geçidinde.” (Doğu Masalı)

Arkaüstü-Uçsuz Bucaksız Yaşama adlı kitapta (1974), okula giden çocuğun okulda, evde, dışarıda, gece-gündüz... yaşadıkları konu edilir. Dış dünyaya merakla bakan ve evrenin sonsuzluğu karşısında heyecan duyan çocuğun hayranlık, sevinç, coşku ve mutluluk gibi duyguları dile getirilir.

Dağlarca, “*çocuk romanı*” diye tanımladığı ve bazı eleştirmenlerce en “*imgesel çocuk yapıtı*” sayıldığını söylediği *Arkaüstü*’nde, çocuğa ait imgelerle örülmüş dizelerin bizi soyut bir çocuk evrenine götürdüğünü ve kitabı oluşturan zengin imgelerin okuyucunun çocukluğunu da içerdiğini belirtir (Dağlarca, 1985, s.231).

“*Arkaüstü bir düştür: Çocuk uykusunda, doğa kurallarının değişiverdiğini algular. Yerçekimi yoktur artık. Boşluğun içinde su gibi akar gider, arkaüstü. Evlerin, yolların, ağaçların üstünde kuş gibi uçar. Gökyüzünü terlik gibi ayağına giyer. Başka gezegenleri dolaşır. Eşyanın düzeni altüst olmuştur. Sular gökyüzünü içer; giysiler, evler, taşıtlar, coğrafya değişmiştir. Sesler boyanır, renkler öter, gökler yeşerir. Barışın, kardeşliğin, mutluluğun yaşandığı bir öte dünya canlandırılır.*” (Ertop, 1994, s.23).

Arkaüstü’de daha çok, doğa ve evren karşısında çocuğun soru dünyası ve nesnelere bilinci arasında kurmaya çalıştığı denge işlenir. Sorma, öğrenme aşamasındaki çocuk, *Çocuk ve Allah*’taki mistik havadan çıkmış, uzay çağının yarattığı akıl düzeyine ulaşmıştır (Kurdakul, 1987, s.191). “*Ben derim ki / Gökyüzü / Işıklarını söndürür / Benzer eski bir gemiye. // Anneannem der ki / Ben açarım / Gözlerimi oralara geceleym / Benzerim daha eski bir gemiye.*” (Eski Gemiler), “*Oynasak / Biri yıldız olsa / Biri ben olsam. // Oynasak / Gelse gecenin biri / Çağırsak gündüzün birini / Biri ben olsam. // Oynasak / Alsam yeni doğan çocuğun sesini / Götürsem / Yıldızın birine*” (Oyun)

Yayımlandıktan hemen sonra birkaç yabancı dile çevrilen *Balina ile Mandalina* ise Dağlarca’nın en çok sevdiği çocuk kitabıdır. “*Küçücük mandalina ile dev balinanın evrensel arkadaşlığında toplum mu istersiniz, kardeşlik mi istersiniz, barış mı istersiniz, hepsi var. Bitki-hayvan ilişkisini işleyen ilk örnektir.*” (Dağlarca, 1985, s.257)

Kitaptaki 53 şiirde yalnız bir balina ile yalnız bir mandalınanın tanışmaları ve dostlukları manzum hikâye tekniğiyle anlatılır. Denize düşen mandalınanın balina ile ilgili ilk izlenimleri birtakım çıkarımlardan oluşur: “*-Bana bakıyor/ İki derin göz / İki derin gece. // Kocamanlığına göre / Gözleri çok küçük / Demek ki aç gözlü değil.*” (Gözler), “*-Öyle uzun ki boyu / Bin mandalina olsak / Sayamayız.*” (Boyu). Tanışma sahnesi yine mandalınanın ağzından betimlenir: “*...Seslendim: / -Adınız ne? / Kuş musunuz / Yoksa ayı mı?*” (Yavaşça), “*-Adım Balina benim / Biraz kuş biraz ayı / Biraz yaşama. / En kıyası adım yalnızlık. // Bana Gökbalina derler sarı kardeş.*” (Karşılık), “*Balina sordu: / -Peki senin adın ne? / Çiçek misin / Sapsarı böylesine / Yoksa ayışığı mı?*” (Soru), “*-Benim adım Mandalinadır efendim / Sıcak ülkelerde / Bir ağaç yetişir / Sevinci yaşamasından güzel / Kokusu rengi sevincinden güzel / Biz mandalinalar / Çocuklarıyız onun.*” (Karşılık). Tanışma gerçekleşir. Birbirinden çok uzak iki varlık arasında sevgi bağı kurulur. Öykünün sonunda Mandalina akıntıya kapılıp kıyıya vurur. Ayrılığın açısını yaşayan Balina ise avcılar tarafından öldürülür. Geriye Balina ile Mandalina’nın çıkarsız, katıksız sevgisi kalır. Kitap, Balina’nın öldürülmesi karşısında koparılan bir isyan çılgılığı ile biter. Bu, okurda duyarlık oluşturmaya yönelik bir çılgıktır: “*Vurdular Gökbalina’yı işte / Kanı taşı Akdeniz’in, kıyılarından / Şimdi bütün maviliği sessiz, / Kıpkırmızı, korkunç. // Saya dursun ey / Mandalinaları tek tek yıldızlar / İşte / Vurdular Gökbalina’yı/ Yıldızlarca yerinden.*” (Ölümü)

Doğan Hızlan’ın “*çocuklara dostluğun sıcaklığını veren, gerçekle bezeli düşgücünü aşılayan başarılı bir yapıtı*” (1996, s.194) olarak tanımladığı kitap, balina ile mandalınanın masallara özgü bir ortamda kurdukları dostluk ve arkadaşlığı anlatır. Hızlan, sorduğu “*Düş mü bu?*” sorusunu yine kendisi “*gerçek*” diye cevaplar. “*Gerçeğe vurunca gerçekliği anlaşılabilir bir gerçek. Bir küçük mandalina için bir balina zıpkınlanmayı göze alsın? Dostluğun, inanmışlığın gücüne ne dayanır ki?*” (1996, s.195).

“*Dağlarca, Balina ve Mandalina’yla yeni bir ufuk daha açıyor çocuk okurlarına. Yalnız çocuk okurlarına mı? Kuşkusuz olurlayamayız bunu. Çünkü çocuk yapıtlarını ilkin, büyüklerin okumasında büyük yarar var.*” (Bulut, 1977, s.157).

Çağdaş bir fabl sayılabilecek *Yazıları Seven Ayı*, şairin tanımlamasıyla manzum bir “çocuk romanı”dır. “Okuma yazma bilmeyen çocukların, okuma yazmaya karşı duydukları özlemi anlatır. Toplumsal içeriği, doğasal tadını azaltmaz, belki de büyütür.” (Dağlarca, 1985, s.265)

Kitapta, yazıları seven bir ayı yavrusunun okuma öğrenme arzusuyla atıldığı macera hikâye edilir. Ayıcığın harflere olan sevgisi “Yağınca kar / Üstü dolan çamların hepsi / Benziyor A'lara // Seviyorum daha çok / Çamları / Kar yağınca ben.” (Karda Çamlar) dizeleriyle ifade edilir. Okuma sevdalısı ayı yavrusu dağdan kente iner ve okulların kara tahtalarındaki yazıları okumaya girişir. Ancak bilmediği bir şey vardır: İnsanoğlu. Suçunu “yazıları sevmek” diye özetleyen ayının kaderi acımasızca dövülmek ve bir sirk çadırına kapatılmaktır. Ayıcık buna bir anlam veremez. “Neden aldılar / Kapadılar beni / Bu insan inine / Yazıları sevdim diye mi // Yazıları / Kokladım / Yüzümü gözümü sürdüm / Öptüm / Diye mi” (Sorucuk) diye sorar. Ayıyı öldürülmekten bir çocuk kurtarır. Öykü, inin ve annenin kucağından dış dünyaya açılışı temsil eder (Hızlan, 1996, s.198) ve evrensel sevgi ile yeni şeyler öğrenme tutkusunu dışa vurur. “Bütün çocukları yeryüzünün / Ormanlarda / O ağaç göllerinde / Gezerken / Kabuklardaki çizgileri / Görür gülümser biraz / Sevinir / Burdan geçmiş diye / Yazıları seven ayı” (Şimdi).

Göz Masalı-Sinema 1920, Fazıl Hüsni'nün çocukluk yıllarındaki ilk sinema anılarını şiirleştirir. Çocuk gözüyle dış dünyayı anlatır; bir kültür şehri olan Konya ile ilgili izlenimlerini ve sinema kavramının çocuk dünyasında uyandırdığı çağrışımları dile getirir. İlkokul 2. sınıfa kadarki çocukluğunun bir bölümü Konya'da geçen şair, renkli ve eğlenceli çocukluk yıllarına ait anıları hâlde taşımak ve hâlde yaşamak arzusundadır. Kitap, Dağlarca'nın okul öncesi dönemine ait bir tespitle başlar: “Küçüktüm / Konya büyük mü büyük / Okul mokul yoktu daha / Benimdi sokaklar ağaçlar köpekler // Mevlâna'ya komşuydu evimiz / Mevlâna büyük mü büyük...” (Çocuk Kenti). Sinema salonunun büyüklüğü ile ilgili izlenimler de çocuk dikkatiyle tasvir edilir: “Girer girmez / Sinema / İçi gibiydi / Kocaman bir karpuzun // Lâmbalar / Kırmızı kırmızı lâmbalar / Karpuz çekirdekleri // Öyle kocamandı ki / Minareler gelse girse / Dolaşırlardı tavana değmeden.” (Beğenmek). Sinemacı uzun boylu, gür sesli, yaramazlık yapanları azarlayan, iyi bir anlatıcı olarak hatırlanır (Sinemacı). Bazen film kopar; bazen çocuk, bir filmdeki olaya eklenir, film kahramanıyla özdeşleşir. Zaman içinde çocukluk anıları birer düşe dönüşür.

Yaramaz Sözcükler adlı kitapta, 7-8 ve 11-12 yaş gruplarındaki çocukların sözcüklerle ve öğretmenle ilişkileri manzum hikâye tarzında verilir. Metin dramatize edilmeye elverişli bir teknikle kaleme alınmıştır. Canlandırmada rol alacak sesler, “1. Ses, 2. Ses, 1/A (7-8 yaşında çocukların ses topluluğu), 5/A (11-12 yaşındaki çocukların ses topluluğu) *Anlatanın Sesi* ve *Yaşlı Öğretmenin Sesi* olarak gruplandırılmıştır. Şairin dört kez yeniden yazdığı kitap (Dağlarca, 1985, s.279), belli sayıdaki sözcüklerin yer değiştirmesiyle yazılmış şiirlerden oluşur. “Şimdi / Birer çocuktu / Sözcükler / Oynuyorlardı birbirinden yaramaz” (Yaramazlığın Başlaması). “Bitkiler duruyor / Biraktığım yerde / Sözcükler durmuyor neden / Diye söylendi adamcağız / Çıkarken dışarı...” (De Bakalım). Sonunda sözcükler de eğitilir ve öğretmenin yazdıklarını değiştirmemeyi öğrenirler. Çünkü söyleyeceklerini söylemişlerdir (Defteri Kapatırken).

Dağlarca'nın bir diğer çocuk kitabı *Şeker Yiyen Resimler*'dir. 1981 yılında çıkan kitap 28 şiirden oluşur. Dağlarca, kitapla ilgili olarak şunları kaydeder: “Bu yapıtta yaşlı bir ninenin çocuk sevgisi anlatılır. Almanya'daki torununa benzeyen bir kız çocuğuna gösterdiği şekerlerin o sırada ortada olan resimlerle yendiğini sanarak avunmaktadır. Yaşlı nine çocuk boyutuyla karışımzdadır.” (1985, s.283)

Kitapta torunlarından uzakta ve yalnız olarak yaşayan Dal Nine'nin torun sevgisini anlatılır. “Beş torunu vardı / Üçü Hollanda'daki kızından / İkiisi Almanya'daki oğlundan //... Görmemişti / Bir tek kez / Torunları birer resimdi onun. // İşte konmuşlar dizilmişler / Serçeler gibi / Yüreğinin telgraf tellerine (Torunlar)

Dal Nine, yurt dışında yaşayan torunlarına ait resimlerin, önlerine koyduğu şekerleri yediğine inanmaya başlar. “Geldi ninemiz / Masanın önüne / A dedi // Üç şeker düşmüştü ya geceleyin / İki şeker kalmış / (Başını sağa sola sallarken / A A A dedi” (Olay). Olay, ninenin mutluluğunu çoğaltır.

Güneşi Doğduran, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ülküsünün sembolik dille anlatıldığı bir kitaptır. *Yurt Koçaklaması* alt başlığıyla sunulan kitapta bir çocuğun “ülküdeşi olan öbür çocuklarla kente yayılmalarını, bütün saatleri geri kalmışlıktan kurtarmalarını anlatır. Sonunda ülke, ‘çağdaş uygarlık düzeyi’ne ulaşmıştır.”(Dağlarca, 1985, s.285)

“Gece” ve “karanlık” sözcükleri geri kalmışlıkla ilgili çağrışımlar yüklenir. Eskimiş olan, kendini geliştiremeyen ve çağa uyum sağlayamayan unsurlar “geri kalmış saatler”le temsil edilir. Çağdaş, mutlu, aydınlık bir geleceği kurmaya talip olan çocuklar ise ülkedeki bütün geri kalmış saatleri düzeltmekle/ ayarlamakla görevlidirler. Saatleri ileri alma çabası evden başlar, kente ve yurda doğru genişler. “*Kendi kendine sordu / Saat kaç? // Baktı / Bakışları çelik // Bileğindeki / Masadakine / Konuk odasının duvarındaki // Geri kalmış bunlar dedi / Avucu parmakları yanarken / İleri aldı hepsini çabucak*” (Saatler). “*Gözbebekleri büyümüş / Baktı tez // Dört yolağzındaki / Alandakine / Kuledekine / Kentin giriş yerindeki / Çıkış yerindeki // Geri kalmış bunlar dedi*” (Saatlerde Soluklar). Ardından çocuğun ısrarla ve uzun uzun çaldığı ıslık, hem toplumu uyarma/uyandırma amacına yöneliktir hem de aynı hedefe yürüyen çocuklara çağrı niteliğindedir. Karanlıkları dağıtır, aydınlanmayı getirir. “*Bir bıçağı ıslık / Parlar parlamaz // Kara karpuzunu / Koskoca kara karpuzunu / Gecenin // Bölüvermişti ikiye.*” (Islık Eylemde). Islıklar “sesten birer kırbaç gibi karanlığın üstüne şaklar” ve çocukları aynı ülküde buluşturur.

Ülkedeki bütün saatlerin yeniden ayarlanması, çağa ayak uydurmayı, kalkınma/gelişme ve ilerlemeyi düşündürür.

“*O gün / Yurt ıtır ışımaz / Yıkanırken yüzleri yüce parıltılarla / Uzun uykularından silkindi toplum / Baktı // Bileğindeki / Masadakine / Konuk odasının duvarındaki / Dört yolağzındaki / Alandakine / Kuledekine / Kentin giriş yerindeki / Çıkış yerindeki // Geri kalmış benimki dedi / Avucu parmakları gerçekle sızlamış / İleri aldı bir bir / Kendi saatini çabucak // Ne güzel / Katıldı ileri ülkeler arasına / Ülkesi bir çocuğun*” (Çağdaş Yurt)

Önce *İlkokul 1’deki* (1993), *İlkokul 2’deki/Kanatlarda* (1981), *İlkokul 3’teki* (1995) adlarıyla basılan kitaplar 1999’da sırasıyla *Okulumuz 1’deki*, *Okulumuz 2’deki/Kanatlarda*, *Okulumuz 3’teki* adlarıyla çıkar. Her üç kitapta da ortak olan okuma öğrenme sevinci ile Atatürk’ü tanıma ve sevme bilincidir. *Okulumuz 1’deki* okula henüz başlayan çocuğun ilk izlenimlerini açığa vurur. İlk günden başlayarak çocuklar bir sevgi yumağı oluşturmuştur. Niyetleri gürültü yapmak değildir. “*Gürültü yapmayın / Diyor öğretmen // Bu çok çocuğa / Bu oda yassı / Bu çok çocuğa bu oda dar / Bu çok çocuğa / Bu oda küçücük // Biz yapmıyoruz ki / Oda yapıyor gürültüyü*” (Gürültü Yapmak). İki bölümden oluşan *İlkokul 2’deki/Kanatlarda*’nın birinci bölümünde ilköğretim 2. sınıftaki bir çocuğun duyarlılığıyla Atatürk anlatılır. İkinci bölümde ise ilköğretim ikinci kademe öğrencisi, Atatürk sevgisini yaşama biçimine dönüştürmüştür (Dağlarca, 1985, s.287). Eğitim ve öğretimin içeriği konusunda dolaylı öneriler de taşıyan kitapta “*Günü gelince yavrum / Ne olacaksın?*” diyen annesine, “*Ey Türk Genci / Olacağım büyür büyümür*” (Konuşmamız) diye cevap veren bir çocuğun Atatürk sevgisi işlenir. “*Ben / 2’ye geçince / 2’ye geçti Atatürk / Öyle sevindim ki*” (Çalışkanlar). Çocuk, Atatürk adını okuyabildiği ve yazabildiği için harfleri sever. Atatürk’ün, ödevlerine yardım ettiğine, oyunlarına katıldığına inanır. Öğretmenin sorduğu soruları bilenlere ve yaramazlık yapmayanlara gülümsediğini görür. Çocuk dikkatiyle Atatürk’ün yurt sevgisini yorumlar. “*Dağ başını duman almış ha / Hayır / Kimmiş düşman? // Verir mi Atatürk / Dağ başını dumana*” (Verir mi), Atatürk’ün sınıfta olup bitenleri duyabileceği hissettirilir. “*Biz eve gidince / Birbiriyle konuşmuş sıralar // Kimin öğretmeni dinlemediğini / Gizlice resim yaptığını kimin / Anlatırlarmış birbirlerine // Ya duyarsa Atatürk?*” (Korku). *Okulumuz 3’teki*, ana dilini sevmekle başlayan ve giderek yeryüzüne açılan çocuk duyarlılığını işler. Çocuk, bilgi ve sevgi bağı güçlendikçe dış dünyanın kendisine yaklaştığını fark eder. “*Masmavi bir gününde eski Hollanda’nın / -Kule yaklaşıyor gel baba / Diyordu çocuk // Adam baktı / Sisler içindeki demir yapıya gülümseyerek / Ama yeniden / -Kule yaklaşıyor gel baba / Diyordu sevinçli bir ses // Büyüteçlerle oynuyordu oğul...*” (Hollanda Kulesi)

Bitkiler Okulu kitabındaki 47 şiir, sınıf ortamında meyve ve sebzelerin eğitim ve öğrenim görmesi şeklinde sembolik bir hikâye çevresinde kaleme alınmıştır. Söz konusu okulda güneş öğretmendir. Öğretmenin verdiği ilk üç ders ise ‘su’, ‘yeşil’ ve ‘koku’ hakkındadır. Su hayatın, yeşil toprağın, koku bitkinin yansımasıdır. Ağaçlar, çok uzun boylu oldukları ve bitkiler okuluna sığmadıkları için “açık öğretim okulu”na giderler. İnsanlar için de vazgeçilmez olan buğday, pirinç, arpa, mısır ve patates, bu okulun en saygın öğrencileridir. Yanlarından geçerken bitkilerin hepsi başlarını eğerek onlara yol verir. Bu okulda bitkiler, iyilikseverlikleriyle anılır. İnsanlar için var olmak onların övünç kaynağıdır. Meselâ buğday, ekmeğe dönüşünce, öpülüp yüksek yere konulmaktan onur duyar.

Kitapta yer alan şiirlerde fasulye, patlıcan, lahana, havuç, kuşkonmaz, buğday, soğan, ıspanak, kabak, günebakan (ayçiçeği), dere otu, maydanoz, pırasa, ağaçlar, portakal vb. bitkiler çocuk dikkatiyle betimlenir, imge elbisesi giyer, insanlaşır ve mutluluk üzerine kurulmuş ortak bir hayatı yaşar. Örneğin lahana “kocaman bir düş sarayı”dır. Bitkilerin en çok giyinenidir. Soyunmaya kalksa çıkardıklarıyla bin pırasa giyinir; enginar, “gecelemin aydedesi”dir. Kuşkonmaz, kendisine bu adı verenlere kızar, çünkü kuşlar duyarsa, bu kez bilerek üzerine konmayacaklardır. *Bitkiler Okulu*’nda kardeş oldukları hâlde birbirini kıskananlar da vardır. “*Portakalla limon / Birlikte anılsalar da / Kıskanırlar birbirlerini // Ta yüreklerinden duyulur iki ses / Biri der / Biraz ekşi olsaydım / Dövünür öbürü / Biraz tatlı olsaydım diye.*” (Sarı Kardeşler).

Kitapta işlenen ana temalar yaşama, öğrenme ve paylaşma sevincidir. Bitkiler bir yandan da insanı eğitmek gibi bir görev üstlenir. Kitap, ana duyguyu özetleyen şu dizelerle biter: “*Yerken eğitirler bizi / Kelebek oluruz / Kuş oluruz / Tavşan oluruz / Balık oluruz / Fil oluruz // Yerken eğitirler bizi / İnsan oluruz.*” (Okulu Bitirme Töreninde).

Dolar Biriktiren Çocuk, döviz karşısında Türk parasını sevmeye, savunma ve koruma bilincinin vücut verdiği bir kitaptır. Kitapta her biri bütünün parçası olarak değerlendirilebilecek toplam 42 şiir yer alır. Çocuk-para ilişkisinin vurgulandığı şiirlerde, dövize yönelmekle kendi değerlerinden uzaklaşmak arasındaki sıkı ilişkiye dikkat çekilir. Bir bayram günü harçlık olarak kendisine dolar verilen çocuk, önce dolar sözcüğünün çağrışımlarından yola çıkar, para konusundaki bilgisizliğini keşfeder ve paranın niçin bu kadar önemli olduğunu kavramaya çalışır. Bize ait olmayan bir paranın nasıl olup da içimizde bu kadar yer ettiğine bir anlam veremez. “*Adı / Dolar dedi dayım / Neden dolar adı? // Bardak değil / Şişe değil / Kap değil / Kova değil // Yoksa avucuma mı dolar / Avucumu mu doldurur tutar tutmaz / Çok para eder mi diye / Dolar demişler adına / Dolarmış adı / Belli etmedim ya / Korktum.*” (Alırken). “*Para ne / Paralı ne / Para eden ne / Parasız ne // Para parayı çeker diyorlar // Birini bile iyice bilmiyorum / Bilsen bile hepsini / Bildiğim ne?*” (Bilgisizlik). Ulaşılan nokta, çocuğa özgü bir felsefedir. Sonuçta Türk Lirası’nın toplumsal ve tarihsel kimliğimizin bir parçası olduğu sonucuna varılır. Döviz karşısında ulusal parayı tercih eden çocuk, ülkesine, toplumuna ve değerlerine bağlılığın da örneğini verir. “*Kendi paramı tutarken ellerimde / Yaprağı var ağacımın // Kanadı var kuşumun / Sesi var horozumun // Kendi paramda el izi var / Sokaklardaki bütün kalabalığın / El izi var / En uzak atalarımızın bile*” (Sevinç I)

Dağlarca, yıllar sonra Vehbi Koç Vakfı’ndan kazandığı 100 bin dolar para ödülü üzerine sorulan bir soruya cevap verirken “Artık yerli paranın adı bile kalmadı” (Aygündüz, 2005, s.25) diye yakıncaktır. *Oyun Okulu*, *Cincik*, *Cin ile Cincik* adlı kitaplar da Dağlarca’nın son dönemde kaleme aldığı diğer kitaplardır. Bu kitaplarda, sırasıyla uyku ve rüya, okuma yazma ve öğrenme sevinci, dildeki mecazları kavrama çabası; olay, nesne, kavram ve durumlara çocuk gözüyle eğilimi öne çıkar.

Oyun Okulu, hayatı oyun tarafıyla algılayan çocuğun tavrını yansıtır. Onun gözünde başta kendi bedeni olmak üzere evi, okulu, kalemi, defteri, masası, iskemlesi, hatta annesi ve babası bile kolayca bir oyun yeri ya da objesine dönüşebilir. “*Avuçiçimiz / Bir oyun yeridir çocuklar / Orda birbiriyle buluşur parmakları hepimizin...*” (Gülerken Büyüme), “*Koca evi / Oyuncak saydılar / Oğlanla kız...*” (Evlle Saklambaç), “*Büyük bir oyuncaktır evlerimiz / Sayısızdır oyunları / Masa dört ayaklı oyun / Perdeler uzamalı oyun / Soba yanıcı oyun / Mutfak köfteli kurabiyeli oyun / Bayram geldi mi / Bütün kapalı kutular şekerli oyun*” (Evlerimiz-1), “*En güzel bebek / Sizden önce büyümüş bebek / O / Güzel anneniz*”

// Yemekle oynarken / Siz oynayabilirsiniz / Yemek kokan etekleriyle” (Anneler-1); “O da bir oyuncaktır / Biraz öte / Biraz çekingen / Dururlar sanki // Gıysileriyle oynarsınız / Önce / Dizleriyle / Çoraplarıyla / Takesiyle / Bastonuyla / Şemsiyesiyle / Oynarsınız // Alıştılar mı size / Kulaklarıyla oynarsınız” (Baba-2) “-Çocuklar sevinelim / Kocaman bir oyuncaktır okulumuz / Basamakları sizin / Pencerelemi sizin / Kapıları sizin / Ağaçları sizin / Saksıdaki çiçekleri sizin / Onlarla niye oynamıyorsunuz çocuklar?” (Oyun Önü), “Artık Bayram yerine dönmüştü / Okulun avlusu / Çocuklar dediler öğretmene / Okul oyuncaksa / Analar babalar oyuncaksa / Güzel eşeğimiz / Niye oyuncak olmasın?” (Kulaklı Oyuncak) Çocuğa göre, tabii unsurlar yanında insanla ilişkili nesnelere de oyuna ihtiyaç duyarlar. Bu, çocuğun kendi dünyasıyla dış dünya arasında benzerlik kurma arayışıdır. Cansız varlıklar kişileştirilir. Animist tavır oyun/oynama/oyuncak çevresinde yeniden kurgulanır. “Nereye bakarsanız / Göreceğiniz şu çocuklarım / Karşınızda ne varsa / Ya oynar ya güler // Ağaç tarlalar ırmak / Kimildar kendinden dışarı mavi yeşil / Yönelir topraktan uzağa / Üçü de ya oynar ya güler // Gündüz mü gece mi / Karşınızda ne varsa / Canlıdır görmüyor musunuz? / Ya açıktır ya kapalıdır gözleri onun / Ya oynar yaramaz yaramaz ya güler // Kapı biz girerken seslenir hepimize / Gıcır gıcır günaydını / Beklediği kim beklemediği kim / Ya oynar ya güler” (Çevremiz Oyun). *Oyun Okulu*, çocuk ve oyun ilişkisinin vazgeçilmezliğini keşfetme ve anlatma konusunda çok başarılı bir örnektir.

Cincikve Cin ile Cincik adlı kitaplarda çağdaş Keloğlan portreleriyle karşılaşılır. Kıvrak bir zekâ ve afacanlık kahramanların temel özelliğidir. Dağlarca, ilk defa mizahî bir üslupla konuşur; bu kitaplara “gülümsemeyi bilmeyenler için” (2000, s.133) yazdığını söyler. Amacı, okuru gülümsetmektir (Dağlarca, 1985, s.415).

Cincik’te yetişkinleri her fırsatta şaşırtmaktan haz duyan, olay ve durumları herkesten farklı algılayan ve yorumlayan, kavramlara özgün açıklamalar getiren bilgiçi, hazırcevap bir çocuk vardır: “Anlatırken / Toplama ne / Çıkarma ne / Sordu öğretmen: -Söyleyiniz / 9 mu büyük / 1 mi? // Düşündüler / Besbelli 9 büyük / Öğretmenin aradığı başka. // Sustular hepsi / Oda dolusu sustular. // Bizimki atıldı hızır gibi: / -9 her sayıda yok / 1 bütün sayılarda var / Demek ki yok / 1’den çok sayı / 1’den büyük sayı.” (Sayılar); “Kente giderken / Bir bağ gördü bizimki / Çitten kapısı açık / Üstünde bir yazı kocaman: / -Köpeklerden sakınınız. // Yürüdü yürüdü yürüdü / Ta uzaklardan görüldü kent / Yürüdü yürüdü yürüdü / Dev yapılar başladı artık / Yavaşça mırıldandı kendi kendine / -Bağda köpeklerden sakınınız / Kentte kaplan gibi evlerden.” (Sakinimiz).

Cin ve Cincik’te, benzer kişilik ve yetenek özellikleriyle iki arkadaş karşı karşıya gelir. Aralarındaki diyaloglar, dış dünyaya çocuk bakışının da izlerini taşır. Şiirlerde kıvrak ve pratik bir zekânın yansımaları görülür. *Cincik*’te başlayan gülmece üslubu, burada da sürdürülür: “-Zenginler / Giyinmişler doymuşlar diye mi / Camilere gitmez Cin? / -Hayır Cincik neden bambaşka. / Tanrı’ya kendilerini göstererek / Anımsatmamak ister onlar / Bütün kutsal kitaplarında / Buyurduğu eşitliği” (Anımsatmamak); “-Yemekten başka neler yedin? / -Aşure kadayıf baklava... / -Sonra? / -Sonra Atilla’dan dayak yedim Cincik / -Hangisinin tadı uzun sürdü? / -Dayağın / -Nedeni? / -Yediğimi unutamiyorum da.” (Yediklerimiz); “-Tencere yuvarlanmış / Kapağını bulmuş” diyorlar / Benzerini söyle bunun. / -“İt itin kuyruğuna basmaz.” / -Olmadı Cin / -Oldu Cincik: İlk it tencere / İkinci it / Kapağı.” (Büyük Söz).

Dağlarca’nın çocuklara seslenen son kitabı *Su Yıkamak* bir tiyatro kurgusuyla başlar ve su üzerine yazılmış şiirlerden oluşur. Su, hayata ait duruluğu, temizliği, saflığı temsil eder. Su gibi olmak çocuklara hedef gösterilir. Öğretmenin hırslılığı, yalancılığı ve korkaklığı mürekkeple kirletilmiş suya benzeterek bu suyun asla temizlenemeyeceğini vurgulaması, su gibi temiz kalmayı ve erdemli insan olmayı sezdirme amacı güder.

SONUÇ

Dağlarca, çocuğa özgü duyarlılığı yakalama ve ifade etme konusunda özgün bir tavrın temsilcisidir. Her yaş düzeyindeki çocuğa hitap edebilmesi yanında, imge üretmedeki ustalığı, eser ortaya koymadaki verimliliği ve ele aldığı temaların çeşitliliğiyle de öncü bir imzadır. Söz konusu temaları doğa sevgisi, hayvan sevgisi, yurt sevgisi, aile bireylerine yönelik sevgi; okul, toplumsal değerler, evren, oyun,

yeryüzü kardeşliği, para, sinema, Allah, Atatürk, Bağımsızlık Savaşı, ölüm düşüncesi gibi alt başlıklarda toplamak mümkündür (Sucu, 2002). Her kitap, bir tema bütünlüğü içinde kurgulanarak kaleme alınmıştır.

Dağlarca, çağdaş Türk çocuk şiirinin kurucu ismi olması yanında, şiir üzerine düşünen ve poetika üreten bir şairdir.

Toplam şiir kitaplarının altıda birini oluşturan yirmi üç çocuk kitabı, Dağlarca'nın çocuğu ve şiiri ne ölçüde ciddiye aldığıнын göstergesidir. Şairin yalnızca bu yönüyle örnek alınması bile, Türk çocuk şiirinin gelişimi açısından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aygündüz, F. (2005). Türkçe dünyanın en büyük dili (Dağlarca ile röportaj), *Milliyet*, 29 Haziran.
- Bulut, A. (1977). İki Çocuk Yapıtı Üstüne, *Türk Dili*, S.311, Ağustos, s.157
- Dağlarca, F. H. (1971). *Kuş Ayak: Boyalı Ses, Açıl Susam Açıl*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Dağlarca, F. H. (1974). *Arkaüstü-Uçsuz Bucaksız Yaşama*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Dağlarca, F. H. (1974). *Yeryüzü Çocukları: Başparmak, Gösterme Parmağı, Orta Parmak, Yüyük Parmağı, Serçe Parmak*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Dağlarca, F. H. (1974). *Yanık Çocuklar Koçaklaması*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Dağlarca, F. H. (1977). *Balina ile Mandalina*, 2.Baskı, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (1977). *Yazıları Seven Ayı*, 2.Baskı, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (1979). *Göz Masalı-Sinema 1920*, 2.Baskı, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (1979). *Yaramaz Sözcükler*, 2.Baskı, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (1981). *Güneşi Doğduran*, 2.Baskı, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (1995). *Bitkiler Okulu*, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (1995). *Dolar Biriktiren Çocuk*, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Dağlarca, F. H. (1995). *Dört Kanatlı Kuş*, 2. Baskı, İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım.
- Dağlarca, F. H. (1999). *Çocuk ve Allah*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (1999). *Okulumuz 1'deki*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (1999). *Okulumuz 2'deki/Kanatlarda*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (1999). *Okulumuz 3'teki*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (1999). *Oyun Okulu*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (2000). *Cin ile Cincik*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (2000). *Cincik*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (2000). *Yapıtlarımla Konuşmalar 2*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Dağlarca, F. H. (2010). *Su Yıkamak*, İstanbul: YKY.
- Ertop, K. (1994). Dağlarca'nın Çocuk Şiirleri, *Milliyet Sanat*, S.343, 1 Eylül.
- Hızlan, D. (1996). Yazıları Seven Ayı, *Kitaplar Kitabı*, İstanbul: YKY.
- Hızlan, D. (1996). Balina ile Mandalina, *Kitaplar Kitabı*, İstanbul: YKY.
- Kabacalı, A. (19774). Dağlarca, *Milliyet Sanat*, S.74, 5 Nisan, s.3
- Kabacalı, A. (1995). *Kültürümüzden İnsan Adaları*, İstanbul: YKY.
- Kurdakul, Ş. (1987). *Çağdaş Türk Edebiyatı-Cumhuriyet Dönemi*, İstanbul: Broy Yayınları.
- Özen, H. (1996). Söyleşi, *Tömer Çeviri*, S.9, Güz.
- Polat, M. S. (2002). *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerinde çocuk teması*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kolektif (1994). *Théma Larousse, Tematik Ansiklopedi*, c.6, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Şimşek, T. (1999). *Fazıl Hüsnü Dağlarca-Hayati ve Şiiri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi. Erzurum.
- Şirin, M. R. (2011). Dağlarca Şiirinde İki Çocuk Gövdesi. *Fazıl Hüsnü Dağlarca*. Konur Ertop-Özgen Kılıçarslan (ed.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Uyguner, M. (1977) Çocuklar İçin Şiir, *Türk Dili*, S.311, Ağustos.
- Ünlü, M. ve Özcan, Ö. (1990). *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

ROMANTİZMDEN EMPRESYONİZME DIRANAS'IN ŞİİRİ
IMPRESSION FROM ROMANTICISM IN DIRANAS'S POEMS

Tacettin ŞİMŞEK

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, ERZURUM

ÖZET

Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980), Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin “saf şiir” akımına mensup şairlerindedir. Yer yer “*Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar / Ve kapanırdı daha gün batmadan kapılar*” gibi gerçekçi sahneler betimleyen “Fahriye Abla”nın şairi olarak tanınmasına karşılık Dıranas, romantik, sembolist ve empresyonist bir şiir dünyası kurmuştur. Duygu ve hayallere yaslanması, bireysel dünyayı ve anıları işleme, şiire tarihsel ve ulusal bir arka plan eklemesiyle romantik; imgeye / simgeye önem vermesi ve müziği şiirin vazgeçilmez ögesi olarak kullanmasıyla sembolist; dış dünyaya ait görünüşleri duyguların süzgecinden geçirip ruh hâlini yansıtacak biçimde metne dönüştürmesiyle de empresyonist bir şairdir.

Bildiride, Dıranas'ın şiiri, şairin beslendiği romantizm, sembolizm ve empresyonizm akımları çevresinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Muhip Dıranas, edebiyat akımları, sembolizm, romantizm, empresyonizm

ABSTRACT

Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980) is one of the poets belonging to the “pure poetry” movement of the Republican Period of Turkish poetry. He created a world of romantic, symbolist and impressionist poetry in spite of being known as the poet of “Fahriye Abla” who portrays realistic scenes such as “The air filled with a sharp coal smell / And the doors would close before sunset”. He is a romantic poet with his feelings and dreams, leaning on the individual world and memories, and adding a historical and national background to poetry; he is a symbolist poet by attaching importance to images/symbols and using music as an indispensable element of poetry; he also is an impressionist poet who have the ability to transfer his views about the outside world by passing them through the filter of emotions, to his written work. In this paper, the poetry of Dıranas will be examined around the movement of romance, symbolism and impressionism that the poet was impressed.

Keywords: Ahmet Muhip Dıranas, literature movements, symbolism, romance, impressionism

GİRİŞ: FAHRİYE ABLA'NIN ŞAİRİ OLMAK

Adı, şiiriyle özdeşleşen şairler vardır: “Merdiven şairi”, “Kaldırımlar şairi”, “İstiklal Marşı şairi”, “Han Duvarları şairi” gibi.

Şairin adıyla anılan her şiir, o şairin üslubunu yansıtan en çarpıcı örnek olmayabilir.

Birçok şair, en çok bilinen şiiriyle anılmaktan mutludur. Ancak bunun istisnaları da vardır.

Necip Fazıl “Kaldırımlar” şairi olarak anılmaktan yakındır. “Kaldırımlar şairi olmaktan ziyade ‘Çile’ isimli şiirimin şairi olmayı tercih ederim.” der. (Kısakürek, 1990, s.99)

E dip Cansever “Masa da Masaymış Ha” adlı şiirini yazdığı için pişman gibidir. Kendi dilinden aktarmak gerekirse, “1954’de Dirlik Düzenlik adlı şiir kitabım basılıyor. Bugün bakıyorum da, ‘Masa da Masaymış Ha’ şiirinden başkası yazılmasa da olurmuş diyorum. Ayrıca bu şiirden yaşamım boyunca kurtulamadım. Antolojilerde aynı şiir, şiirimi uzaktan bilenlerin dilinde aynı şiir, yabancı dillere şiir mi çeviriyorlar benden, ille Masa şiiri de olacak. Bir gün Ankara’da Ahmet Muhip Dıranas’ın da bulunduğu bir masadayız. Bir ara Dıranas bana döndü, adı geçen şiiri övdü. ‘Üstad, ben o şiirden bıktım.’ dedim, ‘benim başka şiirlerim de var.’ Dıranas gülümseyerek ‘Eh, ben de Fahriye Abla şiirimden bıktım, ne yapalım, her şairin bıktığı bir şiiri vardır.’ dedi.” (Cansever, 2000, s.29)

Dıranas, yalnızca Edip Cansever'e değil, yakın çevresinden birçok kişiye Fahriye Abla şairi olarak anılmaktan rahatsız olduğunu söyler. Diğer şiiirlerine haksızlık edildiğini düşünür.

Doğın Hızlan bir yazısında şöyle der: "İyi şair Ahmet Muhip Dıranas'ın bir yakınmasını yazmalıyım. Demişti ki, 'Bazı şiiirler var ki şairin ününü geçiyor, onunla anılıyor.' Sözüünü ettiğı şiiir; Fahriye Abla idi." (Hızlan, 2008).

1. ŞİİRE BAUDELAİRE'LE BAŞLAMAK

Dıranas, lise öğrencisi olarak şiiir dünyasına adım atarken elinde 19. yüzyıl Fransız şairi Charles Baudelaire'in *Elem Çiçekleri*'ni tutmaktadır. *Elem Çiçekleri*'ni eline tutuşturansa Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Tanpınar, Ahmet Muhip'i derinden etkileyen isimlerden ilkidir. Genç şairin etki alanına girdiğı bir diğeri isim de Faruk Nafiz Çamlıbel'dir. Çünkü bu iki şair de Ankara Erkek Lisesi'nde Dıranas'ın edebiyat öğretmenidirler. Hocalarıyla kurduğı yakın diyalog, genç Ahmet Muhip'i şiiirden yana sürükler. İlk şiiiri 1926'da Millî Mecmua'da yayımlanır. "Bir Kadına" adlı şiiirin altında "Ankara Lisesi'nden Muhip Atalay" imzası vardır. Ve şair henüz on yedi yaşındadır.

Bu tarihten yaklaşık kırk yıl sonra Ahmet Muhip, sanata girişindeki büyük etkinin Tanpınar'la başladığını söyleyecektir (Öz, 1980, s.17).

Aynı günlerde Baudelaire'le olan gönül bağıını da şu cümlelerle dile getirecektir: "Ben Fransızca'yı bile Baudelaire'i okuyup anlamak için öğrendim denebilir. Ve gerçekten de dünyanın en büyük şairi olan Baudelaire'in etkisinde kalmak, benim için olsa olsa bir erdemdir." (Dıranas, 1982, s.XVII)

Şiiir yolculuğuna çıkarken Dıranas'ın muhayyilesinde çocukluk yıllarına ait tabiat manzaraları, hatıraları, gözlem ve izlenimleri vardır. İfade aracı ise 1930'lu yılların Türkçesidir. Edebiyat hayatının ilk dönemlerinde Tanpınar ve Necip Fazıl'ın mısra tekniğini, kelime ve imge servetini benimsemiş gibidir (Aktaş, 1998, s.132).

Dıranas'ın şiiirini tematik açıdan inceleyen Ahmet Oktay, aydın ve halk arasında sıkışıp kalmayan, aksine yüreğini ve şiiirini her ikisine de açan bir Ahmet Muhip Dıranas'ın varlığından söz eder. (Aktaran: Korkmaz, 2003, s.281)

Öte yandan iki Ahmet Muhip Dıranas portresi çizer: "Biri şairler, yazarlar arasında özellikle 'Kar', 'Köpük', 'Ayaklar', 'Olvido' gibi şiiirleriyle dolaşımında kalabilmeyi başarmış, biri de bu çevrede yazınsal değerine kuşkuyla bakılmış 'Fahriye Abla' şiiiriyle kitleler içinde popülerleşmiş iki Ahmet Muhip Dıranas var. Bu iki şair imgesinden hangisini önemsememiz gerekir. Her ikisini de." (Oktay, 1993, s.617).

2. ROMANTİZMDEN EMPRESYONİZME DRANAS'IN ŞİİRİ

Dıranas'ın üslubu edebiyat akımları özelinde romantizm (çoşumculuk), sembolizm (simgecilik) ve empresyonizm (izlenimcilik) olmak üzere üç ana kaynaktan beslenir.

2.1. Romantizm (Coşumculuk)

Romantizm, insanı akıllı ve duygusu ile bir bütün olarak kabul eden, değerini kaynağını ve ölçüsünü insanda bulan, insanı evrenin merkezi olarak gören bir akımdır. Romantik şair, gerçeğı duyuları, duyguları, zekâsı, hayal gücü ve sezgisiyle, kısaca bütün benliğiyle kucaklamak ister. Bireysel olduğu kadar toplumcu bir çizgiyi de temsil eder. Mensup olduğu toplumun geçmişine ve geçmişin değerlerine ilgi duyar (Çetişli, 1998, s.61-62)

Dıranas, bireysel duygulanımlara yer vermesi yanında şiiire tarihsel ve ulusal bir arka plan eklemesiyle de romantiklere yakındır. O aslında kavramın bütün çağrışımlarını kastederek romantik bir şairdir. Romantizmde mekân algısı, kültürel kimlik son derece önemlidir. *Ağrı* şiiiri bu çerçevede önemli bir göstergedir.

Hem yerel hem de evrensel çizgide bireysel duygulanımlara ve anılara yaslanması yanında müzikaliteye önem vermesiyle de romantiktir. Kaplan'ın deyişiyle Dıranas "gerçek bir romantiktir." (Kaplan, 1982: 97). İnsan, mekân ve tarih şiirin ikliminde buluşur. *Fahriye Abla, Elif, Ağrı, Köpük, Serenad, Olvido, Ve Böyle Biteviye, Her Günkü Şarkım, Step* gibi şiirler bu çizginin ilk akla gelen örnekleridir.

ELİF

*Elif kara taştan bir köyde yaşıyor,
Bir damın sazi, bir ocağın ateşi;
Her akşam kanlarla batan bir güneşi
Başında ağır bir taç gibi taşıyor.*

*Süt emmiş Elif en eski destanlardan,
Masalların altın beşiğinde uyumuş;
Elif bir mağrada geçmiş zamanlardan
Uğrun uğrun esen ninniyle büyümüş.*

*Ne kadar güzelsin Elif, dağın kızı!
Derin ıssızlığın kokusuz çiçeği!
Ey, sevincinde bir büyük geleceği
Muştulayan içki, bin yılın kırmızı!*

*Elbet bir ömre tek sözüdür kaderin;
Ağrı'nın ak şafağı söken alnında
Mutlu kıyıları kayıp cennetlerin,
Elif! Sonsuza gebe kız, tek tanrıça! (Dıranas, 2017, s.103)*

2.2. Sembolizm (Simgencilik)

Şiirde müziği ve örtük söyleyişi önceleyen sembolizm, özellikle Fransız sembolist şair Verlaine'nin "Her şeyden önce müzik / Yine müzik, hep müzik" ve "Dumanlısı güzeldir türkülerin / Öyle hep seçik olsun hem kapalı / Güzel gözler tül ardından görünsün." dizeleri bu akımın poetikasını oluşturur (Göker, 1982, s.74).

Dıranas, şiirde müziğe ve yer yer kapalı anlatıma yer vermesiyle sembolistlerin yanındadır. Kaldı ki ilk şiirlerinde açık etkisi görülen Baudelaire de sembolist bir şairdir. Dıranas'ın kendisinden önceki kuşaktan özellikle Ahmet Haşim'le üslup akrabalığı kurulabilir. *Gece, Selam, Hatıra, Bahar Şarkısı, Portre, Ben ve O, Her Şeyin Uzaklaştığı Saat* gibi şiirler şairin sembolist tavrına örnek verilebilir.

HER ŞEYİN UZAKLAŞTIĞI SAAT

*Kanı çekiliyor evlerin,
Eriyip dökülüyor damlar;*

*Şimdi rüya görür damlarda
Soluk, uzun yüzlü adamlar.*

*Bir kanat yumuşaklığıyla
Göklerden indi mi akşamlar,*

*Sonsuzlaşan yollara dalmış
Tasalı gözler olur camlar;*

*Bekler camların arkasında
Soluk, uzun yüzlü adamlar. (Dıranas, 2017, s.109)*

2.3. Empresyonizm (İzlenimcilik)

Empresyonizm daha çok resim sanatına ait örneklerde sözü edilen bir sanat akımı olmasına karşın şiirde de karşılık bulmuş bir yaklaşım biçimidir. Sanatçının görme duyusu ile iç dünyası arasındaki ilişkiye ve alışverişe dayanan bir sanat anlayışıdır. “Hissediyorum, öyleyse varım.” yaklaşımından beslenen bu anlayışta, dış dünyanın sürekli yenilenen bir bakışla, sürekli değişen bir ışık ve renk ortamında iç dünyaya olan yansımaları dile getirilir (Çetişli, 1998, s.104).

Empresyonizm, Türk şiirinde ilk dikkat çekici örneklerini Ahmet Haşim’le vermiştir. Haşim’in “*Seyreyledim eşkâl-i hayatı / Ben havz-ı hayalin sularında*” dizeleri empresyonist şiirin poetik dayanağını oluşturur. Zira hayata ait görünüşler, hayal havuzuna yansıdığı biçimiyle şiire girmekte, böylece gerçekte, hayalin rengine boyanmış olmaktadır.

Dıranas, vezin, uyak ve redife bağlılığıyla empresyonist şairlerin vezni ve uyağı önemsemeyen tavırlarından ayrılır. Ancak tabiat tasvirlerine izlenimlerini katmasıyla empresyonistlere yaklaşır.

Sonbahar, Kar, Denizi Özleyen Çocuklar, Bahar Gökleri, Yeni Bir Yaz Umudu Bulutlar gibi şiirler bu empresyonist yaklaşımın örnekleridir.

*Yeşil gözlerinde akşamın rengi
Mor gagalarında fecir bulutlar
Bitmez tükenmez kuş sürüsü gibi
Dağlar arkasından gelir bulutlar
Bulutlar her akşam içip denizi
Gök kubbede şölen kuran mabutlar
(...) (Dıranas, 2017, s.85)*

Tek tek şiirlerde romantizmin, sembolizmin ve empresyonizmin yansımaları görülebileceği gibi, aynı şiirde üç akımın etkileri de görülebilir. *Bahar Şarkısı, Elif, Olvido, Serenad, Ağrı* gibi şiirleri bu çizgide değerlendirmek mümkündür.

OLVİDO

*Hoyrattır bu akşamüstüler daima
Gün saltanatıyla gitti mi bir defa
Bir renk çığılığı içinde bahçemizden
Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan
Lavanta çiçeği kokan kederleri
Hoyrattır bu akşamüstüler daima
Dalga dalga hücum edip pişmanlıklar
Unutuşun o tunç kapısını zorlar
Ve ruh, atılan oklarla delik deşik;
İşte, doğduğun eski evdesin birden
Yolunu gözlüyor lamba ve merdiven,
Susmuş ninnilerle gıcırıyor beşik
Ve cümle yitikler, mağlûplar, mahzunlar...
(...) (Dıranas, 2017, s.87)*

SONUÇ

Ahmet Muhip Dıranas yayımladığı bir kitap dolusu şiir ile Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü Dıranas'ın şiirde ses ve biçim bakımından çok titiz bir tavırla oluşturulmuş, kendine özgü bir yalınlık ve atmosfer vardır.

Özellikle *Kar, Olvido, Selam, Ağrı* şiirleri, onun, şiirde yalın söyleyişin nasıl bir ses ve atmosfer oluşturduğuna ilişkin en dikkat çekici örneklerdir.

Daha çok “*Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar / Ve kapanırdı daha gün batmadan kapılar*” gibi gerçekçi sahneler betimleyen Fahriye Abla’nın şairi olarak tanınsa da Dıranas, romantik, sembolist ve empresyonist bir şiir dünyası kurmuştur.

- Duygu ve hayallere yaslanması, bireysel dünyayı ve anıları işlemesi, şiire tarihsel ve ulusal bir arka plan eklemesiyle romantik;
- imgeye / simgeye önem vermesi ve müziği şiirin vazgeçilmez ögesi olarak kullanmasıyla sembolist;
- dış dünyaya ait görünüşleri duyguların süzgecinden geçirip ruh hâlini yansıtacak biçimde metne dönüştürmesiyle de empresyonist bir şairdir.

Kuşku yok ki her büyük şairden geriye bir avuç dize kalır. Özenin, seçiciliğin, titizliğin şairi olan Dıranas’tan da geriye Türk şiirinin yüz akı sayılabilecek yüzlerce dize kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (1998). *Yenileşme dönemi Türk şiiri ve antolojisi (1920-1940)*, c.2, Ankara: Akçağ Yayınları
- Cansever, E. (2000). *Gül dönüyor avucumda*, 5.Baskı, İstanbul: Adam Yayınları.
- Çetişli, İ. (1998). *Batı edebiyatında edebî akımlar (2.Baskı)*. Isparta: Kardelen Yayınları.
- Dıranas, A. M. (1982). *Şiirler-Yaşam öyküsü, sanatçı kişiliği ve tüm şiirleri*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dıranas, A. M. (2017). *Şiirler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Göker, C. (1982). *Fransa’da edebiyat akımları*. Ankara. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Hızlan, D. (2008). Şairin ününü geçen şiir, *Hürriyet*, 21 Eylül.
- Kantarcıoğlu, S. (1993). *Edebiyat akımları ve temel metinler*. Ankara: Gazi Üniversitesi Matbaası.
- Kırcı, M. (1997). *Ahmet Muhip Dıranas, hayatı, fikirleri, his dünyası*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1990). *Konuşmalar*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Korkmaz, R. (ed.) (2005). *Yeni Türk edebiyatı el kitabı (1839-2000)*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oktay, A. (1992). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı (1923-1950)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öz, E. (1980). Dıranas’la 62 yılında, *Milliyet sanat dergisi*, Ağustos.
- Şimşek, T. (1986). *Ahmet Muhip Dıranas-Hayatı ve şiiri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Bitirme Tezi.

COĞRAFI ORTAMIN KENTSEL GELİŞİME ETKİSİ: KULA (MANİSA) ÖRNEĞİ
THE EFFECT OF GEOGRAPHICAL ENVIRONMENT ON URBAN DEVELOPMENT: THE
CASE OF KULA (MANİSA)

Ferdi AKBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadirli Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü

ÖZET

Araştırma konusu teşkil eden Kula ilçesi sahip olduğu coğrafi konum ve özellikler neticesinde ilk kurulduğu günden bu yana varlığını devam ettirebilen ender yerleşmelerden birini temsil etmektedir. Kentin sahip olduğu morfolojik yapı, elverişli iklim koşulları ve verimli toprak kaynakları insanların sosyo-ekonomik hayatlarına pozitif katkılar yapmış ve bu sayede mevcut iktisadi kaynaklara ek olarak yeni faaliyetler ortaya çıkmıştır. Yörede meydana gelen söz konusu gelişmeler hem kentteki ekonomik hayatın hareketlenmesini sağlamış hemde mekân üzerindeki durumun seyrini değiştirmiştir. Kısaca Kula, fiziki koşulların elverdiği ölçüde bunlardan en iyi şekilde istifade etmiş ve zirai yanı ağır basan bir kent yerleşmesi olarak varlığını sürdürmektedir. Gediz havzasında yer alan Kula'da bu yerleşmeler farklı bir kültürel dokuya ve geçmişe sahiptir. Zaman içerisinde gerek içe gerekse dışa dönük olarak meydana gelen gelişme ve değişimler ilçede kent kültürünün altyapısını hazırlamıştır. Böylece tarihi dönemler içerisinde kent bilinci ve kültürünün Kula ve çevresinde gelişmiş olması kentin coğrafi mekandaki durumunu da etkilemiştir. Kent planlarında, mimari yapısında peyzaj dokusunda ve ekonomik kaynaklarında, geleneksel yaşama ait unsurlarda kent kültürüne ait değerleri tespit etmek mümkündür. Özellikle son yıllarda kurulan ve yeni yeni kent dokusu kazanmaya başlayan yerleşim birimlerinde söz konusu unsurları tespit etmek oldukça zordur. Çünkü bu kentler modern teknoloji ve kültürün eseridir. Bu nedenle belli bir kültürel geçmiş ve çeşitliliğe sahip değildirlir. Kula söz konusu durumdan dolayı uzun bir tarihi geçmiş ve kültürel birikime sahiptir ve bu özelliğinden dolayı kent kültürünün geçmişini, eserlerini günümüzle buluşturan kentlerden birini temsil etmektedir. Tüm bunlardan dolayı Kula'yı hem tarih sahnesine çıktığı günden bu yana hem de sahip olduğu sosyo-kültürel özellikler nedeniyle tarihin birçok devresi içerisinde kent olarak tanımlamak son derece yerinde tespittir. Araştırma sahasını temsil eden Kula İlçesi, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer almaktadır. İdari bakımdan Manisa ilinin yönetim sınırları içerisinde bulunan ilçe, Ege Bölgesi'nin İç Anadolu Bölgesi'ne açılan kapısı niteliğini taşımaktadır. Akdeniz iklimi ile birlikte karasal iklimin de hüküm sürdüğü bir coğrafi konumda yer alan ilçenin mevcut duruma ulaşmasında İzmir-Ankara karayolunun büyük etkisi olmuştur. Doğal ve beşerî coğrafya unsurlarıyla şekillenen coğrafi birim kent olarak tanımlanmaktadır. Kentin var olma sürecinde genel olarak doğal coğrafi faktörler aktif rol alırken, gelişmesi ve büyümesinde sosyo-kültürel özellikler etkili olmaktadır. Daha açık bir ifade ile kentsel alanın sahip olduğu jeolojik, jeomorfolojik birimler, iklim koşulları ve toprak özellikleri gibi fiziki coğrafya unsurları ile tarihi geçmişi, kültürel dokusu ve ekonomik yapısı insan yaşamı ve faaliyetleri üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Söz konusu nitelikler kentsel alanın gelişme sürecinin temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Araştırma yapılırken ilk olarak literatür taramasıyla işe başlanmış, elde edilen ve çalışmaya faydalı olacağı düşünülenler gruplandırılmıştır. Bir sonraki aşamada Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gibi resmi kurum kuruluşlardan jeolojik yapı, iklim tipi ve koşulları ile toprak örtüsü verileri edinilmiştir. Bunun yanında araştırma yapılırken Kula ilçesine gidilerek ilçenin fiziki ve beşerî coğrafya unsurları yerinde gözlem metoduyla incelenmiştir. Arazi çalışmaları sırasında yöre halkıyla çalışma kapsamında yüzyüze görüşmeler yapılmış ve önem arz edenler not alınmıştır. Elde edilen tüm veriler coğrafyanın temel ilke ve prensipleriyle ve çalışma nihai boyuta taşınmıştır.

Anahtar sözcükler: Coğrafi Ortam, Doğal ve Beşerî Coğrafya Unsurları, Kentleşme Süreci, Kula.

ABSTRACT

As a result of its geographical location and characteristics, the Kula district, which is the subject of the research, represents one of the rare settlements that has survived since its inception. Morphological structure of the city, favorable climatic conditions and fertile soil resources have contributed positively to the socio-economic life of the people and new activities have emerged in addition to the existing

economic resources. The developments in the region both enabled the economic life in the city and changed the course of the situation on the space. In short, Kula has made the most of these as far as the physical conditions allow, and continues to exist as an urban settlement that dominates the agricultural side. Located in the Gediz basin, these settlements in Kula have a different cultural texture and background. The developments and changes that have occurred both inward and outward over time have prepared the infrastructure of urban culture in the district. Thus, the awareness of the city and its culture developed in and around Kula during the historical periods affected the geographical situation of the city. It is possible to determine the values of urban culture in urban plans, architectural structure, landscape texture and economic resources, elements of traditional life. Especially in settlements that have been established in recent years and started to gain new urban texture, these elements are very difficult to identify. Because these cities are the work of modern technology and culture. Therefore, they do not have a certain cultural background and diversity. Because of this situation, Kula has a long historical and cultural background and because of this feature, it represents the past of the city culture and one of the cities that bring the works together with the present. Because of all this, it is very appropriate to define Kula as a city in many periods of history, both since the day it appeared on the stage of history and because of its socio-cultural characteristics. Kula District, which represents the research area, is located in the Inner West Anatolia Department of the Aegean Region. Administratively, the district, which is within the administrative boundaries of Manisa, is the gateway to the Central Anatolia Region of the Aegean Region. İzmir-Ankara highway has had a major impact on the current situation of the district, which is located in a geographical location where the Mediterranean climate and the continental climate prevail. The geographical unit shaped by natural and human geography elements is defined as a city. While natural geographical factors play an active role in the existence of the city, socio-cultural characteristics are effective in its development and growth. In other words, physical geography elements such as geological, geomorphological units, climatic conditions and soil characteristics of the urban area and its historical past, cultural texture and economic structure have a positive effect on human life and activities. These qualities constitute the main components of the development process of the urban area. In the course of the research, firstly, the literature search was started and those obtained and thought to be useful for the study were grouped. In the next stage, geological structure, climate type and conditions and soil cover data were obtained from governmental organizations such as General Directorate of State Meteorological Affairs, Mineral Research and Exploration, Ministry of Food, Agriculture and Livestock. In addition, the physical and human geography elements of the district were examined by on-site observation method. During the field studies, face-to-face interviews were conducted with the local people and the important ones were noted. All the data obtained were carried to the final dimension with the basic principles and principles of geography.

Keywords: Geographical Environment, Elements of Natural and Human Geography, Urbanization Process, Kula.

**KIRIKHAN (HATAY) İLÇESİNİN COĞRAFYASINDAN KAYNAKLANAN BAŞLICA
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ¹**
MAJOR PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS FROM THE GEOGRAPHY OF KIRIKHAN
(HATAY)

Ferdi AKBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadirli Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi

Reyhan Rafet CAN

Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadirli Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi

ÖZET

Kırıkhan ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü sınırları içerisinde bulunmaktadır. İdari bakımdan Hatay iline bağlı olan ilçenin yüzölçümü 715 km²'dir. Araştırma sahası kuzeyde Hassa ilçesi, kuzeybatıda Payas ilçesi, batıda İskenderun ilçesi, güneybatıda Belen ve Kumlu ilçeleri, doğuda ise Suriye Devleti ile komşudur. Sahanın idari sınırı, genel olarak çoğu yerde doğal sınırlarla da çakışmaktadır. Bu durum coğrafi incelemeleri kolaylaştırmıştır. Bu araştırma bir bildiri olarak bölgesel coğrafya esaslarına göre monografik tarzda hazırlanmıştır. Çalışmada Kırıkhan ilçesinin fizikî, beşerî ve ekonomik özelliklerini tespit ederek bu özelliklerin doğal ortamla-insan arasındaki etkileşimin coğrafyanın temel prensipleri doğrultusunda analiz ve sentezlenmesi ile mevcut sorunların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Araştırmanın bir diğer amacı da araştırılan sahanın kalkınmasında etkili olan faktörlerin tespit edilip çözüm önerileri sunulması ve yeni kalkınma projeleri ile geleceğe yönelik planlama çalışmalarına katkı sağlamaktır. Araştırmanın her aşamasında coğrafya ilminin temel düşünce ilkeleri olan dağılım, bağlantı ve nedensellik ilkeleri göz önüne alınmıştır. Araştırmada coğrafyanın temel araştırma metodları gözetilerek, öncelikle literatür taraması yapılmış, ilgili kaynaklar ve yayınlar temin edilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Kaynak taramasından sonra coğrafi düşüncenin en önemli kısmı olan gezi-gözlem metodunun uygulanması aşamasına geçilmiştir. Sahaya yönelik arazi çalışmaları 2014 yılının yaz mevsiminin 'de başlamış ve 2017 yılına kadar da devam etmiştir. Bu kapsamda Kırıkhan kenti ile kırsal yerleşmelerinin tamamına gidilerek etütler gerçekleştirilmiştir. Bu etütler sırasında hazırlanan anketler uygulanmış ve çeşitli konuları kapsayan mülakatlar yapılmıştır. Araştırmada birinci ana başlık altında ilçenin doğal çevre özelliklerinden, ikinci başlık altında beşerî çevre özelliklerinden, üçüncü başlık altında ise sahanın ekonomik coğrafya özelliklerinden kaynaklanan sorunlar üzerinde durulmuş ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz Bölgesi, Adana Bölümü, Kırıkhan, Doğal, Beşerî ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri, Coğrafi Sorunlar.

ABSTRACT

Kırıkhan district is located within the borders of Adana Section of the Mediterranean Region. The administrative area of the district of Hatay is 715 km². The research area is adjacent to Hassa district in the north, Payas district in the northwest, İskenderun district in the west, Belen and Kumlu districts in the southwest and Syrian State in the east. The administrative boundary of the site generally coincides with the natural boundaries in most places. This has facilitated geographical investigations. This research was prepared as a paper in monographic style according to the principles of regional geography. In this study, it is aimed to determine the physical, human and economic characteristics of Kırıkhan district and to analyze and synthesize the interaction between natural environment and human in accordance with the basic principles of geography and reveal the current problems. Another aim of the research is to determine the factors that are effective in the development of the research area and to offer solution suggestions and to contribute to the future planning studies with new development projects. At each stage of the study, the basic principles of thought, distribution, connection and causality principles of geography were taken into consideration. In the research, firstly literature search has been made by considering the basic research methods of geography, and a database has been established by providing relevant sources and publications. After the resource search, the most important part of the geographical thought, the trip-observation method was applied. Field surveys started in the summer of 2014 and

¹ Bu Çalışma 2019 Yılında Reyhan Rafet CAN Tarafından Tamamlanan Doktora Tezinden Üretilmiştir.

continued until 2017. In this context, all of Kırıkhan city and rural settlements were visited. During these studies, questionnaires were prepared and interviews covering various topics were conducted. In the research, the problems arising from the natural environment characteristics of the district under the first main title, the human environmental characteristics under the second title, and the economic geography characteristics of the field under the third title were discussed and solutions were proposed to these problems.

Keywords: Mediterranean Region, Adana Department, Kırıkhan, Natural, Human and Economic Geography Characteristics, Geographical Problems.

Doğal Çevreden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Araştırma konusunu oluşturan Kırıkhan ilçesinde doğal çevre faktörlerinden kaynaklanan çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Kuaterner'e ait alüvyon dolgular, bu dolguların kenarlarında Neojene ait çökeller bulunurken yükseltinin arttığı Amanos Dağları'na doğru gidildikçe Tersiyer arazilerden Paleozoik arazilere geçilmektedir (Ersoy, 1984; Yalçınlar, 1976; Arslaner, 1973). Çeşitli formasyonlar içerisinde bulunan kıltaşı, silttaşı ve konglomera gibi kayaçların yaygın olduğu ve eğimin arttığı sahalarda fazla olmamakla birlikte heyelanlar görülmektedir (Erinç, 2001; Erinç, 2002; Akbulut, 2004). Hatay'da 1957-2007 yılları arasında 227 heyelan rapor edilmiştir. Bu heyelanlardan etkilenen hane sayısı 1061 olup afet etki değeri 0,094'dir. Araştırma sahasında ise kütle hareketi kayma, aktif olmayan ve derinliği 5> büyük heyelanlar yaşanmaktadır (Duman ve diğ., 2009; Erinç ve Bilgin, 1956). Delibekirli, Yılanlı, Bektaşlı, Taşoluk, Kurtlusarımzai ve Kurtlusoguksu köylerinde eğim ve yükseltinin arttığı yamaçlarda can ve mal kaybına neden olmayan heyelan olayları yaygındır. Sahada dönem dönem yaşanan heyelan ve sürünme olaylarından heyelanın olduğu kırsal yerleşme ve bu yerleşmeye yakın tarımsal araziler, kırsal konutlar ve eklentileri etkilenmektedir. Heyelan sonucunda yaşanan maddi hasarları halk kendi imkânları ile gidermeye çalışmaktadır. Zarar gören evler ile tarımsal arazilerdeki ürünlerin hasar tespiti ve geri dönütü ilgili birimler tarafından çok geç yapılmaktadır (Yılmaz, 2013; Yılmaz, 2001; Atan, 1969). Bu durumun önlenmesi için yerel yönetim birimleri ile halkın koordine çalışması gerekmektedir. Araştırma sahası Türkiye'nin en aktif fay kuşaklarından olan Doğu Anadolu Fay kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Aktif fay kuşağının bulunması sebebi ile gerek eski dönemlerde gerekse yakın tarihlerde can ve mal kaybına neden olan çok sayıda deprem yaşanmıştır. Can ve mal kaybına neden olan depremlerin yaşanmasına rağmen günümüzde hala deprem öncesi, sırasında ve sonrasında korunmak için gerekli tedbirler alınmadığı görülmektedir. Kırıkhan kentinde çok katlı binaların sayısı artan nüfusa bağlı olarak giderek çoğalmaktadır. Binaların büyük bir kısmı yanlış çizilen şehir imar planından dolayı gevşek zeminin hâkim olduğu Amik Ovası çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu durum herhangi bir deprem sırasında can ve mal kaybını arttıran unsurlar arasında yer almaktadır (Atalay, 1994; Atalay, 1986; Atalay, 2010). Can ve mal kaybını azaltmak için çok katlı binaları kentin kuzeyine yapmak, hasarlı olan veya yıkılması gereken binaları zamanında yıkmak gerekir. Kırsal yerleşmelerde konut yapımında kullanılan taş, ahşap gibi doğal malzemeler zamanla yıpranır. Bu durum deprem sırasında malzemedan dolayı hasarlı olan evin zarar görmesine veya yıkılmasına sebebiyet verir. Bunun önüne geçmek için hasarlı olan evlerin tespit edilmesi, yeni inşaat malzemeleri ile yenilenmesi gerekir. Doğal bir çevre sorunu olan erozyon eğim değerlerinin yüksek ve doğal bitki örtüsünün tahrip edildiği alanlarda önemli bir sorun haline gelmiştir (Şahin, 2007; Dönmez, 1985; Dönmez, 1990). Sahanın kuzey ve batısında yayılış gösteren Amanos Dağları ile güneyinde bulunan Kurt Dağları erozyon riskinin en fazla olduğu sahalardır (Yücel, 1987; Yılmaz, 1984). Özellikle Amanos Dağları ve çevresindeki eğimli sahalarda Delibekirli Vadisi boyunca uzanan kırsal yerleşmeler erozyon riski ile karşı karşıyadır. Can ve mal kaybını önlemek veya en aza indirmek için orman kenarı yerleşmelerde tarım alanı açmak için kaçak kesimin önlenmesi, doğal bitki örtüsüne zarar veren otlatmanın önüne geçilmesi, tarım alanlarının erozyona karşı bilinçli sürülmesi ile ağaçlandırma yapılarak erozyona karşı önlem alınmalıdır. İlkbahar mevsiminde yerleşme ve tarım arazilerine zarar veren doğal çevre sorunlarından birisi sel ve taşkınlardır. Karasu ve Delibekirli Çayı bazı yıllarda taşmaktadır. Karasu Çayı'nın taşması Amik Ovası ve çevresindeki yerleşmeler ile tarımsal arazilerin taşkın sırasında sular altında kalmasına neden olmaktadır. Delibekirli Çayı'nın taşması sonucu çevresinde bulunan Delibekirli, Yılanlı ve Karataş köylerinde yaşayan halk ve tarım arazileri olumsuz etkilemektedir. Kırıkhan kentinin içinden geçen bu akarsuyun taşması mal kayıpları ile verimli tarım arazilerinin zarar

görmesine neden olmaktadır (Ardel vd, 1969; Yalçınlar, 1966). Sel ve taşkınların önüne geçmek için akarsu yataklarının çevresine taşkın koruma setlerinin yapılması gerekir (DSİ, 1975). Taşkın koruma setlerinin dışında dere yataklarının ıslah edilmesi oldukça önemlidir (Akyol, 1947; Akyol, 1944). Can kaybını en aza indirmek için dere yataklarının üzerindeki menfez ve köprülerin yenilenmesi veya olmayan yerlerde yenilerinin yapılması gerekmektedir. Sahada iklimden kaynaklı doğal çevre sorunlarının başında kuraklık ve don tehlikesi gelmektedir. Kurak geçen yaz mevsiminde çiftçiler su ihtiyacını Amik Ovası ve çevresindeki su bentlerinden veya kanallardan karşılamaktadır. Yaz mevsiminde kanal ve bentlerdeki suyun aşırı kullanımı su sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için çiftçinin eğitilmesi ve tarımsal arazide damlama sulama yöntemine geçilmesi gerekmektedir (Ardel, 1975; Erinç, 1957). Araştırma sahası maden varlığı açısından zengin değildir. En önemli maden kaynağı demir ve mermerdir. Demir rezervleri toplam 6006887 ton olup yeterli miktarda değildir. Demir dışında Alaybeyli, Karamağara ve Bektaşlı köylerinde bulunan mermer yatakları ile taş ocakları özel kuruluşlar tarafından işletilmektedir. Mermer yatakları çevresinde zengin fauna ve florayı barındırmaktadır. Var olan bu zenginlikler mermer ocakları ve farklı alanlarda faaliyet gösteren işletmeler tarafından korunamamaktadır. Mermer ocakları orman ve orman altı örtüsü ile beşerî unsurlara da zarar vermektedir. Bu zararı önlemek için ocaklarının bulunduğu işletmeler, kurum ve kuruluşlar tarafından sıkı denetim altına alınmalıdır. Orman ve bitki örtüsünün tahrip edilmesi araştırma sahası için önemli bir doğal çevre sorunudur. Orman arazilerine yakın olan kırsal yerleşmeler yakacak ve yapacak odununu ormandan temin etmektedir. Yakacak dışında kırsal konutların veya konuta bağlı eklentilerin yapımında odundan yararlanılması ormanların tahribatına neden olan diğer bir faktördür. Bu durumun önüne geçilmesi için Kırıkhan Orman İşletme Şefliği bünyesinde çalışan ekipler orman içi denetimlerini sıkılaştırmaları gerekir. Yangın, tahribat ve çeşitli sebeplerden dolayı yok olan orman sahaları yeniden ağaçlandırılarak koruma altına alınmalıdır (Avcı, 2005; Aytaç, 2010). Doğal çevre sorunlarından bir diğeri de sahadaki verimli tarım arazilerinin yanlış kullanımınıdır. Kırıkhan kentinin, güneyinde bulunan Amik Ovası'ndaki verimli tarım arazilerine doğru bilinçsizce büyümesinin önüne geçilmelidir. Sahada çeşitli sanayi tesisleri, turistik dinlenme tesisleri, restoranlar ve benzinlikler verimli tarım arazilerinin üzerine yapılmıştır. Bu durumun önüne geçmek için sosyal-kültürel tesisler ile sanayi kuruluşlarının verimi düşük arazilere yapılması gerekmektedir.

Beşerî Çevreden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Doğal süreç içinde beşerî ortamın en önemli unsuru nüfustur. Araştırma sahasında doğrudan nüfustan kaynaklı sorunların başında göç, işsizlik, eğitim ve sağlık gelmektedir. Sahada en önemli sorunlardan birisi genç nüfusun başka ilçe veya illere göç etmesidir (Akdağ, 1977; Doğanay, 1991; Doğanay, 1994; Doğanay, 1989). Hatay ili içerisinde Kırıkhan dışı az göç veren ilçelerin başında gelir. Buna rağmen genç nüfus başta Antakya olmak üzere büyük şehirlere veya metropollere göç etmektedir. Kırıkhan'da genç nüfusun göç etmesinde etkili olan unsurlardan en önemlisi iş kollarının çeşitlilik göstermemesidir. Ekonomisi tarıma dayalı olan Kırıkhan'da işyerleri ile gelir getiren işletmelerin büyük çoğunluğu tarım, tarımsal araç gereç satışı üretimi veya imalatına dayanmaktadır. Bu durum farklı iş kollarının ilçede açılmasına veya yaygınlaşmasının önüne geçmektedir. Genç nüfusun bir yerden başka bir yere yer gitmesinin önüne geçmek için ilçede farklı iş kolları açılmalıdır. Eğitim bir bölgenin veya ülkenin gelişmesinde rol oynayan en önemli faktördür. Araştırma sahasında farklı kademelerde eğitim veren kurumlar ile ilgili çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Kırıkhan kentinde okul öncesi eğitimi veren 6 devlet okulu bulunmasına rağmen nüfusu fazla olan kırsal yerleşmelerde okul öncesi eğitimi veren okul bulunmamaktadır. Kırıkhan kenti ve köyleri arasında ulaşım kolaylığı sağlanarak nüfusu fazla olan kırsal yerleşmelere anaokullarının açılması planlanmalıdır. Suriye'den Kırıkhan ilçesine 2011 yılından sonra gelen ve yerleşen ailelerin çocukları anaokulları dışında Türkçe okuma yazma bilmedikleri için okul çağında verilen eğitimi tam olarak alamamakta ve anlayamamaktadır (Atasoy, 2012). Bu durumun düzeltilebilmesi için ilçe genelinde Arapça bilen Türk öğretmenlerin açılacak anaokullarında görevlendirilmesi gerekmektedir. Anaokulu sayısının az olmasında etkili olan diğer bir unsur anne-babaların ilgisiz olmasıdır. Aileler anaokulu çağında olan çocuklarını okula göndermemektedir. Bu durum çocuğun eğitim hayatında önemli bir yere sahip olan anaokulu eğitiminin aksaması ve sonraki eğitim kademelerinde de çeşitli sorunlarla baş başa kalınmasına neden olmaktadır (Arınç, 1991; Arınç, 2011). Bunun düzeltilmesi için Kırıkhan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile veli iş birliğinin yapılması oldukça önemlidir. Velilerin dönem dönem bilgilendirilmesi, anaokulu eğitiminin önemi hatırlatılması

gerekmektedir. Kırıkhan ve yakın çevresinde eğitim ile ilgili diğer bir sorun da kırsal kesimde tarımsal ürünün hasadı döneminde çocukların okuldan uzak kalmasıdır. Ekonomisi tarıma dayalı olan sahada toprak yılın her döneminde işlenmekte ve ürün alınmaktadır. Ürün hasat sırasında aile bireylerinden olan çocuklar da işgücüne katılmaktadır (Arınç, 2000; Arınç, 2001; Arınç, 2014). Eylül-Kasım dönemi arasında okulda olması gereken çocukların bir kısmı hasat döneminde tarlada çalışmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü görevlileri ile öğretmenlerin eğitim-öğretim dönemi başlamadan önce aileleri okulun önemi konusunda bilgilendirmesi ve bilinçlendirmesi gerekmektedir. Kırıkhan şehrinde bulunan okulların sorunlarından bir diğeri de sınıf mevcutlarının kalabalık olmasıdır. Kentte bazı okullarda öğrenci sınıfları 50 kişiye yakındır. Bu durum eğitim-öğretimin verimli şekilde yapılmasının önüne geçmektedir. Sınıflardaki öğrenci sayılarını azaltmak için ikili öğretime geçilmeli veya nüfusun fazla olduğu yerlerde yeni okulların yapımı planlanmalıdır. Kırıkhan ve yakın çevresinde eğitim öğretim ile ilgili eksikliklerden birisi de ilçe genelinde kütüphane sayısının az olmasıdır. Kentte bir kütüphane bulunmaktadır. Kütüphane içindeki kitap türlerinin çoğu çocuk kitapları, masal ve romanlardan oluşmaktadır. Kitap türlerinin farklı yaş gruplarına hitap edecek şekilde kütüphaneye temin edilmesi gerekmektedir. Mustafa Kemal Üniversitesine bağlı Kırıkhan Meslek Yüksekokulunun kendisine ait bir kütüphanesi bulunmamaktadır. Bunun dışında ilçe genelinde ve köylerde okuma yazma alışkanlığını kazandırmak için okullarda kütüphaneler oluşturulmalı, var olan kütüphanelerde eksikliklerini gidererek öğrencinin hizmetine sunmalıdır. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesine bağlı Kırıkhan Meslek Yüksekokulunun en önemli sorunlarından birisi Kırıkhan kentinde eğitim gören öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerde bulunabilecekleri tesislerin az olmasıdır. Bu durum öğrencinin kısa sürede Kırıkhan'dan sıkılmasına ve hatta eğitimini yarıda bırakarak ilçeyi terk etmesine neden olmaktadır. Bu durumu önlemek için çok büyük olmasa da öğrenci ihtiyaçlarını karşılayacak tesislerinin yapılması oldukça önemlidir. İlçede yükseköğrenim ile ilgili diğer bir sorunda öğrencilerin barınma imkânlarının yetersiz olmasıdır. İlçeye eğitim için gelen öğrenciler yöre insanı tarafından kendisine sunulan konaklama yeri için yüksek miktarlarda para ödemek durumunda kalmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için Kredi Yurtlar Kurumunun öğrenci sayısını dikkate alarak yurt yapması oldukça önemlidir. Amik Ovası ve çevresi Nisan-Eylül dönemleri arasında mevsimlik tarım işçilerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu işçilerin sosyal, ekonomik, kültürel sorunları olduğu gibi sağlık alanında da çeşitli sorunları bulunmaktadır. Herhangi bir sağlık sorunu ile karşı karşıya kalındığında işçilere doğrudan buldukları veya çalıştıkları yerde müdahale edecek sağlık personeli bulunmamaktadır (Doğanay, 2001; Doğanay, 1997). Bu durum dönem dönem istenmeyen sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunun önüne geçmek için mevsimlik işçi göçünün yaşandığı Nisan-Eylül ayları arasındaki dönemde işçilerin bulunduğu çalışma yerlerine yakın yerlerde sahra hastane, tam teşekküllü sağlık aracı ve personelinin hazır olarak bekletilmesi gerekmektedir.

Ekonomik Faaliyetlerden Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kırıkhan ve yakın çevresinde ekonominin gelişmesinde tarım ve tarımsal faaliyetlerin rolü oldukça büyüktür. Halkın büyük kısmı tarımsal faaliyetlere bağlı kollarında çalışmakta ve gelir elde etmektedir. Tarımın oldukça önemli olduğu sahada tarımsal gelişmeyi olumsuz yönde etkileyen unsurların basında su ve su tüketiminin bilinçsizce kullanımı gelir. Tarımsal ürün çeşidinin ekildiği ve elde edildiği en önemli yerlerden birisi Amik Ovası'dır. Ova içinde ve çevresinde tarım ürünlerinin sulanabilmesi için çeşitli su kanalları bulunmaktadır (Aksoy, 1965). Sıcak ve kurak geçen yaz mevsiminde tarımsal ürünler için kullanılan su miktarı en üst seviyeye çıkmaktadır. Bu durum sahada çeşitli dönemlerde su sıkıntısının yaşanmasına neden olan sebepler arasındadır. Bunun önlenmesi için tarımda su kaynaklarının bilinçli tüketimini sağlayacak sulama sistemlerinin kullanılması, çiftçinin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir. Araştırma sahasında bulunan 57 kırsal yerleşmenin 44'ünde (%77,1) halkın temel geçim kaynağı tarım, 5'inde (%8,7) ise hayvancılıktır. Tarımsal faaliyetlerin halkın temel geçim kaynağını oluşturmasına rağmen küçük ve büyükbaş hayvancılık saha genelinde birçok köyde yetiştirilmektedir. Saha küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığı açısından zengin olmasının rağmen mandıra sayısı istenilen düzeyde değildir. Büyükbaş hayvanların yoğun olarak yetiştirildiği Kaletepe, Camuzkışlası, Başpınar ve Sucu köylerinin çevresine modern mandıra tesisleri açılarak halka yeni gelir kapısının yaratılması gerekmektedir. Kırıkhan ilçesindeki kırsal yerleşmelerde halkın büyük kısmı tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Tarımdan elde edilen ürünler köy pazarlarında

veya kentte kurulan pazarlarda satılmaktadır. Kurulan pazarlarda aynı köy içerisinde veya birbirine yakın köylerden çok sayıda kişi ürünlerini satarak gelir elde eder (Arınç, 1998; Arınç, 1997). Daha çok gelir elde etmek için tarımsal kooperatiflerin kurulması gerekmektedir. Bu kooperatifler çok sayıda çiftçiyi bir araya getirerek farklı ürünleri daha kolay ve hızlı satılmasına neden olacaktır. Rekabet gücünün ortadan kalkması sonucu üreticiler de daha çok gelir elde edecektir. Kırıkhan kenti hızlı göç alan yerleşmelerden birisidir. Bu durum kentte konut sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunun çözümü için kentin güneyinde bulunan Amik Ovası'na doğru yeni konutlar yapılmaktadır. Konutların sayısı çoğaldıkça verimli tarım arazileri de giderek azalmaktadır. Bunun önüne geçmek için verimli tarım arazilerinin olduğu Amik Ovası'na doğru konut inşaatının kademeli olarak durdurulması gerekmektedir. Bu sayede tarım arazileri yok olmaktan kurtularak ve daha çok ürünün ekimine fırsat sağlanacaktır. Tarımsal ürünleri ve tarımı tehdit eden diğer bir konu genetiği değiştirilmiş tohum kullanımıdır. Çiftçiler daha çok ürün elde etmek için genetiği değiştirilmiş tohumları tercih etmektedir. Bu durum tarımsal ürün kalitesini düşürdüğü gibi, insan sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun önüne geçmek için çiftçileri genetiği değiştirilmiş tohum yerine sağlıklı, biyolojik açıdan genetiği ile oynanmamış yerli tohumların kullanımına yönlendirilmelidir. Tarımsal arazinin kullanımı ile ilgili en büyük sorunlardan birisi aşırı gübre kullanımıdır. Aşırı gübre toprağın metan ve nitrat üretmesine neden olur. Bu durum havanın kirlenmesine ve insan sağlığının olumsuz yönde etkilenmesinin sebepleri arasındadır. Belirtilen olumsuzlukları yaşamamak için kimyasal gübre kullanımının belirli ölçülerde ve kontrollü şekilde yapılması gerekir. Küçükbaş hayvan varlığının %33,2'sini oluşturan kıl keçisi tarımsal arazinin verimli olmadığı sahanın engebeli ve yüksek kesimlerinde bulunan orman içi veya ormana yakın köylerde yetiştirilmektedir. Kıl keçisi yetiştiriciliği ormanların tahribatına ve doğal bitki örtüsünün yok olmasına neden olan bir diğer unsurdur. Bu durumun önüne geçmek için mera ve otlak sahalarında bilinçsizce hayvan otlatmanın önüne geçilmesi gerekir. Kırıkhan çevre yolu ile Kırıkhan-Reyhanlı yolu üzerinde çok sayıda çırçır fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikaların kurulduğu yerler Amik Ovası'na yakın olduğu için ova topraklarını da tehdit etmektedir. Fabrikalar bünyelerinde barındırdıkları atık maddeleri ovaya yakın yerlere veya tarımsal sulamada kullanılan su kanallarına boşaltmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için yetkili birimler tarafından denetimlerin artırılması gerekmektedir. 425 Suriye sınırına yakın olan Ilıkpınar ve Sucu köylerinde manda yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ilıkpınar dışında Gölbaşı ve Adalar gibi kırsal yerleşmelerde de manda yetiştiriciliği teşvik edilerek halkın sadece tarımsal faaliyetlerle uğraşması yerine farklı iş kollarına da yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Hatay Dağ Ceylanı (Gazella Gazella) ülkemizde sadece Hatay'ın Kırıkhan ilçesine bağlı Sucu ve İncirli köyleri arasında çok dar bir alanda yaşamaktadır. Yıllardır varlıkları bilenen ancak görüntülenemeyen bu hayvanlar 2008 yılında görüntülenmişlerdir. Hatay Doğal Hayatı Koruma Müdürlüğü Gazella Gazella'ların devamı için Sucu köyünde dağ ceylanlarını araştırma ve koruma istasyonu kurmuştur. Tüm bu gelişmeler Gazella Gazella'ların neslinin devamı için oldukça önemlidir. Yöre insanı bu ceylanları uzun yıllardır avlamamış ve onları kutsal saymasına rağmen zaman zaman bu hayvanlar avcılar tarafından öldürülmektedir. Sahada kaçak avlananlara caydırıcı ceza değil yaptırıcı cezaların uygulanması gerekmektedir. Araştırma sahasının kuzeydoğu ve güneybatısında bulunan ormanlarında yaz mevsiminde sık sık yangınlar çıkmaktadır. Kırıkhan Orman İşletme Şefliğine ait araç ve ekipmanlar yangınların söndürülmesi konusunda yetersizdir. Zamanında söndürülemeyen yangınlar ormanların da yok olmasına neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için Kırıkhan Orman Şefliğinin bağlı bulunduğu Kahramanmaraş Orman Müdürlüğü'nün desteği ile yeni ekipmanlar alınmalıdır. Amanos Dağları ülkemizde flora varlığının en zengin olduğu yerlerin başında gelir. Saha flora açısından zengin olmasına rağmen arıcılık faaliyetlerinin geliştirilmesi gerekir. Arıcılık faaliyetlerinin sahada yaygınlaşması için Kırıkhan İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ile gerekli kurum ve kuruluşların halka örnek projeler sunması gerekir. Sahada el işçiliğine dayalı ürünlerin üretimi son yıllarda giderek azalmıştır. Özellikle sepet işçiliği Adalar, Gölbaşı, İçada gibi kırsal yerleşmelerde halkın önemli gelir kaynakları arasındaydı. Ancak ithal ürünlerin geleneksel ürünlere tercih edilmesi sepet işçiliğini bitirme noktasına getirmiştir. Bu durumun önüne geçmek için Halk Eğitim Merkezi ile Akşam Sanat Okulu kurslar, etkinlikler ve tanıtımlar düzenleyerek tekrar el sanatlarına dayalı ürünlerin yaygınlaşması için çaba sarf etmelidir. Kırıkhan'da ticaret ve sanayi ile ilgili en önemli sorunlardan birisi sanayi ve ticareti teşvik edecek yatırımların olmamasıdır. İlçede büyük ölçekli organize sanayi bölgesi bulunmamaktadır. Planlama süreci 2003 yılında başlanan Kırıkhan Organize Sanayi Bölgesi henüz tamamlanmamıştır. Bu

durum genç nüfusun ilçe dışına göç etmesine neden olmaktadır. Kırıkhan Organize Sanayi Bölgesinin tamamlanarak faaliyete geçmesi Kırıkhan ve Kırıkhan'ın geleceği için oldukça önemlidir. Büyük ölçekli sanayi tesislerinin ham maddesi tarıma ve tarımsal ürünlere dayanmaktadır. Tarımsal ürün çeşitliliği dışında farklı faaliyet kollarına ait tesislerin inceleme alanında kurulması oldukça önemlidir. Bu durum istihdam oluşturarak, iş çeşitliliğine neden olması açısından önem taşıdığı gibi ilçeye sanayi alanında olan güveninde artmasına neden olacaktır. İlçede ulaşım ile ilgili en önemli sorunlardan birisi araç sayısının nüfusa göre fazla olmasıdır. Kırıkhan kenti ve çevresinde kısıtlı olan kullanım alanlarının büyük bir kısmı otomobillerin gelişi güzel park etmesi ile işgal edilmiştir. Araç sayısının fazla olması park sorununu da ortaya çıkarmıştır. Vatandaşların kullanımı için ayrılan yerlerin otomobiller tarafından işgalinin önlenmesi için belediye ve ilgili kurumlar iş birliği yaparak çözüm yolları bulmalıdır. Kırıkhan kentinde ve köy yerleşmelerinde en çok kullanılan ulaşım aracı motosiklettir. Yapılan gözlemlerde motosiklet sürücülerinin yaya haklarını işgal ettikleri ve saygı duymadıkları görülmüştür. Motosikletlerin gelişi güzel park edilmemesi, seyir halinde olan araçların arasından kontrolsüz geçmesi çok sık yapılan hareketlerin başında gelmektedir. Bu durum zaman zaman ciddi kazaların da yaşanmasına neden olmaktadır. Bunun dışında motosikletlerin, ehliyet alma yaşına gelmemiş kişiler tarafından kullanılması ciddi sorunlarında doğmasına neden olmaktadır. Yukarıda belirtilen tüm bu sorunların çözümü için İlçe Trafik Şube Müdürlüğü'nün gerekli gördüğü hallerde sürücülere cezai işlem uygulaması oldukça önemlidir. Bunun dışında bu araçların belirli bir süre trafikten men edilmesi veya yasaklanması çözüm yollarından bir diğeridir. Kırıkhan'ın çevre ilçeler ile köy yerleşmeleri arasındaki ulaşımı kentte bulunan otogardan sağlanmaktadır. Şehirlerarası yolcu taşımacılığı ise Topboğazı mevkiinden yapılmaktadır. Şehirlerarası seyahat edecek yolcular kendi imkanları ile Topboğazı mevkiine ulaşmaktadır. Bu durumu önlemek için belediye saat başı veya belirli saat aralıkları ile Kırıkhan kenti ve Topboğazı arasında ücretsiz servis koyarak vatandaşların mağduriyetini gidermelidir. Antakya-Gaziantep karayolunun 37 km'sinde bulunan araştırma sahası önemli bir kavşak noktası üzerinde yer alır. Cumhuriyet Mahallesi'nden geçen E-79 karayolu üzerinde sık sık ölümlü trafik kazaları meydana gelir. Yapılan saha araştırmalarında kentin güneyinde Özyörük Mahallesi'nden başlayarak kuzeye doğru devam eden yol boyunca 2 üst geçit bulunmaktadır. Ölümlü trafik kazalarının önüne geçmek için yol boyunca eksik olan trafik işaret ve levhalarının konulması veya yenilenmesi, yol güzergahında bulunan mahallelere ise yeni üst geçitlerin yapılması gerekir. Kırıkhan'ın tarihi geçmiş MÖ. 3000 yılına dayanmasına rağmen turistik faaliyetler istenilen düzeyde değildir. Sahada çok sayıda tarihi değer, yapı ile turistik çekicilik oluşturabilecek eserler bulunmaktadır. Bu unsurların ilgili birimler tarafından tanıtılmaması sahaya olan turist ilgisi de azaltmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için Kırıkhan'ın tanıtım faaliyetlerinde sadece tarım değil, turistik değerlere de ağırlık verilmesi gerekmektedir. Hatay gezi turlarında Kırıkhan'ın da dâhil edilerek yerli ve yabancı turistlerin burayı ziyaret etmesi planlamalıdır. İlçe höyük varlığı açısından Hatay ilinin en zengin ilçesidir. Ancak höyükler sadece buldukları alana yakın yerleşmelerde yaşayanlar tarafından bilinmektedir. İlgili birimlerin ilçenin höyük varlığını dikkate alarak planlar yapması ve onları turizme kazandırması yöre insanı için oldukça önemlidir (Yasdı, 2011).

Sonuç

Araştırma konusunu oluşturan Kırıkhan ilçesi, tarihten günümüze insan hayat ve faaliyetlerinin devamı için verimli topraklara ve elverişli iklime sahip olmuştur. Bu özelliklerinin yanı sıra karayolu ağının gelişmiş olması, tarihi ve kültürel miras zenginliğinin varlığı ilçeye gelişme imkanları sunmaktadır. Sosyal nitelikli hizmet veren kurum teşkilatlarının bulunması, sağlık hizmetlerine önem verilmesi ve desteklenmesi gibi özellikler ilçenin gelişmesine etki eden diğer unsurlardır. Bunun yanı sıra ilçenin agro-ekolojik şartları, tarımsal nüfusun fazla olması ile tarım ürünlerindeki çeşitlilik sahada zirai faaliyetlerin yoğun olarak yapılmasına olanak sağlamıştır. İlçe doğal, beşerî ve ekonomik kaynaklara sahip olmasına rağmen, bu unsurları gelişmesi açısından fazlaca kullanmadığı gözlemlenmiştir. Bu anlamda Kırıkhan ilçesinin var olan potansiyelinin geliştirilmesi için kısa ve uzun vadede gerekli olan ihtiyaç ve beklentilerin belirlenmesi gerekmektedir. Kırıkhan ilçesi ile ilçe merkezi konumunda olan Kırıkhan kentinin gelişmesine yönelik yol haritasının hazırlanıp, stratejik planların hedeflenmesi ve uygulanması kanaatimizce yararlı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin eğitim sorunlarının ortadan kaldırılması için kısa vadeli hedeflerle eğitimin kalitesinin yükseltilmesi sağlanmalıdır. İlçede farklılıkların ortadan kaldırılması için okullardaki sınıf

mevcutlarının standart kabul edilen 20'ye çekilmesi gerekmektedir. Kırıkhan kentinde nüfus yoğunluğu olan köylere okullar ile ek derslikler yapılmalıdır. Uzun vadede hedeflerin gerçekleşmesi için ise önümüzdeki 8 yılın nüfus hareketleri takip edilip bu hareketlere uygun okul ve derslik planlaması yapılmalıdır. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde bulunan kurumların ihtiyaçlarının giderilmesinin amaçlanması gerekir. Bu amacı gerçekleştirmek için kısa vadede okullarda bulunan araç ve gereçlerden bozulan ve yıprananın tespit edilmesi, onarım ve bakımının yapılması gerekir. Uzun vadede ise eğitim araçlarının imkanlar ölçüsünde üretilmesi, Bilgi ve Teknoloji sınıflarının bakım ve onarımının yapılması ve ilçe genelinde bu sınıfların sayılarının çoğaltılmasının sağlanmasıdır. Eğitim-öğretim ile ilgili uzun vadeli hedefler kapsamında Kırıkhan kentinde kampüs okul uygulamalarına geçilmesi gerekir. Kısa vadede YİBO'larda eğitim-öğretim gören öğrenciler 24 saatini aynı mekânda geçirdikleri için spor salonu, hobi merkezi, oyun odaları ile etüt odalarının onarım ve bakımının yapılması gerekmektedir. Primer sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için kısa vadede sağlık hizmetlerini yürütmekle yükümlü sağlık ocakları ve sağlık evlerinin fizikî koşullarının uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Uzun vadede ise çeşitli sebeplerden dolayı geçici binalarında hizmet veren 4 ile 2 nolu sağlık ocaklarının taşınması hedeflenmelidir. Halkın 112 acil yardım hizmetine daha hızlı ulaşabilmesi için ambulans sayısının 3'ten 7'ye çıkarılması kısa vadede planlanmalıdır. Uzun vadede ise kaza ve afetlerde hızlı ve doğru müdahalenin sağlanması için Kırıkhan kentine Komuta Kontrol Merkezi Çağrı Karşılama ve Ambulans takip sisteminin kurulması gerekmektedir. Sağlık hizmetlerinin kırsal yerleşmelere ulaştırılması amacıyla mobil sağlık hizmetleri için araç alınması veya kiralanması gerekmektedir. Kırsal yerleşmelerde su ile bulaşan hastalıkların önüne geçilmesi için suların denetim ve klorlanması amacıyla haftanın 5 günü alınan numunelerin 7 güne çıkarılarak analiz edilmesi gerekmektedir. Sosyal Devlet anlayışı içerisinde bakıma ve yardıma muhtaç durumda bulunan her yaş ve özür grubuna yönelik rehabilitasyon merkezlerinin kısa vadeli hedefler içerisinde açılması planlanmalıdır. Uzun vadede ise rehabilitasyon merkezlerinin sayısının çoğaltılması ve işlevsel hale getirilmesi amaçlanmalıdır. Toplumsal olaylardan olumsuz etkilenen çocuklar için uzun vadede Kırıkhan İlçe Çocuk ve Gençlik merkezlerinin kurulmasını ihtiyaç vardır. Korunmaya muhtaç durumunda bulunan çocukların çeşitli mesleki çalışmalara yönlendirilmesi kısa vadeli hedefler içerisinde olmalıdır. Bu çocukların psiko-sosyal ve duygusal yönden sağlıklı gelişebilmeleri için koruyucu aile sayısının artırılması gerekmektedir. Ekonomik ve toplumsal olaylar sebebiyle dağılan, ayrılan ailelerin parçalanmasını önlemek için Aile Danışma Merkezlerinde konusunda uzman nitelikli elemanların çalıştırılması gerekmektedir. İlçede Gençlik ve Spor Müdürlüğü ile özel sektöre ait tesislerin büyük bir kısmı Kırıkhan kentinde yoğunlaşmıştır. Bu doğrultuda kısa vadeli hedefler içerisinde nüfus yoğunluğu ve nüfus yapısı dikkate alınarak kırsal yerleşmelerde spor salonlarının açılması sağlanmalıdır. Mevcut spor tesislerinin yapım, bakım ve onarımının yapılması, halkın yetenekleri doğrultusunda sportif etkinliklere yönlendirilmesi hedeflenmelidir. Kırıkhan Şehir Stadına portatif tribün ile Gazi ve Barbaros mahallelerinde bulunan toprak yüzeyli antrenman sahasında soyunma odalarının bakımının yapılması gerekmektedir. Kırıkhan ilçesi tarihi, kültürel ve tabiat varlıkları açısından önemli potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla tarihi eserlerin onarımı ve çevre düzenlemesinin yapılması gerekmektedir. Kırıkhan Beyazid-i Bestami Türbesi'nin 2012 yılında yapılan çevre düzenlemesi ve onarımın ardından katalog, afiş, broşür, kitap ve CD vb. materyallerinin kısa vadeli hedefler içerisinde basım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Kurtuluş Mahallesi'nde Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Müdürlüğü altında bulunan yerlerin kısa vadede restorasyon planının hazırlanması, uzun vadede ise aslına uygun restore edilmesi amaçlanmalıdır. Darb-Sak Kalesinin restorasyonunun acil olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından gündeme alınıp gerekli çalışmaların başlatılması gerekmektedir. Kısa vadede yayla turizmini cazibeli hale getirmek için Alan Yaylası ile ilgili afiş, broşür, kitap ve CD vb. materyallerinin basım yapılması gerekir. Uzun vadede ise Ceylanlı-Alan Yaylası arasındaki karayolunun asfaltlanması, yol bariyerlerinin güvenliği sağlayacak şekilde karayolları ekipleri tarafından yapılması amaçlanmalıdır (Alagöz, 1993; Emiroğlu, 1975; Emiroğlu, 1977). İlçede turizm sektöründe faaliyette bulunan tesislerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için hotel dışında pansiyon, konuk evi, hotel gibi turizm belgeli işletmelerin açılarak hizmet kalitesinin ve standartının yükseltilmesi gerekmektedir. Şehirde turizm alanında faaliyet gösteren 1 acente dışında seyahat acentelerinin açılması sağlanmalıdır. Bu acentelerin Kırıkhan ilçesi dışında, Kırıkhan ilçesinin tanıtmak amacıyla paneller, konferanslar ve fuarlar düzenleme çalışmalarını yapmaları gerekir. Kırıkhan kentinde bulunan Nuriye Ulviye Civelek Halk

kütüphanesi dışında kırsal yerleşmelerde her yaşta insanın boş vakitlerini değerlendirip, araştırma yapabilmesi için okuma odalarının açılması kısa vadeli hedef olarak planlanmaktadır. Kısa vadede tiyatro, film gösterimi, konser, çocuk oyunları ve sergilerinin gerçekleşmesi için yapımına başlanan Kırıkhan Kültür ve Sanat Merkezinin bir an önce bitirilmesi gerekir. Uzun vadede ise Kırıkhan Kültür ve Sanat Günleri adı altında 431 etkinlikler düzenlenerek yurt içi ve yurt dışından Kırıkhan'a yazar, şair, el sanatçısı ve çeşitli branşlarda sanatçıların olduğu etkinlikler düzenlenmelidir. Kısa vadede kırsal yerleşmelerde ulaşımın hızlı ve güvenli bir şekilde sağlanabilmesi için yolların çağdaş standartlara kavuşturulması gerekir. Amanos Dağları'nın ormana yakın köylerinde arazinin dağlık ve dik olmasından dolayı yol yapım ve bakım çalışmaları karayolları ekipleri tarafından düzenli yapılması ve var olan eksikliklerin tespit edilerek tamamlanması gerekmektedir. Amik Ovası çevresinde kurulmuş ve yeterli nüfusa sahip kırsal yerleşmelerde kısa vadede sulu tarımı destekleyen projelerin seçilmesi hedeflenmelidir. Uzun vadede ise seçilen projelerin, teknik eleman ve köy halkı ile birlikte sorgulanması ve uygulanabilir çözüm yollarının sunulması sağlanmalıdır. Kırıkhan ilçesinde kısa vadede tarımsal hizmetler ve yatırımlarda sosyo ekonomik ve gelişmişlik düzeyleri düşük olan kırsal yerleşmeleri kapsayan çeşitli tarımsal projeler üretilmelidir. Uzun vadede ise üretilen bu projelerden birim alanında daha fazla ürün alabilmek için çiftçiye yüksek vasıflı fidan ve tohumluk sağlanmalıdır. Gerek miras hukuku ile parçalanmış tarım alanlarının gerekse toprağın verimli olmadığı veya az olduğu dağlık ve engebeli arazilerde gelir seviyesi düşük olan üreticilere; arı kovanı, küçükbaş veya büyükbaş hayvancılığa teşvik edilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlar yöre çiftçisine çeşitli plan ve projeler sunmalıdır. Kısa vadede Tarımda Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemlerini (GIS) kullanılması sağlanmalıdır. Uzun vadede ise GIS sisteminin kullanılarak tarımsal faaliyetler ile ilgili istatistik bilgilere ulaşmak, doğru toprak ve arazi envanteri oluşturmak, çeşitli alanlarda üretim faaliyetlerini doğru takip etmek gerekmektedir. Tarımsal faaliyetlerde kullanılması koşuluyla çiftçiye kısa ve uzun vadede makine ve teçhizat alımı için ilgili kurum ve kuruluşların teşvik ve yayım çalışmalarını yapmaları sağlanmalıdır. Kısa vadede çiftçiyi lokalize tarım ürünlerine yönlendirmek için tıbbi ve aromatik bitkiler projesi, ahududu ve böğürtlen üretim projesi ile çilek tesisi üretim projesi sunulmalıdır. Uzun vadede ise sunulan bu projeler hayata geçirilerek çiftçiye ek gelir ve kaynak sağlanımı yaratılmalıdır. Tarımda çalışan genç nüfusun giderek azalmasını önlemek için organik tarımsal üretime ve ürünlerine yönelik Organik Tarımın Yaygınlaştırılması projesi hayata geçirilmelidir. Âtıl durumda bulunan taşlık, kayalık ve leçelik arazilerin tarıma kazandırılması için üreticiye sertifikalı fidan verilmelidir. Hayvansal üretimde verimliliği ve gelirin artırılması için kısa vadede hayvancılığı geliştirme projesi oluşturulmalıdır. Uzun vadede ise bu proje kapsamında suni tohumlama yetkisi olan sektörler desteklenmeli, yem bitkisi ekilişlerini teşvik edici uygulamaların devam etmesi, yem açığının kapatılması için meralarda ıslah ve destek çalışmalarının sürdürülmesi ile yerel gen kaynaklarının korunması gerekmektedir. Hayvansal üretimde çağın gerektiği en son bilgi ve teknolojiyi kullanabilmek için Çiftçiye Eğitim Projesi kapsamında, çiftçi gezileri, kitle yayım vasıtaları uygulanmalıdır. Tarımda uygulanan teknoloji ve yöntemleri takip etmek için Kırıkhan Meslek Yüksekokulu ile İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü uyumlu çalışarak Tarım Bilim Kurulunun oluşturulması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akbulut, G., (2004), Divriği İlçesi'nin Coğrafyası. (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akdağ, M., (1977), Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi. Cem Yayınevi, İstanbul.
- Aksoy, S., (1965), Tarımda Ortakçılık ve Kiracılık. Mars Matbaası, T.M.O.B. Ziraat Mühendisleri Odası Yayın No:18, Ankara.
- Akyol, İ. H., (1947), "Türkiye'de Akarsu Sistemleri ve Rejimleri". Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: IX-X, 1-36.
- Akyol, İ. H., (1994), "Türkiye'de Basınç Rüzgârları ve Yağış Rejimi". Türk Coğrafya Dergisi, Yıl: 2 Sayı 5-6, 1-34.
- Alagöz, C. A., (1984), "Türkiye'de Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler". Türk Yer Adları Sempozyumu, 11-13 Nisan 1984-Ankara, Bildiriler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi, Yay. No:60, Ankara.
- Alagöz, C. A., (1993), "Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları". Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı:2, Ankara.

- Arınç, K., (1998), Ahlat İlçesi'nin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Araştırma Serisi No:68, Erzurum.
- Arınç, K., (1997), Ahlat-Nazik Havzası'nın Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniversitesi Yayınları No:96, Araştırma Serisi No: 845, Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları No:96, Araştırma Serisi No:96, Erzurum.
- Arınç, K., (1991), Bitlis Çayı Havzasının Coğrafi Etüdü. (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Arınç, K., (2011), Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin Kıyı Bölgeleri. Eser Ofset, Erzurum.
- Arınç, K., (2014), Doğal, Beşerî, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri. Biyosfer Araştırma Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Serisi No:105, Erzurum.
- Arınç, K., (2000), "Ulaşım Coğrafyası Bakımından Bir İnceleme; Rahva Düzlüğü ve Çevresi". Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 3, 25-46. 434
- Arınç, K., (2001), Tatvan Şehri: Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları. Atatürk Üniv. Yayınları No:925, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No:99, Araştırma Serisi No:70, Erzurum.
- Ardel, A., (1975), "Hidrografya: Okyanuslar ve Denizler". İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 720, İstanbul.
- Ardel, A., Kurter, A., Dönmez, Y., (1969), Klimatoloji Tatbikatı. Taş Matbaası, İstanbul.
- Ardel, A., (1973), Klimatoloji. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 146, İstanbul.
- Ardos, M., (1996a), "Türkiye'de Akarsu Şebekesinin Kuaterner'deki Oluşumu ve Gelişimi". Edebiyat Fakültesi Matbaası, İst. Üniv. Edebiyat Fak. Coğrafya Dergisi, Sayı 4, 1-6.
- Ardos, M., (1984), Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:3199, Cilt: 1, İstanbul.
- Ardos, M., (1996b), Türkiye'de Kuaterner Jeomorfolojisi. Çantay Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul.
- Arpat, E., Şaroğlu, F., (1975), Türkiye'deki Bazı Önemli Genç Tektonik Olaylar. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, 18, 91-110.
- Asarcıklı, M., (1989), Antakya Kent Formunu Oluşturan Öğelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aslaner, M., (1973), İskenderun ve Kırıkhan Bölgesindeki Ofiyolitlerin Jeolojisi ve Petrografisi. M.T.A Yayınları No:150, Ankara.
- Atahan, A. Atahan., Gül, O., (2008). Hatay Kuş Gözlem Raporu. Antakya.
- Atalay, İ., (1994c), Türkiye Vegetasyon Coğrafyası. Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Atalay, İ., (1994d), Türkiye Coğrafyası. Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir.
- Atalay, İ., (1982a), Türkiye Jeomorfolojisine Giriş. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fak.Yayınları, No:9, İzmir.
- Atalay, İ., (2006), Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası. Meta Basım Matbaacılık, İzmir.
- Atalay, İ., (1986), Uygulamalı Hidroğrafya, Ege Üniv. Ed. Fak. Yay. No:38, İzmir.
- Atalay, İ., (2010), Uygulamalı Klimatoloji. Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir. 435
- Atalay, İ., (1982b), Toprak Coğrafyası. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayın No:8, İzmir.
- Atan, O., (1969), Eğribucak-Karacaören (Hassa)-Ceylanlı-Dazevleri (Kırıkhan) Arasındaki Amanos Dağlarının jeolojisi, M.T.A Yayınları, Yayın No:139, Ankara.
- Atasoy, A., Demir, H., (2015), "Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a Etkileri". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (38), 457-470.
- Atasoy, A., (2012), Reyhanlı İlçesi'nin Coğrafyası. Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No:36, Antakya.
- Avcı, M., (2005), "Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi,13, İstanbul, 27-55.
- Avcı, S., (1993), Türkiye'de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 28, 249-269.
- Aycan, İ., (1999), "Emevi Dönemi İç Siyasi Gelişmeler". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 39 (1), 147-174.
- Ayparlar, H., (2002), Bazı Yönleriyle Kırıkhan. Kültür Ofset Matbaacılık, Hatay.
- Aytaç, A. S., (2010), Amanos Dağlarının Orta Kesiminin Doğal Ortam, SosyoEkonomik Faaliyetler, Koruma Kriterleri ve Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Başbüyük, A., (1999), Suşehri Havzasının Coğrafi Etüdü. (Basılmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Başel, H., (2007), ‘‘Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin İç ve Dış Göç Nedenleri’’. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 53.
- Bahadır, G., (2012), İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1098). Antakya Belediyesi Kültür Yayınları No: 32, Antakya.
- Bahadır, G., (2014), ‘‘Antakya Haçlı Prensligi’nde Foulque De Anjou Dönemi (M.S.1131-1136)’’. Turkish Studies, 9 (10), 1221-1238.
- Bahadır, G., (2010), ‘‘Kuruluşundan IV. Yüzyıla Kadar Antakya’’. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (13), 349-372.
- Bingöl, Z., (2007), Gelenekten Evrensel Anadolu’da İnanç Turizmi. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Birinci, S., (2013), Bayburt İli’nin Coğrafyası. (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bulut, İ., (2010), Genel Beşerî ve Ekonomik Coğrafya. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Bulut, İ., (1998), Torul’un Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 876, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 95, Araştırma Serisi No: 35, Erzurum.
- Bulut, Y., Kaya, S., (2011), ‘‘Hatay’’. Hatay Valiliği, Pozitif Matbaa, Hatay.
- Canpolat, A., (2006), Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18 ve 19 Yüzyıllar). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Çakat, E., (2003), ‘‘XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı’’. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (1). 351-374.
- Çelik, A., (2010), Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çetin, B., (2012), ‘‘Hatay’da Kentleşmenin Seyri (1940-2009) ve Mekânsal Dağılışı’’. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, 28, 231-258.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (1924), İçişleri Bakanlığı Köy Kanunu No:442, Tertip: 3, Cilt: 5.
- Dönmez, Y., (1985), Bitki Coğrafyası. Gunay Matbaacılık, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3319, Coğrafyası, Enstitüsü Yayınları No: 3213, İstanbul.
- Dönmez, Y., (1990), Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları. İst. Üniv. Yay. No:3648, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:102, İstanbul.
- Darkot, B., (1972), Türkiye İktisadi Coğrafyası. İstanbul Üniv. Yay. No:1307, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:51, İstanbul.
- Dean, W. T., Krummenacher, R., (1961), Cambrian Trilobites From the Amanos Mountains, Turkey. Paleontology, Volume 4, Part 1, London.
- Demir, A., (1996), Çağlar İçinde Antakya. Akbank Yayınları, İstanbul.
- Demirtaş, F., (1949), "Osmanlı Devrinde Anadolu’da Oğuz Boyları". Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı: 7, 321-365.
- Denker, B. T., (1977), "Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri’’. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2275, İstanbul.
- Devlet Planlama Teşkilatı., (2011), "Madencilik ÖİK Raporu Metal Madenler Alt Komisyonu Demir Çalışma Grubu Raporu’’. DPT: 2624- ÖİK:635, Ankara.
- Dizdar, M., (1987), Topraklarımız. Tarım Orman ve Köyişleri Bak., Köy Hiz. Gen.Müd., Etüd ve Proje Dairesi Bşk, Ankara.
- Doğanay, H., (1994), Türkiye Beşeri Coğrafyası. Gazi Büro Kitapevi, Ankara.
- Doğanay, H., (1991), Demografya. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Erzurum.
- Doğanay, H., (1989), Kars’ta Şehirsel Çevre Sorunlarına Analitik Bir Yaklaşım. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 55, Edebiyat Kesimi Yay. No:37, Coğrafya Bölümü Yay. No: 3, Erzurum.
- Doğanay, H., (2001), Türkiye Turizm Coğrafyası. Çizgi Kitapevi Yayın No:33, Erzurum.
- Doğanay, H., (1997), Türkiye Beşeri Coğrafyası. Milli Eğitim Basımevi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 877, Eğitim Dizisi No: 10, İstanbul.
- DSİ., (1975), Asi Havzası Hidrojeolojik Etüt Raporu. DSİ Matbaası, Ankara.
- Dubertret, L., (1953), Geologie des Roches Vertes Du Nort-Ouest de la Syrie Et Du Hatay (Turquie). Museum National d’Histoire Naturelle, Tome VI (Extrait), Paris.

- Duman, T.T., Çan, T., Olgun, Ş., Nefeslioğlu, H. A., Durmaz, S., Hamzaçebi, H.E., Çörekçioğlu, Ş., (2009), 1:500.000 Ölçekli Türkiye Heyelan Edvanteri Haritası, Hatay Paftası. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Özel Yayınlar Serisi24, Ankara.
- Duran, M., (2015), "Satraplık Sisteminin Pers Yönetim Teşkilatındaki Yeri". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:34, Isparta, 61-86.
- Elçim, A., (2013), Hatay Tabiat Şifahanesi. T.C. Hatay Valiliği, Hatay.
- Emiroğlu, M., (1977), Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık. Ankara Üniv. DTCB. Yay. No: 272, Ankara.
- Emiroğlu, M., (1975), Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus, Ankara Univ. D.T.C.F. Coğ. Arşt. Enst. Yay Coğ. Araş. Derg. Sayı:7, 125-157.
- Eröz, M., (1965), "Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri". Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı: 50, 119-153.
- Erentöz, L., (1958), Mollusques du Neogene des Bassins de Karaman, Adana et Hatay (Turquie). M.T.A Publ, Ankara.
- Ergene, A., (1993), Toprak Biliminin Esasları, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. No: 267, Erzurum.
- Erhan, K., (2013), Gerede İlçesi'nin Coğrafyası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Eriş, M., Çoruh, H., (2015), 81 İilde Kültür ve Şehir Hatay. Hatay Valiliği Yayınları, İstanbul.
- Ericson, D. B., (1940), Report On the Geology of Hatay (Hatay Jeolojisi Hakkında Rapor). M.T.A Rapor No:1118, Ankara.
- Erinç, S., (1996), Klimatoloji ve Metodları. Alfa Basım Yayım ve Dağıtım, İstanbul.
- Erinç, S., Bilgin, T., (1956), "Türkiye'de Drenaj Tipleri". İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı:7, 124-156.
- Erinç, S., (1957), "Türkiye'de Akarsu Rejimlerine Toplu Bir Bakış". Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:17, 93-117.
- Erinç, S., (2002), Jeomorfoloji I. Der Yayınları, İstanbul.
- Erinç, S., (2001), Jeomorfoloji II. . Der Yayınevi, İstanbul.
- Erinç, S., (1977), Vegetasyon Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yayını No: 2276, İstanbul.
- Eroğlu, C., Babuçoğlu, M., Köçer, M., (2012), Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep. Orsan Kitapları No:3, Ankara.
- Erol, O., (1988), Genel Klimatoloji. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayını No:9, İstanbul.
- Ersoy, Ş., (1984), Kırıkhan (Hatay) İlçesi ve Dolayının Jeolojisi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gök, İ., (2014), "Türklerin Suriye'ye Girişi ve Süleyman Şah". Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 36, 219-251.
- Gök, C., (2005), Kırk Asırlık Türk Yurdu Hatay: Tarihi Gelişimi ve Millî Mücadelesi. Ankara.
- Göney, S., (1975), Büyük Menderes Bölgesi. İstanbul Üniversitesi Yayın No:1985, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:79, İstanbul.
- Göney, S., (1967)., "Mengen Havzası'nda Köy Meskenleri". İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 8 (16), 112-132.
- Güçbey, B., (2012), Türkiye'de Akdeniz'e Kıyısı Olan Geleneksel Konutlarda Malzeme ve Renk Araştırması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güldirek, M., (2006), Amik Ovası Tell Atçana Höyüğü Sur Dibi Seramiklerinin Termoluminesans Yöntemiyle Tarihlendirilmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Gülen, L., Barka, A., Toksöz, M.N., (1987), Kıtaların Çarpışması ile İlgili Kompleks Deformasyon, Maraş Üçlü Eklemi ve Çevre Yapıları, Yerbilimleri Dergisi, Sayı: 14, 319-336.
- Günel, N., (1997), Türkiyede Başlıca Ağaç Türlerinin Coğrafi Yayılışları, Ekolojik ve Floristik Özellikleri. Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Günay, Y., (1984), Amanos Dağları'nın Jeolojisi ve Karasu - Hatay Grabeninin Petrol Olanakları, TPAŞ Arama Grubu Başkanlığı Hakkâri-Şaryaj Projesi, Tpaş Rap. No:1954.

- Gündüz, A., Ergün, M., Terzi, A., (2014), ‘‘16.Yüzyılda Antakya’’. Osmanlı Belgeleri Işığında Antakya Seçil Ofset, İstanbul.
- Güner, E., (2014), "Maarif Salnameleri'ne Göre Cebel-İ Bereket Sancağında EğitimÖğretim (H.1316-1321/ M.1898-1903)’’, Turkish Studies, 9 (4), 457-467.
- Greenshields, T. H., (1978), "The Settlement Of Armenian Refugees İn Syria And Lebanon 1915-1939’’. Durhan Theses Durham University.
- Hatay Halk Sağlığı Müdürlüğü Verileri ., (2015).
- Herece, E., (2008), Doğu Anadolu Fayı (DAF) Atlası. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Özel Yayın Seris:13.
- Heyd. W., (2000), Historie du Commerce du Levant au Moyen, Leipzig 1885;
- Çeviren:Karal, E. Z., Yakın Doğu Ticaret Tarihi, İkinci Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hoşgören, M., (1984), Hidrografyanın Ana Çizgileri. İstanbul Üniversitesi Yayın No:2619, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:111, İstanbul.
- Hoşgören, M., (1983), Jeomorfolojinin Ana Çizgileri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No: 3112, İstanbul.
- Hocaoğlu, B., (2011), Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Göçmen Yerleşme Alanlarında Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Özellikler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İbret, B., (2000), Devrez Havzası'nın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, F., (2014), Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Dönüşümlere. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- İller İdaresi Genel Müdürlüğü., (1968), Köylerimiz. Başbakanlık Basım Evi D.S.İ., Ankara.
- İmamoğlu, M. Ş., Çetin, E., (2007), "Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Yakın Çevresinin Depremselliği’’, D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 9, Diyarbakır, 93-103.
- İnandık, H., (1961), Bitkiler Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 930, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:32, İstanbul.
- İzbrak, R., (1976), Bitki Coğrafyası, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 266, Ankara.
- Köseler, S., (2008), Hatay İli Kırıkhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü., (1998), Hatay İli Arazi Varlığı. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları No: 31, Ankara.
- Kırıkhan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verileri., (2015).
- Kırıkhan Türk Telekom Müdürlüğü Verileri., (2015).
- Kırıkhan Ticaret ve Sanayi Odası., (2014), Neden Kırıkhan OSB? Kırıkhan Organize Sanayi Bölgesi'nin Gerekliği ve Yatırımcı Profili’’. Hatay.
- Kahraman, S., (2010), Theoretical And Spatial Assessments of Labor Migrations From Turkey to Countries, Türkiye'den Ortadoğu Kuzey Afrika (ODKA)
- Ülkelerine İşgücü Göçünün Kuramsal ve Mekânsal Değerlendirmesi’’. International Journal of Human Sciences, Sayı:12, 1158-1178.
- Kara, A., (2004), XIX Yüzyılın İlk Yarısında Antakya (1800-1850). (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaboran, H., (1989), "Şehir Coğrafyası ve Şehirsal Fonksiyonlar". Fırat Üniversitesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı:1, 81-118.
- Karaboran, H., (1984), Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma, Başbakanlık Basımevi, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Ankara.
- Karataş, A., (2010), Hatay İli'nin Su Potansiyeli ve Sürdürülebilir Yönetimi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Karataş, A., (2014), Karasu Çayı Havzasının Hidrografik Planlaması. (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ketin, İ., (1966), ‘‘Anadolu'nun Tektonik Birlikleri’’. M.T.A.Degisi, Sayı: 66, 20-34.

- Ketin, İ., (1977), "Türkiye'nin Başlıca Orojenik Olayları ve Paleocoğrafik Evrimi". M.T.A Dergisi, Sayı:88, 1-5.
- Ketin, İ., (1959), "Türkiye'nin Orojenik Gelişmesi". M.T.A. Dergisi, Yayın No: 53, 78-86.
- Kireççi, R., (2011), Dinler ve Tarih Hazinesi. Color Ofset, Hatay.
- Koçman, A., (1993), Türkiye İklimi. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No:72, İzmir.
- Koday, S., (2000), Doğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık, Atatürk Üniversitesi Yayın No:949, Fen-Edeb. Fak. Yay. No:104, Araştırma Serisi No:74, Erzurum.
- Koday, S., (2000), Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası. Atatürk Üniv. Yay. No:912, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No:98, Araştırma Serisi No:69, Erzurum.
- Koday, S., (1998), Trakya'da Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi. 28. Coğrafya Meslek Haftası 10-12 Haziran 1998, Bildiriler Kitabı, İstanbul.
- Koday, Z., (2010), "Türkiye'nin Tahıl Üretimi". Türk Coğrafya Dergisi, 35, İstanbul.
- Korkmaz, E., (2003), Hz. Osman'ın Dâhili Siyaseti. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Müderrişoğlu, F., (1994), "Bir Osmanlı-Türk Şehri Olarak Belen". Vakıflar Dergisi, 24.
- Mc.Kenzie, D., (1972), Active Tektonics of the Mediterranean Region. Geophysical Journal Royal Astronomy Society, 30, 109-195. .
- Murat, S., (2007), Dünden Bugüne İstanbul'un İş Gücü ve İstihdam Yapısı, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007-73, İstanbul.
- Orman Genel Müdürlüğü Bilgi Sistemleri Daire Başkanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri., (2013), Orman Atlası. Ankara.
- Özçağlar, A., (2005), "Türkiye'de Mülki İdari Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi". Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi, 3 (1), 7-24.
- Özçağlar, A., (1997), Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler). Ekol Yayınevi, Ankara.
- Özçağlar, A., (2000), Coğrafya'ya Giriş, (Sistemlik, Kavramlar, Yöntemler). Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.
- Özdemir, F., Necipoğlu, A., Bağcı, G., (2000), "Antakya ve Çevresinin Depremselliği ve Odak Mekanizması Çözümleri". Jeofizik Dergisi, Sayı:14 (1-2), 87-102.
- Özgüç, N., E, Tümerterkin., (2009), Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân. Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Özgüç, N., (2007), Turizm Coğrafyası, Özellikler ve Bölgeler. Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Özgür, M., (2001), Türkiye Coğrafyası. Hilme Usta Yayınevi, Ankara.
- Özuslu, E., Tel. A. Z., (2008), "Some Changes And Updating Processes Of Localizations In Turkey's Flora (Flora of Turkey) Declared By Gaziantep/Turkey". Biological Diversity And Conversation Dergisi, Sayı:1.
- Palabıyık, E., (2014), Her Yönüyle Kırıkhan. Doğu Matbaacılık, Antakya.
- Pelen, N., (2002), Hassa-Güvenç-Yalangöz (Kırıkhan-Antakya) Yöresi Bazalt ve Çevre Kayaçların Jeolojik, Petrografik, Hidrojeolojik İncelemesi. (Basılmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Post, G. E., Dinsmore, J.E., (1932), Flora Of Syria, Palestine and Sinai (Volume-II). Published by American Press, Beirut.
- Sözer, A., (1972), Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık. İş Matbaacılık, Ankara.
- Sancı, F., (2006), "Hatay İlinde Türk Mimarisi I". (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saraçoğlu, H., (1989), Akdeniz Bölgesi. MEB Yayınevi, İstanbul.
- Saraçoğlu, H., (1962), Bitki Örtüsü Akarsu ve Göller. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Saral, M., (1981), Hatay İli Yakın Çevre İncelemeleri. Garanti Matbaası ve Neşriyat, Antakya.
- Selen, H. S., (1954), Türkiye Coğrafyası'nın Ana Hatları. Ankara. Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Yay. No:24, Ankara.
- Sergün, Ü., (1986), Kocaeli Yarımadasında Kırsal Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3370, İstanbul.
- Sergün, Ü., (1994), Türkiye'de Kır Nüfusun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, Bülteni, Sayı:11, İstanbul.

- Soyer, Ş., (1998), Hatay İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, Hatay Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Hatay.
- Şahin, İ. F., (2007), ‘‘Belen Geçidi’’nde Coğrafi Gözlemler’’, Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, 12 (17), 65-86.
- Şekerden, Ö., (2010), ‘‘Anadolu ve Anadolu x İtalyan Melezi Manda Buzağlarının Büyüme Özellikleri ve Bunlar Üzerinde Genotip, Cinsiyet ve Doğum Yılı Etkileri’’. Hayvansal Üretim Dergisi, 51 (2), 34-43.
- Şereflişan, H., (2014), ‘‘Gölbaşı Gölün’’de (Hatay) Bulunan Tatlısu Midyelerinin (Unionidae) Çevresel Koşulların Belirlenmesi’’. Yunus Araştırma Bülteni, Sayı:4, 29-36.
- Tümertekin, E., (1994), Ekonomik Coğrafya. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No:2926, İstanbul.
- Tümertekin, E., (1987), Ulaşım Coğrafya, İstanbul Üniversitesi Yay. No:2053, İstanbul.
- Tümertekin, E., (1972), Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsizlik ve Şehirsizlik Fonksiyonları, İst. Univ. Yay.No:1840, Coğ.Enst.Yay. No:72, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu., (2014), Seçilmiş Göstergelerle Hatay 2013. Yayın No:4242, TÜİK, Ankara.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi., İslam Araştırmaları Merkezi, 5. Cilt.
- Türkmen A. F., (1937), Mufassal Hatay. Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Yayınevi, İstanbul.
- Tandoğan, A., (1998), Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu. Eser Ofset Matbaası, Trabzon.
- Tandoğan, A., (1994), Türkiye Nüfusu. Eser Ofset Matbaacılık ve Yayınları Sanayi, Trabzon.
- Tanoğlu, A., (1969). Nüfus ve Yerleşme. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1183, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Neşriyatı, No:45, İstanbul.
- Tekin, M., (2010), Hatay İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
- Tekin, M., (2000), Hatay Tarihi. Birinci Baskı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Terlemez, İ., Şentürk. K., Sümengen, M., Oral, A., (1997), 1:100 000 Ölçekli Açınsama Nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları Antakya – L 24 Paftası. MTA Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi, No:45 Ankara.
- Tolun, N., (1975), 1:500000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası-Hatay. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Tunçdilek, N., (1967). Türkiye İskân Coğrafyası, Kır İskânı. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 1283, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:49, İstanbul.
- Tunçdilek, N., (1986), Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi. İstanbul Üniversitesi Yay, No:3367, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yay. No:4, İstanbul.
- Tuncel, H., (1996), ‘‘Mezraa Kavramı ve Türkiye’de Mezraalar’’, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (5), 73-98.
- Tuncel, H. (2000), ‘‘Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler’’. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 10 (2), 23-34.
- Tuncel, S., Arı. N., Yoleri, B., Şahiner, M., (2017), Dünyada ve Türkiye’de Demir, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Turgut., N., (1986), Antakya Tarihi Ticaret Merkezi Mekansal Yapı Değişimi ve Gelişim Sürecinin Kent Ticaret Merkezi Planlamasına Etkinliği.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tutar, A., (1997), XX. Yüzyıl Hatay Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Vasiliev, A. A., (1943), Bizans İmparatorluğu Tarihi. Maarif Matbaası, Ankara.
- Yıldız, H. T., (2003), Hatay İlinin Jeolojik Özellikleri, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Doğu Akdeniz Bölge Müdürlüğü, Adana.
- Yıldız, S., (2004), İlkçağ’da Hatay (Başlangıçtan Bizans Dönemine Kadar). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, G., (1984), Amanos Dağları’nın Jeolojisi ve Karasu - Hatay Grabeninin Petrol Olanakları. TPAŞ Arama Grubu Başkanlığı Hakkari-Şarjaj Projesi, Tpaş Rap. No:1954.
- Yılmaz, K. T., (2001), Akdeniz Doğal Bitki Örtüsü. Çukurova Üniversitesi, Yayın No:142, Adana.
- Yılmaz, M., (2013), Erçek Gölü Havzasının Coğrafi Etüdü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yılmaz, Y., (1984), Amanos Dağları'nın Jeolojisi Cilt: 1-4, . T.P.A.O. Rap. No:1920, (Yayımlanmamış), Ankara.

Yücel, T., (1987), Türkiye Coğrafyası. Ankara Üniversitesi Basımevi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları No:68, Seri: 8, Sayı: 5, Ankara.

Yalçınlar, İ., (1996), "Türkiye'de Akarsu ve Vadiler", Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Yalçınlar, İ., (1976), Türkiye Jeolojisine Giriş (Paleozoik Açından). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No: 2089, İstanbul.

Yastı, N., (2011), Hatay Kültür Edvanteri Cilt II İlçeler . Hatay Valiliği Yayınları, Hatay.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.kulturturizm.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 15.10.2015.

<http://www.caykaramuftulugu.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 24.10.2015.

<http://rapor.tuik.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 30.10.2015.

<http://www.tuik.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 05.05.2015.

<http://www.kirikhandevlet.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 18.10.2015.

<http://www.tdk.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 31.10.2015.

<http://www.tdk.gov.tr>, Son Erişim Tarihi: 07.11.2015.

www.rasatlar.gov.re Son Erişim Tarihi: 14.05.2018.

KİLİSE VE DEVLET'İN İKTİDAR MÜCADELESİNDE ORTAÇAĞ İNGİLTERE ÖRNEĞİ
EXAMPLE OF MEDIEVAL ENGLAND IN THE STRUGGLE FOR POWER OF THE CHURCH
AND THE STATE

Yasemin GÜNER

Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı

ÖZET

Roma İmparatorluğu topraklarında verdiği zorlu varoluş mücadelesinin galibi olarak ortaya çıkan Hristiyanlık, imparatorluk topraklarında hızla yayılmış ve Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonraki dönemde Ortaçağ Avrupa Devletlerini kültürel kimlik olarak tek çatı altında toplayan önemli bir unsur haline almıştır. Başta Pavlus ve Petrus olmak üzere havarilerin misyon faaliyetleri ile imparatorluk topraklarının dört bir yanına dağılan bu dinin kabul gördüğü topraklardan biri de Roma İmparatorluğu'nun eyaleti konumundaki İngiltere toprakları olmuştur. Druidizm adlı pagan bir dine inanan Kelt kabileleri arasında kabul gören Hristiyanlığın bu ilk dönemi, Roma İmparatorluğu'nun yaşadığı siyasi süreçlerle paralellik gösteren bir yapıdadır. 313 Milano Fermanı ile Büyük Theododius'un Hristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul etmesinden sonraki dönemde Kilise örgütlenmesinde hızla gelişmiştir. Roma Kilisesinin başı olan Papa bu örgütlenmede, Avrupa kıtasındaki kiliselerin dini lideri olarak karşımıza çıkacak ve zamanla Avrupa siyasi yapısında etkin bir güç haline gelecektir. 375 yılında başlayan Kavimler göçüyle birlikte yaşanan barbar istilalarından Roma İmparatorluğu'nun yanı sıra Papalık kurumu ve İngiltere de etkilenmiştir. İstilalara karşı koyabilmek amacıyla İngiltere topraklarındaki lejyonlarını merkeze çeken İmparatorluk, saldırılara karşı koyamadığı gibi adadaki topraklarını da savunmasız bir halde bırakmış ve bu dönem Anglo Saksonların adayı istilasıyla sonuçlanmıştır. Bu dönem İngiltere topraklarında Heptarşi adı verilen ve birbirlerine karşı siyasi üstünlük mücadelesi veren Yedi Krallık dönemi yaşanırken, Hristiyan Keltler Galler'in dağlık bölgelerine yerleşip istilalardan korunmaya çalışmış ve öte yandan pagan ritüel ve kutsal günlerini dahil ettikleri bir Galler Hristiyanlığı oluşturmuşlardır. Hristiyanlığın İngiltere'de yerleşmesi ise Kent Kralı Ethelbert döneminde St. Augustine'nin başarılı misyon faaliyetleri sonucu Canterbury Kilisesi'nin kurulmasıyla olmuştur. Bu dönemde Papalık Roma İmparatorluğu'nun devamı olan Bizans'tan uzakta olmanın verdiği güvenle İstanbul Kilisesi ile olan teolojik ve siyasi mücadelesini devam ettirmiştir. Öyle ki Kilise idaresinin dünyevi idareden üstün olduğunu savunan Papa I. Gelasius, Doğu Roma İmparatoru I. Anastasius'a bir mektup yazarak Kilisenin işlerine müdahale etmemesini istemiştir. İlk dönemde Bizans'tan uzaklaşıp Avrupa'daki siyasi yapıda dini kullanarak ayakta kalmaya çalışan Papalık Kurumu, zamanla Avrupa topraklarındaki egemen güçler arasında etkin bir rol üstlenecektir. Bu dönemde Papalığın egemenlik mücadelesi verdiği devletlerden biri de İngiltere'dir. 1075 yılında Papa VII. Gregorius tarafından yayınlanan Dictatus Papa olarak bilinen ünlü bildirinin yayımlanmasıyla, Papalık artık evrensellik yolunda büyük bir adım atarak Kilise'nin egemenlik alanını dünyevi iktidarların üzerine koymuştur. Bu görüşe göre güçlerinin Tanrı tarafından verildiğine inanılan dünyevi iktidarlar, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olan Kiliseye, itaat etmek zorundadır. Bu noktada Papalık daha önce Kutsal Roma İmparatorluğu ile yaşadığı atama sorununu (investitura) bu kez İngiltere ile yaşayacaktır. II. Henry döneminde Canterbury Piskoposu Thomas Becket'in öldürülmesiyle başlayan Kilise ve Devlet mücadelesi Kral John dönemine gelindiğinde zirveye çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ortaçağ İngilteresi, Hristiyanlık, Papalık Kurumu, Atama Tartışması (İnvestitura), II. Henry, Kral John.

ABSTRACT

Christianity, which emerged as the winner of the tough struggle of existence in the territory of the Roman Empire, spread rapidly in the territory of the empire and became an important element that gathered the Medieval European States under one roof as the cultural identity in the period after the collapse of the Roman Empire. One of the territories where this religion was accepted, which was divided all over the imperial territory by the mission activities of the apostles, especially Paul and Peter, was the territory of England, which was the province of the Roman Empire. This first period of Christianity, which was

accepted among the Celtic tribes that believed in a pagan religion called Druidism, was in line with the political processes experienced by the Roman Empire. With the Edict of Milan 313, the Church developed rapidly in its organization after the Great Theodosius accepted Christianity as the official religion of the Roman Empire. The Pope, who is the head of the Roman Church, will appear as the religious leader of churches on the European continent and will eventually become an effective force in the European political structure. The Roman Empire, as well as the Papal Institution and England, were also affected by the barbaric invasions that followed the migration of the Tribes in 375. In order to resist the invasions, the Empire, which attracted its legions in the territory of England, could not resist the attacks and left its territory vulnerable and this period resulted in the invasion of the Anglo Saxon candidates. This period is on British lands, during the Seven Kingdoms period, which was called Heptarsia and struggled for political superiority, the Christian Celts settled in the mountainous regions of Wales and tried to protect themselves from invasions and formed a Welsh Christianity which included pagan ritual and sacred days. Christianity's settlement in England was the establishment of the Church of Canterbury as a result of Saint Augustine's successful mission activities during the reign of King Ethelbert of Kent. During this period, the Papacy continued its theological and political struggle with the Church of Istanbul with the confidence of being away from the Byzantine empire, the continuation of the Roman Empire. Even Pope Gelasius I, who claimed that the church administration was superior to worldly administration, wrote a letter to the Eastern Roman Emperor Anastasius I and asked him not to interfere with the church's affairs. The Papal Institution, which tried to survive in the first period by moving away from the Byzantine and using religion in the political structure in Europe, will eventually assume an active role among the sovereign powers on European land. One of the states during which the Papacy struggled for sovereignty was England with the publication of the famous declaration known as Pope Dictatus, published by Pope Gregory VII in 1075, the Papacy took a big step towards universality and placed the domination of the Church on worldly powers. According to this view, worldly powers believed to be given power by God must obey the Church, the representative of God on earth. At this point, the Papacy will experience the problem of appointment previously experienced with the Holy Roman Empire, this time with England. The Church and State struggle, which began with the murder of Canterbury Bishop Thomas Becket during the II. Henry's reign, will rise to its peak when it comes to King John's reign.

Key Words: Medieval England, Christianity, Papacy, Investiture Controversy, II. Henry, King John.

İLKÇAĞ'DAN ORTAÇAĞA YAHUDİ SÜRGÜNLERİNE GENEL BAKIŞ
OVERVIEW OF JEWISH EXILES FROM ANTIQUITY TO THE MIDDLE AGES

Yasemin GÜNER

Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı

ÖZET

Tarih sahnesine çıktıkları ilk dönemden itibaren göç ve sürgünlere maruz kalan Yahudi toplumunun ilk göçü, Kutsal Kitapları Tevrat'ta anlatılana göre ataları Hz. İbrahim'in M.Ö. XXI-XX yüzyıllarda yaşadığı Mezopotamya'dan, Tanrı'nın vahyi ile Kenan (Filistin) topraklarına göç etmesiyle başlar. Ancak bir süre sonra Kenan topraklarında baş gösteren kuraklık yüzünden Mısır'a göç etmek zorunda kalan Yahudiler burada yaşadıkları 400 yıllık bir refah döneminin ardından firavunlar döneminde köleleştirilmiş ve onları bu esaretten kurtaran Hz. Musa olmuştur. M.Ö. XIII. yüzyılda Hz. Musa önderliğinde Mısır'dan çıkan Yahudiler bu dönemde Sina Dağı'nda Tanrı ile ahidleşmiş ve bu ahde göre, Tevrat kuralları doğrultusunda yaşamaları karşılığında Tanrı tarafından seçilmiş ve kutsanmış bir kavim olarak kendilerine Kenan toprakları bahşedilmiştir. Ancak bu ahde uymayıp Hz. Musa'ya isyan eden bu ilk nesil, Tanrı'ya karşı gelmenin cezası olarak kırk yıl boyunca çöle mahkum edilip kendilerine vaad edilen topraklardan (arz-ı mevud) men edilmişlerdir. Hz. Musa'nın ölümünden sonra Kenan topraklarını ele geçiren İsrailoğulları, hakimler adı verilen dini liderler önderliğinde yerleşik yaşama geçip Kenan topraklarında kendi kabilelerinden oluşan bir krallık kurmuşlardır. İsrail Kralı olan Davud, Kudüs'ü fethederek krallığı en geniş sınırlarına ulaştırmıştır. Oğlu Kral Süleyman döneminde ise Kudüs'te büyük bir mabed inşa edilmiştir. Kral Süleyman'ın ölümünden sonra MÖ.931'de Krallık kuzeyde İsrail ve güneyde Yahuda Krallıkları olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bu dönemden sonra Yahudiler, yaşadıkları topraklardaki hakim egemen güçlerin etkisiyle önce Asur ve Babillilerin daha sonra ise Roma İmparatorluğu'nun sürgünlerine maruz kalmış ve diaspora yaşamında kendi dini öğretilerini muhafaza edip hayatta kalmaya çalışmışlardır. Miladi 1. Yüzyılda Hz.İsa'nın yeni dini tebliği ile başlayan süreçte ise Pagan dini inanca sahip Roma İmparatorluğu başlangıçta bu durumu Yahudilik içerisinde dini bir reform hareketi olarak görmüştür. Ancak Hz. İsa'nın ölümünden sonra Hristiyanlık Aziz Pavlus tarafından yeni bir din olarak tanıtılarak, misyon faaliyetleri ile birlikte Roma topraklarında hızla yayılmıştır. Bu dönemde Roma İmparatorluğu, imparatorluk dininin etkinliğini korumaya çalışırken imparatorun beşeri otoritesini reddedip pagan tanrıları ve imparatorluk kültürünü yok sayan Hristiyanlığı kendisi için tehdit olarak görmüştür. Bunun yanı sıra mutlak üstünlük iddiasındaki Roma İmparatorları Yahudilerin dini hayatlarına müdahaleleri de arttırmıştır. Bu sebeple ortaya çıkan Yahudi isyanları Miladi 70 yılında Süleyman Tapınağı'nın yıkılması ve Yahudilerin Kudüs'den kovulmaları ile sonuçlanmıştır. Bu dönemden sonra Roma İmparatorluğu topraklarına dağılıp diaspora yaşamı süren Yahudiler, Hristiyanlığın imparatorluğun resmi dini olarak kabul edilmesinden sonra zor günler geçirmişlerdir. Toplumun dini yapısında Hristiyanlık egemen bir güç haline alınca Yahudiler bu dönemde salgın hastalıklar, savaşlar vb. gibi tüm kötülüklerin kaynağı olarak görülmüşlerdir. Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Avrupa topraklarında kurulan merkezi krallıklarda ise Yahudilerin durumu değişmemiştir. Haçlı seferleri ile birlikte Yahudilere karşı şiddet zirveye ulaşmış ve bunu kovulmalar izlemiştir.1290'İngiltere'den, 1306, 1322 ve 1394'de Fransa'dan,1492'de İspanya'dan kovulan Yahudiler için Osmanlı İmparatorluğu bir sığınak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yahudi, Göç, Hristiyanlık, Sürgün.

ABSTRACT

The first exodus of the Jewish community, which had been subjected to migration and exile since their first period on the historical stage, was described in the Bible saons. It begins when Abraham emigrated from Mesopotamia, where he lived in the B.C. XXI-XX centuries, to the Land of Canaan (Palestine) by the revelation of God. However, after a period of time, jews who were forced to emigrate to Egypt due to the drought that admonished in the land of Canaan were enslaved during the pharaohs' reign after a 400-year period of prosperity, and saved them from captivity.Moses is over. B.C. XIII. century, Hz. The Jews, who came out of Egypt under the leadership of Moses, had covenen with God on Mount Sinai during this period and, according to this covenant, the lands of Kenan were bestowed on them as a tribe

chosen and blessed by God in exchange for living in accordance with the Torah rules. However, this first generation, who disobeyed this deed and rebelled against Moses, were condemned to the desert for forty years as punishment for defying God and banned from the promised land (arz-i mevud). After the death of Moses, the Israelites who seized the lands of Canaan, under the leadership of religious leaders called judges, settled down and established a kingdom of their own tribe in the land of Canaan. David, the King of Israel, conquered Jerusalem and reached the kingdom's widest borders. During the reign of his son, King Solomon, a large shrine was built in Jerusalem. After the death of King Solomon, in 931 BC, the Kingdom was divided into Israel in the north and Judah in the south. After this period, Jews were subjected to the exiles of Assyrians and Babylonians and then the Roman Empire under the influence of the dominant powers in their lands, and kept their religious teachings in diaspora life and survived. They have worked. In the period beginning with the new religious communiqué of Jesus Christ in the 1st century, the Roman Empire, which had pagan religious beliefs, initially saw this as a religious reform movement within Judaism. However, after the death of Jesus, Christianity was introduced as a new religion by St. Paul and spread rapidly on Roman lands with mission activities. During this period, the Roman Empire, while trying to preserve the effectiveness of the imperial religion, saw Christianity as a threat to itself, rejecting the emperor's human authority and ignoring the pagan gods and the cult of empire. In addition, the Roman emperors, who claimed absolute supremacy, increased the intervention of Jews in their religious lives. Jewish revolts that emerged for this reason resulted in the demolition of the Solomon Temple in 70 AD and the expulsion of Jews from Jerusalem. After this period, Jews who spread to the territory of the Roman Empire and lived as diaspora had hard times after Christianity was accepted as the official religion of the empire. When Christianity became a dominant force in the religious structure of society, Jews became epidemics, wars, etc. during this period. They were seen as the source of all evil. The status of Jews remained unchanged in the central kingdoms established on European lands after the fall of the Roman Empire. With the Crusades, violence against Jews reached its peak, followed by expulsions. The Ottoman Empire was a refuge for Jews expelled from England in 1290, France in 1306, 1322 and 1394, and Spain in 1492.

Key Words: Jews, Migration, Christianity, Exile.

TAŞKENT-ORENBURG DEMİRYOLU İNŞASININ TAŞKENT EKONOMİSİNE VE HALKINA YANSIMALARI

Aysel ERDOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

ÖZET

XIX. yüzyılda sanayi devriminin etkisi ile birlikte hızlı ve ekonomik taşımacılık imkânı sağlayan demiryollarının stratejik önemi artmıştır. Bu doğrultuda başta İngiltere olmak üzere sanayileşme sürecine giren ülkelerin, ticari menfaati bulunan ülkelere demiryolu inşa ettikleri görülmüştür. Türkistan, sanayileşme sürecinde demiryolu inşa edilen ülkelerin başında gelmiştir. Bölgenin özellikle başta pamuk olmak üzere hammadde açısından zenginliği, bölgeyi kontrol altında tutan Çarlık Rusya'nın demiryolları inşa ederek bölgeyi sömürge haline getirmesinde etkili olmuştur. Rusya'nın bu amacına ulaşırken demiryollarını kullanarak Türkistan'ı ekonomik olarak kendisine bağımlı kılmaya çalıştığı görülmektedir. Bu demiryollarından ilki daha çok askeri ve stratejik amaçlarla gerçekleştirilen Trans-Hazar demiryoludur. Teke Türkmenlerine karşı gerçekleştirilecek askeri sefer sırasında asker ve mühimmat sevkiyatını kolaylaştırmak amacı ile inşa edilen bu demiryolu bir süre sonra Rusya'nın ekonomik çıkarları doğrultusunda da kullanılmaya başlanmıştır. Ancak yolun yapılış itibarı ile askeri ihtiyaçları karşılamak doğrultusunda yapılmış olması, bir süre sonra Rusya'nın ticari ve politik amaçlarını karşılamak noktasında yetersiz kalmasına ve yeni bir demiryolu inşasına yol açmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda 1906 yılında inşa edilen Orenburg–Taşkent demiryolunun Taşkent'e ulaşması ile Türkistan ve Taşkent Çarlık Rusyası'na demiryolu ile bağlanmıştır. Bu hat ile Rusya ve Türkistan arasında hızlı ve ekonomik ulaşımın sağlanması amaçlanmıştır. Orenburg ve Taşkent arasında kesintisiz bağlantı sağlayan bu hat, ekonomik açıdan Rusya'ya önemli fayda sağlamıştır. Bu demiryolu Rusya'nın bölge üzerindeki kontrolünü arttırırken Türkistan pamuğunun daha hızlı bir şekilde Rus tekstil fabrikalarına ulaşmasını sağlamıştır. Demiryolu ayrıca Rus tahıllarının Türkistan'a ithalatını kolaylaştırmış ve sonuç olarak pamuk yetiştiriciliği için daha fazla toprak sağlamıştır. Türkistan pamuğunun Rusya'nın ekonomisi için hayati önem taşıdığı bu dönemde inşa edilen demiryolları ile Türkistan, Rusya için pamuk üreten bir bölge haline getirilmiştir. Türkistan'da hâkimiyet altına aldığı bölgelerde kontrolünü güçlendirmek isteyen Rusya için Türkistan'da inşa etmiş olduğu bu demiryolları aynı zamanda Rus iskân politikasına da hizmet etmiştir. Türkistan'da demiryollarının inşa edilmesi, bölgeye yönelik göçün ve her türlü seyahatin kolaylaşmasına ve artmasına sebep olmuştur. Rusya için önemli fayda sağlayan demiryollarının gerek inşa süreci gerekse sonrasında yerli halkın durumunda bir iyileşmeye yol açmadığı gibi bölgenin ekonomik olarak Rusya'ya bağımlı hale gelmesine yol açtığı anlaşılmıştır. Çalışma da Taşkent-Orenburg demiryolu inşa sürecinde yaşanan gelişmeler ve Taşkent'e uzanan demiryolu inşasının şehir ve halka olan yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çarlık Rusya, Türkistan, Taşkent, Demiryolu.

GİRİŞ

XIX. Yüzyılda sanayileşme sürecindeki ülkeler için demiryolları, yeni pazar ve hammadde kaynağı elde etme noktasında büyük önem taşımıştır. Başta İngiltere olmak üzere bu süreçteki ülkeler açısından demiryollarının önemi artmıştır. Türkistan demiryolları ilk olarak Rusya tarafından daha çok askeri amaçlar doğrultusunda inşa edilmiştir. Nehir ulaşımının taşıdığı zorluklardan dolayı 1850'li yıllardan itibaren Rusya'da Türkistan'a uzanan demiryolu inşa etme fikrinin ortaya çıktığı görülmektedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgeyi işgal etmeye başlayan Rusya'nın Türkmenler karşısında aldığı yenilgi, daha önceden de mevcut olan demiryolu fikrinin somutlaşmasında etkili olmuştur. Trans Hazar demiryolu olarak adlandırılan ilk demiryolu daha çok askeri amaçlar doğrultusunda inşa edilmiştir. Demiryolu, bir süre sonra Rusya'nın sömürge politikası doğrultusunda da kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu hattın daha çok askeri amaçlarla inşa edilmesi gerek yön olarak gerekse vagon sayısı bakımından ekonomik amaçların karşılanmasında yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine doğrudan Taşkent'ten Orenburg'a uzanacak bir hattın inşa etmesi planlanmıştır. Bu doğrultuda 1901 yılında Taşkent-Orenburg demiryolunun inşasına başlanmıştır.

Taşkent-Orenburg Demiryolunun İnşası

Türkistan, Rus hâkimiyetine girdikten sonra kendi başkentleri ile birlikte; Amu Derya (Taşkent), Semerkant (Semerkant), Fergana (Margelan), Semireçe (Verny) ve Trans Hazar (Aşabat) olmak üzere beş vilayete ayrılmıştır. Her vilayet kendi içerisinde bölgelere ayrılmış olup, bu bölgeler askeri komutanların idaresi altında onlara bağlı bölge memurları tarafından yönetilmiştir. Taşkent, tüm bölgelerin başkenti konumunda olup demiryolunun inşası gibi kararlar, Taşkent'in değil St. Petersburg'un talimatları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir (Pahlen, 1964: 14). Rusya'nın 1880 yılından itibaren Türkistan'a büyük ölçüde hâkim olmaya başlaması ve nüfusa karşı alınan askeri önlemler; Hazar Denizi'nden doğuya Uzun Ada üzerinden Krasnovodsk'a uzanan ve Kızıl Arvat'a kadar uzanan bir askeri demiryolu hattının inşasını gerektirmiştir (Starns, 2012: 38). Türkistan'da Rusya tarafından 1880 yılında inşasına başlanılan, strateji açıdan büyük öneme sahip olan Transkafkasya demiryolunun yapımına Türkistan Genel Valisi General P. V. Kaufmann'ın önerisi üzerine başlanmıştır. Kaufmann, Rusya Demiryolları Bakanı'na yazdığı 15 Mart 1874 tarihli mektup ile Rus İmparatorluğu'nun Türkistan'daki siyasi ve askeri varlığını güçlendirmek için bölgeyi bir demiryolları ağı aracılığıyla Rusya'ya bağlamanın acil bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır (Yakubcanov, 2015: 212).

Trans Hazar olarak bilinen demiryolunun ilk bölümü Türkistan'ın işgali sırasında Akal Teke'nin Kızıl Arvat'a kadar ele geçirilmesi amacıyla yönelik olarak tamamen asker destek sağlamak fikri ile inşa edilmiştir. Askeri ikmal amaçlı düşünülen demiryolu, daha sonra ekonomik amaçlı da kullanılmıştır. Demiryolu, Türkistan'ın yer altı ve yer üstü zenginliklerinin sömürülmesi için bir araç olarak (Yücel-Taşar, 2016: 304).

Skobelev'in Akhal Tekelerine karşı 1880 yılındaki seferinde yardım amaçlı inşa edilen demiryolu (Yetişgin, 2014: 192) Annenkoff tarafından Semerkand'a doğru uzatılmış, ticari amaçlar doğrultusunda kullanılmaya başlanmıştır (Hamilton, 1906: 6). 1884 yılında Merv'in ele geçirilmesi ile Türkistan'daki askeri işgallerini tamamlayan Rusya (Uçarol, 2016: 307) demiryolu çalışmalarını hızlandırmış, 1885'in sonlarında Hazar'a 135 mil uzaklıktaki büyük Türkmen köyü Arvat'a kadar uzanmıştır (Skrine- Ross, 1899: 307). 1886 yılında Amu Derya'ya kadar uzanan hat 1888 yılında Semerkant'a ve 1899 yılında ise Fergana vasisinin en zengin ve tarımsal açıdan en elverişli bölgesi olan Taşkent'e kadar uzatılmıştır (Ames, 1947: 73).

Trans Hazar hattının en önemli dezavantajı, Avrupa Rusyası'na doğrudan bağlantı sağlamaması olmuştur. Bu hattın büyümesi, askeri kontrol sağlandıktan sonra artan pamuğu taşımak için Hazar denizinden yeniden sevkıyat ihtiyacının ortaya çıkması sebebiyle zorlaşmıştır. Böylece Trans-Hazar demiryolunun Taşkent'e ulaşmasından üç yıl sonra 1901 yılında, 1873 yılında Ferdinand De Lesseps'in önerdiği güzergâhlardan biri olan ve Avrupa Rusyası ile doğrudan bağlantı sağlayacak hattın inşasına başlanmıştır (Ames, 1947: 73; Taaffe, 1962: 82). 1899-1900 yılında demiryolu konusunda iki proje üzerinde durulmuş, Hükümet açık bir şekilde Orenburg'dan Taşkent'e bir demiryolu hattı oluşturulmasını desteklemiştir (Yakubcanov, 2015: 216).

Taşkent- Orenburg demiryolu hattı Mayıs 1901'de, muhalif görüşlere rağmen İmparator II. Nicholas tarafından stratejik sebeplerle kabul edilerek başlatılmıştır. İmparatorun bu kararında ekonomik gerekçelerin ağır bastığına dikkat çekilmiştir (Starns, 2012: 75). Askeri-stratejik ve ekonomik koşulları göz önünde bulunduran Hükümet tarafından St. Petersburg'dan Kushka'ya sürekli trafik sağlayabilecek ve Türkistan Genel Valisinin idari merkezi Taşkent ile doğrudan demiryolu bağlantıları sağlayabilecek böyle bir hattın döşenmesi gereği konusundaki karar, 5 Mayıs 1900'de çıkarılmıştır. Böylece Türkistan'ı Avrupa'ya demiryolu ile bağlama sorunu nihayet çözülmüş ve aynı zamanda özel girişimcilerin bu hattın inşasına ilişkin tüm iddiaları ortadan kalkmıştır (Yakubcanov, 2015: 216). Bu hat Taşkent-Orenburg hattı olarak 1906 yılında tamamlanmıştır. Bu hattın tamamlanması ile pamuğun üretim için doğrudan Türkistan bölgesine gönderilmesi mümkün hale gelmiştir (Ames, 1947: 73; Taaffe, 1962: 82). Demiryolunun inşaat malzemeleri, özellikle demiryolunun güney kesimi için kullanılacak olan çimento ve ahşap, Rus İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinden tedarik edilmiştir. Bununla birlikte, yerel kaynaklar da yaygın olarak kullanılmıştır. Taşkent-Orenburg demiryolu inşaatı için 5 Nisan 1902 tarihli Tarım ve Devlet Mülkiyet Bakanlığı'nın kararı ile devlet arazilerinde bulunan çakıl, kum, toprak, kuvars

ve kireç gibi doğal kaynakların ücretsiz kullanımına izin verildi. Ancak, travers yapımında kullanılan traversler, kirişler, telgraf direkleri gibi ana malzemeler Rusya'dan getirilmiştir. Taşkent-Orenburg demiryolunun inşası için Orenburg eyaleti, Turgay, Urallar ve Siri Derya bölgesinin özel ve devlet arazilerinden 20.800 dönüm arazi yabancılaştırılmıştır. Demiryolu inşaatı için kullanılacak topraklar ve yapılar için tazminat ödendiği belirtilmekle birlikte çoğu durumda, belirlenen prosedürler ihlal edildiği görülmüştür. Yerel halkın toprağının uygun bir bedel ödenmeksizin yabancılaştırılması, tarımla geçinen çok sayıda ailenin geçim sıkıntısı yaşamasına sebep olmuştur. Tam verilere göre, sadece Taşkent-Orenburg demiryolunun güney kısmı lehine 13 bin dönüm arazinin yabancılaştırıldığı belirtilmiştir. Taşkent-Orenburg yolunun inşası sırasında, gerekli tüm hizmetlere ve askeri barakalara sahip 34 istasyon inşa edilmiştir. Temmuz 1906'da Türkistan Demiryolunun Taşkent istasyonu, resmi olarak Taşkent Demiryolu olarak bilinen Taşkent-Orenburg demiryoluna dâhil edilmiştir. Demiryolunun toplam uzunluğu 2.090 verst olup yönetimi Orenburg şehrine bırakılmıştır (Yakubcanov, 2015: 221-222).

Taşkent-Orenburg Demiryolunun İnşasının Taşkent Üzerindeki Etkileri

Taşkent-Orenburg demiryolunun inşasının Taşkent'te önemli sonuçlar meydana getirdiği görülmektedir. Taşkent'ten hammadde ihracatı ve üretilen ürün ve tahıl ithalatı nedeniyle emtia değişiminin yoğunlaşması, metropolün yoğun nüfuslu sanayi bölgelerinden çok sayıda nüfusun Türkistan'a taşınması, İmparatorluğun bölgedeki askeri-politik ve ekonomik statüsünü güçlendirmiştir. Diğer yandan Taşkent Demiryolunun faaliyetleri, bölgedeki demiryolu ağının genişletilmesi, bölge genelinde emtia değişiminin geliştirilmesi, Rusya'nın Taşkent'in ticaret ilişkilerindeki rolünü ve yerini güçlendirirken, imparatorluk; istasyonlar ve Rus yerleşimleri için yeni araziler geliştirmek, bölgede sosyal ve ekonomik altyapı geliştirmek ve emtia ile sanayi sermayesini arttırmak durumunda kalmıştır. Tüm bu süreçlerde, imparatorluğun egemenliğini, pazarların gelişimini ve bölge kaynaklarının yabancılaşmasını amaçlayan Rusya'nın önceliği sömürge hedeflerini gerçekleştirmek olmuştur (Yakubcanov, 2015: 223).

Demiryollarının büyümesi ve 1880-1915 döneminde pamuk üretimindeki artışlar arasında doğrudan bir bağ olmadığı görülmekle birlikte Taşkent -Orenburg hattının tamamlanmasından sonra ticari trafik yönünün çarpıcı biçimde değiştiği konusunda hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Krasnovodsk üzerinden yapılan ticarete ilişkin istatistikler, 1900 ile 1905 yılları arasında ithalat ve ihracatın toplam 158.000 ton artarken, 1906'dan 1912'ye kadar olan dönemde toplam ticaretteki artışın sadece 26.500 ton olduğunu gösteriyor. Krasnovodsk'taki ticaret artış hızındaki bu düşüş, 1906'da Taşkent -Orenburg hattının tamamlanması ve ticaretin Taşkent üzerinden gerçekleşmesi sonucunda olmuştur. 1906-1912 yılları arasında Taşkent'ten yapılan ithalat ve ihracat 459 - 600 ton arasında artarken, 1912'de Taşkent -Orenburg Demiryolu, Trans-Hazar hattından daha fazla yük taşımıştır. 1906 yılında Taşkent -Orenburg demiryolunun Türkistan demiryolu boyunca geri kalan bölgelerle de bağlantı sağlaması, Amu Derya ve Siri Derya nehir ulaşımını geri planda bırakmıştır. Türkistan'da yetişen pamuk ve diğer doğal kaynakları kullanmak isteyen Rus idarecileri, tarafından Rusya'nın Orenburg vilayeti ile Taşkent arasında inşa edilen demiryolu(Sönmez, 2013: 319) Türkistan'ın endüstrisinde önemli etkiler meydana getirmiştir. Türkistan pamuğunun Rusya'ya ihracatı, 1890'da aniden yükselirken Taşkent Orenburg Demiryolunun tamamlanmasından sonra 1905-1915 arasında bu yükseliş daha da hız kazanmıştır. Bu yükseliş yurt dışından Rusya'ya ithal edilen pamuk oranındaki hızlı düşüşün yaşandığı bir dönemde gerçekleşmiştir. 1905 yılından sonra Türkistan'da pamuk ekili alanda da ciddi bir artış yaşanmıştır. Nitekim 1900 ve 1905 yılları arasında, demiryolunun Fergana Vadisi'ne ulaşmasından ve Taşkent- Orenburg hattının çalışmaya başlamasından hemen sonra dünya pamuk fiyatları düşerken ve Türkistan ve Moskova fiyatları biraz daha yükselmiştir. Bu dönem, toplam ekilen pamuk alanında ve Türkistan'dan Rusya'ya yapılan ihracatın seviyesindeki düşüşe tanıklık etmiştir(Matley, 1994: 324-329).

1906 yılında tamamlanan Taşkent -Orenburg hattı ile Rusya ve Türkistan arasında daha ekonomik ve daha hızlı ulaşımın sağlanması amaçlanmıştır. Bu demiryolu Rusya'nın bölge üzerindeki kontrolünü arttırırken Türkistan pamuğunun daha hızlı bir şekilde Rus tekstil fabrikalarına ulaşmasını sağlamıştır. Demiryolu ayrıca Rus tahıllarının Türkistan'a ithalatını kolaylaştırmış ve sonuç olarak pamuk yetiştiriciliği için daha fazla toprak sağlamıştır. 1893 yılında Rus buğdayının Trans Hazar demiryolu ile

Türkistan'a gönderilmesi Türkistan'ın güneyinde buğday fiyatlarının düşmesine yol açarken bu durum yerel nüfusu pamuğa ekilen alanları genişletmeye zorlamıştır. Daha fazla pamuk yetiştiriciliğini teşvik etmek için daha fazla ucuz buğday tedarikine ihtiyaç duyulduğundan, daha ucuz buğday elde etmek amacıyla Sibiryadan demiryolu inşası planlanmış, 1912 ve 1913 yılında inşası başlatılan demiryolu projeleri Birinci dünya savaşı sırasında terk edilmiştir. Bu hat üzerindeki çalışmalar 1927 yılında tekrar başlatılarak 1930 yılında Türkistan-Sibiryaya Demiryolu olarak tamamlanmıştır (Matley, 1994: 327-328). Rusya bu demiryolu ile Avrupa Rusyası ile Asya Rusyası'nı birbirine bağlamak istemiştir. (Sander, 1989: 232). 1914 yılında Türkistan'ın güneyindeki endüstrinin %81'inin demiryolu hattının içerisinde kalması da demiryolları ile Türkistan'da gelişen endüstri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. Türkistan'daki 202 pamuk çirçirleme tesisinden 113'ü ve 697 büyük sanayi kuruluşundan 480'i demiryolundan en fazla yedi mil uzakta yer almıştır. Demiryolları öncesinde Türkistan'da ulaşım genellikle katırlar, eşekler ve arabalarla gerçekleştirilmiştir. Toprak yolların sıklıkla sulama hendekleri ile kesişiyor olması ise Türkistan'da ulaşımı zorlaştırmıştır. Deve kervanlarının ulaşım sağladığı uzun mesafeler ve iklim şartları bu zorluğu arttırmıştır. Demiryollarının Türkistan ticaretine olan büyük etkilerinden önce Buhara'nın stratejik konumu onu Hindistan ve Avrupa arasında önemli bir bağlantı haline getirmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Buhara pazarlarında Hint malları artarken, Rusya ile olan ticaret Taşkent'in ele geçirilip Buhara üzerinde doğrudan kontrolün sağlanmasına kadar sınırlı kalmıştır (Matley, 1994: 320-322).

Taşkent'te inşa edilen demiryolları Taşkent'te nüfus üzerinde¹ de önemli etkiler meydana getirmiştir. Demiryollarının inşasından sonra Rus idarecileri, bölgeye ortadoks misyonerler göndermiş ve Rus nüfus yerleştirmişlerdir (Sönmez, 2013: 319). 1911'de Taşkent nüfusunun beşte birini Ruslar meydana getirmiştir (Taaffe, 1962: 84-85). Çok sayıda fakir Rus yerleşimcinin bölgeye yerleşmesi, şehir yaşantısında sorunları da beraberinde getirmiştir. Rus sömürge kısmındaki elit kesim ile Taşkent'e gelen yoksul Rus yerleşimi arasında gerginlikler ortaya çıkmıştır. Taşkent-Orenburg demiryolu ulaşımının sağladığı imkânlar ile şehre gelen yoksul Rusların şehirde daha fazla yer değiştirmelerini engellemek için yerel seçkinlerin oy kullanmalarının dahi istendiği belirtilmiştir. Yerli Türkistan halkı ile yeni gelen Rus köylüleri arasındaki ilişkilerin Taşkent'teki Rus basını tarafından incelendiği, Rusya'nın medenileştirme misyonunun Taşkent'e yeni gelen fakir Ruslar üzerinde etkili olmadığına dikkat çekildiği belirtilmiştir. Demiryolunun inşasından sonra Taşkent'te yaşanan demografik ve ekonomik değişiklikler Taşkent'teki Rus seçkinlerinin İmparatorluktaki rollerini sorgulamalarına yol açmıştır. Taşkent'teki resmi görevlilerin, St. Petersburg'un Türkistan'ı çeşitli yeni endüstrilerin merkezi yerine bir hammadde tedarikçisine dönüştürmek istediğine inandıkları, Taşkent'in sadece hammadde kaynağı ve İmparatorluk sorunlarını çözmek için kullanılacak bir bölge olarak görülmesinden rahatsızlık duydukları belirtilmiştir (Starns, 2012: 75-78).

Taşkent-Orenburg demiryolu, yoksul Rusların büyük göçlerinin ve St. Petersburg'daki Taşkent'e yönelik ekonomik politikadaki değişikliklerin kaynağını oluşturmuştur. Bu demiryolu, Taşkent'teki Rus elitlerin Rus İmparatorluğu'ndaki yerlerini algılamalarını ve merkezde Taşkent'e yönelik sömürge ekonomi politikalarına geçişi değiştiren değişiklikleri kolaylaştırmıştır. Taşkent-Orenburg demiryolu Taşkent'in İmparatorluktaki yerini ve onunla olan ilişkisini belirgin ve önemli ölçüde değiştirmiştir (Starns, 2012: 78).

Sonuç

Türkistan'da Rusya tarafından inşa edilen demiryolları gerek bölgenin askeri işgali sırasında asker ve mühimmat desteği sağlamak gerekse Rusya'nın sömürgeci politikasına hizmet etmek gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda inşa edilmiştir. Rusya'nın askeri hedefleri doğrultusunda inşa etmiş olduğu ve Taşkent'e kadar uzanan demiryolu hattının güzergâhı ve vagon sayısındaki sıkıntılar gibi sebeplerle yetersiz kalması sonucunda inşa edilen Taşkent-Orenburg demiryolu, Rusya'nın ekonomik çıkarlarına katkı sağlaması amacıyla planlanmıştır. Orenburg'tan Taşkent'e uzanan bu hat ile Taşkent'teki pamuk üretiminde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Rusya açısından büyük öneme sahip olan pamuğun

¹ Taşkent'teki Rus nüfusu hakkında detaylı bilgi için bkz. Jeff Shadoe, "Progress or Peril: Migrants and locals in Russian Tashkent, 1904-1914," in *Peopling the Russian Periphery: Borderland Colonization in Eurasian History*, ed. Nicholas B. Breyfogle, Abby Schrader, and Willard Sunderland. (New York:Routledge Taylor and Francis Group, 2007), 148.

üretimini arttırılabilmesi için alınan önlemler doğrultusunda başta Fergana bölgesi olmak üzere Türkistan'da ekilebilir arazinin pamuk üretimine ayrılması Türkistan ekonomisini Rusya'ya bağımlı hale getirmiştir. Nitekim Taşkent'in endüstrileşmesine katkı sağlayan demiryolunun Rus sömürgeci hedefleri doğrultusunda kullanılması sebebiyle yerli halkın durumunda bir iyileşme sağlamadığı görülmektedir. Demiryolu, Rus mallarının Türkistan pazarlarında artmasına yol açarken, daha ucuz satılan Rus mallarının tercih edilmeye başlanması yerli esnafı zor durumda bırakmıştır.

Diğer yandan demiryolu ile bölgeye başta Rusya olmak üzere diğer bölgelerden yoksul kitlelerin yerleştirilmesi yerli halk üzerinde ağır bir baskı oluşturmuştur. Taşkent Orenburg demiryolunun inşasından sonra çok sayıda Rus göçmenin gelmesi ile Taşkent'te Rus köyleri meydana gelmiştir. Türkistan'daki Rus yönetiminin Rus göçmenlere arazi ve geçim olanakları sağlamak amacıyla yerli halktan alınan vergileri arttırması ekonomik olarak yerli halkın durumunu daha çok kötüleştirmiştir. Bu rahatsızlıkların salgın hastalık, kıtlık gibi sorunlarla birleşmesi Taşkent'te yerli halk arasında duyulan huzursuzluğu arttırmıştır.

KAYNAKÇA

AMES, E. 1947. "A Century of Russian Railroad Construction: 1837-1936", *The American Slavic and East European Review*, Vol. 6, No. 3/4 (Dec., 1947), ss. 57- 74.

HAMİLTON, A. 1906. *Afghanistan*, Vol. XVIII, J. B. Millet Company Boston And Tokyo, S.1-2.

PAHLEN, Count K.K., 1964. *Mission to Turkestan Being the Memoirs of Count K. Pahlen 1908-1909*, Ed.Richard A. Pierce, Trans. N.J. Couriss, London, New York and Toronto: Oxford University Press.

SHADEO, J. 2007. "Progress or Peril: Migrants and locals in Russian Tashkent, 1904-1914," in *Peopling the Russian Periphery: Borderland Colonization in Eurasian History*, ed. Nicholas B. Breyfogle, Abby Schrader, and Willard Sunderland, New York: Routledge Taylor and Francis Group.

SKRİNE- F. H.– ROSS, E. D. 1899. *The Heart Of Asia A History Of Russian Turkestan And The Central Asian Khanates From The Earliest Times*, London: Methuen&Co.

SÖNMEZ, A. S. 2013. Güvenlik Sorunları ve Bağımsızlaşma Kısacasında Özbekistan - Rusya İlişkileri (1991-2013), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 28.

STARNS, Karl E. M., *The Russian Railways and Imperial Intersections in the Russian Empire*, Master of Arts in International Studies, University of Washington, 2012.

UÇAROL, R. 2016. *Siyasi Tarih (1789-2014)*, Der Yayınları: İstanbul.

YAKUBCANOV, N. 2015. "İz İstorii Jeleznoy Darogi Turkistanskova Kray" *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Cilt:1 Sayı: 27, s. 210-227.

YETİŞGİN, M. 2014. *A History of Turkistan in The Nineteenth Century: Motives, Process and Aftermath of Russian Invasion*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

YÜCEL, M. Serhan - TAŞAR, M. M. 2016. "Demiryolunun Stratejik Önemi ve Erken Cumhuriyet Döneminde Demiryolu Siyaset", *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches*, Vol. 1, No. 1, s.304.

MENTEŞE SANCAĞI'NDA ORMAN SANAYİ VE KERESTECİLİK (1844-1923)
FOREST INDUSTRY AND TIMBER IN MENTEŞE SANJAK (1844-1923)

ARZU BAYKARA TAŞKAYA

Dr. Öğretim Üyesi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Kütahya (Merkez)

ÖZET

XX. yüzyıl başlarında 1907 yılında Menteşe Sancağı, Aydın Vilâyeti'ne bağlı üçüncü sınıf sancak konumunda olup, merkezi Muğla Kazâ'sı olmak üzere Mekri(Fethiye), Milas, Marmaris, Bodrum, Yüksekum (Köyceğiz) kazâ'larından oluşmaktadır. Muğla Kazâ'sı ve ona bağlı Bozüyük ve Ula Nahiyeleri'nin 55, Mekri Kazâ'sı ve ona bağlı Eşen Nahiyesi'nin 81, Milas Kazâ'sı'nın 95, Marmaris Kazâ'sı'na ve ona bağlı Dadya (Datça) Nahiyesi'nin 23, Bodrum Kazâ'sı'nın 29 ve Köyceğiz Kazâ'sı'nın 69 köyü bulunmaktadır. Sancağa ait toplam köy sayısı 352'dir.

Orman varlığı ile yağış miktarı arasında, doğru orantı bulunmaktadır. Yağış miktarının fazla olduğu Menteşe Sancağı'nda orman alanı da fazladır. Ormanların 2,911000 dönümü Menteşe Sancaklarındadır. Bu orman arazisi sancak genelinde 5164 kilometrekaredir. Menteşe diğer sancaklardan yüzölçümü olarak geniş; fakat ziraat açısından fakir, orman hususunda zengindir. Muğla coğrafi yapısı ve iklimi itibariyle orman yetiştirmeye elverişli bir ildir. Oyuklu Yılanlı, Madran, Göktepe, Gökbel, Marçalı, Bencik, Kıran, Domuzbeleni, Gökabad(Gökova), Karabörtlen, Dürüngeme, Çiçekli, Kavakçalı Çakmak, Turgut ve Gölcük sahalarında orman bulunur. Ormanları teşkil eden ağaçlar Akçam, ardıç, çınar, çitlembik, karaçam, kızılçam, meşe, palamut ve pırnardır.

Orman sanayi Muğla sancağında çok önemlidir. Bu bölge için yıllık ve ya süreli olarak ormanlardaki çiftliklerin ve kereste üretimlerinin imtiyazlı olarak verilmektedir. Devlet büyük işletmelere çok geniş alanlarda işletme hakkı verirken; genellikle kendi lehine de kurallar koymuştur. Devlet kendisine de bu ormanlardan mal temini gerçekleştirmiş; kendi aleyhine olan durumlarda da verilen hakkı feshetmiştir. Kişilere verilen imtiyazlarda olumsuzluklar yaşandığı da bir gerçektir; bu durumda imtiyaz kaldırılmıştır.

Menteşe Sancağı devlet vakıf ve özel ormanlarından çeşitli orman ürünleri satılmaktadır. Bu ürünlerden % 70 'i kerestedir. Bu orman ürünlerinin nakliyesi de nehirlerle yapılır. Menteşe Sancağı bulunduğu konum itibariyle kaçakçılığa oldukça müsait bir yapıya sahiptir. Özellikle bölgede kaçakçılığın fazlalığını belgelerde bolca gördüğümüz alan kerestedir. Kereste özellikle gemi, sandal vs... yapımı için de temel malzeme olduğundan bölgede bolca kaçakçılık yapılmaktadır. Devlet her çeşit kaçak faaliyeti önlemeye çalışırken ; ihlalin olduğu bölgelerde ise önlem almaya gayret etmiştir. Bölgede kereste kaçakçılığıyla maişetini temin eden bir kitlenin yarattığı kara para da vardır. Özellikle Gökabad Körfezi bu iş için biçilmiş kaftandır ve savunmasız bir haldedir. Marmaris'te kereste ticari kapasitesi ve bunlardan elde edilen orman ürünü fazladır. Menteşe Sancağı'nın hemen hemen bütün kazalarında kaçakçılık vardır. Devletin yapacağı bu anlamda sadece önlem almaktır.

Anahtar Kelimeler: Menteşe Sancağı, Orman Sanayi, Kerestecilik, Kaçakçılık ve İhlaller .

ABSTRACT

At the beginning XX century in 1907, the Menteşe Sanjak was a third-class sanjak in the province of Aydın. It consists of Muğla, Fethiye, Milas, Marmaris, Bodrum and Yüksekum (Köyceğiz). There are Muğla and Bozüyük and Ula sub-districts 55, Mekri and 81 Eşen sub-districts, Milas and 95, Marmaris sub-districts and Dadya (Datça) sub-districts 23 villages in Bodrum 29 and 69 in Köyceğiz. The total number of villages in the sanjak is 352.

There is a direct proportion between the presence of forest and the amount of precipitation.

Forest area is also high in the Menteşe Sanjak where rainfall is high. 2,911000 acres of forests are in the Menteşe sanjak. This forest land is 5164 square kilometers across the starboard. The Menteşe Sanjak

is wide in area from other flags; but poor in agriculture, rich in forest. Muğla is a province suitable for growing forests due to its geographical structure and climate. Oyuklu Serpentine, Madran, Göktepe, Gökbel, Marcali, Bencik, Kiran, Domuzbeleni, Gökabad (Gokova), Karabörtlen, Dürüngeme, Çiçekli, Kavakçalı Çakmak, Turgut and Gölcük fields are located in the forest. The trees that make up the forests are Akçam, juniper, plane tree, çitlembik, larch, red pine, oak, acorn and pınar.

The forest industry is very important in brick starboard. For this region, annual or periodic forest farms and timber production are given as privileges. While the state gives large enterprises the right to operate in a wide range of areas, it has generally set rules in its favor. It is also a fact that there are problems in the privileges given to individuals; in this case the concession was abolished.

The Menteşe Sanjak is sold in various forest products from state foundations and private forests. 70% of these products are timber. These forest products are transported by rivers. The Menteşe Sanjak has a structure suitable for smuggling in its location. Specifically, the area where we see abundant trafficking in documents is timber. Since timber is also the main material for the construction of ships, boats, etc., there is a lot of smuggling in the region. While the state is trying to prevent all kinds of illegal activities; in areas where there has been a violation. There is also money created by a mass of lumber smuggling in the region. The Gulf of Gökabad in particular is well suited for this purpose and is vulnerable. The commercial capacity of timber in Marmaris and the forest products obtained from them are high. There is smuggling in almost all accidents of the Menteşe Sanjak. In this sense, the state will only take precautions.

Keywords: the Menteşe Sanjak , Forest Industry, Timber, Smuggling and Violations.

1844 / 45 TEMETTÜAT DEFTERLERİNE GÖRE MENTEŞE SANCAĞI'NDA ARICILIK
1844/45 BEEKEEPING IN THE MENTEŞE SANJAK ACCORDING TO TEMETTÜAT BOOKS

ARZU BAYKARA TAŞKAYA

Dr. Öğretim Üyesi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Kütahya (Merkez)

ÖZET

XX. yüzyıl başlarında 1907 yılında Menteşe Sancağı, Aydın Vilâyeti'ne bağlı üçüncü sınıf sancâk konumunda olup, merkezi Muğla Kazâ'sı olmak üzere Mekri(Fethiye), Milas, Marmaris, Bodrum, Yüksekum (Köyceğiz) kazâ'larından oluşmaktadır. Muğla Kazâ'sı ve ona bağlı Bozüyük ve Ula Nahiyeleri'nin 55, Mekri Kazâ'sı ve ona bağlı Eşen Nahiyesi'nin 81, Milas Kazâ'sı'nın 95, Marmaris Kazâ'sı'na ve ona bağlı Dadya (Datça) Nahiyesi'nin 23, Bodrum Kazâ'sı'nın 29 ve Köyceğiz Kazâ'sı'nın 69 köyü bulunmaktadır. Sancağa ait toplam köy sayısı 352'dir. İnceleme yaptığımız balcılık faaliyetleri bu çerçevedeki coğrafyayı kapsayıcıdır.

Temettüat Defterleri araştırmacılara bulunduğu döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin sosyo-ekonomik ve demografik yapı hakkında daha mükemmel ve teferruatlı bilgiler sunar. Defterlerde; sancak, kazâ, mahalle veya karyelerde bulunan hane reislerinin sahip olduğu ârazisinden başlanarak her yerde ahâlînin ismi, şöhreti, âraziler, koyun, keçi ve arı kovanı sayısı, esnâfın ise yıllık gelirlerine kadar mallarının sayımı yapılmıştır. Defterlerin düzenlenmesindeki gaye ise, bütün malların tespitinin yapılarak vergi miktarının ortaya konulmak istenmesi ve bu vergilerin adil bir şekilde toplanmak istenmesidir.

Arıcılık, Anadolu insanının bir geleneği olarak ülkemizde çok eski dönemlerden beri yapıla gelmektedir. Çok eski bir geçmişe sahip olmasına karşın arıcılığın gelişmesi bilim ve teknolojiadaki ilerlemelere bağlı olarak son yüzyıllarda olmuştur. Bugünkü teknik anlamıyla, başlı başına tarımsal bir uğraş ve üretim dalı olan arıcılık, belli amaçlar doğrultusunda “**bal arılarını kullanabilme ve yönetebilme sanatı**” olarak tanımlanabilir. Diğer üretim dallarında da olduğu gibi arıcılıkta amaç en az masrafla en yüksek gelirin sağlanmasıdır.

Muğla bölgesi çok geniş ormanlarla kaplı olması sebebiyle Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar arıcılık oldukça yaygındı ve özellikle köylü kesiminin önemli geçim kaynaklarından biriydi. Ama arıcılık çok ilkel şartlarla yapılmaya çalışılıyordu. Kovanların arıları beslemesi için onlara yıllık 16 kg'dan 60 kg a kadar bal verilirdi. Bundan başka arılara bir işlem uygulanmazdı. Bal, hem besleyici bir yiyecek olarak tüketilmekte, hem de mumundan bu dönemde elektrik de olmadığı düşünülürse mum olarak yararlanılmaktaydı.

Resmi Asel, (Bal Resmi- Öşri Asel), reayadan alınan kovan resmi, arı kovanı mahsulünden, mesela balmumundan ve baldan, bazı sancaklarda ise bunların tutarı kadar akçe karşılığında toplanır. Osmanlı Devleti'nde doğal olarak bölgeye göre değişmekle birlikte XX. yüzyılın başlarında bir arı kovanından yaklaşık olarak 4, 6 kilogram bal ile 300-600 gram balmumu alındığı bilinmektedir. Tapu Tahrir Defterleri'nde, Menteşe Sancağı'nda bu vergi mahsul olarak 60 kovandan 1 akçe alınmaktadır. Sancakta bu ürün önemli bir gelirdir.

Menteşe'de arıcılığın faal olduğu kazâ'lar Muğla, Marmaris, Milas, Fethiye, Bodrum, Köyceğiz'dir. Ancak, bu dönemde, XIX. yüzyılın başlarında, arıcılık çok ilkel şartlarda yapılmaya çalışılıyordu. Köyceğiz'de 8000 kovan bulunmaktadır. 1311 Salnamesi'nde Köyceğiz'de 35.000, Milas'ta 30.000, Marmaris'te 8300 kıyve balmumunun üretilip, dışarıya satıldığı anlaşılmaktadır.

XX. yüzyılda Esad Bey Bodrum'da kovan adedini 6922 olarak geliri ise 20.766 olarak vermektedir. Ali Rıza Bey raporundan, XX. yüzyılın başlarında sancakta arıcılık faaliyetinin etkin bir şekilde devam ettiği görülür. Muğla'da 30.475, Marmaris'te 27.000, Milas'ta 25000, Köyceğiz 8000, Bodrum'da 6000, Meğri ise 2600 kovan bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Menteşe Sancağı, Arıcılık, Temettü Defterleri, Kazalar.

ABSTRACT

At the beginning XX century in 1907, the Menteşe Sanjak was a third-class sanjak in the province of Aydın. It consists of Muğla, Fethiye, Milas, Marmaris, Bodrum and Yüksekum (Köyceğiz). There are Muğla and Bozüyük and Ula sub-districts 55, Mekri and 81 Eşen sub-districts, Milas and 95, Marmaris sub-districts and Dadya (Datça) sub-districts 23 villages in Bodrum 29 and 69 in Köyceğiz. The total number of villages in the sanjak is 352.

Temettüat Books provide researchers with more perfect and detailed information about the socio-economic and demographic structure of the period and the region to which they belong. Book in; The name, reputation, number of sheep, goats and beehives of the people were counted everywhere, and the goods of the craftsmen were counted until the annual income of the craftsmen. The purpose of issuing books is to determine the amount of tax by determining all the goods and to collect these taxes in a fair way.

As a tradition of Anatolian people, apiculture has been made since ancient times in our country. Although it has a very old history, the development of beekeeping has been in recent centuries due to the advances in science and technology. In today's technical sense, beekeeping, which is an agricultural activity and production in itself, can be defined" the art of using and managing bees".As in other branches of production, the aim of beekeeping is to provide the highest income with the lowest cost.

Because the Muğla region was covered with large forests, apiculture was widespread until the first years of the Republic and was an important livelihood for the peasant sector. But beekeeping was trying to make very primitive conditions. For the bees to feed the bees, they were given 16 to 60 kg of honey annually. Further, the bees were not treated. Honey was consumed as a nutritious food and its wax was used as a candle considering that there was no electricity in this period.

Resmi Asel, (Bal Resmi- Öşri Asel), hive picture taken from the reaya, bee hive crop, for example, beeswax and honey, in some banners for the amount of money collected in return. In the Ottoman Empire, although it varies naturally according to the region .At the beginig XX. Century It is known that approximately 4,6 kilograms of honey and 300-600 grams of beeswax were taken from a beehive at the beginning of the 20th century. In the Tapu Tahrir Registers, in the Menteşe Sanjak, 1 tax is collected from 60 beehives as a crop. This product is an important income in starboard.

Bee-keeping accidents in the Menteşe Sanjak are Muğla, Marmaris, Milas, Fethiye, Bodrum, Köyceğiz. However, during this period, At the beginning of the 20th century, apiculture was attempted in very primitive conditions. There are 8000 hives in Köyceğiz. In the 1311 yearbook, it is understood that 35,000 in Köyceğiz, 30,000 in Milas and 8300 in Marmaris were produced and sold to abroad.

In the XX century, Esat Bey gave the number of hives in Bodrum as 6922 and income as 20.766. From the report of Ali Rıza Bey, XX. In the early 19th century, it was seen that the beekeeping activity in the starboard continued effectively. There are 30,475 in Muğla, 27,000 in Marmaris, 25000 in Milas, 8000 in Köyceğiz, 6000 in Bodrum and 2600 in Meğri.

Key Words: the Menteşe Sanjak, Beekeeping, Temettüat Books, Districts.

GEÇ TUNÇ ÇAĞI'NDA İZMİR VE ÇEVRESİNDEKİ MİKEN AKTİVİTELERİ
MYCENAEAN ACTIVITIES IN İZMİR AND ITS SURROUNDINGS IN THE LATE BRONZE
AGE

Barış GÜR

Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Müzecilik Bölümü, Tinaztepe Kampüsü

ÖZET

Geç Tunç Çağı'nda Batı Anadolu kıyılarındaki Miken aktiviteleri özellikle kuzeyde Troya ve çevresi ile güneyde Karia bölgesine kadar yayılım göstermesine karşın, göreceli olarak İzmir ve çevresindeki etkilerde farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Bayraklı-Smyrna'da yalnızca az sayıda Miken seramiği ile karşılaşılırken, Smyrna-Agora'da ise farklı bir buluntu olarak yalnızca bir Miken kılıcı ele geçmiştir. Yakın çevresi ile bir arada değerlendirildiğinde Smyrna Teritoryumu'nun merkezine ticari olarak Mikenlerin hakim olamadığı görülmektedir. Buna karşın Karabel Geçidi'nin kuzeyinde Miken aktiviteleri Gediz Nehri Ovası kıyı kesiminde yoğunlaşırken, bulguların ancak belirli merkezlerden geldiği görülmektedir. Özellikle bu bölgedeki tholos, oda, pithos gibi mezar tipleri ve içerisinde bulunan Ege kökenli mezar hediyeleri üzerinden değerlendirme yapmak mümkündür. Karabel Geçidi'nin güneyinde ise Miken aktivitelerinin içeriği yerleşim ve bazı mezarlardan gelirken, özellikle Miken saray sonrası döneme ilişkin bulgular İzmir'in güney kesiminde seramik yoluyla izlenebilmektedir. Bu çalışmada İzmir ve çevresindeki Miken aktivitelerinin içeriği, Batı Anadolu'daki Miken kökenli diğer buluntular üzerinden karşılaştırılarak irdelenecektir. Troas ve Karia bölgelerinden farklı olarak İzmir ve çevresindeki Miken aktivitelerindeki yoğunluk ve buluntu içeriği yerleşim bazında birbirinden farklı olabilmektedir. Smyrna Teritoryumu'nun merkezine neredeyse etki edemeyen Miken tüccarları, İzmir körfezi'nin içlerine girmeden daha dıştaki korunaklı limanlar yoluyla Miken mallarını çevre bölgelere aktarmış olmalıdırlar. Kuzeyde Panaztepe limanının ve güneyde körfezin daha uzağındaki Limantepe'nin kullanımı bilinçli bir ticari rota seçimini işaret ediyor olmalıdır. Çalışmada Batı Anadolu'daki Miken aktiviteleri üzerinden Smyrna Teritoryumu ve çevresindeki farklılıkların nedenleri ayrıntılı bir şekilde değerlendirileceği gibi özellikle İzmir ve çevresindeki Miken buluntularının Ege dünyasındaki yeri ve ilişkilerin boyutu da irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Geç Tunç Çağı, Miken Uygarlığı, Batı Anadolu, Smyrna.

ABSTRACT

In the Late Bronze Age, Mycenaean activities on the Western Anatolian coasts spread especially to Troy in the north and to the Caria region in the south, but there are differences in the effects in İzmir and its surroundings. For example, only a few Mycenaean pottery were encountered in Bayraklı-Smyrna, while a Mycenaean sword was found as a different find in Smyrna-Agora. When evaluated together with its close surroundings, it is seen that the Mycenaean could not dominate the center of the Smyrna Territorium commercially. On the other hand, while Mycenaean activities were concentrated in the coastal part of Gediz River Plain in the north of Karabel Pass, it is seen that the findings come only from certain centers. Especially in this region, it is possible to make evaluations based on the types of tombs such as tholos, chamber, pithos and the gifts of Aegean origin in them. In the south of the Karabel Pass, while the content of Mycenaean activities comes from settlements and some graves, especially the findings related to the post-palatial period can be traced through pottery in the southern part of İzmir. In this study, the content of Mycenaean activities in and around İzmir will be analyzed by comparing them with other Mycenaean finds in Western Anatolia. Unlike the Troas and Caria regions, the density and content of finds in the Mycenaean activities in and around İzmir may differ from each other on settlement basis. The Mycenaean merchants, who almost could not influence the center of the Smyrna Territorium, should had transferred Mycenaean goods to the surrounding areas through the outer sheltered ports before they entered the Gulf of İzmir. The use of Panaztepe harbor in the north and Limantepe further away from the bay in the south should indicate a conscious commercial route choice. In this study, the reasons of differences in Smyrna Territorium and its surroundings will be evaluated in detail through

the Mycenaean activities in Western Anatolia, and the importance of the Mycenaean finds in İzmir and its surroundings in the Aegean world will also be examined.

Key Words: Late Bronze Age, Mycenaean, Western Anatolia, Smyrna

RAVENSTEİN'İN GÖÇ YASALARININ COĞRAFYA PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ
ANALYSIS OF RAVENSTEİN'S MİGRATION LAWS FROM THE GEOGRAPHICAL
PERSPECTİVE

Dr. Öğr. Üyesi Ferdi AKBAŞ

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadiriî Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü

ÖZET

Göç olgusu, temel olarak yer değiştirme anlamını taşımakta ve insanların çeşitli nedenlerle bir yerden diğere doğru yaptıkları hareket olarak tanımlanmaktadır. Ancak oldukça uzun bir geçmişe ve tarihi altyapıya sahip olan göç kavramını yalnızca bu şekilde tanımlamak kavramı tam anlamıyla açıklayamamaktır. Çünkü göç, temelde sosyo-ekonomik nedenlere dayanmasına rağmen ilk ortaya çıktığı günden bu yana daima çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olmuştur. Bu yapıyı çözebilmek ve daha iyi anlaşılmasını sağlayabilmek amacıyla muhtelif zamanlarda, göç konusunda çalışmalar yürüten bilim insanları tarafından birtakım kuramlar geliştirilmiştir. Göç kavramı ve sorunsalı ile ilgili olarak günümüze gelinceye kadar hem uluslararası hem de ulusal boyutta birçok çalışmaya konu olmuştur. Söz konusu konu ile birçok kuram ve model geliştirilmiştir. Ancak bunların önemli bir bölümü ortaya çıktıkları toplumun ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiği için uluslararası geçerliliği bulunmamakta ve diğerkülelerdeki göçleri kısıtlı oranda açıklayabilmektedir. Kısacası, göçleri yerel boyutta değerlendirilebilecek birden çok teori ve model olmasına rağmen bunlar uluslararası düzeyde kabul görmemekte ancak söz konusu kuramlar göçleri kendi pencerelerinden açıklamaktadır. Ravenstein'in Göç Yasaları, Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Kuramı, İtme-Çekme Kuramı, Petersen'in Beş Göç Türü, Merkez Çevre Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, Parekh'in Üçlü Göç Kuramı, Dünya Sistemleri Kuramı, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, Yeni Göç Kuramı bunlara örnek olarak verilebilir. Özetle, kuramlar ortaya çıktıkları ülkenin ya da bölgenin şartlarını esas alarak küresel ölçekteki göçlere açıklık getirmektedir. Fakat her ne kadar genel kabul gören yanları olsa da bunlar tamamıyla yereli yansıtan ve ona göre şekil almış olan teorilerdir. Bu kuramlardan belki de en dikkat çeken Ravenstein tarafından ortaya atılmış olanıdır. Bu çalışmada başlığında anlaşılacağı üzere Ravenstein tarafından ortaya çıkarılan ve geliştirilen göç yasaları kuramını detaylı bir şekilde coğrafi bakış açısıyla açıklamak ve ortaya çıkış ilkeleri gün yüzüne çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Kuramları, Ravenstein, Göç Yasaları, Coğrafi Perspektif.

ABSTRACT

The phenomenon of migration basically means relocation and is defined as the movement of people from one place to another for various reasons. However, defining the concept of migration, which has a long history and historical background, in this way is not being able to fully explain the concept. Because although migration is based mainly on socio-economic reasons, it has always had a multidimensional and complex structure since its first appearance. In order to solve this structure and provide a better understanding, some theories have been developed by scientists working on migration. It has been the subject of many studies, both internationally and nationally, on the concept of migration and its problematic. Many theories and models have been developed with this subject. However, as a significant portion of these are shaped in line with the needs of the society in which they emerge, they do not have international validity and can explain migration in other countries to a limited extent. In short, although there are multiple theories and models that can be evaluated at the local level, migration is not accepted internationally, but these theories explain migration from their own windows. Ravenstein's Laws of Migration, Stouffer's Theory of Cross-Opportunities, Push-Pull Theory, Petersen's Five Migration Types, Central Environmental Theory, Migration Systems Theory, Network Theory, Parekh's Triple Migration Theory, World Systems Theory Labor Market Theory Divided into Two, New Migration Theory can be given as examples. In summary, theories clarify global migration based on the conditions of the country or region in which they arise. However, although they are generally accepted, these are the theories that completely reflect the locality and take shape according to it. Perhaps the most notable of these theories is the one put forward by Ravenstein. As it can be understood from the title of this

study, the aim of this study is to explain the theory of immigration laws developed and developed by Ravenstein from a geographical point of view and to reveal the principles of emergence.

Keywords: Migration, Migration Theories, Ravenstein, Migration Laws, Geographical Perspective.

1. GİRİŞ

Göçü konu edinen teorileri ortaya çıkaran temel faktör göçü genel itibariyle yer değiştirme şeklinde algılayan ve öyle yansıtan insanların vermiş olduğu kararlardır (Gordon, 1992). Bu kapsamda geliştirilen göç kuramlarının da söz konusu mantık çizelgesinden hareket ettikleri ve kuramların esasında bireylerin kararları ve bu kararları etkileyen unsurlar doğrultusunda şekillendiği kabul edilebilir. Fakat göç kavramını ortaya çıkaran ve günümüzdeki boyutlara ulaşmasına neden olan birden çok faktörün olduğu ve bu nedenle dünyada genel-geçer bir nitelik kazanmış ya da kazanacak olan bir kuramdan bahsetmek mümkün görünmemektedir (Gezgin, 1991; Tekeli ve Erder, 1978; Ela Özcan, 2016).

Coğrafya, arkeoloji, hukuk, sosyoloji, tarih, iktisat ve uluslararası ilişkiler gibi birbirinden farklı araştırma yöntem ve ilkelerine sahip olan bilim alanlarının araştırma konularından birini göç kuramları oluşturmaktadır (Brettel and Hollifield, 2000; Kurekova, 2011; Portes, 1997). Göçle ilgili kapsamlı bir teorinin olup olmadığı konusunda uzun yıllar sorular soran ve literatüre yeni çalışmalar kazandıran söz konusu bilim alanları, insanlık tarihi kadar uzun ve derin bir geçmişe sahip olan göç konusunda uluslararası düzeyde uzlaşılabilecek bir teorinin / kuramın bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Sandal, Hançerkıran ve Taş, 2016). Bundan dolayı göçü ve göç süreçlerini açıklayabilmek (Develi, 2017) ve bilimsel bir zemine oturabilmek amacıyla birden çok kuram geliştirilmiştir. Zaten herhangi bir göç hareketini bilimsel olarak değerlendirmek ve sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için günümüze kadar geliştirilmiş olan kuramların hepsini birden incelemek yararlı olacaktır. Bu bağlamda çalışma kapsamında göç kuramları ve kurucuları, ortaya çıktıkları ülke ya da bölge verilerek, kuramların hangi temellere dayandığı ve ilkeleri detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

2. RAVENSTEİN'İN GÖÇ YASALARI

Göç üzerine çeşitli alanlarda birçok kuram ortaya atılmıştır. Bazı kuramlar varsayımlarını ekonomik veriler üzerine şekillendirirken, bazıları ise insan unsuru, sistematik ve toplumsal etkileşimler, iklimsel değişiklikler gibi sebeplere dayandırmıştır. Kabul edilmiş tek bir göç kuramı bulunmamakla birlikte her bir kuramda vurgulanan, göç kararının alınmasında etkin bir rol oynayan itici ve çekici faktörler mevcuttur. Gerçekten de göç etme kararının alınmasında her zaman itici bir faktör söz konusudur. İtici faktör bazen ekonomik, bazen siyasal, bazen çevresel, bazen toplumsal ama ne olursa olsun insan unsuruna dayanır. Göç edilecek yerin seçiminde de çekici faktörler etkili olur. Göç kararında bireylerin daha iyi bir yaşam süreçleri düşüncesinin etkili olduğu görüşünü savunan Ravenstein, mesafenin de önemine vurgu yapmıştır. Göç hareketleri zaman içerisinde yalnızca ekonomik sebepleri değil; başka sebepleri de içeren ulusal olduğu kadar uluslararası sınırlar arasında da gerçekleşen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ravenstein'in göç kanunları göçle ilgili çalışmaların yapılmasında etkili olmuş ve göç kuramlarının gelişmesine katkı sağlamıştır. Ravenstein'in göç kanunları iç göçle ilgili özellikleri ele almış olsa da tespitleri uluslararası göçler için de geçerlidir. Bireyler elbette daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilecekleri yerlere göç etmek ister. Göç edeceklerin yerin yakınlığı ya da uzaklığı göç kararını etkileyecektir. Ravenstein'in göç kanunları işgücü göçünü açıklama noktasında kullanılabilir (Dönmez Kara, 2015).

Göç kavramını teorik açıdan ilk dile getiren kişinin İngiliz coğrafyacı Ravenstein olduğu kabul edilmektedir. Ravenstein, Dr. William FARR'ın göçün herhangi bir kanuna bağlı olmadığı düşüncesinden ilham alarak göç olgusuna ilgi duymaya başlamıştır. Bu ilğiden yola çıkarak hazırlanmış olduğu eserinde endüstrileşme ve ona bağlı olarak gelişme gösteren kentleşme olgusuna değinmiştir. Çalışmanın esas temelini 19. yüzyılda sosyal ve ekonomik alanda meydana gelen gelişme ve değişimler oluşturmaktadır. Endüstrileşmenin etkisiyle ortaya çıkan iş olanakları ile ulaşım koşullarındaki iyileşmeler, insanlarda Avrupa ve Kuzey Amerika gibi ülkelere doğru göç etme isteği meydana getirmiştir. Dolayısıyla binlerce insan bu süreçte mevcut ikametlerini bırakıp bu yerlere göç etmiştir.

Söz konusu dönemde Ravenstein Göç Kanunları adlı çalışmasında göçü kuramsal bir temele oturtmuş ve bu kapsamda değerlendirmiştir. Sanayi ve ticareti göçlerin temel nedeni olarak kabul eden Ravenstein, eserinde yedi adet göç kanununa değinmiştir. Bu kanunlar: (Özyakışır, 2013; Ravenstein, 1885; Ravenstein, 1889; Çağlayan, 2006; Aydemir ve Şahin, 2017; Lee, 1966; Mutluer, 2003; Yalçın, 2004; Uzunalioglu, 2019).

- **Göç ve Mesafe:** Göçmenlerin büyük bir kısmı yalnızca kısa mesafedeki yerlere göç etme eğilimindedir. Kısa mesafeli göç olarak tabir edilen bu göç, gidilen yerde göç dalgaları oluşturan bir etkiye sahiptir. Söz konusu süreçte ortaya çıkan göç dalgaları daha fazla göçmen kitlesini içine alabilecek olan büyük ticaret ve sanayi merkezlerine doğru yönelmektedir. Büyük merkezlere doğru olan göçün boyutlarını belirleyen de gelişen sanayi ve ticaret kentlerindeki yerli nüfusun fazlalığıdır. Başka bir deyişle, Ravenstein, göç edilen yerlerdeki iş olanaklarının fazlalığının orada ikamet eden nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğini ifade etmektedir.
- **Göç Basamakları:** Sanayileşme ve ticari faaliyetlerin gelişmesi ile kentlerin mevcut durumlarında meydana gelen hızlı ekonomik büyüme, kenti çevreleyen yakın yerlerdeki kişileri hızla kente çekmektedir. Kentin çevresel alanındaki kırsal bölgede meydana gelen seyrelme, uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Uzak yerlerden gelen göçmenlerin kırsal alanlarda oluşturdukları boşluk da o bölgelere yakın yerlerden gelenlerle doldurulmaktadır. Adım adım gelişen bu süreçte kentin avantajları diğer göçmenler tarafından algılandıkça, göç ülke geneline yayılmakta ve ülkenin her yerinden hissedilmektedir. Ravenstein'a göre göç olgusunun bir boyutu, basamaklı şekilde boşalan yerlerin yakın bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulmasıyla oluşan dalgalardır. Aslında Ravenstein'ın ikinci kanununu oluşturan bu madde ilkini destekler nitelik taşımakta ve bir nevi kanuna açıklık getirmektedir. Çünkü ilk maddede göç dalgalarının meydana gelmesi ve ortaya çıkış serüvenlerinin ne olduğu ile göç sisteminin nasıl işleyeceği net bir şekilde ifade edilmemiştir. Ravenstein'ın ortaya çıkarmış olduğu kısa mesafeli göç kavramı, onun birinci göç türünü temsil etmektedir. Bundan sonraki kanunlarda ikinci göç türü olarak uzun vadeli göçlerden bahsetmektedir.
- **Yayılma ve Emme:** Ravenstein tarafından yayılma süreci olarak adlandırılan bu madde, göçleri içine çeken (absorbe eden) tersine olsa da onunla benzerlik göstermektedir. Yani yayılma ve emme süreci olarak tabir edilen süreçler birbirini tamamlar nitelikte olup biri diğerinin devamı şeklinde gelişme göstermektedir. Söz konusu süreçleri birbirine yaklaştıran temel etken ulaşılacak istenen ortak amaçtır. Yani yayılma ve emme süreçlerinde amaç birlikteliği vardır. Ravenstein'a göre göç, tek başına bir amaç olamaz ve bireyler yalnızca göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Göç olgusuna dahil olan nüfus kitleleri, kentte gelişen sanayi ve ticari faaliyetlerden pay almak istedikleri için yer değiştirmektedir. Kentin ekonomik getirisinden pay almak isteyen ve refah düzeyi yüksek bir şekilde yaşama arzusu, yayılma sürecini desteklemektedir. Hızlı bir şekilde gelişen sanayinin gereksinim duyduğu işgücü göçle karşılanmakta ve böylece gelen göç kentin sanayi alanları tarafından absorbe edilmektedir. Ravenstein'ın ortaya çıkarmış olduğu söz konusu iki süreç ihtiyaçlar göç aracılığıyla karşılamak ve amaç bakımından birliktelik içerisinde hareket etmektedirler.
- **Göç Dalgası ve Karşı Dalga:** Her göç dalgası beraberinde destekleyici bir dalga meydana getirmekte ve zincirleme olarak gelişme göstermektedir. Ravenstein'a göre göç alan yerleşim birimleri zaman içerisinde göç vermeye başlamakta ve söz konusu süreç bir döngü halinde sürekli birbirini destekleyerek devam etmektedir.
- **Doğrudan Göç:** Ravenstein'a göre uzun mesafe kat eden göçmenler genellikle sanayi ve ticari faaliyetler bakımından gelişmiş yerleşim birimlerini tercih etmektedirler. Ravenstein ortaya koyduğu ilk beş maddede, esas itibarıyla iki modelden söz etmektedir. Buna göre ilk modelde göç basamaklı bir şekilde, kısa mesafeli ve zincirleme olarak sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşirken, ikinci modelde ise göç uzun süreli ve doğrudan ticaret ve sanayi merkezlerine yönelmektedir. Her iki modelin de ortak noktası, göçlerin sanayi ve ticaret faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı merkezlere doğru olduğudur.
- **Kır ve Kent Yerleşimcileri Farkı:** Kentte ikamet edenler kırsal kesimdekilere oranla daha az göç etme eğilimindedirler. Kente doğru olan göç hareketleri kenttekileri çok fazla etkilemezken, kırsaldan

kırsala yapılanlar ise daimî ikametgahı burada olanları yerinden etme, göç dalgaları ve basamaklı bir göç oluşturma eğilimindedir.

- **Kadın ve Erkek Farkı:** Ravenstein bu kanununda cinsiyetler arasındaki göç etme eğilimini ortaya koymuştur. Bu kanunla kadınların erkeklerden daha fazla göç etme isteğinde olduğunu ortaya çıkaran Ravenstein, 1889 yılında yayımlanmış olduğu ikinci makalesinde kadınların iç göçler ile kısa mesafeli göçler konusunda erkeklerden daha fazla göç etme eğiliminde olduklarını yinelemiş ve bu duruma yeni bir ekleme yapmıştır: Erkekler uzun mesafeli ve yurtdışı göçlere daha fazla katılma eğilimini sahip olup daha yüksek bir göç isteğine sahiptir.

Ravenstein, 1889 yılında yayınladığı makalesinde göçle ilgili daha değişik saptamalarda bulunmaktadır. O'na göre, üretim yerleri ve ticaret merkezlerinin sürekli artışı, göçün devamlılığını sağlamaktadır. Yerleşim yerlerinin değiştirilmesinde, en önemli belirleyicinin iyi yaşam arzusu olduğu varsayılırsa Ravenstein'in bu saptaması doğru görünmektedir (Bayraklı, 2007).

Ravenstein tarafından ortaya konulan bu kanunlar, kendisinden sonra göçü konu alan birçok çalışma için ilham ve veri kaynağı olmuştur (Grigg, 1977). Göç sürecini bir bütün olarak ele alan Ravenstein, iç ve dış göçleri belirleyen temel ilkeleri maddeler halinde sıralamıştır (Jackson, 1986). Göç konusunu ele aldığı ikinci makalesinde ilkinden farklı olarak, uluslararası göçlere de değinmesidir. Ravenstein uluslararası göçleri de tıpkı ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşenler gibi iktisadi nedenlere dayandırmış ve uluslararası göçlerin sanayi ve ticari faaliyetlerle birlikte arttığı tezini savunmuştur. Ravenstein ikinci makalesinde savunduğu düşüncelere iki görüş eklemiştir. Bunlardan ilki göçlerin sebepleri ile ilgilidir. Göçleri meydana getiren unsurların temelinde ekonomik şartlara dayandığını ileri süren Ravenstein, baskıcı kanunları, olumsuz iklim şartlarını ve ağır vergileri de göç nedeni olarak kabul etmektedir. Ancak göçlerin ekonomik şartları iyileştirmek ve refah düzeyinde ya da üzerinde bir hayat sürmek amacıyla yapıldığını kabul eden Ravenstein, ekonomik nedenler dışında göçü ortaya çıkaran faktörlerin geçici olduğunu ileri sürmektedir. Ravenstein'in yapmış olduğu ikinci ekleme ise göçlerin devamlılığı ile ilgilidir. Ravenstein göçlerin sürekli artarak devam ettiğini ve söz konusu sürecin nedeni olarak da sanayi ve ticaretin gelişmesini göstermektedir (Çağlayan, 2006; Yalçın, 2004).

Ravenstein'in savunduğu düşünceler Castles ve Miller tarafından eleştirilmiştir. Ravenstein'in ortaya koyduğu kanunların tarihsel bir nitelik taşımadığını ve kişisel tercihlere göre şekillendiğini ileri süren Castles ve Miller'a göre Ravenstein'in kuramı esasen göçe katılan bireylerin seçmiş oldukları göç lokasyonuna gitmek için yapmış oldukları fayda-maliyet hesabında dayanmaktadır. Ancak Ravenstein tarafından geliştirilen kuram, kendinden sonraki neoklasik göç çalışmaları için temel teşkil etmektedir. Ayrıca Castles ve Miller, ekonomik koşulların bireyleri tatmin etmediği özellikle de kırsal kesimlerden sanayi ve ticaretin geliştiği merkezlere doğru yönelen yer değiştirme hareketlerinin iktisadi nedenlere dayandığı için itme-çekme kuramı bağlamında ele alınabileceğini ifade etmektedirler. Çünkü yetersiz gelir, refah düzeyinin altında olan hayat standardı, siyasi baskılar ve iş imkanlarının yetersizliği göçü ortaya çıkaran ve iten nedenlerdir. Refah düzeyinde ya da üzerinde yaşam standardı, yüksek gelir, sosyal, ekonomik ve kültürel imkanlar ile yüksek işgücü talebi ise çekme faktörleridir (Özyakışır, 2013; Çağlayan, 2006; Castles ve Miller, 1998).

SONUÇ

Göçleri tanımlamak, ortaya çıkış nedenleri bulabilmek ve tüm bu çabalar sonucunda elde edilen verilerin küresel boyutta anlaşılmasını sağlayabilmek amacıyla birçok kuram geliştirilmiştir. Göç hareketlerini anlamlandırmaya ve açıklamaya çalışan kuramlardan ilki Ravenstein tarafından geliştirilen göç yasalarıdır. Göç olgusunu sosyo-ekonomik ve politik şartlar içerisinde değerlendiren Ravenstein, çözüm odaklı bir teori ortaya çıkarmıştır. Göçleri tüm boyutlarıyla ele alan kuramcı, yer değiştirme hareketlerinin az gelişmişten gelişmiş düzeye olacağını ve bu durumda da mesafe faktörünün belirleyici rolü oynayacağını ileri sürmüştür. Bunlara ek olarak Ravenstein, göç etmek için hedef yer olarak seçilen coğrafi birimlerin sahip olduğu ekonomik koşullar yanında doğal coğrafi özelliklerinin de göç sürecinde etkili olduğunu savunmuştur. Ancak göçte yol açan temel etmenin daha iyi bir gelire sahip olarak ekonomik açıdan refah düzeyinde ya da üzerinde yaşama isteği olduğunun üzerinde duran Ravenstein, The Law Of Migration (Göç Yasaları) adlı çalışmasında göçleri ve nedenlerini açıklayarak detaylı ve

hacimli bir teori ortaya koymuştur. Kendisinden sonra göçü konu alan ve alacak olan çalışmalara da öncülük etmiş olan Ravenstein, kent ve kırsal alan ayırımına giderek göç süreçlerini maddeler halinde açıklamıştır.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2006) *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*, (İkinci Basım), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Arango, J. (2000) "Explaining Migration: A Critical View", *International Social Science Journal*, 52 (165), 283-296.

Aydemir, S., & Şahin, C., M. (2017). *Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz*, *Journal of Islamic Research*, 28 (3), 359-371.

Aydemir, S., & Şahin, C., M. (2018). *Zorunlu-Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği*, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 21 (53), 121-148.

Bauer, T. and Zimmermann, K. F. (1999) "Assessment of Possible Migration Pressure and its Labor Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe", *A Study for the Department of Education and Employment, UK. IZA Research Report, No.3, July.*

Borjas, G. J. (2010) *Labor Economics*, (Fifth Edition), New York: McGraw-Hill International/Irwin.

Brettell C.B. and Hollifield J. (2000) "Migration Theory (Talking Across Disciplines)" In C.B. Brettell and J. Hollifield (der.) *Migration Theory (Talking Across Disciplines)* içinde, New York: Routledge.

Castles, S. (2010) "Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10): 1565-1586.

Castle, S. ve Miller. M.J.. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Çağlayan, S. (2006) "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz, Sayı:17.

Çiftçi, M. (2011) *Bölgeler Arası Eşitsizlik Perspektifiyle İç Göç-Sosyoekonomik Gelişmişlik İlişkisi ve Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

De Haas, H. (2008) "Migration and Development: A Theoretical Perspective", Working Paper presented for International Migration Institute, James Martin 21st Century School, University of Oxford, Paper 9, Oxford.

De Haas, H. (2009) "Migration Systems Formation and Decline. A Theoretical Inquiry into the Self-Perpetuating and Self-Undermining Dynamics of Migration Processes", *International Migration Institute Working Paper*, University of Oxford, no. 19, Oxford.

Develi, E., S. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1343-1353.

Dönmez Kara, C., Ö. (2016). *Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı: Suriyelilerin İşgücü Piyasasındaki Durumu*, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 151-174.

Dustmann C. and Glitz, A. (2005). "Immigration, Jobs and Wages: Theory, Evidence and Opinion", *Centre for Research and Analysis of Migration, CEPR, London.*

Dustmann, C., Casanova, M., Fertig, M., Preston, I. and Schmidt, C. M. (2003) "The impact of EU Enlargement on Migration Flows" *The Immigration and Nationality Directorate of the UK Home Office, Online Report*, 25/03.

Ela Özcan, E., D. (2016). *Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme*, *İş ve Hayat Dergisi*, 2 (4), 183-2015.

Faist, T. (2000) *The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press.

Fawcett, J.T. (1989) "Networks, Linkages, and Migration Systems", *International Migration Review*, 23, 671- 680.

Gezgin, Mehmet F. (1991) "İşgücü Göçü Teorileri", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 23.

Gordon, I. (1992) *Modelling Approaches to Migration and Labour Market*. T. Champion and T. Fielding (der.), *Migration Processes and Patterns* içinde, London. Belhaven Press, 119.

Goss, J. and Lindquist, B. (1995) "Conceptualizing International Labour Migration: A Structuration Perspective", *International Migration Review*, 29 (2), 317-351.

Grigg, D.B. (1977) "E.G. Ravenstein and the 'Laws of Migration'", *Journal of Historical Geography*, 3(1), 41-42.

Guilomoto, C. Z. and Sandron, F. (2001) "The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries", *Population: An English Selection*, 13(2): 135-164.

Hagen-Zanker, J. (2008) *Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature*, MPRA Working Paper, No.28197.

Harbison, S. F. (1981) "Family Structure and Family Strategy in Migration Decision Making", G.D. Long and R. Gardner (der.) *Migration Decision Making, Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries* içinde, New York: Pergamon Press.

Hoffmann-Nowotny, H. J. (1981) "A Sociological Approach Toward a General Theory of Migration", M. Kritz, L.L. Lim and H. Zlotnik (der.), *Global Trends of Migration* içinde, New York: Centre for Migration Studies.

International Labour Organization. (2014) *World of Work 2014: Developing with Jobs*. (2nd ed. rev.). Geneva: ILO. International Organization for Migration (IOM). (2010) "Migration and Transnationalism: Opportunities and Challenges", *Intersessional Workshop on International Dialogue on Migration, Background Paper*, 9-10 March 2010.

Jansen, C.J. (1970) "Migration: A Sociological Problem". Jansen C.J. (der.) *Readings in the Sociology of Migration (First Edition)* içinde, Britain: Pergamon Press Ltd.

King, R and Skeldon, R. (2010) "'Mind The Gap!' Integrating Approaches to Internal and International Migration", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1619-1646.

Kurekova, L. (2011) *Theories of Migration: Conceptual Review And Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows*, Paper prepared for Interdisciplinary Conference on Migration. Economic Change, Social Challenge, April 6-9, 2011, University College London.

Lee, E. S. (1969) "A Theory of Migration". J.A. Jackson (der.) *Migration* içinde. Great Britain: Cambridge University Press, 283-297.

Lewis, G. J. (1982) *Human Migration A Geographical Perspective*. New York: St. Martin's Press.

Long, J. (2005) "Rural-Urban Migration and Socioeconomic Mobility in Victorian Britain", *The Journal of Economic History*, 65(1), Britain.

Mabogunje, A.L. (1970) "Systems Approach to the Theory of Rural-Urban Migration", *Geographical Analysis*, (2), 1-18.

Mangalam, J. J. (1968) *Human Migration: A Guide to Migration Literature in English 1955-1962*. Lexington: The University of Kentucky Press.

Massey, D. S. (1990) "Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration", *Population Index*, 56 (1), 3-26.

Massey, D. S. (1999) "Why Does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis", Charles Hirschman et al. (der.), *The Handbook of International Migration* içinde, The Russell Sage Foundation.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J.E. (1993) "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, 19 (3), 431-466.

Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1998) *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Oxford: Clarendon Press Oxford.

Milne, W. (1991) "The Human Capital Model and its Economic Estimation", John Stillwell and Peter Congdan (der.) *Migration Models: Macro and Micro Approaches* içinde, Great Britain: Belhaven Press, 137-151.

Mincer, J. (1978) "Family Migration Decisions", *Journal of Political Economy*, 86(5), 749-774.

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas-*, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Özcan, Y. Z. (1997) «İçgöçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar», *Türkiye'de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı, Bolu- Gerede*, 6-8 Haziran 1997, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, 79-81.

- Özyakışır, D. (2013). Göç-Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama, Ankara: Nobel Akademi.
- Peterson, W. (1970) "A General Typology of Migration", C.J. Jansen (der.) Readings in the Sociology of Migration (First Edition) içinde, Britain: Pergamon Press Ltd., 49-69.
- Petersen, W. (1958), "A General Typology of Migration", American Sociological Review, Vol. 23. N.3: 256-266.
- Piore, M.J. (1979) Birds of Passage. Migrant Labor and Industrial Societies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Portes, A. (1999) "Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities", Charles Hirschman et al. (der.) The Handbook of International Migration içinde, The Russell Sage Foundation.
- Portes, A. (2001) "Introduction: The Debates and Significance of Immigrant Transnationalism", Global Networks, 1(3), 181-194.
- Pryor, R.J. (1981). "Integrating International and Internal Migration Theories", Kritiz, M.M., Keely, C.B. and Tomasi, S.M. (der.), Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements içinde, New York: Center for Migration Studies, 110-29.
- Ravenstein, E. G. (1885) "The Laws of Migration", Journal of the Statistical Society of London, 48(2), 42- 43.
- Sandell, S. H. (1977) "Women and Economics of Family Migration", The Review of Economics and Statistics, 59(4), 406-414.
- Sert, D. (2016) "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", Gülfer İhlamur Öner ve Aslı Şirin öner (der.) Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar (3. Baskı) içinde İstanbul: İletişim Yayınları, 29-47.
- Sinha, V.N.P. and Atallah MD. (1987) Migration- An Interdisciplinary Approach, (First Edition), Delhi: Seema Publications.
- Sjaastad, L. A. (1962) "The Costs and Returns of Human Migration", Journal of Political Economy, 70, 80-93.
- Stark, O. (1991) The Migration of Labor. Cambridge: Basil Blackwell.
- Stouffer, S.A. (1940) "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance", American Sociological Review, 5(6), 845-867.
- Taylor, J. E. and Fletcher P. L. (2001) "Remittances and Development in Mexico: The New Labour Economics of Migration: A Critical Review", Rural Mexico Research Project 2.
- Tekeli, i. (2008) Göç ve Ötesi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. ve Erder L. (1978) Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Todaro, M. P. (1969). "A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries", American Economic Review, 59, 138- 148
- Todaro, M. P. and Smith S.C. (2012) Economic Development (Eleventh Edition), Boston: Addison Wesley.
- Toksöz, G. (2006) Uluslararası Emek Göçü, (1. Baskı), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Topbaş, F. (2007) İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Uyanık, Y. (1999) "Dualist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3/99, Ankara, 1-8.
- Vertovec, S. (2002) "Transnational Networks and Skilled Labor Immigration", Working Paper for Ladenburger Diskurs "Migration" Gottlieb Daimler- und Karl BenzStiftung, Ladenburg, 14-15 February.
- White, P. and Woods R. (1980) The Geographical Impact of Migration, London: Longman.
- Yalçın, C. (2004) Göç Sosyolojisi, (1. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Zelinsky, W. (1971) "The Hypothesis of Mobility Transition", Geographical Review, 61(2), 219-249.

**KENTSEL KİMLİĞİ OLUŞTURAN COĞRAFI FAKTÖRLER
GEOGRAPHICAL FACTORS FORMING URBAN IDENTITY**

Dr. Öğr. Üyesi, Ferdi AKBAŞ

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadiri Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0003-1899-1458>.

ÖZET

Kent olarak tabir edilen coğrafi birim, fiziki ve beşerî çevre unsurlarının karşılıklı etkileşimleri neticesinde meydana gelen yerleşim yeridir. Bir coğrafi birimde kent kavramının ortaya çıkması ve gelişebilmesi için ilk şart o yerin özellikle fiziki coğrafyasının elverişli bir yapıda olması gerekmektedir. Yani bir yerde kentin oluşup gelişmesi için jeolojik – jeomorfolojik yapı, klimatolojik özellikler ile bitki örtüsünün uygun koşulları sağlaması gerekmektedir. Kent denilen yerleşim birimi bu etmenler neticesinde sürekli ve nitelikli bir yapıya sahip olmaktadır. Sanayi, ticaret ve turizm gibi sektörlerin hem oluşması hem de gelişerek büyümesi, kültürel dokunun canlanması, insanların ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetlerin karşılanması ve kentin coğrafi görünümünün şekillenmesinde doğal çevre koşullarının büyük ve dengeli bir etkisi vardır

Anahtar sözcükler: Coğrafi Ortam, Doğal ve Beşerî Coğrafya Unsurları, Kentleşme Süreci, Kentsel Kimlik, Kentsel Gelişim.

ABSTRACT

The geographical unit, which is called as a city, is a settlement that occurs as a result of mutual interactions of physical and human environmental elements. In order for the concept of the city to emerge and develop in a geographical unit, the first condition is that the location's physical geography must have a favorable structure. In other words, geological - geomorphological structure, climatological features and vegetation should provide suitable conditions for the city to develop and develop in one place. The settlement unit called the city has a continuous and qualified structure as a result of these factors. Natural environmental conditions have a great and balanced effect on both the formation and growth of sectors such as industry, trade and tourism, the revitalization of cultural texture, meeting the products and services people need and shaping the geographical appearance of the city.

Keywords: Geographical Environment, Natural and Human Geography Elements, Urbanization Process, Urban Identity, Urban Development.

KENTSEL KİMLİĞİ OLUŞTURAN COĞRAFI FAKTÖRLER

Yerleşme; doğal çevre, insan ve onun eserlerinden oluşan bir mekân birimi olarak tanımlanabilir. Bu mekânın temel unsuru olan doğal çevre; jeolojik yapı ve relief, toprak, su kaynakları, atmosfer olayları ve iklim özellikleri ile bitki topluluklarından meydana gelir. Herhangi bir yerleşmenin kurulup gelişmesi ise; doğal çevrenin yerleşme birimine sağladığı imkânlarla ve kaynaklara bağlıdır. Daha açık bir anlatımla, doğal çevre unsurları (yapı ve relief, iklim, toprak, bitki ve sular) yerine göre değişik özelliklere sahip oldukları için, değişik bir yerleşme strüktürünü zorunlu kılar. Coğrafi çevre (mekân)'nin ikinci unsuru insan ve onun eserleridir. İnsanlar yerleştikleri çevreye tarihî olaylarla, ekonomik etkinliklerle ve meydana getirdikleri eserlerle bağlıdır. Eğer doğal çevre şartları yeterli ise, üretimi artırma ve çeşitlendirme çabaları, sanayileşme, ulaşım ve ticaretin geliştirilip yaygınlaştırılması yerleşme birimine güç ve devamlılık kazandırır. Geçen zaman içinde nüfus sayısı giderek artar ve yerleşme bir sosyal varlık alanı, bir mekân birimi durumuna gelir (Koçman, 1991: 102).

Kentlerin doğuşu ve gelişmesi ile kimlik kazanması sit-situasyon koşulları ile beraber morfolojik yapı, klimatolojik şartlar, toprak yapısı ve hidrografik özellikler gibi fiziki çevre koşulları ile kentte ikamet eden nüfus miktarı ve faaliyetlerinin etkileşimlerine bağlıdır. Sjöberg'e göre kentler, uygun doğal koşulların sunduğu avantajlar ile bunların zaman içerisinde teknoloji ve sosyal iş birliğini desteklemesi neticesinde ortaya çıkmış ve belli bir kimlik kazanmışlardır (Karadağ ve Koçman, 2007: 4; Karadağ, 2000: 112-118; Arslanoğlu, 1998: 6-17, Pacione, 2001: 317).

Geçmiş dönemlerde ekonomisi primer faaliyetlere dayanan kentler, zamanla nüfus miktarlarının artması ve bununla doğru orantılı olarak üretim değerlerinin yükselmesi neticesinde sanayi ve ticaret gibi sektörlerde gelişmeye başlamışlardır. Sanayinin ihtiyaç duyduğu araç-gereçlerin üretimini yapan kentler kısa bir süre içerisinde hızlı bir kalkınma sürecine girmiş ve bunun sonucunda da kentsel kimliğin altyapısı oluşmaya başlamıştır. Üretilen ürünlerden ihtiyaç fazlası olanların satışa sunulması da ticari hayata yön vermiştir. Ticarete ağırlık veren kentlerin bir süre sonra temel ekonomik girdilerinin büyük bir bölümünü söz konusu sektörden edinilen gelirler oluşturmuştur (Tunçdilek, 1986: 75).

20. yüzyılın sonlarında geleneksel kentsel araştırma literatürüne kentsel kimlik adı altında yeni bir araştırma alanı eklenmiştir. Kentsel kimliği konu edinen çalışmaların odak noktasını kentsel kimlik nedir ve neden önemlidir? kentleri birbirinden ayıran özellikler ve bunları belirleyen kimlik öğeleri nelerdir? ve kentsel kimliğin oluşmasında çevre bileşenlerinin yeri ve önemi nedir? gibi sorular oluşturmaktadır (Karadağ ve Koçman, 2007: 5). Bir kentin yerleştiği alanın coğrafi konumu, iklimi, toprak yapısı gibi özellikleri ile sosyo-kültürel yapısı onu diğerlerinden ayıran temel niteliklerdir (Karadağ, 2006; Haapala, 1998: 12-14). Kentsel kimlik aslında kentin çevresi ile olan karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkmış ilişkisel kimliktir. Çevre bileşenlerinde meydana değişim ve gelişimler kentsel kimliği meydana getiren öğelerin de değişimine yol açmaktadır. Kentsel kimlik temelde iki ana birimden oluşmaktadır. Bunlar; çevresel kimlik ve toplumsal kimliktir (Örer, 1993: 21-22; Karadağ, 2006; Karadağ ve Koçman, 2007: 5).

Çevresel Kimlik; kentin mekân üzerindeki durumunu ifade eden kimlik olarak tanımlanmaktadır. Doğal çevre bileşenlerinin oluşturduğu bu kimlik, kentin morfolojik ve topografik yapısını, iklim türünü, toprak yapısını, hidrografik özelliklerini ve bitki örtüsünü içinde barındırmakta ve bunları bir halinde temsil etmektedir (Koçman, 1991: 101-121). Kentsel kimliği meydana getiren ikinci öge sosyo-kültürel yapıdan beslenen beşerî ve kültürel çevre bileşenleridir. Bu kimlik, toplumun inanç sisteminden, gelenek-görenek, örf ve âdet, nüfus yapısı, iktisadi kaynakları gibi unsurları bünyesinden barındırmaktadır. Kısaca, beşerî ve kültürel bileşenler yerel halkın yaşayış tarzı, geçim kaynakları, geçmişten günümüze kadar getirmiş olduğu gelenek ve görenekleri, inanışlarını ve demografik özelliklerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Söz konusu bu unsurlar ortak paydada birleşen toplumların kültürel belleklerinin oluşması bakımından büyük önem taşımaktadır (Örer, 1993: 23-25; Beyhan ve Ünügür, 2005: 81-82). Kentsel alanda oluşan kültür, insan-doğal ortam arasındaki etkileşiminin temelini teşkil eden faaliyetlerin çıkış noktasını oluşturur. Bundan dolayı kent kültürü ile kimliği eşanlamlı gibi algılanmakta ve genellikle biri diğerinin yerine kullanılmaktadır. Fakat tam da bu noktada çevresel ve kültürel kimliklerin ortaya çıkışında coğrafi konuma bağlı olarak sahip olunan özelliklerin etkili olduğu unutulmamalıdır (Karadağ ve Koçman, 2007: 5).

Kent olarak tabir edilen coğrafi birim, fiziki ve beşerî çevre unsurlarının karşılıklı etkileşimleri neticesinde meydana gelen yerleşim yeridir. Bir coğrafi birimde kent kavramının ortaya çıkması ve gelişebilmesi için ilk şart o yerin özellikle fiziki coğrafyasının elverişli bir yapıda olması gerekmektedir. Yani bir yerde kentin oluşup gelişmesi için jeolojik – jeomorfolojik yapı, klimatolojik özellikler ile bitki örtüsünün uygun koşulları sağlaması gerekmektedir. Kent denilen yerleşim birimi bu etmenler neticesinde sürekli ve nitelikli bir yapıya sahip olmaktadır. Sanayi, ticaret ve turizm gibi sektörlerin hem oluşması hem de gelişerek büyümesi, kültürel dokunun canlanması, insanların ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetlerin karşılanması ve kentin coğrafi görünümünün şekillenmesinde doğal çevre koşullarının büyük ve dengeli bir etkisi vardır (Pacione, 2001: 320-323; Koçman, 1991: 101-103).

Kentlerin günümüze kadar geçirmiş oldukları değişimleri anlayabilmek için kentlerin yakın ve uzak çevreleriyle geliştirmiş oldukları ilişkilerin incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kentlerde meydana gelen değişimin temel göstergeleri;

- Kentte özgü iktisadi faaliyetlerde meydana gelen değişiklikler,
- İktisadi faaliyetlerdeki değişimin kentin fiziki çevresine yansması,
- Toplumsal tabakalanma ile yönetim / denetim şeklindeki değişiklik şeklinde sınıflandırılabilir (Karadağ, 2000, Karadağ, 2003; Karadağ ve Koçman, 2007: 4-5).

SONUÇ

Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte Anadolu kentlerinde adeta yeniden doğuş yaşanmıştır. Kentsel mevcut yapılarını koruyarak yeni işlevler kazanmışlar ve bunlar neticesinde de büyümüş ve gelişmişlerdir. Böylece mevcut yapı yeni fonksiyonlarla zenginleşmiş ve daha çok ihtiyaca cevap verir konuma gelmiştir. Nitekim kentlerin günümüzdeki konuma ulaşmasında fiziki koşulların yanında bunlarla sıkı bir ilişki içerisinde olan sosyo-kültürel süreçler etkili olmuştur. Cumhuriyet sonrası kentlerin iktisadi yapıları canlanmış ve yapılara yeni işlevler eklenmiştir. Benzer bir durum da kentlerin fiziksel yapılanmalarında, mimarilerinde ve kamusal alanlarında, hizmet birimlerinde ve günlük yaşam faaliyetlerinde yaşanmıştır. (Karadağ ve Koçman, 2017: 4). Kentlerin hem kimlik kazanma süreçleri hem de mevcut kimliklerinin gelişme ve değişme durumları günümüz itibariyle sürmektedir. Günümüz itibariyle kentsel gelişimi konu alan akademik çalışmalarda kentlerin gelişme süreçleri genellikle beşerî faaliyetler özelinde değerlendirilmekte ve doğal ortamın etkisi göz ardı edilmektedir. Ancak kentleşme olgusuna yalnızca beşerî değil fiziki çevre faktörleri de eşlik etmekte ve kent bu iki kavramın ortak ekseninde ortaya çıkmakta ve gelişme gösterebilmektedir. Özetle kentleri ortaya çıkaran ve geliştiren etmenler sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörlerle fiziki çevre unsurlarıdır.

KAYNAKÇA

- Arslanoğlu, R., 1998. Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Beyhan, G., Ünügür, M., 2005. "Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli". İ.T.Ü. Dergisi Mimarlık-Planlama-Tasarım 4 (2), 79-87, İstanbul.
- Haapala, A., 1998. "The Urban Identity: the city as a place to dwell", Strangeness and Familiarity in the Urban Environment, International Inst. of Applied Aesthetic Series 4, 13-22, Lahti.
- Karadağ, A., 2000. Kentleşme Süreci, Çevresel Etkileri ve Sorunları. Ege Ünv., İzmir.
- Karadağ, A., 2003. "Geographical factors which define urban existence and continuance of İzmir since centuries" CIEPO 14, International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies 14th Symposium (18-25 Eylül 2000, Çeşme-İzmir), Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara.
- Karadağ, A., 2006. "Kula'da Bir Kentsel Kimlik Araştırması", Geçmişten Günümüze Köprü: Yanık Ülke Kula Sempozyumu (1-3 Eylül 2006, Kula), İzmir Araşt. Uyg. Merkezi & Kula Belediyesi İş birliği, Kula-Manisa.
- Koçman, A., 1986. "İzmir- Bozdağlar Yöresini Jeokolojisi" (Batı Anadolu), Ege Üniv. Araştırma Fonu Saymanlığı, Proje No. 002, İzmir.
- Koçman, A., 1989. Uygulamalı Fiziki Coğrafya Çalışmaları ve İzmir Bozdağlar Yöresi Üzerinde Araştırmalar, Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayınları 49, İzmir.
- Koçman, A., 1991. "İzmir'in kentsel gelişimini etkileyen doğal çevre faktörleri ve bunlara ilişkin sorunlar" Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi 3, 101-122, Ankara.
- Meriç, R., 1988. "Antik dönemde Küçük Menderes Havzasının tarihsel coğrafyasına genel bir bakış", Ege Üniv. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi 4, 202-213, İzmir.
- Örer, G., 1993. "İstanbul'un Kentsel Kimliği ve Değişimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enst., İstanbul.
- Pacione, M., 2001. Urban Geography (a global perspective), Roudledge Publ., London, Newyork.
- Tunçdilek, N., 1986. Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi, İstanbul Üniv. Yay. 3367, İstanbul.
- Tuncel, M., 1977. "Türkiye'de yer değiştiren şehirler hakkında bir ilk not", İstanbul Üniv. Coğrafya Enstitüsü Dergisi 20-21, 119-128, İstanbul.
- Tuncel, M., 1977, "Türkiye'de kent yerleşmelerinin tarihesine toplu bir bakış", Türk Coğrafya Dergisi, 123-160, İstanbul.

**ENTELEKTÜEL SERMAYE İLE İŞLETMELERİN REKABET PERFORMANSI
ARASINDAKİ İLİŞKİ:ÖRNEK BİR ARAŞTIRMA**
THE RELATIONSHIP BETWEEN INTELLECTUAL CAPITAL AND COMPETITIVE
PERFORMANCE OF FIRMS: A SAMPLE RESEARCH

Abdullah OĞRAK

Yrd. Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi

Vildan KAYAR

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, entelektüel sermaye ile rekabet ilişkisini incelemektir. Bunun için İstanbul ilinde Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren işletmeler ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma modeli olarak betimsel ve ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir.

Araştırmaya 143 işletme(80orta ölçekli ve 63 büyük ölçekli olmak üzere) katılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde çıkarımsal istatistikler çerçevesinde Korelasyon Analizi, Bağımsız Örneklemeler T-Testi kullanılmıştır.Gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: İşletmelerin entelektüel sermaye kullanımının işletme büyüklüğüne, faaliyet süresine göre bir farklılık gösterirken ;işletmelerin entelektüel sermaye kullanımı ile rekabet arasında bir ilişki olup olmadığının araştırıldığı araştırma bulguları neticesinde ise entelektüel sermaye kullanımı ile rekabet stratejileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Entelektüel Sermaye, Rekabet, Performans

Abstract

The aim of this search is to examine the relationship between intellectual capital and competition. That's why the companies of organized industrial zones in İstanbul are used. Descriptive and relational survey models were preferred as research.

The study was conducted on 143companies total (80midsizeand63large-scale 143 in total).During the analysis process of acquired data Correlation Analysis, Independent-Samples T-Test were applied in terms of deductive statistics.

The findings of the analysis can be summed up as following: It is found out that the intellectual capital usage of companies differs in a reasonable way depending on company size, operating period, intellectual capital usage reason .As a result of the study, which was conducted in order to determine whether there is a relationshipbetweenintellectualcapitalandcompetitionit is foundout that there is a relationship between intellectual capital and competition.

Key Words: Intellectual Capital, Competition, Performance

ELEKTRONİK TİCARETTE GÜVEN: VAN YYÜ UYGULAMASI

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah OĞRAK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ORCID: 0000-0003-4331-8652

Abdulhamid ADAM

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, ORCID: 0000-0001-9081-0039

ÖZET

Teknolojinin çok hızlı geliştiği bu günlerde internet, her eve her şekilde girmeye devam etmektedir. Günümüzde birçok insan birçok işini internet vasıtasıyla yapabilir hale gelmiştir. Küreselleşen dünyada hem kolaylık hem de çabukluk sağlayan internet birçok alanda kullanılmaktadır. Kullanılan bu alanlardan birisi de elektronik ticarettir. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte elektronik ticaret küreselleşen dünyada hızla gelişmeye devam etmektedir. Elektronik ticarete uzun zamandır müşteri sadakati sağlamanın asıl yolu güven inşa etmektir. Güven tutumları, kullanıcıların gelecekteki eylemlerin ve ilişkilerini büyük ölçüde etkileyecektir. Bu çalışmanın amacı elektronik ticaretin çağımızdaki yerini ortaya koyarak ve öğrencilerin elektronik ticaret güvenini ölçmek için anket kullanılmıştır. Bu çalışmada Van Yüzüncü Yıl üniversitesi 2019-2020 yılında eğitim gören öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırmada veriler kota örnekleme kullanılarak yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Toplam 426 kullanılabilir anket elde edilmiştir. Elde edilen verilere frekans dağılımı, güvenilirlik analizi, bitilmeyici analizi, ki kare analizi, varyans analizi, t- testi analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Ticaret, Güven, Elektronik Ticarete Güven.

ABSTRACT

In these days technology is developing very quickly, So Internet continues to enter every home in every way. Nowadays, many people can do many of their jobs through the Internet. Providing both convenience and quickness in In a globalized world, Internet is used in many areas. One of these areas is electronic commerce. With the spread of the Internet, electronic commerce continues to develop rapidly in a globalized world. The main way to ensure customer loyalty in electronic commerce for a long time is to build trust. Confidence attitudes will greatly affect users' future actions and relationships. The aim of this study was to determine the place of electronic commerce in our age and to measure students' confidence in electronic commerce. In this study, face to face questionnaire method was used by using data quota sampling in the research conducted on students studying at Van Yüzüncü Yıl University in 2019-2020.mıştır. A total of 426 available questionnaires were obtained. Frequency distribution, reliability analysis, finitive analysis, chi-square analysis, variance analysis, t-test analysis and correlation analysis were applied to the data obtained.

Keywords: Electronic trade, Confidence, Confidence in Electronic Commerce.

LABORATUVAR TEST ONAYI İÇİN AKILLI KARAR DESTEK SİSTEMİ
INTELLIGENT LAB TEST APPROVAL SUPPORT SYSTEM

Özge DOĞUÇ

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Sorumlu Yazar)

Zehra Nur CANBOLAT

Araştırma Görevlisi, İstanbul Medipol Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

Nevin YILMAZTÜRK

Ar-ge Proje Sorumlusu, Pusula Kurumsal İş Çözümleri

ABSTRACT

While lab tests are performed by skilled technicians, most test results require approvals from a number of specialists before they can be finalized. These tests require lengthy approval processes, which often cause patient frustration and dissatisfaction; as patients with critical test results have to wait for their tests to be approved before they can be seen by a doctor. Similarly, most lab tests come out with simple results that don't need a specialist's decision in the end. This study aims to shorten the processing times for the lab tests by guiding the specialists through the approval process.

As a first step, all laboratory test processes across a private hospital chain in Istanbul, Turkey were digitized. Next, this study will analyze the past test results from all labs along with their approval statuses to derive correlations between patient profiles, test results and approvals. These correlations will help this study provide suggestions for the specialists regarding the tests results by detecting anomalies, creating confidence scores, etc.; and thus aiming the shorten the approval times. Another goal of this study is to predict the approval statuses based on past data, and validate predictions based on the specialist's decisions. Our model will improve its test result predictions as it receives feedback from the specialists. In that case, as soon as the specialist approves or rejects the prediction made by our model, it will be back propagated into the decision making engine as a feedback.

This study will use a number of data mining techniques to generate predictions; and will compare these techniques based on the accuracy of the prediction results. For this purpose, we have collected data from 450,000 results from 9 tests spanning 3 months. In this process, one important challenge is normalizing the results coming from different labs, as machine calibration varies between labs. For the sake of simplicity this study will assume that all calibrations are the same and correct.

Keywords: Lab Tests, Decision Support System, Data Mining

**A RESEARCH ON THE INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
EMOTIONAL LABOR AND ORGANIZATIONAL SILENCE**
DUYGUSAL EMEK ve ÖRGÜTSEL SESSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Nurdanur Tavlan Soydan

Öğr. Gör. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bozdoğan MYO. Yönetim ve Organizasyon

İbrahim Aksel

Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

ABSTRACT

Labor, which is an important factor of production resources, is a tool that has a top importance on the road to success for businesses. For this reason, it has become an important issue that the employees, who supply their labor, should not keep the information, ideas, thoughts and talents to themselves that would produce beneficial results for the company.

Emotional labor is defined as the management of emotions that forms facial and body movements. It is said that with the management of emotions, it is ensured that an emotion is awakened or suppressed in people who can observe our behavior from the outside and that this kind of labor requires the coordination of the mind and feelings. Organizational silence is that employees consciously keep their knowledge and thoughts about the business to themselves. These kept information and opinions may sometimes cause business damages as well as business benefits.

Due to the fact that a significant portion of the population is employed in the service sector in Turkey the positive and negative consequences that would face in the emotional labor has the capital importance. Because, customer satisfaction or loss can be achieved by effectively managing the emotions of the employees or there may be decreases in the job satisfaction and performance of the employee. Also, the job stress and intention to quit may increase and this negative working environment can push the employee to silence. Besides the employees' keeping the information, opinions and ideas to themselves is among the crucial obstacles that businesses face in gaining competitive advantage. In this context, it has become a situation that some precautions must be taken for employees' keeping quiet for various purposes in the business environment.

This study was conducted to evaluate the attitudes of emotional labor and organizational silence and to investigate the relationship between the two variables. Target population of the study is constituted of the students who have completed the internship course from Aydın Adnan Menderes University Bozdoğan Vocational School and Sultanhisar Vocational School Laborant and Veterinary Assistance Services, Department of Public Relations and Publicity and Department of Hair Care and Beauty Services. The number of the participants is 219. The Emotional Labor scale used in the study is divided into three dimensions as Surface Act, Deep Act and Genuine Emotion. The scale of Organizational Silence consists of the dimensions of Acquiescent Silence, Defensive Silence, and Pro-Social Silence. In the correlation analysis to determine the relationship between the two variables, it was seen that there was a low, positive and significant relationship between the Surface Act dimension of the Emotional Labor Scale and Acquiescent Silence and Defensive Silence which is the sub-dimensions of the Organizational Silence Scale. Also, it was seen that there was a low, positive and significant relationship between Genuine Emotion dimension of the Emotional Labor Scale and Pro-Social Silence dimension of the Organizational Silence Scale.

Keywords: Emotional Labor, Organizational Silence, Types of Emotional Labor, Types of Organizational Silence.

ÖZET

Üretim kaynaklarının önemli bir üyesi olan emek, işletmeler için başarıya giden yolda ön planda tutulması gereken bir araçtır. Bu nedenle emeklerini arz eden çalışanların, işletme için olumlu sonuçlar

doğuracak bilgi, fikir, düşünce ve yeteneklerinin kendilerinde saklı kalmaması önemli bir konu haline gelmiştir.

Duygusal emek, yüz ve beden hareketlerini oluşturan duyguların yönetilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Duyguların yönetilmesi ile davranışlarımızı dışarıdan gözlemleyebilecek kişilerde bir duygunun uyandırılması ya da bastırılmasının sağlanacağı ve bu türden bir emeğin zihin ve hislerin koordinasyonunu gerektirdiği söylenmektedir. Örgütsel sessizlik ise çalışanların işletme ile ilgili sahip olduğu bilgi ve düşüncelerini bilinçli bir şekilde kendine saklamasıdır. Bu saklanan bilgi ve görüşler kimi zaman işletme yararına olabildiği gibi işletmenin zararına da neden olabilmektedir.

Türkiye’de nüfusun önemli bir bölümünün hizmet sektöründe istihdam edildiğinden yola çıkarak duygusal emek sonucunda karşılaşılacak olumlu ve olumsuz sonuçların dikkate alınması önem arz etmektedir. Çünkü çalışanların duygularının etkin bir şekilde yönetilmesi ile müşteri memnuniyeti sağlanacağı gibi müşteriler kaybedilebilmekte ya da çalışanın iş tatmini ve performansında azalmalar olabilmekte, iş stresi ve işten ayrılma niyeti artış gösterebilmektedir. Bu olumsuz çalışma ortamı ise çalışanı sessizliğe itebilmektedir. Çalışanların sahip oldukları bilgi, görüş ve fikirlerini kendilerine saklaması ise işletmelerin rekabet avantajı elde etmesinde karşılaştıkları önemli engeller arasındadır. Bu bağlamda çalışanların iş ortamında çeşitli amaçlarla sessiz kalması önlem alınması gereken bir durum haline gelmiştir.

Bu araştırma duygusal emek ve örgütsel sessizliğe yönelik tutumlarının değerlendirilmesi ve iki değişken arasındaki ilişkinin araştırılması amacıyla yapılmıştır. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bozdoğan Meslek Yüksekokulu ve Sultanhisar Meslek Yüksekokulu Laborant ve Veteriner Sağlık, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ve Saç Bakımı ve Güzellik Hizmetleri Programı öğrencilerinden staj dersini tamamlamış öğrenciler oluşturmaktadır, katılımcı sayısı ise 219’dur. Çalışmada kullanılan *Duygusal Emek* ölçeği *Yüzeysel Rol Yapma Davranışı*, *Derinden Rol Yapma Davranışı* ve *Doğal Duygular* olmak üzere üç boyuta ayrılmaktadır *Örgütsel sessizlik* ölçeği ise *Kabullenici Sessizlik*, *Savunmacı Sessizlik* ve *Korumacı Sessizlik* boyutlarından oluşmaktadır. İki değişken arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan korelasyon analizinde duygusal emek ölçeğinin yüzeysel rol yapma boyutu örgütsel sessizlik ölçeğinin alt boyutları olan kabullenici sessizlik ve savunmacı sessizlik arasında düşük düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu, duygusal emek ölçeğinin doğal duygular boyutu ile örgütsel sessizlik ölçeğinin korumacı sessizlik boyutu arasındaki ilişkinin de düşük düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Emek, Örgütsel Sessizlik, Duygusal Emek Türleri, Örgütsel Sessizlik Türleri,

INTRODUCTION

Labor, which is an important factor of production resources, is a tool that should be prioritised on the road to success for businesses. For this reason, it has become an important issue that the employees, who supply their labor, will keep the information, ideas, thoughts and talents that will have positive results for the company.

Hochschild (2003: 251) states that professions need specializing like lawyer, doctor cleaning, waitresses, hairdressing, etc. require emotional labor. Due to the fact that a significant portion of the population is employed in the service sector in Turkey, the positive and negative consequences that would face in the emotional labor has the capital importance. Because, customer satisfaction or loss can be achieved by effectively managing the emotions of the employees or there may be decreases in the job satisfaction and performance of the employee. Also, the job stress and intention to quit may increase and this negative working environment can push the employee to silence.

Problems experienced in the work environment have an effect on employees to prefer silence instead of reporting faulty or wrong practices and decisions, since employees do not want to be perceived as problematic individuals by their colleagues or senior management (Çiğdem, 2013: 106). Employee's

desire to avoid negative perceptions is not the only reason that pushes him to silence, also an employee who perceives the business is unfair may be silenced to punish. Besides, employee's desire to protect the business may also cause employee's silence.

The purpose of this study is to examine the relationship between emotional labor and organizational silence. Also, the determination of the emotional labor and organizational silence levels of the participants in the service sector and the correlation between emotional labor and organizational silence will be investigated.

1. RESEARCHES ON THE CONCEPTUAL FRAMEWORK

1.1. Emotional Labor Concept and Its Dimensions

The concept of emotional labor was first used by Hochschild in his book "The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling" published in 1983. (Aksel, Bağcı, 2017; Bağcı, Bursalı, 2014; Eroğlu, 2014; Grandey et al., 2013; Guy et al., 2008; Güngör, 2009). Hochschild (1983: 7), Hochschild examined the emotional labor processes on the flight attendants working at Delta Airline company to gain new customers. In the study, emotional labor is defined as managing the emotions that consist of gestures and facial expressions. It is said that it will be ensured that an emotion is awakened or suppressed on people who can observe our behaviour from outside by managing the emotions, and that such labor requires the coordination of mind and feelings.

Hochschild stated that the constant smile of the flight attendants he spoke to was seen as an extension of the flight attendants' uniforms, their make-ups, the decoration of the plane, pastel colors and daily drinks that regulate the mood of the passengers. It is also said that smile of the flight attendants is part of the job, an effortless action that will enable staff to work and coordinate itself (Hochschild, 1983: 8).

It is stated that professions requiring emotional labor should have three basic features. These features are communicating with the public (customer, patient, guest, etc.) in the form of face-to-face or verbal conversation, the aim of the employees' emotional behavior's exciting, directing and changing emotions in others, and ensuring the management and control of emotional interactions by the employer. (Hochschild, 1983: 147).

In the literature research on emotional labor, there are four basic common approaches to defining the concept. The first one of these approaches was Hochschild's Emotional Labor Approach, which used the concept for the first time. Other approaches are Ashforth and Humphrey's, Morris and Feldman's and finally Grandey's Emotional Labor Approaches. (Grandey, 2000).

In the classification of emotional labor behavior, Hochschild (1983) and Grandey (2000) stated that emotional labor consists of two dimensions: surface acting and deep acting, while Ashforth and Humphrey (1993) added the *natural emotions* behavior to these two behaviors. On the other hand, Morris and Feldman (1996: 989) defined four dimensions as *frequency of emotional display*, *attentiveness to display rules*, *variety of emotions* and *emotional dissonance* depending on the characteristics of the situation in the business.

In our study, Ashforth and Humphrey's approach has been adopted. Therefore, the dimensions of emotional labor will be examined under three titles: surface acting and deep acting and natural emotions.

1.1.1. Surface Acting

Surface Acting is exhibition of the employee's behaviors desired by the company by using physical expressions without internally changing the emotion employee feels.

According to Hochschild (1983: 35), body language is at the forefront in surface acting. Because the employee tries to give the emotions that the business expects without changing the real feelings of the people who receive the service. Thus, the emotions felt in reality are tried to be shown differently with the body language. Hochschild (1983: 37-38) has given an example of this situation from Shakespeare's

Hamlet play. He stated that the actor who played Hamlet or Opelia had to train countless muscles to give that emotion, that what was important there was body movements, and that the actor excited the audience even if he acted only as he felt. According to Bağcı and Mohan Bursalı (2015: 74), he compared the hiding of the emotions with body language to the smiling face mask worn by the character in the movie 'V for Vendetta'. They expressed that the employees should always serve with a smiling face in order not to reflect what they feel, just like the character in the movie who hides what he feels at the moment thanks to the mask.

Ashforth and Humphrey (1993: 92) define surface acting as a form of behavior that is realized by the careful presentation of verbal and nonverbal body language elements such as look, gesture, facial expressions, and tone of voice, in fact, which are not felt.

Businesses can introduce mandatory “display rules” as an expected part of employee performance (Guy et al., 2008: 101). The “display rules” (Borataş et al., 2011: 91) that help to adjust emotional expressions for where, when and how to behave according to social conditions determine the degree of showing and hiding their feelings in surface acting. (Guy et al., 2008: 101). Accordingly, the smiling face will take the first place as the expected behavior in the display rules that will be applied to the employees of a business that always provides a friendly service guarantee.

According to Grandey (2013: 128), when employees start to exhibit surface acting, they shape their physical behaviors only according to expected behavior rules, not their inner feelings. This shaping is expressed as the fact that the real facial expression of the employee is pushed down and put on the mask of the imitated emotion (Guy et al., 2008: 101). So, it can be said that an employee exhibits a surface acting only for to change his appearance and behavior (Kruml, Geddes, 2000: 11).

1.1.2. Deep Acting

In deep acting, the employee displays the emotion for the related behavior when he or she feels it (Hochschild, 1983: 35). The deep acting happens, just as an actor performs the crying scene required by his or her role, not with body language, but with the tears that flow through his eyes by imagining and internalizing the emotions he experienced before. Hochschild (1983: 38) states that there are two ways of deep acting as directing emotions and getting support from trained imagination.

Employees who performs deep acting try to feel the necessary emotions in order to make an appropriate emotional representation. For this, strategies such as thinking events that evoke emotions or cognitive change can be adopted. (Holman et al., 2002: 63).

It is believed that it facilitates service performance because emotional expressions produced by deep acting perceived as sincere. It is stated that trying to understand the perspective of service area increases positiveness and sincerity of the emotional expression and also increases the meeting the needs of the service area (Totterdell, Holman, 2003: 57).

Ashforth and Humphrey (1993) emphasize that the employee makes an effort while exhibiting surface and deep acting. When the intention for this effort is analyzed, it is stated that the intention is faking in bad faith, because of the real feelings remain constant in the surface acting, but the emotion reflected is different. So, the employee actually focuses not on the interests of the customer or the organization but to focus on keeping the job. Therefore, it is stated that intent is bad faith in this behavior. The deep acting is said to be faking in good faith. Because the underlying intention of this behavior is to be able to look sincere to the customer and internalize employee emotions (Raffaelli ve Stone 1987: 32).

1.1.3. Genuine Emotions

Genuine emotions which Ashforth and Humphrey (1993) offer in addition to the surface acting and deep acting behavior in the classification of emotional labor, according to Bağcı and Mohan Bursalı's (2015: 74) definition, these emotions do not require the employee to play any role and as it comes from, if they feel it is expressed as reflecting that feeling outside.

Ashforth and Humphrey (1993: 94) state that an employee can naturally reflect the emotion they felt which discussed by Hochschild in his surface acting and deep acting without having to imagine past experiences to imitate or enter into that emotion. The emphasis of the authors is that emotions can be felt and displayed with little effort. They therefore advocate this true experience and the expression of expected emotions as the third way to achieve emotional labor. For example, the sadness experienced by a teacher during a student's departure from school can express their true and sincere feelings (Basım ve Beğenirbaş, 2012: 79), as well as the happiness of a birth nurse who will share with the patient after birth can be a behavior that he naturally exhibits.

1.2. Organizational Silence and Its Dimensions

Information has become an important force in today's increasingly competitive conditions. Employees in businesses have a variety of ideas, information and opinions to improve their jobs and work environments (Dyne, et al., 2003). Employees' keeping the information, opinions and ideas to themselves is among the important obstacles that businesses face in gaining competitive advantage. In this context, employees' keep silent for various purposes in the business environment has become a situation that needs action.

The concept of organizational silence was first mentioned by Hirschman as employee silence in his book *Exit, Voice and Loyalty*, written in 1970. Today, it was used in the study of Morrison and Milliken (2000) in terms of organizational silence (Dyne, et al., 2003: 1366; Benli, Cerev, 2017: 413). Organizational silence is the conscious self-preservation of employees' knowledge and thoughts about the business (Morrison, Milliken, 2000: 707).

The information and opinions stored by the employee can sometimes beneficial for the business or a loss for the business. Although silence in social life is considered a virtuous behavior, it is not preferred in business life, especially in situations that may benefit the business.

In a company dominated by a systematic silence culture, employees do not express their ideas and tell the truth because they are afraid to receive negative feedback or believe that their ideas are not valued (Dyne et al., 2003: 1364). Pinder and Harlos (2001: 334) define employee silence as not communicating the situation to those who are considered to have the ability to improve the change or correct the current situation in matters related to organizational situations, and to keep the real expressions of the employee about his behavioral, cognitive and emotional evaluations. As is seen, the factor that causes silence is different in both cases of silence. According to the opinion of Dyne et al, the belief in inadequacy prevails, while Pinder and Harlos' opinion about silence is mostly about fear-induced defence. Pinder and Harlos (2001: 338) state that some people deliberately interrupt their speech as they perceive danger. In the literature research conducted on organizational silence, various approaches towards the classification of organizational silence were observed. While Sobkowiak (1997) classifies organizational silence as acoustic and pragmatic silence, Bruneau (1973), psycholinguistic, interactive and sociocultural silence, Pinder and Harlos (2001) deliberate silence and consent silence. On the other hand, Dyne et al. (2003), classifies it by three groups as acquiescent silence, defensive silence and prosocial silence.

In our study, the approach of Dyne et al. was adopted. For this reason, the dimensions of organizational silence will be examined under three headings: acquiescent silence, defensive silence and prosocial silence.

1.2.1. Acquiescent Silence

Dyne et al. (2003) defines acceptive silence as deliberate passive behavior and captivity of employees based on their sense of surrender. The employees when feel incomplete about self-efficacy and working in this type of silence, keep their knowledge, ideas and opinions to themselves.

Boroff (1989) stated that in the face of unfair situations, employees remained silent in an admirable way, without complaining in writing. In addition, it is stated that employees who encounter unfair situations

remain silent, ignoring the existing alternatives in an admirable manner, and also not seeking new alternatives (Pinder, Harlos, 2001: 337, 349).

Çakıcı (2010: 33) stated that, the fact that being unresponsive to an employee's suggestions to increase the quality in his/her current job and to shorten the time of work by using the ways and methods learned in the private sector of an employee who transitioned from the private sector to the public sector will lead the employee to acquiescent silence over time can be given as an example of Acquiescent Silence.

1.2.2. Defensive Silence

Defensive silence consists of conscious, non-passive and self-protecting behaviors against external threats (Salajegheh, 2015: 467). Defensive silence, which is a proactive behavior because it is aimed at protecting from external threats which is based on fear and risk (Dyne et al., 2003: 1367 Çakıcı, 2007: 152).

When behavioral attitudes were examined in defensive silence, it was seen that the level of acceptance was lower and the level of stress was close to high. In addition, it is seen that *awareness of the alternatives*, *propensity to voice* and *propensity to exit* is quite high, and *fear*, *depression* and *despair* are in the foreground in dominant emotions. (Pinder, Harlos, 2001: 350).

1.2.3. Prosocial Silence

Prosocial Silence is defined as the hiding of ideas, information and opinions about the business in order to benefit other people or business on the basis of cooperation and sacrifice motives (Dyne, at al., 2003: 1368). For example, an employee may remain silent about insufficiency at work in order to protect his colleague, or may not share a private information that belongs to the business to someone else to protect and that can be used against the business (Çakıcı, 2010: 34).

1.3. The Relation Between Emotional Labor and Organizational Silence

It is sometimes a situation that conflicts with the emotional inner worlds of the employees to display the role behavior required for the job as expected. Moreover, employees face role uncertainty when they experience insufficient information about the roles expected of them (Churchill et al., as cited in Karatepe, Uludağ, 2008: 111-112).

While explaining the emotional labor issue, it was mentioned that the employees could not reflect what they always feel. In surface acting, the effort of employee made to show an emotion which is not felt may sometimes cause the employee to move away from his job. Moreover, the feeling that the employee's feelings are taken away from his control may also negatively affect his attitudes and behaviors towards the business.

As a result of surface acting, differences can be observed between the prosocial silence level and acquiescent and defensive silence levels of an employee who has negative feelings about the business. Because negative thoughts will direct the employee towards the behaviors that will punish the business rather than directing them to the behaviors that will benefit the business. Keeping silence in some cases that will benefit the business within the organization, can be one of punitive behavior.

In literature, not to encounter many studies deal with the relation between Emotional Labor and Organizational Silence, but associating both variables with similar variables suggested that there may be a relation between them.

In the literature, the variables that emotional labor concept is most frequently associated with are burnout, intention to leave, job satisfaction and commitment, performance and stress. For Organizational Silence, these variables are organizational commitment, organizational justice, organizational citizenship, burnout, mobbing, stress, motivation, leadership styles, etc.

In Durgut and Kahya's (2015) study, which examined the relationship between emotional labor and organizational silence, a significant positive relationship was found between the two variables. It has been determined that surface acting that determines the level of emotional labor, suppression of real emotions and in-depth behavior dimensions have a significant effect on the negative silence dimension (acquiescent silence and defensive silence) that determines the level of organizational silence.

In the study of Çolakoğlu (2017), it was investigated whether emotional intelligence and emotional labor factors have a reducing effect on silence. According to the study, it was revealed that there were positive and negative relationships between variables and their sub-dimensions, and emotional labor did not reduce silence. It has also been observed that surface acting, which is the sub-dimension of emotional labor, increases the acquiescent silence, which is the sub-dimension of organizational silence.

In accordance with these observations, the main hypothesis of our study is determined as:

H₁: There is a relation between Emotional Labor and Organizational Silence.

H_{1a}: There is a relation between surface acting and acquiescent silence

H_{1b}: There is a relation between surface acting and defensive silence

H_{1c}: There is a relation between surface acting and prosocial silence

H_{1d}: There is a relation between deep acting and acquiescent silence

H_{1e}: There is a relation between deep acting and defensive silence

H_{1f}: There is a relation between deep acting and prosocial silence

H_{1g}: There is a relation between genuine acting and acquiescent silence

H_{1h}: There is a relation between genuine acting and defensive silence

H_{1i}: There is a relation between genuine acting and prosocial silence

Investigating the relate between the sub-dimensions of the variables constitutes the sub-hypotheses of the study.

2. METHOD

2.1. Data and Sample

In the study, the data were collected by using the survey technique. The participants were tried to be reached face to face and through an online questionnaire.

219 students who completed the internship course from Aydın Adnan Menderes University Bozdoğan Vocational School Laboratory and Veterinary Assistance Services Program, Public Relations and Publicity Program and Sultanhisar Vocational School Hair Care and Beauty Services Program students constitutes the target population of this study.

2.2. Measures

Emotional Labor: Emotional Labor scale used in the survey developed by Diefendorff et al. (2005). The scale consists of three dimensions: surface acting, deep acting and genuine emotions. The first five expressions of the surface acting dimension and the first three expressions of the deep acting dimension were created by adapting Grandey's (2003) emotional labor scale items. The sixth expression of the surface acting dimension, the fourth expression of the deep acting dimension and the third expression of the genuine emotions dimension were adapted from the works of Kruml and Geddes (2000). The scale was adapted to Turkish by Basım and Beğenirbaş (2012). On the scale of Diefendorff et al, expressions were created at the level of 1 (completely disagree), 5 (fully agree). Since the Turkish version of the scale was prepared for teachers, the term "students" was changed to "customers" in our study. Scale expressions are rated between 1 (never) and 5 (always).

Organizational Silence: Organizational Silence scale used in the survey prepared by Dyne et al. (2003). The scale is rated in the range of 1-7 in the studies of Dyne et al. In this study, it was rated between 1 (Completely Disagree) and 5 (Fully Agree).

2.2. Results

2.2.1. Validity and Reliability Analysis

In order to test the validity of the emotional labor and organizational silence scales factor analysis was used and to test the reliability Cronbach's Alpha reliability test was conducted in the survey study.

In our study, in the reliability analysis applied to the dimensions of the emotional labor scale, Cronbach's Alpha values were calculated as ,879 for Surface Acting dimension, ,921 for Deep Acting dimension, and ,863 for Genuine Emotions dimension. Cronbach's Alpha value calculated for the overall Emotional Labor scale is ,819.

In the reliability analysis applied to the dimensions of the Organizational Silence scale, Cronbach's Alpha values were calculated for acquiescent silence as ,871, for Defensive Silence ,859 and for Prosocial Silence as ,933. Cronbach's Alpha value calculated for the overall Organizational Silence scale is ,867.

Factor analysis and reliability results related to the dimensions of Emotional Labor scale are given in Table 2.1.

Table 2.1.: Emotional Labor Scale Validity and Reliability Analysis

Factors	Items	Factor Load	Cronbach's Alpha
Surface Acting	% of variance	34,9	,879
	I put on an act in order to deal with customers in an appropriate way	,828	
	I fake a good mood when interacting with customers	,846	
	I put on a "show" or "performance" when interacting with customers	,772	
	I just pretend to have the emotions I need to display for my job	,748	
	I put on a "mask" in order to display the emotions I need for the job	,807	
	I show feelings to customers that are different from what I feel inside	,72	
Deep Acting	% of variance	25,78	,921
	I try to actually experience the emotions that I must show to customers	,806	
	I make an effort to actually feel the emotions that I need to display toward others	,94	
	I work hard to feel the emotions that I need to show to customers	,908	
	I work at developing the feelings inside of me that I need to show to customers	,931	
Genuine Emotions	% of variance	12,74	,863
	The emotions I express to customers are genuine	,828	
	The emotions I show customers come naturally	,931	
	The emotions I show customers match what I spontaneously feel	,894	
% of Total Variance		72,91	
Cronbach Alpha (for 13 variables)			,819
KMO			,84
Bartlett Sphericity Test	Chi-square	1763,446	
	df	78	
	Sig.	,000	

The dimensions of the Emotional Labor Scale, which consists of three dimensions: surface acting, deep acting and genuine emotions, clarifies the total variance of 72.91%.

Factor analysis and reliability results related to the dimensions of the Organizational Silence scale are given in Table 2.2.

Table 2.2.: Organizational Silence Scale Validity and Reliability Analysis

Factors	Items	Factor Load	Cronbach's Alpha
Acquiescent Silence	% of variance	37,991	0,871
	I am unwilling to speak up with suggestions for change which are disengaged with me	,942	
	I passively withhold ideas, based on my resignation with the decisions	,87	
	I passively keep ideas about solutions to problems to myself.	,842	
	I keep any ideas for improvement to myself because I have low self-efficacy to make a difference	,678	
	I withhold ideas about how to improve the work around here, based on being disengaged with me.	,651	
Defensive Silence	% of variance	27,95	,859
	I do not speak up and suggest ideas for change, because of my concerns based on fear with future	,508	
	I withhold relevant information due to thought that it would hurt me	,802	
	I omit pertinent facts in order to protect myself.	,995	
	I avoid expressing ideas for improvements of my corporation, due to self-protection.	,59	
	I withhold my solutions to problems because of my fear about my job	,523	
Prosocial Silence	% of variance	6,86	,933
	I withhold confidential information to protect the cooperation at work	,811	
	I protect proprietary information in order to benefit the organization	,907	
	I withstand pressure from others to tell organizational secrets.	,904	
	I refuse to divulge information that might harm the organization	,828	
	I protect confidential organizational information appropriately, based on concern for the organization.	,859	
% of Total Variance		72,81	
Cronbach Alpha (for 15 variables)			,867
KMO			,861
Bartlett Sphericity Test	Chi-square	2487,987	
	df	105	
	Sig.	,000	

The dimensions of the Organizational Silence scale, which consists of three dimensions: Acquiescent Silence, Defensive Silence and Prosocial Silence, explain 72.81% of the total variance.

2.2.1. Descriptive Statistic

There are total of 219 participants in the study. 68% of the participants are women. The ages of the participants are between 18 and 30 and 25% of them are 20 years old. 39.3% of the participants are from the Laboratory and Veterinary Assistance Services Program students.

Descriptive statistics on the dimensions of the emotional labor scale are given in Table 2.3. When Table 2.3. analyzed in detail, the participants showed the highest level of participation in the Surface Acting dimension as "I fake a good mood when interacting with customers" with mean of 2,85, and "I put on a "show" or "performance" when interacting with customers" with mean of 2.16 they showed a low level of participation.

On the other hand, the "Seldom" level opinion was expressed with mean of 2,46 on the Surface Acting dimension, which constitutes the entire sub-dimension.

Participants showed the highest level of participation with mean of 3,70 on the expression "I work hard to feel the emotions that I need to show to customers" in Deep Acting dimension, and the lowest level with mean of 3,27 on the expression "I try to actually experience the emotions that I must show to customers".

And the "Sometimes" level opinion was expressed with mean of 3,45 on the Deep Acting dimension, which constitutes the entire sub-dimension.

It was observed that the participants showed the highest level of participation with the mean of 3,93 on the expression “The emotions I express to customers are genuine” in the Genuine Emotions dimension, and the lowest level of participation with the mean of 3,64 on the expression “The emotions I show customers match what I spontaneously feel”

“Sometimes” level opinion was expressed with the mean of 3.81 on the Genuine Emotions dimension, which constitutes the entire sub-dimension.

Table 2.3.: Descriptive statistics on the dimensions of the Emotional Labor scale

Items	X	S.S.
I put on an act in order to deal with customers in an appropriate way	2,82	1,36
I fake a good mood when interacting with customers	2,85	1,37
I put on a “show” or “performance” when interacting with customers	2,16	1,27
I just pretend to have the emotions I need to display for my job	2,29	1,39
I put on a “mask” in order to display the emotions I need for the job	2,22	1,37
I show feelings to customers that are different from what I feel inside	2,39	1,31
Surface Acting	2,46	1,06
I try to actually experience the emotions that I must show to customers	3,27	1,39
I make an effort to actually feel the emotions that I need to display toward others	3,45	1,39
I work hard to feel the emotions that I need to show to customers	3,70	1,27
I work at developing the feelings inside of me that I need to show to customers	3,37	1,37
Deep Acting	3,45	1,22
The emotions I express to customers are genuine	3,93	1,06
The emotions I show customers come naturally	3,86	1,06
The emotions I show customers match what I spontaneously feel	3,64	1,23
Genuine Emotions	3,81	,99

n: 219; Coefficient of Range: 0,80; 1-1,80: Never, 1,81-2,60: Seldom, 2,61-3,40: Sometimes 3,41-4,20: Often, 4,21, 5: Always

Descriptive statistics on the dimensions of the Organizational Silence scale are given in Table 2.4. When Table 2.4. analyzed in detail, the participants showed the highest level of participation in the Acquiescent Silence dimension with the item "I am unwilling to speak up with suggestions for change which are disengaged with me" with mean of 2,46, and "I keep any ideas for improvement to myself because I have low self-efficacy to make a difference" with mean of 1,99 they showed a low level of participation. On the other hand, “Disagree” level opinion was expressed with mean of 2,13 on the Acquiescent Silence dimension, which constitutes the entire sub-dimension.

Table 2.4.: Descriptive statistics on the dimensions of the Organizational Silence scale

Items	X	S.S.
I am unwilling to speak up with suggestions for change which are disengaged with me	2,46	1,13
I passively withhold ideas, based on my resignation with the decisions	2,12	1,11
I passively keep ideas about solutions to problems to myself.	2,01	1,18
I keep any ideas for improvement to myself because I have low self-efficacy to make a difference	1,99	1,12
I withhold ideas about how to improve the work around here, based on being disengaged with me.	2,10	1,15
Acquiescent Silence	2,13	,93
I do not speak up and suggest ideas for change, because of my concerns based on fear with future	2,22	1,19
I withhold relevant information due to thought that it would hurt me	2,82	1,33
I omit pertinent facts in order to protect myself.	2,77	1,27
I avoid expressing ideas for improvements of my corporation, due to self-protection.	2,18	1,22
I withhold my solutions to problems because of my fear about my job	2,08	1,23
Defensive Silence	2,41	,99
I withhold confidential information to protect the cooperation at work	3,74	1,42
I protect proprietary information in order to benefit the organization	3,94	1,35
I withstand pressure from others to tell organizational secrets.	3,97	1,32
I refuse to divulge information that might harm the organization	4,09	1,32
I protect confidential organizational information appropriately, based on concern for the organization.	4,22	1,23
Prosocial Silence	3,99	1,18

n: 219; Coefficient of Range: 0,80; 1-1,80: Completely Disagree, 1,81-2,60: Disagree, 2,61-3,40: Neither Agree Nor Disagree 3,41-4,20: Agree, 4,21, 5: Fully Agree

Participants showed the highest level of participation with mean of 2,82 in the statement “I withhold relevant information due to thought that it would hurt me” in Defensive Silence dimension, and the lowest level with mean of 2,08 in the statement “I withhold my solutions to problems because of my fear about my job”.

And the “Completely Disagree” level opinion was expressed with mean of 2,41 on the Defensive Silence dimension, which constitutes the entire sub-dimension.

Participants showed the highest level of participation with mean of 4,22 in the statement “I protect confidential organizational information appropriately, based on concern.

for the organization” in Prosocial Silence dimension, and the lowest level with mean of 3,74 in the statement “I withhold confidential information to protect the cooperation at work”.

And the “Completely Disagree” level opinion was expressed with mean of 3,99 on the Prosocial Silence dimension, which constitutes the entire sub-dimension.

2.2.4. Hypotheses Testing

In this section, the results of the correlation analysis conducted to determine the relate between emotional labor and the organizational silence variable will be included.

Correlation analysis results that test the relation between the dimensions of the two variables are presented in Table 2.5.

Table 2.5.: Correlation Values Indicating the Relation Between Emotional Labor and Organizational Silence

	Surface Acting	Deep Acting	Genuine Emotions	Acquiescent Silence	Defensive Silence	Prosocial Silence
Surface Acting	1					
Deep Acting	,287**	1				
Genuine Emotions	-,191**	,209**	1			
Acquiescent Silence	,184**	,109	,060	1		
Defensive Silence	,189**	,124	,021	,698**	1	
Prosocial Silence	-,062	,158*	,186**	-,067	,198**	1

** Correlation is significant at the 0.01 level

*Correlation is significant at the 0.05 level

N: 229

According to Table 2.5, there is a low level, positive and significant relate between the “Acquiescent Silence”, “Defensive Silence” which are sub-dimensions of the Organizational Silence scale, with “Surface Acting” which is the dimension of the Emotional Labor scale. ($r = ,184$ ve $r = ,189$; $p < 0,01$). Similarly, the relate between “Deep Acting”, “Genuine Emotions” dimensions of Emotional Labor scale and the “Prosocial Silence” dimension of the Organizational Silence scale is low level, positive and significant ($r = ,158$ ve $r = ,186$; $p < 0,01$).

Thus, only H_{1a} , H_{1b} , H_{1h} , H_{1i} were accepted from the hypotheses of the research.

DISCUSSION

This research was conducted to examine the relate between Emotional Labor and Organizational Silence.

When the arithmetic means of the Emotional Labor scale’s sub-dimensions *Surface Acting*, *Deep Acting* and *Genuine Emotions* used in the study were analyzed, the mean of Surface Acting was lower than the other behavioral means in “Disagree” level and for the means of Deep Acting and Genuine Emotions dimensions were in “Agree” level.

This shows that participants prefer less to display Surface Acting. Thus, it can be stated that the participants mostly act with Genuine Emotions and Deep Acting by avoiding imitation and false emotions.

When the arithmetic means of the second variable of the study Organizational Silence scale’s sub-dimensions *Acquiescent Silence*, *Defensive Silence* and *Prosocial Silence* used in the study were analyzed, the mean of Acquiescent Silence, Defensive Silence were low and the mean of Prosocial Silence was high. Silence emerges with the idea that the employee will get a negative reaction after expressing ideas and will be seen as useless within the company. This situation is expressed as the employee 's punishment for the company by keeping silent in the face of problems (Kutaniş, Çetinel, 2014: 154). In contrast to this, high Prosocial Silence is considered a rational behavior (Salajegheh, 2015: 467). For this reason, in our study, low means of Acquiescent and Defensive Silence and high levels of Prosocial Silence can be interpreted as a positive result in terms of employees and businesses. In the correlation analysis performed to test the hypotheses of the study, a low positive correlation was found between the Emotional Labor’s sub-dimensions Surface Acting, and Acquiescent Silence with Defensive Silence, and also between the Genuine Emotions variable and Prosocial Silence. In the literature, there is not much research on Emotional Labor and Organizational Silence.

In Durgut and Kahya's works, they encounter a low positive relation between Emotional Labor and Organizational Silence. This relationship was determined between the sub-dimension Surface Acting variable and negative silence, also between suppressing Genuine Emotions and negative silence in a significant and positive way (Durgut, Kahya, 2015: 357). In the study of Çolakoğlu (2017), it was investigated whether emotional intelligence and Emotional Labor factors have a reducing effect on

silence or not. According to the study, it was revealed that there were positive and negative relations between variables and their sub-dimensions, and it was determined that Emotional Labor did not reduce silence. It has also been observed that Surface Acting which is the sub-dimension of Emotional Labor, increases the Acquiescent Silence which is the sub-dimension of Organizational Silence. The findings of this study can be suggested as follows: The number of participants and the area the participants' being selected from three programs of two vocational schools in Aydın Adnan Menderes University was the limitation of the study which prevented the generalization of the results. For this reason, subsequent studies can be carried out by increasing the number of participants, in wider regions, by applying to different business lines, participants with higher working time and people with different demographic characteristics.

REFERENCES

- Aksel, İ., Bağcı, Z. (2017) Çalışanların Duygusal Emekleri İle Tükenmişlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Görgül Bir Araştırma, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c: 6, s: 4, ss: 463-473
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E., (2004) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya Kitabevi, Sakarya
- Ashforth, B., E., Humphrey, R., H., (1993) Emotional Labor in Service Roles: The Influence of Identity, *The Academy of Management Review*, vol: 18, no: 1, pp: 88-115
- Bağcı, Z., Mohan Bursalı, Y. (2015) Duygusal Emekğin İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Denizli İlinde Hizmet Sektöründe Görgül Bir Araştırma, *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(10), ss: 69-90
- Basım, H., N., Beğenirbaş, M., (2012) Çalışma Yaşamında Duygusal Emek: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, c: 19, s: 1, ss: 77-90.
- Boratav, H., B., Sunar, D., Ataca, B., (2011) Duyguları Sergileme Kuralları ve Bağlamsal Belirleyicileri: Türkiye'de Üniversite Öğrencilerine Yapılan Bir Araştırma, *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(68), ss: 90-101.
- Çakıcı, A., (2010) *Örgütlerde İş gören Sessizliği*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Çakıcı, A., (2007) Örgütlerde Sessizlik: Sessizliğin Teorik Temelleri ve Dinamikleri, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c: 16, s: 1, ss:145-162
- Çolakoğlu, T., (2015) Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Elemanlarının Sahip Olduğu Duygusal Zekanın, Örgütsel Sessizlik ve Duygusal Emek Davranışları ile Etkileşimi Üzerine Bir Çalışma: Anadolu Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Durgut, M., Kahya, C., (2015) Duygusal Emek ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişki: Kamu İç Denetçileri Üzerinde Örnek Bir Uygulama, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, c: 13, s: 1, ss: 348-364.
- Dyne, L., V., Ang, S., Botero, I., C., (2003) Conceptualizing Employee Silence and Employee Voice as Multidimensional Constructs, *Journal of Management Studies*, c: 40, n: 6, pp: 1359-1392
- Eroğlu, Ş., G., (2014) Örgütlerde Duygusal Emek ve Tükenmişlik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s: 19, ss: 147-160
- Grandey, A., A., Diefendorff, J. M., Rupp, D., E., (2013) Bringing Emotional Labor into Focus: A Review and Integration of Three Research Lenses, *Emotional Labor in the 21st Century*, 3-27, New York, Routledge
- Grandey, A., A., (2000) Emotion Regulation in the Workplace: A New Way to Conceptualize Emotional Labor, *Journal of Occupational Health Psychology*, v: 5, n: 1, pp: 95-110
- Güngör, M., (2009) Duygusal Emek Kavramı: Süreci ve Sonuçları, *Kamu-İş*, c: 11, s: 1, ss: 167-184
- Guy, M., E., Newman, M. A., Mastracci, S., H., (2008) *Emotional Labor: Putting the Service in Public Service*, M.E. Sharpe, New York
- Hochschild, A., R., (1983) *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*, University of California Press, Los Angeles
- Holman, D., Chissick, C., Totterdell, P., (2002) The Effects of Performance Monitoring on Emotional Labor and Well-Being in Call Centers, *Motivation an Emotion*, v: 26, n: 1, pp: 57-81
- Kalaycı, Ş. (2006) *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayınları, Ankara

- Kruml, S., M., Geddes, D., (2000) Exploring the Dimensions of Emotional Labor: The Heart of Hochschild's Work, *Management Communication Quarterly*, v: 14, s: 1, pp: 8-49
- Kutanis, Ö., Çetinel, R., E., (2014) Kadınların Sessizliği: Devlet Okullarındaki Kadın Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma, *Amme İdaresi Dergisi*, c: 47, n: 1, ss.153-173
- Morris, A., Feldman, D., (1996) The Dimensions, Antecedents, and Consequences of Emotional Labor, *The Academy of Management Review*, v: 21, n: 4, pp: 986-1010
- Morrison, E.W., Milliken, F.J. (2000) Organizational Silence: A Barrier to Change and Development in A Pluralistic World, *Academy of Management Review*, c: 25, n: 4, pp: 706- 725
- Pinder, C., C., Harlos, K., P., (2001) Employee Silence: Quiescence and Acquiescence as Responses to Perceived Injustice, *Research in Personnel and Human Research Management*, c: 20, pp: 331-369.
- Rafaeli, R., Sutton, R., I., Expression of Emotion as Part of the Work Hole, *Academy of Management Review*, v: 12, no:1, pp: 23-37
- Salajegheh, S., Mortazavi, S., K., Abdoli, H. (2015) Organizational Silence: The Study of Ethnography in The Department of Education in Golestan Province, *Jamaica Journal of Science and Technology*, c: 26, ss. 463-477
- Şencan, H., (2005), *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Totterdell, P., Holman, D., (2003) Emotion Regulation in Customer Service Roles: Testing a Model of Emotional Labor, *Journal of Occupational Health Psychology*, v: 8, n: 1, pp: 55-73.

PREDICTABILITY IN COMMERCIAL LAW: AVAL AND JOINT CHAMBER DECISION
TİCARET HUKUKUNDA ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK: AVAL VE İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME
KARARI

Etem KARA

Dr., Piri Reis Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku ABD Öğretim Üyesi

ABSTRACT

Aval as regulated under Turkish Commercial Code is a commercial bill type assurance that is subject to strict form and given in favor of the persons going under obligation with the commercial bills. However, there is a rule in Obligation Code, Article 603, that requires spouses' approval even in the contracts that is arranged under different name. This Article creates debates both in court decisions and in doctrine. So much that a joint chamber decision became necessary and Yargıtay by declaring "Obligation Code, Article 584, that arranges the spouses' approval in indemnification does not apply to Aval by means of Article 603" reached a joint chamber decision. This way the ambiguity in requirement of spouse approval in aval came to an end. However, the predictability in commercial law is vital and ambiguity in aval that is purely a commercial law concept necessitates an argument on predictability in commercial law. At the end as the predictability increases so do the commercial activities and its variety and the cost decreases in accordance. The opposite creates reduction in commercial activities and narrows the commerce. Hence, predictability is priced out by markets and the international commercial law's aim with common efforts is to decrease this cost. In addition, there is parallelism between the development levels of the countries and the predictability in commercial law. Predictability in commercial law can be attained by law makers and judiciary. Not having predictability for a subject that belongs purely to commercial law sets a sample for not having both conditions established. And that creates necessity to address the predictability aspect of Turkish commercial law.

Anahtar Kelimeler: Commercial Predictability, Supreme Court Decision, Aval

ÖZET

Türk Ticaret Kanununda düzenlenen aval, kambiyo senetleri ile sorumluluk altına giren kişiler lehine ilişkin verilen ve sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuş kambiyo senetlerine özgü bir teminattır. Ancak BK 603 ile getirilen kefalette eşin rızasının, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan sözleşmelerde dahi aranacağına ilişkin hüküm bulunmaktadır. Söz konusu hüküm ise hem doktrinde hem de yargı kararlarında tartışmaya yol açmıştır. Öyle ki yüksek mahkeme kararları arasındaki yaşanan çelişkiler içtihatı birleştirmeyi gerekli kılmış ve Yargıtay da "kefalette eşin rızasına ilişkin Türk Borçlar Kanununun 584. maddesindeki düzenlemenin aynı Kanunun 603. maddesi uyarınca avalde de uygulanmasının gerekmeceğini" ifade etmek suretiyle içtihatını birleştirmiştir. Böylelikle de avalde eşin rızasının aranıp aranmayacağı hususunda yıllarca süren belirsizlik, içtihatı birleştirme kararıyla ancak giderilebilmiştir. Oysa ticaret hukukunda öngörülebilirlik hayatiyet teşkil etmekte ve aval gibi saf ticaret hukukuna özgü bir hukuki kurumda yaşanan tartışmalar ise Türk Ticaret hukukunun öngörülebilirlik açısından tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Nihayetinde öngörülebilirlik arttığı ölçüde maliyet azalmakta ve ticari faaliyetler de çeşitlenip derinleşerek artmaktadır. Buna karşın öngörülebilirlik azaldığı ölçüde maliyetler de artmakta ve ticarete olabildiğince daralmaktadır. Öyle ki öngörülebilirlik bizatihi piyasalarca fiyatlanmakta, uluslararası anlamda ticaret hukukunun birleştirme çabalarının temelinde de öngörülmezliğin yarattığı ağır maliyet yatmaktadır. Ayrıca ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ticaret hukukları arasında da paralellik bulunmakta, öngörülebilirliği temin etme ve sağladıkları esneklik yeteneğiyle de söz konusu ülkelerin Ticaret hukukları hususiyet göstermektedir. Öngörülebilirlik ise hem kanun koyucu hem de yargı tarafından temin edilebilmekte, aval gibi saf ticaret hukukuna özgü bir kurumda dahi yaşanan tartışmalar ise her iki koşulun birlikte karşılanmamasına ciddi bir emsal teşkil etmektedir. Bu husus ise en temelde, Türk Ticaret hukukuna öngörülebilir açısından yaklaşılmasını elzem kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öngörülebilirlik, İçtihatı Birleştirme Kararı, Aval

**DYNAMIC FINANCIAL CONTAGION AND CAUSALITY ANALYSIS BETWEEN TURKEY
AND GERMANY FUTURES MARKETS**
TÜRKİYE VE ALMANYA FUTURES PİYASALARI ARASINDA DİNAMİK FİNANSAL
BULAŞMA VE NEDENSELLİK ANALİZİ

Erdost TORUN

Dr. Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret Bölümü

Cengiz Çağrı KABAKCI

Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü

ÖZET

Küreselleşme ve finansal liberalizasyonun etkisinin yoğunlaşmasıyla birlikte, uluslararası finansal piyasalar arasındaki etkileşimler artmış ve karmaşıklaşmıştır. Finansal bulaşma etkisi özellikle finansal şokların etkisini yönetebilmek isteyen yatırımcılar için önemli bir konudur. Bulaşma etkisi yüksek frekanslı dalgalanmalar arasındaki korelasyon olarak tanımlanır (Forbes ve Rigobon, 2002). Düşük frekans düzeylerinde görülen korelasyon ise birlikte hareket etme eğilimini (comovement) ifade etmektedir. Finansal bulaşma ile ilgili çalışmalar spot piyasalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Futures piyasalar da fiyat oluşumunu ve piyasa duyarlılığını yansıttığından dolayı dikkat çekici piyasalardır. Finansal bulaşma olgusunun futures piyasalar üzerinden incelenmesi bu nedenle önemlidir. Bu çalışmada, Türkiye ve Almanya futures piyasaları arasındaki; bulaşma etkisi, birlikte hareket etme eğilimleri ve nedensellik ilişkisi, Rua (2013) tarafından geliştirilen parametrik olmayan dalgacık korelasyonu ve Olayeni (2016) tarafından geliştirilen parametrik olmayan dalgacık dönüşümünü temel alan nedensellik testi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada, 2012 – 2020 dönemini kapsayan çalışmada günlük futures endeks fiyatlara ait volatilité serileri kullanılmıştır. Analiz sonucunda, zamana ve frekansa (dalgalanma periyoduna) bağılı olarak değişen üç boyutlu nedensellik ve korelasyon ilişki örüntüsü ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Bulaşma, Dinamik Nedensellik, Parametrik Olmayan Dalgacık Dönüşümü, Futures, BİST 30, DAX

ABSTRACT

With the intensification of the impact of globalization and financial liberalization, interactions between international financial markets have increased and become more complex. Financial contagion effect is an important issue especially for investors who want to manage the effects of financial shocks. Contagion effect is defined as the correlation between high frequency fluctuations (Forbes and Rigobon, 2002). Correlation seen at low frequency levels expresses the comovement. Studies on financial contagion have focused on spot markets. Futures markets are important markets because they reflect price discovery and market sentiment. It is therefore important to examine the phenomenon of financial contagion through futures markets. In this study, between Turkey and Germany futures markets; Contagion effect, comovements and causality relationship were analyzed using nonparametric wavelet correlation developed by Rua (2013) and causality test based on nonparametric wavelet transform developed by Olayeni (2016). In the study, volatility series of daily futures index prices were used in the study covering the period of 2012-2020. As a result of the analysis, a three-dimensional causality and correlation relationship pattern that varies depending on time and frequency (fluctuation period) has been revealed.

Keywords: Financial Contagion, Dynamic Causality, Nonparametric Wavelet Transform, Futures, DAX, BİST 30

GİRİŞ

Finansal varlık fiyatları arasındaki ilişki yatırımcılar, araştırmacılar ve politika yapıcıları açısından bilgi sahibi olmaları gereken konuların başında yer almaktadır. Yatırımcıların ellerinde bulundurdukları çeşitli finansal varlıkların arasındaki nedensellik ve birlikte hareket etme eğilimi finansal portföylerinin riskini etkileyerek çeşitlendirme stratejilerinin etkinlikleri üzerinde kritik öneme sahip olmaktadır. Risk

çeşitlendirme stratejisinin etkinliği, portföye konu olan finansal varlıklar arasındaki korelasyon ve nedensellik ilişkisinin negatif olması durumunda artmaktadır.

Birlikte hareket etme eğilimi ve nedensellik ayrıca yayılım etkisi (spillover effect) olgusuna dair yararlı bilgiler sunmaktadır. Yayılım etkisi özellikle kriz ya da şok dönemlerinde risk etkilerinin piyasalar arasında hızla yayılması şeklinde ortaya çıkması sebebiyle risk yönetimi açısından dikkate alınması gereken faktörlerden biridir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki piyasalar arasındaki birlikte hareket etme eğilimi kriz ya da şok dönemlerinde artış eğilimi göstermişlerdir. Finansal varlıklar arası birlikte hareket etme eğilimi, finansal entegrasyon politikalarının etkinliği ve kriz dönemlerinde bulaşma etkisine maruz kalan piyasalara ilişkin alınan önlemlerin etkilerinin ve koordinasyon çabalarının değerlendirilmesi açısından politika yapımcılar için önem arz etmektedir (Albulescu vd. 2015). Dolayısıyla yayılım ve buna bağlı olarak gelişen bulaşma etkisi; piyasa dinamiklerinin, finansal varlık değerlendirme sürecinin, ve portföy tahsis (portfolio allocation) stratejilerinin etkinliğinin analizinde dikkate alınması gereken faktörlerden biridir.

Tam bilgisel etkinliğin ve sürekliliğin sağlandığı piyasalarda, pay senetlerinden oluşan spot piyasa endeksinin getiri oranları ve endeks vadeli işlem sözleşmeleri, anlık bir şekilde birbiriyle uyumlu ve pozitif yönlü korelasyon ilişkisine sahiptir. Yani spot piyasadaki dayanak varlığın ve vadeli işlem piyasalarındaki dayanak varlığa ilişkin sözleşmelerin fiyatları, piyasaya ulaşan yeni bilgileri eşzamanlı olarak yansıtmaktadır. Vadeli işlem piyasasında fiyat oluşumu süreci varsa veya endeksin raporlanmasında zaman gecikmeleri varsa, vadeli işlemlerin getirisi pay senetleri endeksinin getirilerinin nedeni olacaktır. (Stoll ve Whaley: 1990, ss.457)

Futures fiyatları kullanılarak piyasalar arasındaki ilişkin incelenmesinin bazı avantajları vardır. Fiyat oluşum süreci (price discovery process) nedeniyle futures fiyatları yeni bilgi ve şoklara daha hızlı tepki vermekte; bilgi akışı futures fiyatlarından spot fiyatlarına doğru olmaktadır. Ayrıca spot fiyatlarının duyarlılığı görece olarak az olması nedeniyle spot piyasalar arası senkronizasyon problemi futures piyasalarının analizinde ortadan kalkmaktadır. Son olarak ortalama olarak futures piyasalarındaki gürültü sabit olmakta ve veri frekansına göre değişmemektedir (Albulescu vd. 2017). Bu nedenle günlük fiyatlar kullanılarak elde edilen volatilité serilerinin daha az gürültüye sahip olması ve yeni bilgiye daha hızlı tepki vermesi nedeniyle bulaşma etkisi futures endeksleri arasında incelenmiştir.

Bu çalışmada Dalgacık analizini kullanan Rua (2013) korelasyon testi ve Olayeni (2016) Sürekli dalgacık dönüşümü temel alan nedensellik testi (CWTC) kullanılmıştır. Finansal veriler genellikle iç içe geçmiş salınımlar, ani değişimler ve görece olarak daha yavaş değişen trend bileşenlerini içeren karmaşık bir yapıya sahiptir. Dalgacık analizi ile söz konusu bileşenler ayrıştırılarak verinin sahip olduğu bileşenlerdeki değişimleri içeren zaman-frekans grafikleri oluşturulmaktadır. Böylelikle verideki dinamiklerin ortaya çıkarılması amacıyla salınımların zamana, döneme ve salınım şiddetine göre değişiminin analizi mümkün olmaktadır.

Dalgacık analizi verinin spektral özelliklerini frekansın yanında zamanın bir fonksiyonu olarak tanımlanmasına olanak tanır. Veriyi farklı sabit frekanslara sahip sinüsöidlere ayırıştırıran Fourier dönüşümünün aksine, Dalgacık dönüşümü farklı ölçeklendirilmiş ve zaman kaydırmalı fonksiyon (ana dalgacık fonksiyonu) bileşenlerine ayırştırmaktadır. Böylelikle veriye ait farklı periyodik bileşenlerin zamana bağlı değişimleri analiz edilebilmektedir (Aguirar-Conraria ve Soares, 2008, s.2865). Dalgacık analizinin temel avantajı verinin frekans-zaman boyutlarında incelenebilmesidir. Dalgacık analizinde, dalgacık fonksiyonun uzunluğunun hem içsel olarak farklı uzunluklarda belirlenerek tahminlenmesi hem de dalgacık fonksiyonunun zaman boyutunda kaydırılması neticesinde verinin frekans ve zaman boyutlarında analizi mümkün olmaktadır. Dalgacık fonksiyonunun uzunluğu fonksiyonun şeklinin geniş ya da dar olmasını sağlamaktadır. Uzun dalgacık fonksiyonu verideki düşük frekanslı (uzun periyodlu) dalgalanmaları ölçerken kısa dalgacık fonksiyonu ise yüksek frekanslı (kısa periyodlu) dalgalanmaları ölçmektedir. Farklı boyutlu dalgacık fonksiyonlarının verinin zaman boyutunda kaydırılarak dönüşümün yapılmasıyla da dalgalanmaların zaman boyutundaki değişimleri tespit edilmektedir. Dhamala ve diğerleri (2018a,b) sürekli dalgacık dönüşümünün kullanılmasıyla frekans boyutunda

tanımlanan nedensellik testinin parametrik olmayan hale getirilebileceğini ifade eder. Parametrik olmayan nedensellik testi aşağıdaki alt bölümde detaylı açıklanmıştır. CWTC testinin parametrik olmaması nedeniyle otoregresif modelleme sürecindeki gecikme değerinin hesaplanması zorunluluğu da ortadan kalkmıştır. Böylece uzun süreli dalgalanmalar içeren veya uzun hafızaya sahip verilerin analizinde kritik öneme sahip gecikme sayısının yanlış belirlenmesi durumunda ortaya çıkabilecek sahte nedensellik ilişkisi ortadan kaldırılmıştır. Bu özelliklere sahip verilerdeki süregelen yüksek korelasyon yapısının modellenmesi için fazla gecikme sayısına ihtiyaç duyulabilmekte ve gecikme değerindeki yanlışlık otoregresif model hatalarını değiştirerek nedensellik ilişkisini gerçekte olduğundan farklı hale getirebilmektedir. Sonuç olarak CWTC, nedensellik ilişkisinin zaman, frekans ve şiddet değişimlerinin analizini mümkün kılarak geleneksel nedensellik testine oranla nedensellik ilişkisini daha detaylı inceleyebilmektedir. Örneğin X'in önsel hareket etmesi, belirli bir frekansa sahip salınımda ve belirli bir zaman noktasında X verisinden Y verisine doğru nedensellik ilişkisini ifade etmektedir (CWTC testine ilişkin detaylı teknik bilgi için bakınız Aguirar-Conraria ve Soares (2014) ve Olayeni (2016)). Bu çalışmada, Forbes ve Rigobon (2002) çalışmasını takiben bulaşma etkisi yüksek frekanslı dalgalanmalar arasındaki korelasyon olarak tanımlanmış; düşük frekans düzeylerinde görülen korelasyon ise birlikte hareket etme eğilimini (comovement) ifade etmektedir.

Bu çalışmanın ana amacı finansal piyasalar arasındaki birlikte hareket etme eğilimleri (orta ve uzun periyotlu dalgalanmalar arasındaki birlikte hareket etme eğilimi) ve bulaşma etkisinin (kısa periyotlu diğer bir ifadeyle yüksek frekanslı dalgalanmalar arasındaki birlikte hareket etme eğilimi) ve söz konusu dalgalanmalar arasındaki nedensellik analizi ile eğilim ve bulaşma etkisinin yönünün analiz edilmesidir. Bu çalışmanın yazına birkaç katkısı vardır. Öncelikle CWT temelli analiz kullanılması nedeniyle piyasalar arası eğilim ve etkilerin hem zaman hem de frekans boyutundaki değişimleri ortaya çıkarılarak dinamik bir analiz gerçekleştirilmiştir. Ayrıca CWT, volatilité serileri arasındaki ilişkiyi diğer dalgacık dönüşümlerine oranla daha etkin analiz edebilmektedir (Albulescu vd. 2017). Yazarların bildiği kadarıyla, bu çalışma Türkiye ve Almanya futures piyasalarındaki birlikte hareket etme ve bulaşma etkisinin CWTC ve Rua(2013) dalgacık korelasyonu kullanarak analiz eden ilk çalışmadır.

Dinamik nedensellik ve korelasyon analizi sonucunda DAX ve BIST 30 futures endeksleri arasında karmaşık bir nedensellik örüntüsü olduğu; bilgi akışının zamana ve dalgalanmalara göre değiştiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla portföy çeşitlendirmesi gibi stratejileri uygulayan yatırımcılar ile finansal entegrasyon kararları benzeri kararların etkinliğinin analizinde politika yapımcılar dinamik nedensellik ve korelasyon analizini kullanarak yararlı bilgiler elde edebilirler.

VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada 02.07.2012 – 28.01.2020 dönemini içeren toplam 1881 adet günlük DAX ve BIST30 futures endeks verileri kullanılarak elde edilen volatilité serileri (VDAXF ve VBIST30F) analiz edilmiştir. Günlük volatilité serisi, gün içi en yüksek ve en düşük fiyatların logaritmik farkı alınarak hesaplanmıştır. Veri, investing.com internet sitesinden temin edilmiştir.

CWT Granger nedensellik testi parametrik olmayan nedensellik testi olup Rua (2013) CWT korelasyon ölçütünün Olayeni (2016) tarafından faz farkı gösterge fonksiyonu kullanılarak geliştirilmesiyle oluşturulmuştur Dalgacık fonksiyonu, ortalaması sıfır ve genliği hızla azalan dalga şekline sahip bir fonksiyon olarak tanımlanabilir. Verinin farklı skalalara sahip ana dalgacık fonksiyonunun, $\Psi_{s,\tau}(t) = \Psi((t-\tau)/s)/\sqrt{s}$, zaman boyutunda kaydırılarak çarpılması sonucunda aşağıda belirtilen sürekli dalgacık fonksiyon (CWT) katsayıları elde edilmektedir:

$$W_X(s, \tau) = (x * \Psi_{s,\tau})(t) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) \frac{1}{\sqrt{s}} \tilde{\Psi}\left(\frac{t-\tau}{s}\right) dt \quad (1)$$

Burada $\tilde{\Psi}(\cdot)$, $\Psi(\cdot)$ fonksiyonunun karmaşık eşleniğidir. Veriye ilişkin zaman-frekans matrisi farklı skala (frekans) parametreleri (s) kullanılarak dalgacık fonksiyonunun zaman boyutunda kaydırılması sonucunda (τ) lokasyonu için tahminlenmektedir.

Bu çalışmada, Dhamala vd. (2018a,b) ve Olayeni (2016) çalışmasını takiben Morlet dalgacık fonksiyonu kullanılmıştır. Morlet dalgacık fonksiyonu, $\Psi(\eta) = \pi^{-1/4} \exp(i\omega\eta) \exp(-\eta^2/2)$, Gaussian zarf fonksiyonu kullanılarak module edilmiş dalga fonksiyonudur. Burada $\omega = \omega_0 = 6$ olmakla birlikte Gaussian zarf fonksiyonu, $\exp(-\eta^2/2)$, ve radian frekans, ω , sırasıyla zaman – frekans çözünürlüklerinin yerini ve değerlerini etkin biçimde belirleyerek analizi mümkün kılmaktadır. Skala ve frekans terimleri aynı anlama gelmektedir. Dalgacık fonksiyonun genişliği skala değeri “s” ile değiştirilmektedir, bu nedenle $\eta = s.t$ olmaktadır. Morlet Dalgacık Fonksiyonu veriye ilişkin optimum zaman-frekans dağılımı tahminlemektedir. Ayrıca Morlet Dalgacık Fonksiyonu kompleks dalgacık fonksiyonudur; verinin durağanlığını etkileyen zamana bağlı değişen kesikli ve düzensiz dalgalanmaların analizi için uygundur (Aguirar-Conraria ve Soares, 2014, s.2864). CWT Granger nedensellik testi parametrik olmayan nedensellik testi olup Rua (2013) CWT korelasyon ölçütünün Olayeni (2016) tarafından faz farkı gösterge fonksiyonu kullanılarak geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Sürekli niteliğe sahip Denklem 1’in veri analizi için kesikli hale getirilmesi sonucunda $\{x_n : n = 1, 2, \dots, N\}$ verisi için spectrum, diğer bir ifadeyle zaman-frekans gösterimi, elde edilir:

$$W_x^m(s, \tau) = \frac{\delta t}{\sqrt{s}} \sum x_n \tilde{\Psi} \left((m-n) \frac{\delta t}{s} \right), m = 1, 2, \dots, N-1 \quad (2)$$

Burada δt uniform tahminleme adım büyüklüğünü ifade eder. Dalgacık enerji spektrumu, $|W_x^m(s, \tau)|^2$, verinin zaman ve frekans boyutlarındaki değişimlerini tespit etmektedir. x_n ve y_n verilerine ilişkin çapraz-spektrum $W_{xy}^m(s, \tau) = W_x^m(s, \tau) \tilde{W}_y^m(s, \tau)$ olarak tanımlanır ve zaman boyutundaki kovaryans matrisi eş değerdir. Burada $\tilde{W}_y^m(s, \tau)$, $W_y^m(s, \tau)$ fonksiyonunun karmaşık eşleniğidir. Çapraz spektrum aracılığıyla iki zaman serisi arasındaki farklı frekanslardaki etkileşimleri ve bu etkileşimlerin zamana bağlı değişimlerinin analizi mümkün olmaktadır. Her bir zaman serisinin enerji spektrumları ise verinin varyansının farklı frekanslardaki değişiminin zamana bağlı değişimini içermektedir (Aguirar-Conraria ve Soares, 2008, s.2871).

Çapraz-spektrum hesaplanmasının ardından lokal faz değerlerinin hesaplanması amacıyla her bir veriye ilişkin spektrum $W_x^m(s, \tau) = \Re \{W_x^m(s, \tau)\} + i \Im \{W_x^m(s, \tau)\}$ formülü aracılığıyla gerçel ve sanal kısımlarına ayrıştırılır. Lokal faz fonksiyonu $\varphi_x(s, \tau) = \tan^{-1} \left\{ \Im(W_x^m(s, \tau)) / \Re(W_x^m(s, \tau)) \right\}$ olarak tanımlanır ve lokal faz değerleri arasındaki fark veriler arasındaki öncül-ardıl ilişkisine ait bilgi içermektedir. Olayeni (2016), lokal faz fark değerlerini ve Rua (2013) tarafından geliştirilen dalgacık korelasyon formülünü kullanılarak Granger nedensellik testi geliştirmiştir.

Rua (2013) dalgacık korelasyon formülü aşağıdaki biçimde tanımlanmıştır:

$$\rho_{xy}(s, \tau) = \frac{\zeta \left\{ s^{-1} \left| \Re(W_{xy}^m(s, \tau)) \right| \right\}}{\zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_x^m(s, \tau)|^2} \right\} \zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_y^m(s, \tau)|^2} \right\}} \quad (3)$$

Burada $\zeta(\cdot) = \zeta_{scale}(\zeta_{time}(\cdot))$ olup ζ_{scale} ve ζ_{time} sırasıyla skala ve zaman ekseninde düzgünleştirme işlemcileridir. Dalgacık korelasyonu zaman boyutunda tanımlanmış korelasyon katsayısına benzer şekilde -1 ve +1 arasında değerler alabilmektedir. Temel olarak dalgacık korelasyonu veriler arasındaki her bir zaman ve frekans noktasındaki eş zamanlı korelasyon katsayısı olarak ifade edilebilir (Rua (2013)).

Dalgacık korelasyonu, diğer bir etkileşim ölçütü olan dalgacık bağdaşım katsayısı ile ilişkilidir. Dalgacık Bağdaşım Katsayısı aşağıdaki biçimde tanımlanabilir:

$$R_{XY}(s, \tau) = \frac{\zeta \left\{ s^{-1} W_{XY}^m(s, \tau) \right\}}{\zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_X^m(s, \tau)|^2} \right\} \zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_Y^m(s, \tau)|^2} \right\}}$$

(4)

Dalgacık bağdaşım katsayısı iki veri arasındaki etkileşimin ölçütlerinden biridir ve 0 ile 1 arasında değerler alabilmektedir ayrıca zaman boyutunda yapılan analizlerde kullanılan determinasyon katsayısının frekans boyutunda tanımlanmış biçimidir. Dolayısıyla dalgacık korelasyon ya da dalgacık bağdaşım katsayıları, nedensellik ilişkisi için gerekli olan ve ilişkinin yönüne ait bilgi içeren veri değişimlerini dikkate almakla birlikte veriler arasındaki öncül – ardıl ilişkiyi dikkate alamamaktadır. Öncül-ardıl ilişkiye ait bilgiyi faz-farkı içermektedir ve faz-farkı temel olarak iki zaman serisine ait dalgalanmaları arasındaki hareket gecikmelerine dair bilgi içeren ölçüt olarak tanımlanabilir.

Lokal faz farkı denklemleri ise:

$$\phi_{xy}(s, \tau) = \phi_x(s, \tau) - \phi_y(s, \tau) = \tan^{-1} \left(\frac{\Im(W_{xy}^m(s, \tau))}{\Re(W_{xy}^m(s, \tau))} \right)$$

(5)

Burada toplam faz aralığı, $-\pi \leq \phi_{xy}(s, \tau) \leq \pi$, dört alt aralığa bölünebilir ve her bir aralık nedensellik yönü ve öncül-ardıl ilişkiye ait bilgi barındırmaktadır. $\phi_{xy}(s, \tau) \in (0, \pi/2)$ aralığındaki faz farkı değerleri, verilerin pozitif yönlü birlikte hareket ettiği ve Y'in önsel hareket ettiğini ifade etmektedir. $\phi_{xy}(s, \tau) \in (-\pi, -\pi/2)$ aralığında ise negative yönlü birlikte hareket etmekte ve yine Y önsel davranmaktadır. Benzer şekilde, $\phi_{xy}(s, \tau) \in (-\pi/2, 0)$ aralığı pozitif yönlü ve X'in önsel hareketini içermekte; $\phi_{xy}(s, \tau) \in (\pi/2, \pi)$ aralığında ise veriler negatif yönlü birlikte hareket etmekte ve yine X önsel hareket etmektedir. Olayeni (2016) faz farkı gösterge fonksiyonunu tanımlayıp dalgacık korelasyon fonksiyonu ile birleştirerek sürekli dalgacık dönüşümünü temel alan Granger nedensellik testini (CWTC) geliştirmiştir. Böylece nedensellik içeren ve içermeyen hareketler ayrıştırılmıştır. Gösterge fonksiyonu, spesifik faz aralığında 1, diğer aralıklarda ise 0 değerini alan fonksiyondur. Böylelikle, dalgacık korelasyon fonksiyonunda araştırılmak istenen belirli nedensellik yönü ve öncül-ardıl ilişki için kısıtlama getirilebilmektedir. Örneğin Y verisinin önsel hareket ettiği ve pozitif yönlü nedensellik için aşağıdaki gösterge fonksiyonu kullanılmaktadır:

$$I_{Y \rightarrow X}(s, \tau) = \begin{cases} 1, & \text{if } \phi_{xy}(s, \tau) \in (0, \pi/2) \\ 0, & \text{aksi halde} \end{cases}$$

(6)

Böylelikle Y verisinden X verisine pozitif Granger nedenselliğe yol açan bilgi akışını inceleyen CWTC testi aşağıdaki biçimde tanımlanır:

$$G_{Y \rightarrow X}(s, \tau) = \frac{\zeta \left\{ s^{-1} \Re(W_{xy}^m(s, \tau)) I_{Y \rightarrow X}(s, \tau) \right\}}{\zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_X^m(s, \tau)|^2} \right\} \zeta \left\{ s^{-1} \sqrt{|W_Y^m(s, \tau)|^2} \right\}}$$

(7)

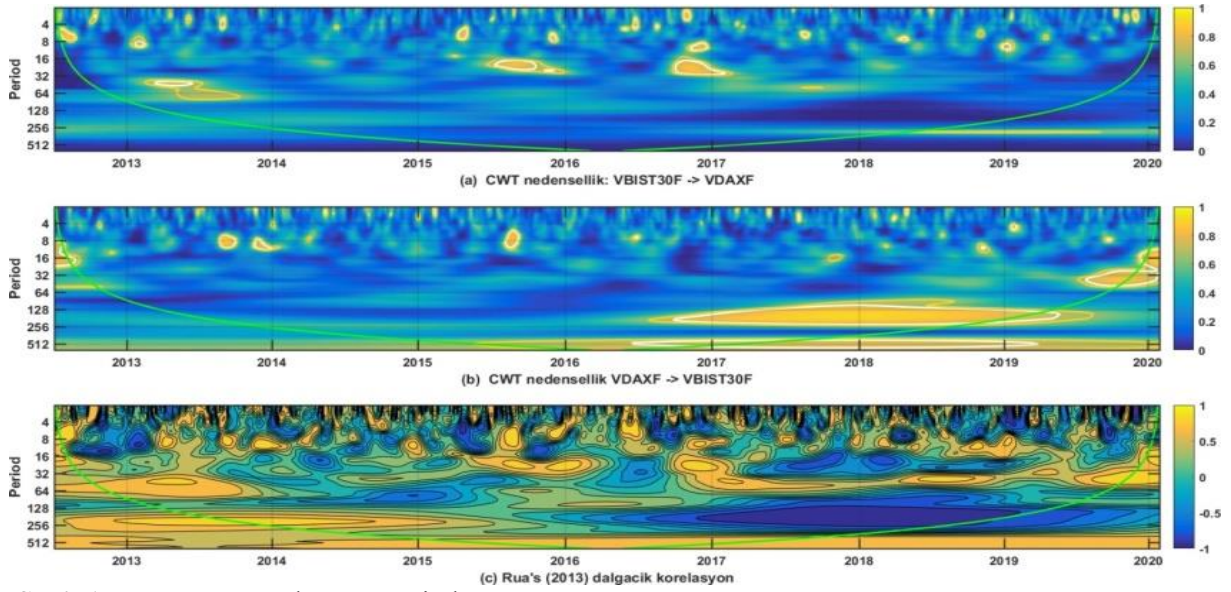
Burada $\zeta(\cdot) = \zeta_{scale}(\zeta_{time}(\cdot))$ olup ζ_{scale} ve ζ_{time} sırasıyla skala ve zaman ekseninde düzgünleştirme işlemcileridir.

CWTC testinin parametrik olmaması nedeniyle otoregresif modelleme sürecindeki gecikme değerinin hesaplanması zorunluluğu da ortadan kalkmıştır. Böylece uzun süreli dalgalanmalar içeren veya uzun hafızaya sahip verilerin analizinde kritik öneme sahip gecikme sayısının yanlış belirlenmesi durumunda ortaya çıkabilecek sahte nedensellik ilişkisi ortadan kaldırılmıştır. Bu özelliklere sahip verilerdeki

süreğen yüksek korelasyon yapısının modellenmesi için fazla gecikme sayısına ihtiyaç duyulabilmekte ve gecikme değerindeki yanlışlık otoregresif model hatalarını değiştirerek nedensellik ilişkisini gerçekte olduğundan farklı hale getirebilmektedir. Sonuç olarak CWTC, nedensellik ilişkisinin zaman, frekans ve şiddet değişimlerinin analizini mümkün kılarak geleneksel nedensellik testine oranla nedensellik ilişkisini daha detaylı inceleyebilmektedir. Örneğin X'in önsel hareket etmesi, belirli bir frekansa sahip salınımda ve belirli bir zaman noktasında X verisinden Y verisine doğru nedensellik ilişkisini ifade etmektedir (CWTC testine ilişkin detaylı teknik bilgi için bakınız Aguirar-Conraria ve Soares (2014) ve Olayeni (2016)).

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Analiz sonucunda elde edilen dinamik korelasyon ve genel CWTC sonuçları Şekil 1'de gösterilmektedir

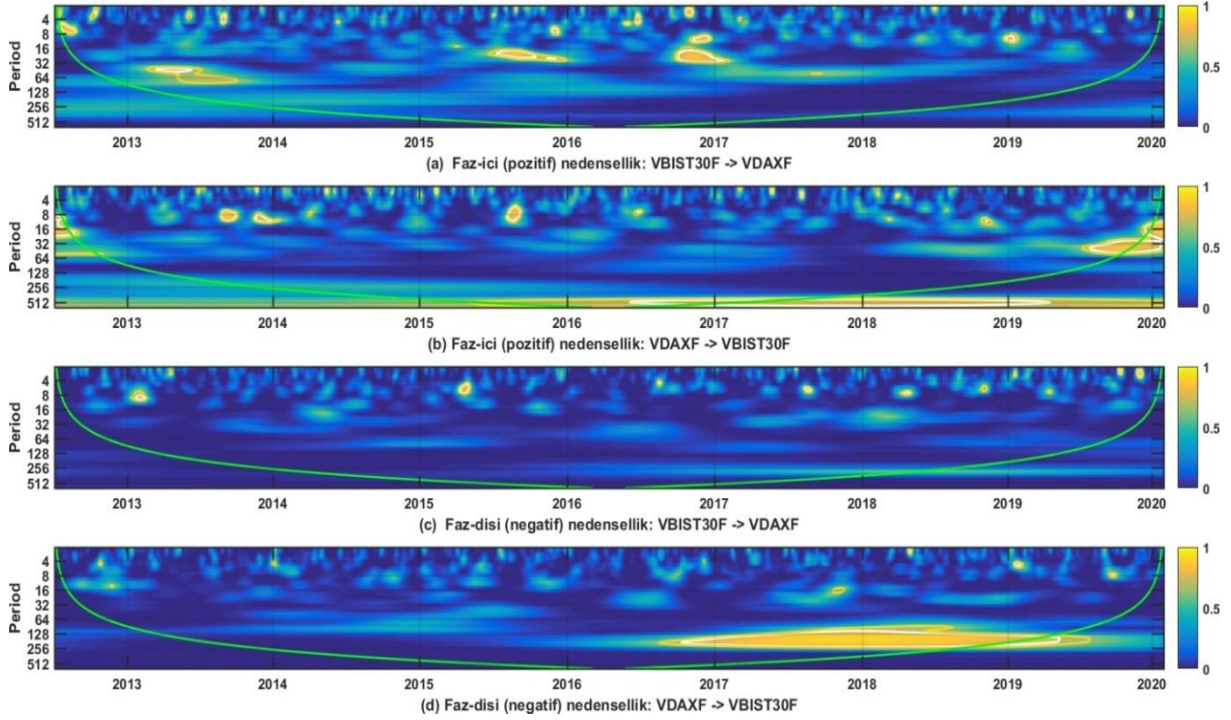

Şekil 1 CWTC ve Korelasyon Haritaları

Çalışma sonucunda 2-10 günlük dalgalanmalar arasında bulaşma etkisi görülmüştür. Dolayısıyla, kısa yatırım ufkuна sahip yatırım kararları ve kısa dönemli portföy çeşitlendirme stratejilerinde 2 – 10 gün kritik öneme sahiptir. Orta periyotlu dalgalanmalarda ise 2015 ve 2017 yıllarında birlikte hareket etme eğilimi görülmüştür. Uzun dönemli dalgalanmalar (128 – 256 günlük periyoda sahip dalgalanmalar) incelendiğinde ise 2012 – 2015 döneminde pozitif korelasyon, 2016 sonlarında ise negatif korelasyon tespit edilmiştir.

Dinamik nedensellik analizi sonucunda orta periyotlu dalgalanmalarda 2013, 2015 ve 2017 yıllarında BIST30 endeks volatilitesinden DAX volatilitesine doğru nedensellik tespit edilmiştir. Orta ve uzun dönemli baskın nedensellik ise 2015 yılından sonra DAX endeks futures volatilitesinden BIST30 volatilitesine doğrudur. Kısa dönemde ise süreğen olmayan (transient) çift yönlü nedensellik görülmüştür.

Şekil 2 ise Şekil 1'de gösterilen getiri serilerinde genel CWTC sonuçlarının ilişkinin yönü dikkate alınarak pozitif ve negatif olarak ayrıştırılmış detaylı CWTC sonuçlarını göstermektedir.

Şekil 2 Pozitif/Negatif Ayrıştırılmış CWTC Sonuçları

Genel olarak orta ve uzun dönemde nedensellik örüntüsünün pozitif olduğu görülmektedir. 2016 sonlarından itibaren 64- 256 periyodlu dalgalanımlarda DAX volatilité serisinden negatif nedensellik tespit edilmiştir, bu bulgu aynı dönem ve frekans aralığında tespit edilen negaif korelasyon sonuçlarıyla uyumludur.

Dinamik korelasyon ve CWTC testlerinin birlikte kullanılması piyasalar arasındaki finansal kararları etkileyebilecek karmaşık yapıyı ortaya çıkarmıştır. Örneğin 2016 sonlarından itibaren yatırım ufku 512 gün olan portföy çeşitlendirme stratejileri pozitif korelasyon ve nedensellik ilişkisi nedeniyle etkin olamamakta; ancak 64- 256 günlük yatırım ufkuna sahip çeşitlendirme stratejileri negatif korelasyon ve nedensellik ilişkisi nedeniyle etkin olabilmektedir.

SONUÇ

Piyasalar arası etkileşimler, portföy yatırımcıları ve politika yapımcıların odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda finansal piyasalar arası dinamik korelasyonun analiz edilmesi, piyasalar arası birlikte hareket etme eğilimini ve finansal bulaşma olgusunun tespiti için önemlidir. Dinamik nedensellik ve korelasyon analizinin parametrik olmayan yöntemlerle de analizinin üstün taraf Dinamik nedensellik ve korelasyon analizi sonucunda DAX ve BIST 30 endeksleri arasında karmaşık bir nedensellik örüntüsü olduğu; bilgi akışının zamana ve dalgalanmalara göre değiştiği ortaya çıkmıştır.

Yatırımcılar açısından bakıldığında kısa periyodlu ya da yüksek frekanslı işlemleri tercih eden kısa yatırım ufkuna sahip yatırımcılar açısından finansal bulaşma etkisinin değerlendirilmesi önemlidir. Finansal bulaşmanın, futures piyasaların yeni bilgilere ve şoklara daha hızlı cevap vermesi ve spot piyasaları etkilemesinden dolayı bu piyasalar üzerinden parametrik olmayan yöntemlerle tespiti karar alıcılara daha kapsamlı çıktılar sunacaktır.

Dolayısıyla portföy çeşitlendirmesi gibi stratejileri uygulayan yatırımcılar ile finansal entegrasyon kararları benzeri kararların etkinliğinin analizinde politika yapımcılar dinamik nedensellik ve korelasyon analizini kullanarak yararlı bilgiler elde edebilirler.

KAYNAKLAR

1. Aguiar-Conraria, L., Soares, M. J. (2014). The continuous wavelet transform: moving beyond uni- and bivariate analysis. *Journal of Economic Surveys*, 28, 344–375.
2. Albuлесcu, C. T., Goyeau, D., & Tiwari, A. (2015). Contagion and dynamic correlation of the main European stock index futures markets: a time-frequency approach.
3. Albuлесcu, C. T., Goyeau, D., & Tiwari, A. K. (2017). Co-movements and contagion between international stock index futures markets. *Empirical Economics*, 52(4), 1529-1568.
4. Dhamala, M., Rangarajan, G. And Ding, M. (2008b). Analyzing Information Flow in Brain Networks with Nonparametric Granger Causality. *Neuro Image*, 41, 354-362.
5. Dhamala, M., Rangarajan, G. Ding, M. (2008a). Estimating Granger Causality from Fourier and Wavelet Transforms of Time Series Data. *Physical review Letters*, 100, 018701.
6. Forbes, K. J., & Rigobon, R. (2002). No contagion, only interdependence: measuring stock market comovements. *The journal of Finance*, 57(5), 2223-2261.
7. Olayeni, O. R. (2016). Causality in continuous wavelet transform without spectral matrix factorization: theory and application. *Computational Economics*, 47, 321-340.
8. Rua, A. (2013). Worldwide synchronization since the nineteenth century: A wavelet based view. *Applied Economics Letters*, 20, 773–776.
9. Rua, A. (2013). Worldwide synchronization since the nineteenth century: A wavelet based view. *Applied Economics Letters*, 20, 773–776.
10. Stoll, H. R., & Whaley, R. E. (1990). The dynamics of stock index and stock index futures returns. *Journal of Financial and Quantitative analysis*, 25(4), 441-468.

ŞEHİR REKABETÇİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BİNGÖL-ELAZIĞ-MALATYA-TUNCELİ ÖRNEĞİ

A RESEARCH ON CITY COMPETITIVENESS: BINGOL-ELAZIG-MALATYA-TUNCELİ CASE

Nedim YILDIZ

Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ula AKMYO, (Sorumlu Yazar), Muğla

Ahmet Emre DERİNKÖK

Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Kale Turizm ve Otel İşletmeciliği MYO, Malatya

ÖZET

Uluslararası piyasalarda görülen rekabetin günümüzde artık bölge hatta şehir seviyesine kadar indiği görülmektedir. Dünya Ekonomik Forumu, şehirlerin tarih boyunca üretkenliğin büyümenin motoru olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, ulusların ve bölgelerin gelecekteki büyümesi ve rekabet edebilirliği için şehirlerin gerekli olacağını ifade etmiştir. Şehirler, ölçek ekonomileri, kapsamları ve ağları ile insanları ve pazarları tek bir yoğun alanda bir araya getirmektedir. Dünya Bankası'nın 2015 yılındaki "İstihdam ve Büyüme İçin Rekabetçi Şehirler: Ne, Kim ve Nasıl" başlıklı raporunda rekabetçi bir şehrin ev sahipliği yaptığı firmaların ve sektörlerinin hem işlerini büyüttüğünü hem de vatandaşlarının üretkenliğini ve gelirlerinin artmasını kolaylaştırdığını belirtmiştir. Şehirlerin rekabet gücünü artırmak, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve paylaşılan refahın artırılması için bir yoldur. Günümüzde şehir kalkınması/gelişmesi kavramı yerini giderek kalkınmayı, gelişmişliği de içine alan şehir rekabet edebilirliği kavramına bırakmaktadır. Rekabetçilik kavramı kalkınma ve gelişme kavramlarının içerdiği mutlak düşüncenin (diğer şehirlerle karşılaştırma yapılmadan şehir düzeyinde analiz ve planlama yapılması) dışına çıkılarak karşılaştırılmalı bir analiz ve planlama yapılmasını mümkün kılmaktadır. Bu da şehir yönetiminin odağının kalkınma/gelişmeden rekabetçiliğe doğru kaymasına yol açmaktadır. Porter'a göre şehirler gerçekten rekabet etmektedir. Fakat bu rekabet ülkelerdeki gibi; dünya ticaretinden pay alma, para birimlerindeki faiz oranları ya da kur farklılıkları şeklinde değildir. Diğer taraftan şirketlerdeki gibi kar maksimizasyonu biçiminde de değildir. Şehirler; yatırımları, nüfusu, turizmi ve kamu fonlarını/teşviklerini kendilerine çekerek rekabet etmektedir.

URAK (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu) tarafından hazırlanan İllerarası Rekabetçilik Endeksi, Türkiye'de 81 ilin rekabetçilik seviyesinin kapsamlı olarak incelendiği ve bu verilerin düzenli olarak kamuoyu ile paylaşıldığı bir çalışmadır. Bu araştırmanın amacı, Türkiye Kalkınma Ajansının bölgesel sınıflamasından esinlenerek Fırat Kalkınma Ajansı kapsamında bulunan illerin şehir rekabetçiliği bağlamında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Fırat Kalkınma Ajansı 2009 yılında kurulmuş olup; yerel potansiyeli harekete geçirmek misyonuyla şeffaflık, yenilikçilik, eşitlik ve verimlilik bilinci çerçevesinde bölge kalkınmasına katkı sağlayacak faaliyetlerini Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinin oluşturduğu Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde yürütmektedir. İllerarası karşılaştırmalar "Beşeri Sermaye", "Üretim ve Ticaret", "Yenilikçilik" ve "Yaşanabilirlik" olmak üzere 4 ana başlık üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda örneklemdaki şehirlerimizin birbirlerine göre göreceli pozisyonu ortaya çıkmaktadır. Böylece karar vericilerin araştırma değerlendirmelerini dikkate alması, bu şehirlerimizin hem ulusal hem de uluslararası platformda çekim merkezi haline getirilmesinde onlara önemli bir rehber olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şehir Rekabeti, İllerarası Rekabetçilik Endeksi, Fırat Kalkınma Ajansı

ABSTRACT

It is seen that the competition seen in the international markets has now decreased to the level of the region or even the city. The World Economic Forum stated that cities have been the engine of growth throughout history. In addition, it stated that cities will be necessary for the future growth and competitiveness of nations and regions. Cities bring together people and markets in one dense area with their economies of scale, scopes and networks. The World Bank's report titled "Competitive Cities for Employment and Growth: What, Who and

How” in 2015 stated that companies and sectors hosted by a competitive city both grow their businesses and facilitate the productivity of their citizens and increase their income. Increasing the competitiveness of cities is a way to eliminate poverty and increase shared well-being. Today, the concept of city development/progress is replaced by the concept of city competitiveness, which includes progress and development. The concept of competitiveness makes it possible to make a comparative analysis and planning by going beyond the absolute thought (making analysis and planning at the city level without comparison with other cities) that is included in the concepts of development and progress. This causes the focus of city administration to shift from development /progress to competitiveness. According to Porter, cities really compete. But this competition is like in the countries; taking a share in world trade; it is not in the form of interest rates or currency differences in currencies. But, this competition is like in the countries; it is not a share from world trade, in the form of interest rates or currency differences in currencies. On the other hand, it is not in the form of profit maximization as in companies. Cities compete by attracting investments, population, tourism and public funds / incentives.

URAK (International Competition Researches Institution) prepared by the Inter-provincial Competitiveness Index, 81 of the province's comprehensive competitiveness level in Turkey is a study that analyzed and shared with the public on a regular basis of these data. The aim of this study is to evaluate inspiring by the regional classification of Türkiye Development Agency, the provinces within Fırat Development Agency in the context of competitiveness of cities comperatively. Fırat Development Agency was established in 2009; With its mission to mobilize local potential, it carries out its activities that will contribute to the development of the region within the framework of transparency, innovation, equality and efficiency awareness in the Middle East Anatolian Region formed by the provinces of Bingöl, Elazığ, Malatya and Tunceli. Inter -provincial comparisons were evaluated on 4 main topics: “Human Capital”, “Production and Trade”, “Innovation” and “Liveability”. As a result of the research, the relative position of our cities in the sample emerges. Thus, the decision makers' consideration of the research evaluations will be an important guide for them to make these cities a center of attraction both nationally and internationally.

Key Words: City Competition, Inter-provincial Competitiveness Index, Fırat Development Agency

GİRİŞ

Rekabet kavram ve analizleri, şehir performansını kendi şehir sınırları içerisinde oluşan bir olgu değil, diğer şehirlerin alternatif olma ve zenginlik oluşturacak unsurları kendilerine çekme işlevlerine rağmen oluşturulan ve uzun vadede sürdürülen bir olgu olarak ele almayı gerektirmektedir. Böylece rekabet kavram ve analizleri sayesinde şehirlerarasında gözlemlenen performans farkları, sadece karşılaştırmalı değil aynı zamanda rekabetçi bir perspektiften ele alınabilecektir (Döven, 2011).

Şehirler rekabet içerisindedirler. Fakat bu rekabet ne ülke düzeyindeki gibi dünya ticaretinden pay kapma, faiz oranların ayarlama, kur farkı şeklindedir; ne de şirketlerde olduğu gibi tek bir hiyerarşik düzen ve tek bir amaç (kar maksimizasyon) için yaptıkları rekabet şeklindedir. Şehirler yetenekli ve eğitilmiş işgücü için, yüksek çevresel standartlar ve yüksek yaşam standartları için rekabet ederler (Lever ve Turok, 1999). Şehirlerarası rekabet, bir şehrin diğer şehirlere karşı avantaj elde etmesi ve çekim merkezi olması özelliğini taşımaktadır (Senlier vd, 2004). Lever'e göre (1999) şehirler aşağıdaki 5 unsur için rekabet etmektedirler. Bunlar; sermayeyi şehre çekebilmek, gayri safi katma değer ve ekonomik büyümenin gelişimi, bölgeye insan sermayesi ve politik güç vb şekilde katkı sağlayacak olan nüfusu şehre çekebilmek, kamu bütçesinden pay alabilmek, Makro ölçekte organizasyonları (Olimpiyatlar, uluslararası kongre ve fuarlar vb) yapabilmektir.

İLLERARASI REKABETÇİLİK ENDEKSİ

URAK (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu) tarafından hazırlanan İllerarası Rekabetçilik Endeksi, Türkiye’de 81 ilin rekabetçilik seviyesinin kapsamlı olarak incelendiği ve bu verilerin düzenli olarak kamuoyu ile paylaşıldığı bir çalışmadır (www.urak.org). Günümüzde geleneksel kalkınma programlarının geçerliliğini yitirmeye başlaması ile Şehir Rekabetçiliği kavramının öne çıktığı görülmektedir. Şehirlerin ekonomik anlamda rekabet edebilirliği veya ne kadar rekabetçi olduklarının

tespit edilebilir olması, o şehirde yaşayan insanların gelecekları hakkında fikir sahibi olmaları ve buna göre karar vermeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu Bağlamda; bölgesel ve sektörel stratejilerin oluşturulmasını ve hayata geçirilmesini kendine misyon edinen URAK, bu alandaki eksikliği öngörerek Türkiye’de ilk defa şehirlerin rekabetçiliğinin her sene yenilebilir şekilde ölçülmesi amacıyla İllerarası Rekabetçilik Endeksi projesini hayata geçirmiştir. İllerarası karşılaştırmalar 4 alt endeksler üzerinden değerlendirilmiştir (İllerarası Rekabetçilik Endeksi, 2018).

- Beşeri Sermaye (%20)
- Üretim ve Ticaret (%30)
- Yenilikçilik (%30)
- Yaşanabilirlik (%20)

Tablo 1: 2012-2017 Dönemlerine Göre İllerarası Rekabetçilik Genel Endeks Değerleri ve Sıralaması (İlk 10 İl)

İller	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
İstanbul	1	70,18	1	70,78	1	69,53	1	69,37	1	69,13
Ankara	2	51,31	2	48,99	2	48,59	2	45,83	2	46,04
İzmir	3	33,38	3	32,28	3	32,07	3	33,21	3	33,80
Kocaeli	4	28,57	4	27,09	4	26,90	4	25,89	4	28,39
Bursa	5	25,86	5	24,30	5	24,60	5	24,68	5	25,49
Eskişehir	6	23,82	6	23,11	6	22,51	6	22,39	6	22,63
Antalya	7	23,61	7	23,07	7	21,72	7	21,46	7	22,53
Konya	8	19,17	8	19,37	8	20,05	8	20,53	8	21,25
Yalova	13	17,63	10	17,93	9	18,03	9	18,47	9	19,55
Sakarya	12	17,65	9	18,23	10	17,83	10	18,42	10	19,22

Tablo 1’de 2012-2017 dönemlerine göre illerarası rekabetçilik genel endeks değerleri ve sıralamasında (ilk 10 il) İstanbul’un Türkiye’nin 81 ili arasında en rekabetçi şehri olduğu görülmektedir.

Tablo 2: 2012-2017 Dönemlerine Göre İllerarası Rekabetçilik Genel Endeks Değerleri ve Sıralaması (Son 10 İl)

İller	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Bitlis	70	8,05	75	6,36	73	6,66	73	7,15	72	8,72
Mardin	73	7,53	73	7,08	77	5,83	77	6,39	73	8,13
Van	75	7,38	74	6,37	74	6,50	74	6,98	74	7,96
Batman	78	6,79	80	4,87	75	6,13	75	6,78	75	7,77
Şanlıurfa	72	7,64	72	7,19	71	7,51	71	7,42	76	7,74
İğdir	77	6,85	78	6,09	76	5,87	76	6,56	77	6,97
Muş	76	6,87	77	6,30	78	5,62	78	5,49	78	6,89
Şırnak	79	6,73	76	6,34	79	5,36	79	5,14	79	6,59
Hakkâri	80	6,18	79	5,70	80	5,09	80	5,01	80	6,01
Ağrı	81	3,47	81	3,45	81	3,37	81	4,90	81	5,35

Tablo 2’de 2012-2017 dönemlerine göre illerarası rekabetçilik genel endeks değerleri ve sıralamasında (son 10 il) Ağrı’nın Türkiye’nin 81 ili arasında en az rekabetçi şehri olduğu görülmektedir.

BİNGÖL-ELAZIĞ-MALATYA-TUNCELİ’NİN İLLERARASI REKABETÇİLİK ENDEKSLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Fırat Kalkınma Ajansı 2009 yılında kurulmuş olup; yerel potansiyeli harekete geçirmek misyonuyla şeffaflık, yenilikçilik, eşitlik ve verimlilik bilinci çerçevesinde bölge kalkınmasına katkı sağlayacak

faaliyetlerini Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinin oluşturduğu Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde yürütmektedir (<https://fka.gov.tr/>).

Tablo 3: İllerin 2012-2017 Yıllarındaki Nüfus Sayıları

İller	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tunceli	86.276	85.428	86.527	86.076	82.193	82.498
Bingöl	262.507	265.514	266.019	267.184	269.560	273.354
Elazığ	562.703	568.239	568.753	574.304	578.789	583.671
Malatya	762.366	762.538	769.544	772.904	781.305	786.676

Tablo 3'te İllerin 2012-2017 yıllarındaki nüfus sayıları yer almaktadır (tuik.gov.tr). Malatya ilinin dört il içerisinde en fazla nüfusa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4: 2012-2017 Dönemlerine Göre İllerarası Rekabetçilik Genel Endeks Değerleri ve Sıralaması

İller	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Tunceli	28	15,46	27	14,89	35	13,20	41	13,29	33	15,42
Elazığ	25	15,87	28	14,86	41	12,83	39	13,36	36	14,88
Malatya	40	13,87	39	13,17	36	13,06	37	13,40	41	14,32
Bingöl	68	8,68	68	8,66	69	7,61	70	7,97	68	10,45

Tablo 4'te 2012-2017 dönemlerine göre illerarası rekabetçilik genel endeks değerleri ve sıralamasında Elazığ, Tunceli ve Malatya illerinin birbirine rekabetçi şehir puanında yakın, Bingöl ilinin ise rekabetçi şehir puanının diğer üç ile göre düşük olduğu görülmektedir.

Beşeri Sermaye Alt Endeksi Karşılaştırılması: İlde Kişi başına düşen öğretim üyesi sayısı, İldeki yüksek öğrenim kurumundan mezun olan kişi sayısı (Yüksek Lisans dahil), İldeki bir doktora programından mezun olan kişi sayısı, Kişi başına düşen uzman hekim sayısı, İldeki mesleki ve teknik okul mezun sayısı, ÖSS-YGS başarı yüzdesi, Kişi başına düşen hastane yatağı sayısı, Kişi başına düşen otomobil sayısı, Kişi başına düşen mevduat miktarı, Kişi başına ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı, Şehirleşme oranı, 1000 kişi başına düşen alışveriş merkezi büyüklüğü, İldeki beş yıldızlı otel yatak kapasitesi, Kişi başına düşen mesken elektrik tüketim miktarı göstergeleri üzerinden değerlendirilmektedir.

Tablo 5: 2012-2017 Dönemlerine Göre Beşeri Sermaye Alt Endeksi Değerleri ve Sıralaması

İller	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Tunceli	3	47,89	3	44,65	3	43,41	4	44,24	4	45,80
Elazığ	21	36,41	30	29,21	35	29,27	35	31,17	25	34,67
Malatya	30	35,00	32	29,04	29	29,91	28	32,23	34	33,24
Bingöl	65	26,03	67	21,89	64	23,37	65	24,01	60	27,56

Tablo 5'te 2012-2017 dönemlerine göre beşeri sermaye alt endeksi değerleri ve sıralamasında Tunceli ilinin tüm yıllarda diğer illere göre daha rekabetçi olduğu görülmektedir. Tunceli ilinin nüfusunun diğer illere göre az olmasının bu avantajı sağladığı düşünülmektedir. Çünkü puan hesaplamaları genellikle kişi başı üzerinden yapılmaktadır.

Yenilikçilik Alt Endeksi Karşılaştırılması: İlde kişi başına ADSL aboneliği sayısı, İlde kişi başına düşen sabit telefon hattı sayısı, İldeki iç hat uçak seferlerinin varlığı, İldeki dış hat uçak seferlerinin varlığı, Haberleşme Ulaştırma alanında kamu yatırımı, İlin otoyol ağına bağlı olup olmaması durumu, İlde kilometrekare başına düşen bölünmüş yol uzunluğu, İlin demiryolu ağına bağlı olup olmama

durumu, İlde liman varlığı, Kilometrekare başına düşen araç sayısı göstergeleri üzerinden değerlendirilmektedir.

Tablo 6: 2012-2017 Dönemlerine Göre Yenilikçilik Alt Endeksi Değerleri ve Sıralaması

İller	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Tunceli	72	0,09	73	0,08	69	0,13	76	0,06	72	0,09
Elazığ	21	3,54	21	3,29	21	3,11	21	2,73	24	2,57
Malatya	27	3,02	24	2,90	25	2,78	28	2,28	28	2,33
Bingöl	62	0,21	67	0,13	77	0,07	68	0,13	66	0,16

Tablo 6'da 2012-2017 dönemlerine göre yenilikçilik alt endeksi değerleri ve sıralamasında Elazığ ve Malatya illerinin tüm yıllarda diğer illere göre daha rekabetçi olduğu görülmektedir.

Üretim ve Ticaret Alt Endeksi: Kullanılan kredi miktarı, Tahakkuk eden vergi miktarı, İlin İhracat hacmi, İldeki toplam kamu yatırımı (Enerji-Haberleşme-Ulaştırma hariç), Sanayi elektrik tüketim miktarı, Bir önceki yıla göre açılan şirket sayısındaki değişim oranı, Bir önceki yıla göre kapanan şirket sayısındaki değişim oranı, İlde gümrük varlığı, Yatırım teşvik belgesi verilen sabit yatırım miktarı, Dış ticaret yapan firma sayısı, İlin İç talep potansiyeli (İl toplam nüfusu/Türkiye nüfusu) göstergeleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 7 : 2012-2017 Dönemlerine Göre Üretim ve Ticaret Alt Endeksi Değerleri ve Sıralaması

İller	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Tunceli	51	10,68	47	12,38	59	9,73	63	9,64	44	13,75
Elazığ	39	13,36	37	14,12	48	11,95	45	13,03	41	14,62
Malatya	42	12,37	42	13,41	46	12,30	44	13,15	47	13,22
Bingöl	67	8,08	61	9,59	74	7,08	73	7,18	58	11,30

Tablo 7'de 2012-2017 dönemlerine göre üretim ve ticaret alt endeksi değerleri ve sıralamasında Elazığ ve Malatya illerinin tüm yıllarda diğer illere göre daha rekabetçi olduğu görülmektedir.

Yaşanabilirlik Alt Endeksi Karşılaştırılması: İlde kişi başına ADSL aboneliği sayısı, İlde kişi başına düşen sabit telefon hattı sayısı, İldeki iç hat uçak seferlerinin varlığı, İldeki dış hat uçak seferlerinin varlığı, Haberleşme Ulaştırma alanında kamu yatırımı, İlin otoyol ağına bağlı olup olmaması durumu, İlde kilometrekare başına düşen bölünmüş yol uzunluğu, İlin demiryolu ağına bağlı olup olmama durumu, İlde liman varlığı, Kilometrekare başına düşen araç sayısı göstergeleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 8: 2012-2017 Dönemlerine Göre Yaşanabilirlik Alt Endeksi Değerleri ve Sıralaması

İller	2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Tunceli	39	13,25	48	11,14	60	7,82	62	7,65	61	10,55
Elazığ	22	17,59	21	18,95	44	12,28	43	12,01	48	13,93
Malatya	46	11,28	46	12,34	37	12,77	46	11,61	41	15,03
Bingöl	63	4,92	63	6,85	66	4,67	66	4,86	66	7,48

Tablo 8'de 2012-2017 dönemlerine göre yaşanabilirlik alt endeksi değerleri ve sıralamasında 2012 ve 2013 yıllarında Elazığ ili diğer illere göre daha rekabetçi iken, daha sonraki yıllarda gerilemesinden dolayı Malatya ili ile yakın puanda rekabetçi olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya Bankası verilerine göre dünya tarihinde şehirde yaşayan insanların sayısı kırsal kesimde yaşayanların sayısını ilk defa 2007 yılında geçerken, şehirleşme Oranı %55,3'e yükselmiştir. Türkiye'de şehirde yaşayanların nüfusu kırsalda yaşayan nüfusu ilk defa 1984 yılında geçmiş olup, 2017 yılında ise şehirleşme oranı %74,6 olmuştur.

İllerarası Rekabetçilik Endeksi, her ilin dönemler içerisindeki değişimini göstermesi sebebiyle, her bir ilin Türkiye'deki diğer iller arasındaki göreceli performansını ortaya koymaktadır. Bingöl ili; tüm rekabet alt endekslerinde diğer illerin gerisinde kalmıştır. Tunceli ili; beşeri sermaye alt endeksi puanında daha rekabetçi olurken, diğer alt endekslerde rekabet puanı düşük kalmıştır. Elazığ ve Malatya illerinin ise alt endekslerdeki rekabet puanları birbirine yakın olmuştur. Tunceli ilinin nüfusunun az olmasından dolayı beşeri sermaye alt endeksi rekabet puanı yüksek çıkmıştır. Genel olarak bölgede Elazığ ve Malatya illerinin çekim gücünün daha fazla olduğu görülmektedir.

Çalışma sonucunda örneklemedeki şehirlerimizin birbirlerine göre göreceli pozisyonu ortaya çıkmaktadır. Böylece karar vericilerin çalışma değerlendirmelerini dikkate alması, bu şehirlerimizin hem ulusal hem de uluslararası platformda çekim merkezi haline getirilmesinde onlara önemli bir rehber olacaktır.

KAYNAKÇA

- 1.Döven, S. (2011), “Şehir Rekabetçiliği Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği” Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- 2.<https://fka.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 23.12.2019)
- 3.http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-2015.pdf (Erişim :10.12.2019)
- 4.<http://www.urak.org/yayinlar/300-i-illerarasi-rekabetcilik-endeksi-2018.html> (Erişim Tarihi: 18.12.2019)
- 5.<http://www.urak.org/yayinlar.html> (Erişim Tarihi: 23.12.2019)
- 6.<http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 26.12.2019)
- 7.Lever, W. F. (1999), “Competitive Cities in Europe”, Urban Studies, Vol. 36, Nos 5-6, 1029-1044, 1999.
- 8.Lever, W. F., Turok I.(1999), “Competitive Cities: Introduction To The Review”, Urban Studies, 36/1999, Sayı 5-6, Ss.791-793.
- 9.Porter, M.E. (1995), “The Competitive Advantage Of Inner City”, İçinde M.E. Porter (Eds) On Competition, Boston, MA: Harvard.
10. Uruk (2018), “İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2012-2017”
- 11.The World Bank (Dünya Bankası). “Competitive Cities for Jobs and Growth: What, Who andHow”<http://documents.worldbank.org/curated/en/902411467990995484/pdf/101546-REVISED-Competitive-Cities-for-Jobs-and-Growth.pdf> (Erişim :13.12.2019)
- 12.World Economic Forum (WEF, Dünya Ekonomik Forumu). “The Global Competitiveness Report, 2014-2015” S.48

**MEDİKAL TURİZM KAPSAMINDA ULUSLARARASI HASTALARIN DIŞ ESTETİĞİ
ALANINDA TÜRKİYE' Yİ TERCİH ETME NEDENLERİ VE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR: MUĞLA ÖRNEĞİ****REASONS OF CHOOSING TURKEY AS A DESTINATION COUNTRY FOR THE DENTAL
ESTHETIC CARE OF INTERNATIONAL PATIENTS IN SCOPE OF MEDICAL TOURISM AND
PROBLEMS FACED: MUĞLA CASE****Nedim YILDIZ**

Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ula AKMYO, (Sorumlu Yazar)

Ahmet Emre DERİNKÖK

Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Kale Turizm ve Otel İşletmeciliği MYO

ÖZET

Günümüzde medikal turizm sektörü 100 milyar dolarlık bir pazar payını aşmakta ve 150 milyar dolar eşğine ulaşmaktadır. En son resmi verilere göre Türkiye ise, bu pazardan 2012 yılında yaklaşık 2 milyar dolar gelir elde etmiş ve medikal turizmde ne kadar gerilerde kaldığını göstermiş bulunmaktadır. Fakat son yıllarda ülkemizde, alanında uzmanlaşmış hastanelerinin (onkoloji, diş estetiği, plastik cerrahi gibi) gittikçe artması ve uzmanlaşmaya daha fazla önem verilmesi ile birlikte, Türkiye her geçen yıl tedavi için tercih edilen ülkeler arasında payını artırmaktadır. Türkiye’de medikal turizmde yaşanan pozitif gelişmeler ve özel sağlık işletmelerinin payının artması, sağlık hizmet alanlarında önemli yatırımlar yapılması ayrıca sağlık hizmetlerinde kalitenin artması medikal turizm pazarında Türkiye’ye önemli katkılar sağlamaktadır. Ülkemize gelen medikal turistler 4 ana sınıfta incelenebilir. Bunlar, bünyesinde büyük Türk nüfusu bulunduran ülkeler, altyapı eksikliği ve hekim sayısı eksikliği nedeniyle hizmet sunma sıkıntısı çeken az gelişmiş ülkeler, sağlık hizmet ücretlerinin yüksek olması ve sağlık sigortası alanına girmeyen hizmetleri talep eden bazı gelişmiş ülkeler, arz talep dengesindeki noksanlıklar sebebiyle uzun bekleme sırası olan ülkelerdir.

Türkiye’nin medikal turizmde güçlü bir destinasyon olmasına rağmen medikal turizm konusunda istenilen seviyeye gelmesi yolunda bazı problemler bulunmaktadır. Medikal turizm konusunda yapılan tanıtımların az olması, özel ve kamu kuruluşlarının yapmış olduğu çalışmalar arasında koordinasyonun sağlanamaması, dil problemlerinin olması gibi sebeplerle Türkiye’de medikal turizm istenilen seviyede gerçekleşmemektedir. Dental turizm, medikal turizm içerisinde ön plana çıkan özel alanlardan biridir. Medikal turizm kapsamında uzmanlaşmanın ve tesisleşmenin en yüksek olduğu alanlardan birisi de diş estetiğidir. Türkiye’de Dental turizmle ilgili birçok faaliyet yürütülmesine rağmen, olgunun boyutuna ve özelliklerine ilişkin bilimsel çalışmalar hala eksik kalmaktadır. Bu çalışmanın amacı; medikal turizm kapsamında, uluslararası hastaların diş estetiği alanında, ülke ve poliklinik tercihinde etkili olan nedenler ile birlikte, uluslararası hastaların karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktır. Ayrıca Türkiye’de söz konusu alanda faaliyet gösteren işletmelere(sağlık kuruluşları, konaklama, ulaşım işletmeleri ve seyahat acenteleri gibi) yol göstermek ve literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, Muğla’da diş estetiği alanında faaliyet gösteren özel diş sağlık merkezleri üzerinde bir araştırma gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Medikal Turizm, Dental Turizm, Diş Estetiği**ABSTRACT**

It is seen that the competition seen in the international markets has now decreased to the level of the region or even the city. The World Economic Forum stated that cities have been the engine of growth throughout history. In addition, it stated that cities will be necessary for the future growth and competitiveness of nations and regions. Cities bring together people and markets in one dense area with their economies of scale, scopes and networks. The World Bank's report titled "Competitive Cities for Employment and Growth: What, Who and How" in 2015 stated that companies and sectors hosted by a competitive city both grow their businesses and facilitate the productivity of their citizens and increase

their income. Increasing the competitiveness of cities is a way to eliminate poverty and increase shared well-being. Today, the concept of city development/progress is replaced by the concept of city competitiveness, which includes progress and development. The concept of competitiveness makes it possible to make a comparative analysis and planning by going beyond the absolute thought (making analysis and planning at the city level without comparison with other cities) that is included in the concepts of development and progress. This causes the focus of city administration to shift from development /progress to competitiveness. According to Porter, cities really compete. But this competition is like in the countries; taking a share in world trade; it is not in the form of interest rates or currency differences in currencies. But, this competition is like in the countries; it is not a share from world trade, in the form of interest rates or currency differences in currencies. On the other hand, it is not in the form of profit maximization as in companies. Cities compete by attracting investments, population, tourism and public funds / incentives.

URAK (International Competition Researches Institution) prepared by the Inter-provincial Competitiveness Index, 81 of the province's comprehensive competitiveness level in Turkey is a study that analyzed and shared with the public on a regular basis of these data. The aim of this study is to evaluate inspiring by the regional classification of Türkiye Development Agency, the provinces within Fırat Development Agency in the context of competitiveness of cities comparatively. Fırat Development Agency was established in 2009; With its mission to mobilize local potential, it carries out its activities that will contribute to the development of the region within the framework of transparency, innovation, equality and efficiency awareness in the Middle East Anatolian Region formed by the provinces of Bingöl, Elazığ, Malatya and Tunceli. Inter -provincial comparisons were evaluated on 4 main topics: “Human Capital”, “Production and Trade”, “Innovation” and “Liveability”. As a result of the research, the relative position of our cities in the sample emerges. Thus, the decision makers' consideration of the research evaluations will be an important guide for them to make these cities a center of attraction both nationally and internationally.

Key Words: Medical Tourism, Dental Tourism, Dental Esthetics

MARKAYI SEMBOLİZE EDEN GÜÇLÜ MÜTTEFİK: TÜKETİCİ İKNASI VE BAĞLILIĞINDA MARKA MASKOTLARI ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA
THE STRONG ALLY SYMBOLISING THE BRAND: A QUANTITATIVE STUDY ON BRAND MASCOTS ON CONSUMER PERSUASION AND LOYALTY

Öğr. Gör. Dr. Gonca KÖSE

Dokuz Eylül Üniversitesi, Bergama Meslek Yüksekokulu

ÖZET

Maskotlar; marka kimliğinin önemli öğelerinden biridir. Maskotların; markalar nezdinde çokça tercih edilmesinin temelinde; hedef kitlelerde farkındalık yaratmak, tüketici ile marka arasında duygusal bağların gelişimine katkıda bulunmak, marka vaatlerinin tüketicilerde samimi algılanmasını, bağlılık yaratmasını ve markanın tercih edilmesini sağlamak yatmaktadır. Pazarlama ve reklam profesyonelleri tarafından sıklıkla tercih edilen maskotlar, markanın kimliği ve kişiliğiyle uyumlaştırılıp; doğru stratejilerle kurgulandığında tüketicinin markaya olan ikna ve bağlılığını doğrudan etkilemekte ve en nihayetinde tüketicileri satın alma davranışa teşvik edebilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; markayı sembolize eden ve markaya dair çağrışım unsuru olan maskotların; tüketicinin satın almaya ilişkin ikna düzeylerine etkisini incelemek ve markaya olan bağlılıklarını tespit etmektir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular SPSS Windows 25.0 programına aktarılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda; marka maskotlarına ilişkin tüketici ikna, bağlılık ve satın alma davranışının yaş, cinsiyet ve eğitim durumu gibi demografik faktörlere göre farklılık gösterdiği görülmüş; ayrıca tüketicilerin, maskotu olan markaları tercih ettikleri, söz konusu maskot ve marka ile duygusal bağlılık geliştirdikleri ve markanın vaatleri karşısında ikna oldukları çıkarımına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Marka, Marka Maskotları, Marka Bağlılığı, İkna

ABSTRACT

Mascots are one of the important elements of brand identity. The underlying reason behind the popular choice of mascots to represent brands is the aim to create awareness in target masses, to contribute to development of emotional bonds between the consumer and the brand, to ensure the consumer receives promises of the brand as genuine, and to develop loyalty and preference towards the brand. Frequently preferred as means by marketing and advertisement professionals, mascots are harmonised with the identity and characteristics of the brand, positively affecting the consumer's persuasion and loyalty regarding the brand when applied with appropriate strategies, and ultimately incentivising the consumer to buying behaviour. In this context, the purpose of this study is to examine the effect of mascots, symbolising the brand and acting as an element of association regarding the brand, on levels of persuasion of the consumer on buying behaviours and the level of consumer loyalty towards brands. In this study the questionnaire approach, a quantitative research method, is utilised. The study findings were analysed using SPSS Windows 25.0 software. In result of the analysis it is found that the consumer's persuasion, loyalty and buying behaviours in relation to brand mascots change differences according to demographical factors like age, gender and level of education. In addition, it is inferred that consumers prefer brands with a mascot, develop an emotional bond with the mascot and the brand, and become more likely to be persuaded by promises of the brand.

Keywords: Brand, Brand Mascots, Brand Loyalty, Persuasion

GİRİŞ

Sosyo-ekonomik yapının lokomotiflerinden markalar için reklam; yerel ve uluslararası pazarlarda boy gösterebilmenin olmazsa olmaz bir aracıdır. Reklam; bir markanın var olması, varlığını sürdürmesi ve tüketicilerde sınırsız tüketim etkinliğini tetiklemesi için güçlü bir iletişim bileşeni olarak kabul edilmektedir. Reklamın nihai amacı tüketiciyi satın almaya ikna etmek, yönlendirmek ve tüketicilerin, tüketimi bir varoluş gayesi olarak görmelerini sağlamaktır. Değişen tüketici davranışları dinamiklerine her daim göz önünde bulundurmak zorunda olan markalar; hedef tüketicinin markajında kalabilmek için

çeşitli yollara başvurmak durumunda kalmaktadırlar. Kitlesele bir ikna amacı güden markalar; iletişim güçlerini artırmak, akılda kalıcılığı sağlamak ve her daim tercih edilebilir olmak için; tüketicilerin dikkatini çekebilecek iletişim pratikleri gerçekleştirmektedirler. Söz konusu amaç ve hedefleri hayata geçirmek için planlanan reklam faaliyetlerinde; en çok kullanılan unsulardan biri maskotlardır. Markanın kimliği ve kişiliğini yansıtan, tamamlayıcı niteliğiyle hedef kitlelerde duygusal bir bağ kurmaya aracı olan maskotlar; temsili bir değere sahiptir ve tüketicilerin olumlu marka algılarının, pozitif tutum ve davranışlarının şekillenmesinde markalar tarafından oldukça tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın kavramsal bölümünde maskot, maskot türleri ve maskot- ikna - reklam ilişkisi üzerinde durulmuş, ardında anket çalışması düzenlenmiştir.

MASKOT ve MASKOT TÜRLERİ

Maskot kavramının tarihçesini 1880 yılında Fransız kompozitör Edmond Audran'ın yazdığı La Mascotte adlı komedi opera ile kesiştiren kaynaklar mevcuttur. Bu opera; bekaretini koruması şartıyla tüm çevresine şans getirdiğine inanılan mistik güçlere sahip bir köylü kızının hikayesini anlatmaktadır (Çengel 2006: 38). Fransızca tılsım ya da cazibe anlamına gelen “Mascotte” kelimesinden türetilen maskot kavramı; “Masco” kelime kökü itibariyle büyü veya büyücülük anlamlarını taşımaktadır (Stevens vd., 2014: 110). Kelimenin Fransızca’ya aktarılması ise Güney Fransa ve İtalya’da konuşulan kırsal lehçede (provençal) kullanılan “mascoto” kelimesinden yola çıkarak gerçekleşmiştir (Yadav ve diğ. 2015: 1-2). Maskotun Türkçe’deki anlamına bakıldığında ise; bir okulu, takımı veya şirketi oluşturan topluluğu simgelemek için kullanılan hayvan, çizgi film karakteri, vb. figürlere dendiği görülmektedir (Çengel 2006: 34). Tek’e (2004) göre, maskotun şans getiren bir nesne ya da kavram olarak tanımlanmasının kökeninde bu tarihi olay yer almaktadır. Tarihsel süreç dikkate alındığında; üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının, firmaların, spor takımlarının vb. iletişim faaliyetlerinde maskotlardan faydalandıkları görülmektedir (Burkley vd., 2017: 224).

Maskotlar; kullanım amaçlarına göre üç farklı şekilde kategorize edilmiştir (Tosun ve Kalyoncu 2014: 89): *Ticari maskotlar*; literatürde marka maskotları, ticari karakterler, reklam maskotları, sözcü karakterler isimleri ile anılır ve markaların yasal koruyucuları kabul edilirler. Bu tür maskotlar, markaların karlılığını ve özvarlığını artırmaya yönelik ticari çıkarlar doğrultusunda üretilmişlerdir (Karadağ, 2015: 27- 28). *Animasyon veya Karikatür Biçimindeki Maskotlar*: Animasyon veya karikatür karakterlerinin maskot olarak kullanılması; cansız nesnelere tasarlanıp sonra onlara bir karakter kazandırılması sürecini içermektedir. Gün geçtikçe gelişen tasarım teknolojileriyle birlikte animasyon karakterlerinin kullanımı da artmıştır. İnsanlar bu tür maskotların temsil ettiği kültürel anlamları o karakterin sahip olduğu düşünce, davranış ve duygular üzerinden çözümlemektedir. Bu duruma örnek olarak, Arçelik markasının Çelik karakterinin, teknolojiyi temsil eden özelliklere sahip olması gösterilebilir. *Yerleşik Karakterler Biçimindeki Maskotlar*: Bu maskot türleri zaten var olan kişiliklerin birer maskot olarak markalar tarafından sahiplenilmesi prensibine dayanmaktadır.

Maskotların pazarlama alanında etkin şekilde kullanılmaya başlaması ise 20. yüzyılın başlarına rastlamaktadır ve günümüze kadar da gelişerek devam etmektedir. Maskot kavramına yönelik çalışmaların ivme kazanmasının en önemli nedenlerinden biri ürünlerin çeşitlenmesi ve rekabetin artması sonucu markaların farkındalık arayışına girmesidir (Dotz ve Husain 2003). Bu durum pazarlama iletişimi kapsamında başka bir maskot kategorisini şekillendirmiştir. Reklam ve marka maskotları, literatürde yerini almıştır. *Reklam maskotları*; markanın sembolik işlevinin önem arz ettiği genç ve genç yetişkin tüketicilerin hedeflenmesi durumunda kullanılır. Markalı ürünün faydaları kullanılan maskot ile kurulan özdeşlik üzerinden iletilmektedir. Maskotun ürünün kullanıcıları olarak konumlandırıldığı durumlarda ürün konseptinin iletişimini yapan bir araç olarak işlev kazanmaktadır (Beirao ve diğerleri 2007: 3). Marka maskotları ise; marka yönetiminin en önemli amaçlarından biri olan marka özvarlığını yükseltme sürecinde güçlü bir marka çağrışım aracıdır (Bergh ve Behrer, 2011: 137). Çalışmanın bir sonraki bölümünde marka maskotları detaylı olarak ele alınacaktır.

MARKA MASKOTLARI, İKNA VE BAĞLILIK İLİŞKİSİ

Marka sözcüsü olarak kullanılan maskotlar zamanın etkilerinden muaftır. Tüketicilerin dünyasında sürdürülebilir öncelikli bir yer edinmek amacıyla güncellenebilir ancak fiziksel anlamda yaşlanmazlar

(Pairoa ve Arunrangsiwed 2016: 1702-1703). Markaların görsel sunumları olan maskotlar, markalarla tüketiciler arasında bağ kurulmasında köprü görevi görmektedir (Mizerski, 1995: 60). Keller'e (2013: 143) göre ise, marka maskotları marka farkındalığı sağlamada oldukça faydalıdır. Çünkü renk ve görsellik bakımından zengindirler. Bu sayede tüketicilerin dikkatini çekebilirler. Başlangıçta farklı amaçlara hizmet eden maskotların, bugün markaların ve ürünlerinin tanıtımında bir araç olarak kullanıldığı, hem markayı hem de ürünü pazarda temsil ettiği görülebilir (Demireli vd., 2014: 160). Tüketicilerde markaya yönelik olumlu düşünceler ve farkındalık yaratmada önemli görevler üstlenen marka maskotları; temsil ettikleri markayı kullanacak tüketicilere faydaları hakkında birtakım vaatlerde bulunurlar (Özcan, 2014: 56 - 57). Marka maskotlarının tüketici ile marka ilişkisinde tüketici tutumlarının oluşturulması ya da değiştirilmesi önemli bir diğer boyuttur. Belirli herhangi bir nesne, fikir ya da kişiye karşı tutum, bilişsel ve duygusal öğeleri bulunan ve davranışsal bir eğilim içeren oldukça kalıcı bir sistemdir olan (Freedman vd., 2003: 338'den Akt. Çakır, 2006: 18 -19) marka maskotları; tüketicinin zihninde olumlu bir marka imajı yaratır, bu durum olumlu marka çağrışımlarını tetikleyecek ve marka ile tüketici arasında olumlu duygulara dayanan bir bağ kurulmasını sağlamaktadır (Mohanty 2014).

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Değişen ve gelişen çevresel, ekonomik ve sosyal gelişmeler karşısında markaların tüketiciler nezdinde kitlesel ve bireysel ikna sağlamaları her geçen gün zorlaşmaktadır. Markalar; iletişim güçlerini artırmak, tüketici zihninde konumlanmayı ve kalıcılığı sağlamak için iletişim pratiklerini tüketicilerin ilgisini çekebilecek düzeyde planlamaktadırlar. Markayı diğerlerinden ayırt etmeyi sağlayan isim, sembol vb. tüm işaretlere ek olarak; markalar tarafından en çok tercih edilen görsel unsurlardan biri de maskotlardır. Pazarlama ve reklam profesyonelleri tarafından sıklıkla tercih edilen maskotlar, markanın kimliği ve kişiliğiyle uyumlaştırılıp; doğru stratejilerle kurgulandığında tüketicinin markaya olan ikna ve bağlılığını doğrudan etkilemekte ve en nihayetinde tüketicileri satın alma davranışa teşvik edebilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; markayı sembolize eden ve markaya dair çağrışım unsuru olan maskotların; tüketicinin satın almaya ilişkin ikna düzeylerine etkisini incelemek ve markaya olan bağlılıklarını tespit etmektir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmada nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak hazırlanan anket formu; literatürdeki çeşitli araştırmalardan derlenerek hazırlanmıştır (Tosun ve Kalyoncu, 2014; Çengel, 2006; Fırlar ve Dündar, 2011; Mizerski, 1995; Fischer vd., 1991; Laurent vd., 1995). Anket formunda; araştırma amacına uygun olacak şekilde bazı değişiklikler yapılmıştır. Araştırma formunda; katılımcıların demografik bilgileri, marka maskotları hakkındaki bilgileri, reklamlardaki maskotların ikna ve bağlılıklarını ne ölçüde etkilediği ile satın alma davranışlarını nasıl yönlendirdiğine ilişkin 5'li likertten oluşan toplam 36 ifadeye yer verilmiştir. Araştırma formu; katılımcılara verilmeden önce; 18 tane marka maskotu listesi katılımcılara verilmiş ve en çok hatırladıkları- bildikleri marka maskotlarının ilk 6'nı sıralamaları istenmiştir. Ardından da form dağıtılmıştır. Araştırmanın ana kütesini İzmir Bergama yöresi oluşturmaktadır. Araştırmada; tesadüfi örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Toplam 250 katılımcı, araştırmaya katılım göstermiştir. Araştırmanın Bergama yöresinde yapılması ve katılımcı sayısının 250 olması başlıca sınırlılıklar arasında yerini almaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmada ölçüm aracının güvenilirliğinin tespit etmek için Cronbach α katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach α katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Katsayı 1'e yaklaştıkça ölçeğin tutarlılığı artmaktadır (İslamoğlu ve Alınayık, 2016: 292). Bu araştırmada güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach α katsayısı 0,771 çıkmıştır. Katılımcıların demografik bulguları ve diğer bulgular aşağıdaki gibidir.

Demografik Bulgular**Tablo- 1: Katılımcıların Cinsiyet, Yaş ve Aylık Gelir Durumları Dağılımı**

Cinsiyet	Frekans (N)	Yüzde (%)
Kadın	236	54,4
Erkek	114	45,6
Yaş		
18-24	161	70,3
25-34	43	18,8
35-44	23	10
45 ve üstü	2	0,9
Aylık Gelir Durumu		
500 TL ve altı	112	40,2
501-1000 TL	92	48,9
1001-1500TL	22	9,6
1500 TL ve üstü	3	1,3
Eğitim Durumu		
Lise	98	18,8
Önlisans(okuyor)	161	70,3
Lisans	23	10
Lisansüstü	12	0,9
Meslek		
Öğrenci	161	64,4
Memur	43	17,2
Avukat	2	0,8
Doktor	10	4
Esnaf	13	5,2

Tablo- 1’de görüldüğü üzere katılımcıların %54,4’ü kadın, %45,6’sı erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların; %70,3’ü 18-24, %18,8’i 25-34, %10’u 35-44, %0,9’u da 45 ve üstü yaş aralığında yer almaktadırlar. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitim- öğretimi devam etmektedir. Aylık gelir durumları incelendiğinde ise; %48,9’u 501-1000 TL arası gelire sahipken, %40,2’si 500 TL ve altı gelire sahiptir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde %70,3’nün önlisans öğrenci olduğu ve eğitimlerine devam ettikleri görülmektedir. %18,8’i lise, %10’u lisans, %0,9’u da lisansüstü eğitime sahiptir. Meslekleri açısından ise %64,4’ü öğrenci, %17,2’si memur, %5,2’si esnaf, %4’ü doktor, %0,8’i de avukatır.

Tablo- 2: Katılımcıların Marka Maskotlarını Hatırlama Düzeyleri

Marka Maskotları	Frekans (N)	Yüzde (%)
Arçelik- Çelik	37	16,8
Michelin- Lastik Adam Bibendum	70	28
Turkcell- Selocan	22	8,8
Duracell- Tavşan	19	7,6
Yapı Kredi Bankası- Vada	41	16,4
Yumoş- Ayı	61	22,4

Tablo-2’ye göre; katılımcıların %28’i Michelin- Lastik Adam Bibendum’u, %22,4’ü Yumoş markasının Ayı maskotunu, %16,8’i Arçelik’in Çelik, %16,4’ü Yapı Kredi Bankasının- Vada maskotunu hatırladıklarını belirtirken; %8,8’i Turkcell- Selocan, %7,6’sı Duracell- Tavşan maskotunu hatırladığını belirtmiştir.

Tablo-3: Katılımcıların Marka Maskotlarının Olduğu Reklamları İzleme Düzeyleri

Katılımcıların Marka Maskotlarına İlişkin Tepkileri	Frekans (N)	Yüzde (%)
Markayı daha kolay hatırlamama yardımcı olur	98	39,2
Maskot markaya daha çok ilgi duymamı sağlar	50	20
Markaya olan güvenimi artırır	37	15,8
Markaya olan inancımı artırır	13	5,2
Maskot beni hiçbir zaman etkilemez	52	19,8

Katılımcıların marka maskotlarının olduğu reklamları izleme düzeyleri incelendiğinde; %55,2'si bazen, %20,8'i sıklıkla, %13,6'sı nadiren, %6,4'ü hiçbir zaman, %4'ü her zaman ifadelerini kullanmışlardır.

Tablo-4: Katılımcıların Marka Maskotlarına İlişkin Tepkilerine Dair Bulgular

Marka Maskotlarının Olduğu Reklamların İzlenme Düzeyleri	Frekans (N)	Yüzde (%)
Her zaman	10	4
Sıklıkla	52	20,8
Bazen	138	55,2
Nadiren	34	13,6
Hiçbir zaman	16	6,4

Tablo-4'de görüldüğü üzere katılımcıların %39,2'si marka maskotlarının; markayı daha kolay hatırlamalarına yardımcı olduğunu, %20'si maskotun, markaya daha çok ilgi duymalarını sağladığını, %19,8'i maskotun kendilerini hiç etkilemediğini, %15,8'i maskotun markaya olan güvenini artırdığını, %5,2'si maskotun, markaya dair inançlarını artırdığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcılardan elde edilen bulgular ışığında maskotların; katılımcılar üzerinde kayda değer oranda etkili olduğu çıkarımına varmak mümkündür.

Tablo-5: Marka Maskotları- Satın Alma İlişkisi Hakkında Bulgular

Marka Maskotları- Satın Alma İlişkisi	Frekans (N)	Yüzde (%)
Markaya olan algımı etkiler	69	27,6
Tutum ve inançlarımı etkiler	23	9,2
Markayı daha kolay tanımamı sağlar	101	40,4
Kişiliğimi etkiler	11	22
Markayı satın almaya yönlendirir	46	18,4

Yukarıdaki Tablo-5'de görüldüğü üzere katılımcıların; %40,4'ü maskotların markayı daha kolay tanımalarına yardımcı olduğunu, %27,6 markaya olan algılarını etkilediğini, %22'si kişiliklerini etkilediğini, %18,4'ü markayı satın almaya yönlendirdiğini, %9,2'si tutum ve inançlarını etkilediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda maskotların; markanın hatırlanabilme, tanınma, algılanma ve satın alma noktasında etkileri göz ardı edilememektedir.

Tablo-6: Katılımcıların Marka Maskotlarının İkna Ve Bağlılık Yönündeki Genel Tutumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Marka Maskotlarının İkna Ve Bağlılık Yönündeki Genel Tutumları	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Markayı satın alırken beni maskotu değil fiyatı ilgilendirir.	3,61	1,105
Oyuncak şeklinde satılan maskotlardan satın almak isterim.	2,73	1,196
Markaları maskotlarından hatırlıyorum.	3,79	1,078
Maskotlar bana markayı öğretiyorlar.	3,51	1,078
Maskot kullanan markaları daha profesyonel buluyorum.	3,32	1,081
Sevdiğim markaların maskotlarının evimde olmasından mutluluk duyuyorum.	2,79	1,171
Markalar maskotları tüketiciyi kandırmak için kullanıyorlar.	2,82	1,159
Maskot kullanan markalar bana güven verir.	2,73	,988
Maskot kullanan markalara olan ilgim ve bağlılığım daha yüksektir	3,72	1,051
Maskotu olan markaları daha fazla satın alırım	2,98	1,108
Maskot markaları tanıtan karakterlerdir.	4,31	,925
Maskotlar markalara insanların dikkatini çekmek için yapılır.	4,48	,698
Maskotlar markayı daha kolay hatırlamamı sağlar	3,67	,741
Maskot kullanan markalar karşı sempati duyarım.	4,18	,991
Maskot kullanılan reklamlar daha ilgi çekicidir.	2,93	,827
Maskot kullanan markaları satın alıyorum.	4,03	,989
Maskotlar alışveriş sırasında markayı hatırlamamı sağlarlar	3,98	,970
Maskotlar marka tercihimde etkilidir.	3,95	1,066
Maskotlar sayesinde markayı daha fazla hatırlıyorum.	3,99	,950
Maskotu gördüğümde markayı tanıyorum.	2,52	1,175
Sık karşılaştığım maskotları hatırlamam daha kolay oluyor.	3,98	,982
Maskot kullanan markaları ciddiyetsiz buluyorum.	2,17	1,000

Tablo-6'ya göre katılımcıların marka maskotlarının ikna ve bağlılık yönündeki genel tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; 4,48 ortalama ile "Maskotlar markalara insanların dikkatini çekmek için yapılır", 4,31 ile "Maskot markaları tanıtan karakterlerdir", 4,18 ile "Maskot kullanan markalar karşı sempati duyarım", 4,03 ile "Maskot kullanan markaları satın alıyorum", 3,99 ile "Maskotlar sayesinde markayı daha fazla hatırlıyorum" gibi ifadelerle katılım oranının yüksek olduğu dikkat çekicidir. Ayrıca "Maskot kullanan markalara olan ilgim ve bağlılığım daha yüksektir", "Markaları maskotlarından hatırlıyorum", "Maskotlar bana markayı öğretir." gibi ifadeleri ağırlıklı olarak destekledikleri görülmektedir. Özellikle "Maskot kullanan markalara olan ilgim ve bağlılığım daha yüksektir" ifadesinin ortalaması 3,72'dir. Bu ortalama dikkate alındığında katılımcıların birçoğunun, maskotu olan markalara daha fazla ilgi duydukları, bağlılık düzeylerinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca 3,79 aritmetik ortalama ile katılımcılar; maskotu sahip markaları hatırlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu durum maskotların, markanın hatırlanmasında ne ölçüde etkili olduğunu göstermektedir. Tablo-6'ya bakıldığında katılımcıların marka maskotlarının ikna ve bağlılık yönündeki genel tutumları hakkındaki görüşlere katılım ortalamaları yüksektir.

Tablo-7: Cinsiyete Göre En Çok Hatırlanan Marka Maskotlarının Dağılımına Dair Çapraz Bulgular

Marka Maskotları		Kadın		Erkek	
		Sayı	(%)	Sayı	(%)
Marka Maskotları	Yapı Kredi Bankası- Vada	36	14,4	46	18,4
	Yumoş- Ayı	123	49,2	12	4,8
	Arçelik- Çelik	41	16,4	21	8,4
	Michelin- Lastik Adam Bibendum	9	3,6	112	44,8
	Turkcell- Selocan	19	7,6	25	10
	Duracell- Tavşan	22	8,8	34	13,6

Cinsiyete göre en çok hatırlanan marka maskotları incelendiğinde; %49,2' ile kadınların Yumoş'un Ayı maskotunu, %16,4'nün Arçelik'in Çelik, %14,4'nün de Yapı Kredi Bankası'nın Vada maskotunu; erkek katılımcıların ise %44,8 ile Michelin- Lastik Adam Bibendum maskotunu, %18,4 ile Yapı Kredi Bankası'nın Vada'sını, %13,6'sının da Duracell'in Tavşan maskotunu hatırladıkları görülmektedir. Bu noktada katılımcıların; kadın ve erkek rollerinin, ilgi alanlarının marka maskotlarını hatırlama düzeylerinde belirleyici olabildiği çıkarımına varmak mümkündür.

SONUÇ

Maskot kullanımı günümüz pazarlama stratejileri içerisinde; geniş bir yelpazede kullanılan, markaya ilişkin önemli bir çağrışım unsurudur. Marka maskotları; tüketicileri, markaya yönlendirmek, tüketicilerin dikkatlerini çekmek, markaya dair pozitif tutum ve davranışlar geliştirmelerini sağlamak amacıyla her markanın kimliğine, kişiliğine ve imajına uygun tasarlanmak durumundadır. Öyle ki bir markanın yarattığı maskot ile rakip markalardan farklılaşması, tüketicilerin beğeni ve beklentilerini karşılama ve zihinlerde kalıcı olması marka maskotlarının en önemli bileşenleri arasında yer almaktadır; çünkü hatırlanabilir, kalıcı, güvenilir, samimi gibi nitelikler barındıran bir marka maskotunun; marka iletişimindeki katkıları göz ardı edilememektedir.

Birçok markanın; etkin bir pazarlama aracı olarak kullandığı maskotların; markanın görünen yüzü olarak; kimlik ve kişilikleri ile uyumlu olması markaya değer katmakta ve marka imajını da güçlendirmektedir. Maskotların; markalar açısından önemini, tüketicileri ikna etme ve markaya olan bağlılıklarının güçlendirilmesi noktasında üstlendikleri önemli görevlere vurgu yapmak amacıyla bu çalışmada; güçlü bir çağrışım unsuru olan marka maskotlarının; tüketicileri ikna etme, markaya olan bağlılık düzeylerini ve tüketicilerin satın alma davranışlarına etkisini analiz etme amaçlanmıştır.

Araştırma bulguların dikkate alındığında; katılımcıların cinsiyet dağılımına önem verilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların %54,4'ü kadın, %45,6'sı erkeklerden oluşmakta; araştırmanın örneklemini %70,3'ü 18-24 yaş aralığında ve ön lisans düzeyinde eğitim-öğretimleri devam etmekte olan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında; katılımcılara en çok bildikleri/hatırladıkları marka maskotları listesi verilmiştir. Katılımcıların; %28'i Michelin- Lastik Adam Bibendum'u, %22,4'ü Yumoş markasının Ayı maskotunu, %16,8'i Arçelik'in Çelik, %16,4'ü Yapı Kredi Bankasının Vada maskotunu hatırladığını belirtmişlerdir (Bkz: Tablo-2). Öte yandan katılımcıların marka maskotlarının olduğu reklamları izleme düzeyleri incelenmiş; %55,2'si nin bazen, %20,8'i sıklıkla ifadelerini kullandığı görülmüştür. Dolayısıyla reklamlarda yer alan marka maskotlarının izlenme oranının yüksekliği, maskotların dikkat çekici özellikleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Katılımcıların; %39,2'si marka maskotlarının; markayı daha kolay hatırlamalarına yardımcı olduğunu, %20'si maskotun, markaya daha çok ilgi duymalarını sağladığını, %15,8'i maskotun markaya olan güven duygularını artırdığını belirtmişlerdir. Öte yandan katılımcıların; %40,4'ü maskotların markayı daha kolay tanımlamalarına yardımcı olduğunu, %27,6 markaya olan algılarını etkilediğini, %22'si kişiliklerini etkilediğini belirtmişlerdir. Bu durum maskotların; marka iletişimindeki rolünü yansıtmakta; tüketicilerin markaya olan ikna ve bağlılıklarında marka maskotlarının etki gücünü göstermektedir.

Son olarak; katılımcıların marka maskotlarının ikna ve bağlılık yönündeki genel tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; 4,48 ortalama ile “Maskotlar markalara insanların dikkatini çekmek için yapılır”, 4,31 ile “Maskot markaları tanıtan karakterlerdir”, 4,18 ile “Maskot kullanan markalar karşı sempati duyarım”, 4,03 ile “Maskot kullanan markaları satın alıyorum”, 3,99 ile “Maskotlar sayesinde markayı daha fazla hatırlıyorum” gibi ifadelerle katılım oranının yüksek olduğu dikkat çekicidir. Bu durum maskotların, markanın hatırlanmasında ne ölçüde etkili olduğunu göstermektedir. Katılımcıların, genel görüşlere katılım oranlarının yüksek olması da; maskotların marka bağlılığına katkıda bulunduğunu ve ikna süreçlerini olumlu yönde etkilediğinin gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

- Beirao, R., Lencastre, A. C. & Dionisio P. P. (2007). Children And Brand Mascots: Mascots Design And Children Recognition. 6th International Marketing Trends Congress.
- Bergh, J., Behrer, M. (2011). How Cool Brands Stay Hot. Branding To Generation Y. United States: Kogan Page.
- Burkley, M., Burkley, E., Andrade, A., Bell, A.C. (2017). Symbols of pride or prejudice? Examining the impact of Native American sports mascots on stereotype application. *The Journal of Social Psychology*, 157(2), 223-235.
- Çakır, V. (2006). Reklam ve Marka Tutumu. Konya: Tablet Yayınevi.
- Çengel, K. T. (2006). Marka Yönetiminde Hedef Tüketicilerin Maskot Kullanılan Markalı Ürünlere Yönelik Algısı Üzerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi ve Temizlik Ürünleri Sektöründe Bir Uygulama. İstanbul Üniversitesi.
- Demireli C., Taşkın, E., Çetinkasap, M. (2014). Marka-Maskot Bütünleşmesi Turkcell Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 159- 166.
- Dotz, W., & Husain, M. (2003). Meet Mr. Product; The Art Of The Advertising Character. San Francisco: Chronicle Books.
- Fırlar B., Dündar P. (2011). Reklamlarda Maskot Kullanımının Marka Farkındalığına Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(19), 330-345.
- Fischer, M. P., Schwartz, P. M., Richards, W. J., Goldstein, O. A. and Rojas, H. T. (1991), Brand Logo Recognition by Children Aged 3 to 6 Years. *JAMA*. 22 (266), 3145-3148.
- İslamoğlu, A.H ve Almaçık, Ü. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karadağ, H., E. (2015). Marka Maskotları. Ankara: Detay yayıncılık.
- Keller, K.L. (2013). *Strategic Brand Management Building, Measuring, And Managing Brand Equity*. Fourth Edition. United States Of America: Pearson.
- Laurent, G., Kapferer, J. and Roussel, F. (1995), The Underlying Structure of Brand Awareness Scores, *Marketing Science*. 14 (3), 170-179.
- Mizersky, R. (1995). The Relationship Between Cartoon Trade Character Recognition and Attitude Toward Product Category In Young Children, *Journal Of Marketing*, 58-70.
- Mohanty, S. S., (2014). Growing Importance Of Mascot & Their Impact On Brand Awareness – A Study Of Young Adults In Bhubaneswar City. *International Journal of Computational Engineering & Management*. 17(6), 42-44.
- Özcan, B.Ö. (2014). Hayvan Semboller Ve Marka Maskotlarında Kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Dergisi*, 11(27), 53-68.
- Pairoa, I. & Arunrangsiwed, P., (2016). The Effect Of Brand Mascots On Consumers' Purchasing Behaviors. *International Journal of Economics and Management Engineering*. 10(5): 1702-1705.
- Stevens, L., Maclaran, P., Kearney, M. (2014). Boudoirs, cowdillacs and rotolacyors: A salutary tale of Elsie the brand mascot. In Brown, S., Ponsonby-McCabe, S. (Eds). *Brand mascots: And other marketing animals* (pp.110-122). New York: Routledge.
- Tek, B.Ö. (2004). Bütünleşik Pazarlama İletişiminde ve Markaların Yerleşiminde Maskotların Rolü ve Önemi. *Pazarlama Dünyası*. 28-32.
- Tosun, B. N., & Kalyoncu, Z.Ö. (2014). Marka Farkındalığında Maskot Kullanımının Etkisi. *Journal of Life Economics*, 2, 87-113.

Yadav, P., Bisoyi, D. & Chakrabati, D. (2015). Anthropomorphic Brand Mascot Serve As The Vehicle: To Quickly Remind Customers Who You Are And What You Stand For In Indian Cultural Context. Conference Paper, Paris: ICCVAD.

**TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE İMTİYAZLI ORTAKLIK TARTIŞMASI:
TÜRKİYE KAMUOYUNUN ALGISI**
THE PRIVILEGED PARTNERSHIP DISCUSSION IN TURKEY-EUROPEAN UNION
RELATIONS PERCEPTION OF PUBLIC OPINION IN TURKEY

Ekrem Yaşar AKÇAY

Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Hakkari

ÖZET

Türkiye-AB ilişkileri 1959'dan bu yana hemen her dönem önemini korumuştur. Ankara Anlaşması'nın imzalanmasıyla hukuki zemine oturan ilişkiler, Türkiye'nin en temel politikalarından biri olmuştur. Bu temel politikasını gerçekleştirmeye çalışan Türkiye, 14 Nisan 1987'de AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1999'da AB'nin aday ülkesi olan Türkiye yapmış olduğu reformlar sayesinde 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlama fırsatını yakalamıştır. Türkiye-AB ilişkilerinin en önemli dönemlerinden biri yaşanırken AB üyesi ülkeler içinde bazı gruplar tam üyelik dışı İmtiyazlı Ortaklık olarak bilinen bir model ortaya atmışlardır. Valery Giscard d'Estaing tarafından 2000'de ilk defa dile getirilen İmtiyazlı Ortaklık kavramı Türkiye-AB ilişkilerinde uzun süre tartışılmıştır. Tam üyelik dışında bir model olarak ortaya atılan bu seçenek, müzakerelerin başlamak üzere olduğu dönemden itibaren sıklıkla kullanılmıştır. AB'nin resmi bir politikası olmayan bu seçenek, bazı AB üyesi ülkelerde yer alan bazı grupların savunduğu bir politika olmuştur. Tam üyelik dışında bir model olan bu seçeneğin ne olduğu, hukuki olup olmadığı, içeriğinin nasıl olacağı gibi pek çok konuda cevabının olmadığı ileri sürülmüştür. Türkiye'de de gündeme gelen İmtiyazlı Ortaklık seçeneği siyasi partilerden, iş dünyasına, sivil toplum kuruluşlarından kamuoyuna kadar pek çok alanda ele alınmıştır. Ancak söz konusu bu seçenek içi boş, tam olarak ne olduğu belli olmayan ve hukuk dışı bir seçenek olduğu için reddedilmiştir. Özellikle kamuoyu AB'ye tam üyelik sürecini Türkiye'nin temel hedefi olarak görüldüğü için tam üyelik dışında hiçbir seçenek kabul etmemiş ve reddetmiştir. Bu çalışma öncelikli olarak İmtiyazlı Ortaklık seçeneğini ele alacaktır. Daha sonra Türkiye'de kamuoyunun İmtiyazlı Ortaklık seçeneğini nasıl tanımladığı, bu seçenekten ne anladığını inceleyerek kavramı reddetme sebeplerini analiz etmeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Avrupa Birliği, Kamuoyu, İmtiyazlı Ortaklık.

ABSTRACT

Turkey-EU relations has maintained its importance in almost every period since 1959. Relations which got legal ground with the signing of the Ankara Agreement, became one of Turkey's most fundamental policies. Turkey which has fulfilled this fundamental policy, made application of full membership to the EU. Turkey which became EU's candidate country in 1999, took an opportunity negotiation with the EU on October 3, 2005 thanks to make reforms. While there was one of the most important periods of the Turkey-EU relations, some groups of EU member countries have put forward a model known as the privileged partnership as an alternative to full membership. Concept of the privileged partnership which was mentioned by Valery Giscard d'Estaing in 2000 for the first time, has been a major subject of debate in Turkey-EU relations. This option, which has been proposed as an alternative model other than full membership, has been used frequently since the period when the negotiations are about to begin. This option, which has been proposed as an alternative model other than full membership, has been used frequently since the period when the negotiations are about to begin. This option, which does not have an official EU policy, has been advocated by some groups in some EU member states. It has been suggested that this option, which was put forward as a model other than full membership, has no answer in many issues such as whether it is legal or not, and how its content will be. Privileged Partnership option which was also on the agenda in Turkey, was discussed by many organizations and institutions such as political parties, the business community, civil society organizations, public opinion. But this option was rejected as a hollow, unclear and unlawful option. Especially public opinion didn't accept and rejected any options except full membership because they accepted to full membership process to EU as Turkey's fundamental aim. This study will primarily address the Preferred Partnership option.

Later, Turkey's privileged partnership option on how to define public, will try to analyze the reasons for rejecting the concept of what it understood from examining this option.

Keywords: Turkey, the European Union, Public Opinion, the Privileged Partnership.

GİRİŞ

Fransa Eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing tarafından Nisan 2000'de ileri sürülen İmtiyazlı Ortaklık kavramı 2000'li yılların başında Angela Merkel tarafından yeniden gündeme getirilmiştir. Gündeme geldiği andan itibaren İmtiyazlı Ortaklık kavramı hem AB içinde hem de Türkiye içinde ciddi biçimde tartışılmıştır. Çünkü kavramın tanımı, içeriği, hukuki dayanağı, sürecin nasıl işleyeceği gibi konularda hiç kimse net bir şey söyleyememiştir. AB'nin Türkiye dışında üçüncü bir ülke ile yapacağı bu tür bir ortaklık ilişkisi tam üyelik ile ortaklık ilişkisi arasında bir ilişki tür olacaktır. Ancak Türkiye ile ortaklık ilişkisi kuran Ankara Anlaşması Roma Anlaşması'nın bir prototipi olduğu, tam üyeliği hedeflediği ve hemen her şeyi içinde öngördüğü için İmtiyazlı Ortaklık gibi bir ilişki türünün Türkiye'ye hiçbir şey katmayacağı hatta tam üyelik hedefinden farklı olduğu için ortaklık ilişkisinden de düşük bir düzeydedir. Bu nedenle yapılacak bir İmtiyazlı ortaklık Türkiye için negatif bir etki doğuracaktır.

Türkiye ve AB içinde sıklıkla gündeme gelmesine rağmen, İmtiyazlı ortaklık seçeneğinin ne olduğu tam olarak bilinmemektedir. AB içinde bazı gruplar sıklıkla bu ortaklığın daha iyi olacağını savunurken, Türkiye içinde bu seçenek sürekli reddedilmiştir. Türkiye içinde hiçbir siyasi parti, iş dünyası, sivil toplum kuruluşu tam üyelik dışında bir seçeneği mutlak bir dille kabul etmemiştir. Bunun yanında Türkiye'de kamuoyu ve kanaat önderleri de bu seçeneği reddetmiştir. Ancak seçeneğin ne olduğu, neyi içerdiği, hukuki olup olmadığı gibi konularda kamuoyunun çok da bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu bu çalışma, Türkiye-AB ilişkilerinde gündeme gelen İmtiyazlı Ortaklık seçeneğinin kamuoyunda nasıl algılandığını ele alarak Türk kamuoyunun bu seçenekten ne anladığı ve ne tür bir algıyla bu seçeneği reddettiği analiz edilecektir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ BİR ÜLKE İLE YAPACAĞI İMTİYAZLI ORTAKLIK MODELİ

Almanya, Fransa, Avusturya gibi bazı AB üyesi devletlerdeki gruplar tarafından Türkiye için ileri sürülen "İmtiyazlı Ortaklık" gibi bir seçeneğin AB müktesebatında olmadığı ve AB'nin daha önce hiçbir ülkeyle bu tür bir ortaklığa girmediğine yönelik tartışmalar bulunmaktadır. Ancak AB bütünleşme süreci incelendiğinde AB'nin buna benzer ilişkiler içine girdiğini söylemek mümkündür. Örneğin AB Mayıs 1992'de European Free Trade Agreement (EFTA) üyesi yedi ülke ile Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması'nın imzalamıştır. 1 Ocak 1994'te yürürlüğe giren bu anlaşma sayesinde EFTA üyesi ülkeler AB ile iyi ve verimli ilişkiler içine girmişlerdir. Örneğin, Norveç bu anlaşmayla malların, sermayenin, hizmetin ve kişilerin serbest dolaşımı haklarını elde etmiştir. Bunun yanında sosyal politika, istatistik, eğitim, turizm, sigortacılık, şirketler hukuku, taşımacılık, ekonomik ve parasal politikada işbirliği, güvenlik, tüketicinin korunması, bilgi hizmetleri ve araştırma ve teknolojik gelişmeler alanlarında önemli haklar elde etmişlerdir. Ancak tarım ve balıkçılık konuları Norveç'in ulusal çıkarları nedeniyle anlaşma kapsamı dışında tutulmuştur. Çünkü Norveç balıkçılık ve deniz ürünleri ihracatında dünyanın en önemli ülkelerinden biridir. Bu yüzden Norveç bu alandaki çıkarlarını korumak istemiştir (Official Journal of the European Union, 1994). Ayrıca Avrupa Ekonomik Alanı (AEA), Norveç ve AB arasındaki ticareti canlandırmıştır. Örneğin Norveç toplam ithalatının % 80'ini AB'ye yaparken ihracatın % 70'i de AB'den gelmektedir.

Buna karşılık Norveç AB ile yakın işbirliği içinde olsa da Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan yasaların hazırlık aşamasında uzman bulundurma hakkına sahip olsa da karar-alma mekanizmasında oy hakkı bulunmamaktadır. Diğer yandan Norveç AEA doğrultusunda AB organları tarafından getirilen yasaları ve yönergeleri belirlenen tarih ve biçimde kabul etmek zorundadır (Atılğan and Klein, 2006). Aynı zamanda Norveç, AB'nin çeşitli programlarına katılmak için de maliyet ödemek durumundadır. Bu durum ise anlaşmanın dezavantajları olarak karşımıza çıkmaktadır.

AEA dışında AB Tunus'la 19 Kasım 2012'de İmtiyazlı Ortaklık Anlaşması imzalamıştır (Füle, 2012). Bu anlaşma AB'nin üçüncü bir ülkeyle "İmtiyazlı Ortaklık" adında imzaladığı ilk anlaşmadır. Özellikle

Arap Baharı sonrasında Tunus'un kalkınmasına destek olmak ve iki taraf arasında işbirliğini genişletmek için yapılan anlaşma AB Antlaşması'nın sekizinci maddesi kapsamında yapılmıştır (European Commission, 2012). İçerik olarak demokrasi, temel hak ve özgürlükler, hukukun üstünlüğü, göç güvenliği, adalet, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma, ticari ve mali işbirliği, turizm, enerji, rekabet gibi alanlarda Tunus ile kapsamlı bir işbirliği kurulması ve bunun sürdürülebilir bir hale getirilmesi amaçlanmıştır (European Commission, 2012).

Tunus'tan başka AB, İsrail ve Filistin ile de “*Özel İmtiyazlı Ortaklık*” statüsü önerisinde bulunacağını açıklamıştır. ABD'nin Ortadoğu'daki barış sürecine yönelik çözümlerine destek verdiğini söyleyen AB, bu statü ve yapılacak anlaşma ile Ortadoğu'da barışı ve güvenliği sağlamayı amaçlamaktadır. Bu anlaşma ve statü kapsamında ticaret, yatırım, bölgesel gelişme, çevrenin korunması, eğitim, araştırma ve geliştirme, kültürel işbirliği, daha derin siyasi diyalog ve güvenlik alanında işbirliği sağlanması düşünülmektedir. Bu sayede hem İsrail'in hem de Filistin'in AB pazarlarına girişi artırılacak ve siyasi ve güvenlik alanlarında daha yakın ve derin ilişkiler kurularak Ortadoğu'da barışın sağlanmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır (Ahren, 2014).

AB'nin yapmış olduğu bu ilişkilerin hukuki dayanağı ise AB Antlaşması'nın sekizinci maddesidir. Buna göre AB, komşu ülkelerle, Birliğin değerleri üzerine kurulu olan ve işbirliğine dayalı daha yakın ve barışçıl ilişkilerle belirginleşen bir refah ve iyi komşuluk alanı oluşturmak amacıyla özel ilişkiler geliştirir. Birlik bu amaçlar doğrultusunda ilgili ülkelerle özel anlaşmalar yapabilir. Bu anlaşmalar, karşılıklı hak ve yükümlülüklerin yanı sıra ortak faaliyetlerin yürütülmesi imkânını da içerebilir. Bu anlaşmaların uygulanması hususunda düzenli istişarelerde bulunur (Eur-Lex, 2012). Yani AB Antlaşması'nın sekizinci maddesi, komşularla özel ilişkiler kurulmasını öngörmekte ve bu ilişkiler sayesinde refah alanı kurmak, Birlik değerlerini üçüncü ülkelere yerleştirmek ve işbirliği temelinde daha yakın ilişkiler geliştirmeyi amaçlamaktadır (Hillon, 2013).

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE İMTİYAZLI ORTAKLIK MESELESİ

Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen, Almanya, Fransa, Avusturya, Hollanda gibi bazı AB üyesi ülkelerdeki gruplar tarafından ortaya atılan kavramla ilgili ilk zamanlarda kimsenin uzlaştığı bir tanım yapılamamıştır. Kavram daha çok Türkiye ve AB'nin kamuoylarının tepkisini ölçmek için kullanılan siyasi bir araç olarak ele alınmıştır (Afacan, 2011). Kavramın tanım olarak muğlak, ucu açık bir nitelik taşıdığı görülmektedir. “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneği, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen ama ilişkileri de tamamen koparmayı çıkarları için uygun bulmayan devletler tarafından tam üyelikten az, mevcut ortaklık ilişkisinden fazla unsurlar içeren ve Türkiye'yi AB'ye tam üye yapmadan Birliğe bağlamaya çalışan bir seçenek olarak tanımlanmaktadır (Köksal, 2011). Diğer yandan Türkiye'nin bu seçenek ile Birliğin bütün kararlarından etkilenen ama karar-alma mekanizmasına katılmayan bir statüde kalacağını belirterek bu seçenek “*ahlaksız teklif*” olarak da nitelendirilmiştir (Carey, 2013).

“*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneği ile Türkiye'ye Birliğin kapılarını tamamen kapatılmamakta fakat Birlik içinde Türkiye'nin serbestçe dolaşmasına da engel olunmak istenmektedir (Kardaş, 2013). Angela Merkel'e göre Türkiye'nin yasa dışı göçü önleme konusunda sınırlarında tam bir güvenlik söz konusu olmadığı için serbest dolaşım konusunda tam bir özgürlük AB için bir avantaj olarak görülmemektedir. Bu kapsamda özellikle Türk vatandaşlarının Schengen vizesi almak için çektiği zorlukların bir parça da olsa giderilmesi düşünülmektedir. Bunun için vize başvuru süresi, vize harçlarının fiyat olarak yüksekliği, vizenin verilme süresinin uzunluğu ve vize almak için istenen evrakların fazlalığı konusunda bazı kolaylıkların sağlanması söz konusu olacaktır. Bu sayede vize için gerekli evraklar azaltılacak, vizeler hızlı ve kolay, daha uzun süreli ve çok girişli olacaktır. Bu sayede yöneticilerin, iş adamlarının, akademisyenlerin daha sık seyahat etmesi sağlanacak ve vizelerin getirdiği maliyet riski de azaltılacaktır. Ancak AB tarafından Türkiye'ye vizesiz serbest dolaşım hakkının sağlanmaması durumunda Türkiye'nin bu konuya sıcak bakmayacağına yönelik tartışmalar da bulunmaktadır (Barysch, 2011). Buna rağmen AB'nin de Türkiye'ye serbest dolaşım konusunda tam anlamıyla bir özgürlük vermesi de mümkün gözükmemektedir. Bu yüzden “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneği kapsamında

olabilecek en makul yol serbest dolaşım konusunda bazı kolaylıkların ve ayrıcalıkların verilmesi olacağı ileri sürülmüştür.

Bu anlamda “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin Türkiye’yi çok fazla rencide etmeden Türkiye’nin durumuna uygun bir B planı olarak gözükmektedir (Aybet, 2006). Çünkü Türkiye tam üyelik hedefinde devam etse de, Avrupalıların benzer düşüncelere sahip olmadığı, Türkiye’nin üyeliğinin hiçbir koşulda destek görmeyeceği anlaşılmaktadır (Barysch, 2007). Bu yüzden “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği Türkiye’yi AB’ye tam üyelik yerine AB’ye bağlı kılmaya çalışan bir işbirliği olarak düşünülmektedir. Örneğin Cemal Karakaş seçeneği normal ortaklık ilişkisinden farklı olarak Türkiye’ye tam üyelik yolunu kapayacak bir seçenek olarak görmektedir (Karakaş, 2006).

Söz konusu bu kavram ileri sürülürken daha çok kimlik üzerinde durulmaktadır. Bu düşünceye göre Müslümanlığı sekizinci yüzyılda İspanya’nın ve Sicilya’nın Araplar tarafından fethedilmesinden beri “öteki” olarak kabul etmiştir. Bu durum, 15. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı döneminde perçinlenmiş ve Osmanlı Türkleri ve İslam’ı Hıristiyanlığın ortak düşmanı kabul edilmiştir. Bu durum hala devam etmektedir. Öyle ki Avusturya ve Almanya’daki bazı şehirlerin adları bile Türklere karşı kazanılmış savaşları anımsatan isimlerle doludur (Polenz, 2009). 11 Eylül olaylarından sonra İslam’a olan karşıtlık tekrar artmıştır. Bu durum Avrupa kamuoyunda İslam’a karşı negatif bir tavra neden olmuştur. Türkiye de Müslüman nüfusu fazla olan bir ülke olarak bundan nasibini almış ve Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğine bu unsurun büyük bir engel olduğu düşünülmüştür (Kösebalaban, 2007). Öyle ki Meltem Müftüler-Baç da benzer şekilde, Avrupa’nın kültür ve kimlik tanımının Türkiye’nin AB’ye tam üye olmasının önündeki en büyük engellerden biri olduğunu ifade etmektedir (Müftüler-Baç, 2007).

Hıristiyanlık unsuruna göre, Türkiye’nin Avrupalı olmadığı, fakir, coğrafi olarak büyük ve Müslüman bir ülkenin Birliğe tam üye olması durumunda Avrupalı kimliğinin, ortak miras ve değerlerinin zarar göreceği ileri sürülmektedir. Örneğin Wolfgang Schauble, AB’ye tam üyeliğin Avrupalı Hıristiyan devletlere has bir yapı olduğunu Müslüman Türkiye’nin bazı avantajlardan yararlanmakla birlikte kesinlikle AB’ye tam üye olamayacağını ifade etmiştir. Benzer şekilde Willy Brandt ve Jacques Delors da Türkiye’nin Müslüman kimliği yüzünden AB’ye tam üye olamadığını söylemiştir. Öyle ki bu kimlik yüzünden Avrupa’ya yerleşen göçmenler, Avrupa kimliğine uyum sağlamamaktadır. Bu durum ise Avrupa değerlerinin ve sisteminin zarar görüp yok olmasına sebep olabilecektir. Hilmi Yavuz da benzer bir şekilde coğrafi olarak olmasa da kimlik ve fikir olarak Türkiye’nin Avrupalı olmadığını, bu değerlerde bir Avrupalı devlet olmak için tarihimizin yeniden yazılmasını gerektiği üzerinde durmakta ve Türkiye’nin AB’ye tam üye olamayacağını söylemektedir. “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini ise ikinci sınıf bir üyelik olarak gören Yavuz, Türkiye’nin böyle bir üyeliğe ihtiyacı olmadığını söyleyerek “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini reddetmektedir (Kovacheva, 2013).

Bunların aksine bazı düşünürler Avrupa bütünleşmesinde asıl önemli olan unsurun kimlik olmadığı ticaret, dış politika, güvenlik gibi somut alanlarda başarının sağlanması olduğunu ileri sürmektedirler (Kovacheva, 2013). AB içinde bazı ülkeler, Türkiye’nin AB’ye tam üye olmasıyla birlikte AB içinde önemli bir güç olmasından endişe etmektedirler. Çünkü Türkiye’nin Birliğe tam üye olması Türkiye’nin nüfus yoğunluğuna göre devletlerin etkinliklerinin ve AB içinde güçlerinin belirlendiği karar-alma mekanizması içinde yer almasına neden olacaktır. Böyle bir durumda Almanya’dan sonra en fazla nüfusa sahip olacak olan Türkiye’nin Avrupa Parlamentosu ve AB Bakanlar Konseyi’nde güçlü bir devlet olması anlamına gelmektedir. Bu durum da özellikle nitelikli çoğunlukla alınacak kararlarda Türkiye’nin etkili olmasına neden olacaktır.

Bu yüzden AB’nin mevcut yapısının, işleyişinin ve kurumlarının şu anki durumda Türkiye’nin tam üyeliğini hazmedemeyeceği düşünülmekte ve bu yüzden “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği üzerinde ısrar edilmektedir. Özellikle Almanya ve Fransa Türkiye’nin karar-alma mekanizması dışında olmasını istemektedir. Çünkü yapılan araştırmalarda, 2040 yılında Türkiye’nin nüfusunun ortalama 90 milyon olacağını ve tam üye olması durumunda AB’nin en kalabalık üyesi olacağı düşünülmektedir (Gordon and Taşpınar, 2004). Bu güçle Türkiye’nin oy hakkının nitelikli oy çoğunluğuyla alınacak kararlarda Birliğin işleyişine zarar vereceği endişesi yer almaktadır. Ancak Türkiye’nin mevcut AB karar-alma

usulleri çerçevesinde tek başına etkili olması mümkün olmamakla birlikte, Almanya ve Fransa karşısında İngiltere, İsveç ve İspanya ile blok oluşturarak kararların alınmasında engelleme yapabileceği düşünülmektedir. Bu yüzden Almanya ve Fransa, aktif ve üstün olduğu AB içinde rakip istememektedir (Insel, 2002). Özellikle Alman Hıristiyan Demokratlar, Türkiye'nin büyük devlet olmasından endişe etmektedirler. Çünkü Türkiye'nin gelecekte bir meydan okuyucu (*challenge*) olacağı düşünülmektedir. Bu yüzden "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin daha iyi olacağı iddia edilmektedir. Böyle bir durumda Türkiye'nin AB içinde Almanya ve Fransa AB karar-alma sürecindeki etkinliklerine devam edecektir. Ancak Türkiye için bu durum sorun yaratabilecektir.

"İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin AB müktesebatında olmadığına dair görüşler bulunsa da, seçenek hukuki olarak AB Antlaşması'nın sekizinci maddesine dayanmaktadır. Buna göre Birlik üçüncü ülkelerle AB değerleri üzerine kurulu, daha yakın işbirliğini sağlayacak özel ilişkiler içine girebilecektir. Zaten AB bu madde kapsamında da Tunus ile "İmtiyazlı Ortaklık" Anlaşması yapmıştır. Bu anlaşma AB'nin "İmtiyazlı Ortaklık" adında yaptığı ilk anlaşma olmuştur. Bu anlamda AB'nin Türkiye ile de bu tür bir anlaşma yapması mümkün gözükmemektedir. Ancak söz konusu anlaşmanın içeriği standart değildir. Yapılacak olan "İmtiyazlı Ortaklık" Anlaşmaları ülkeden ülkeye göre değişiklik gösterecektir. Örneğin AB yakın zamanda İsrail ve Filistin ile de "İmtiyazlı Ortaklık" Anlaşması yapacağını duyurmuştur. Bu anlaşmaların içeriği de ülkelerin durumlarına göre değişecektir. Türkiye'nin söz konusu seçeneği kabul edip etmeyeceği de Türkiye'nin AB karşısındaki kapasitesine ve seçenikle elde edeceği kazançlara göre değişiklik gösterecektir. Mevcut durumda Türkiye, AB'ye tam üyeliği temel hedef olarak görmektedir. Bu yüzden de Türkiye'nin söz konusu seçeneği şu anda kabul etmesi mümkün gözükmemektedir. AB içinde de seçeneğin gündemden düşmesinin sebeplerinden birisi budur. Onlar için seçeneğin gündeme gelip tartışılması, öncelikli olarak Türkiye'nin tam üyelik hedefinden vazgeçip "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini kabul etmesine bağlıdır.

TÜRKİYE KAMUOYUNUN İMTİYAZLI ORTAKLIK SEÇENEĞİNE BAKIŞI

"AB'ye tam üyelik Türkiye'nin temel hedefidir."

Türkiye 1959'dan bu yana Birliğe tam üye olması hedefiyle hareket etmektedir. Bu çerçevede tam üyeliğe alternatif olacak her türlü şeye karşı çıkmaktadır. Çünkü AB'ye tam üyelik Türkiye için bir organizasyona üye olmanın ötesinde bir çağdaşlaşma projesidir ve daha özgür, daha zengin ve daha güvenli bir Türkiye için birinci seçenektir (Edam, 2015). Bu nedenle AB'ye tam üyelik Türkiye kamuoyunda iyi bir şey olarak görülmektedir. Çünkü Türkiye kamuoyu ekonomik refah için AB'ye tam üyelik gerekli görülmektedir (European Commission, 2007) Tam üyelik sayesinde Türkiye içeride var olan sivil-asker ve din-devlet ilişkilerindeki çarpıklıklara son verilebilecektir (Karakaş, 2009). Türkiye, tam üyelik hedefine yönelik olarak hareket etmekte ve tam üyelik dışında sunulabilecek her türlü modele karşı durmaktadır. Öyle ki, Pozitif Gündem başlangıçta tam üyeliğe alternatif bir şey olarak algılanmış ve Türkiye tarafından zar zor kabul edilmiştir. Türkiye'nin bu konuda oldukça hassas durumdadır. Çünkü böyle bir seçenikle Türkiye ikinci sınıf bir statüye sahip olacaktır. Bu nedenle Türkiye, tam üyelik hedefinin bir devlet politikası olduğunu söyleyerek "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin tartışmamaktadır. Çünkü devletin tam üyelik dışında alternatif bir model olarak ortaya atılan "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin tartışılmasının devletin resmi politikasıyla çelişecek ve bunu halka anlatmanın zor olacaktır. Diğer yandan bu seçenek Türkiye kamuoyu için eşit olmayan bir durumu ifade etmektedir. Türkiye kamuoyu eşitlikten yana bir tavır takındığı için ilişkilerde de eşitlik büyük önem taşımaktadır (European Commission, 2010).

"İmtiyazlı Ortaklık' içi boş bir seçenektir ve doldurulmalıdır."

Türkiye'nin Birliğe tam üyeliğini istemeyen bazı AB üyesi devletlerin genel olarak sağ grupları tarafından ortaya atılan "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinin ne olduğuna ve içeriğinin neleri kapsadığına dair herkesin üzerinde uzlaştığı bir şey bulunmamaktadır. Türkiye kamuoyu da kavramın ne olduğuna dair bilgi sahibi değildir (Euractiv, 2010). Pek çok isim seçeneğin içinin boş olduğunu ve doldurulması gerektiğini söylemektedir. Bazılarına göre, AB öncelikli olarak Türkiye'nin tam üyelik hedefinden vazgeçmesini ve "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini kabul etmesini beklemektedir. Bundan sonrasında iki tarafın yapacağı pazarlıklar sonrasında seçeneğin tanımının yapıp içinin doldurulacağını düşünülmektedir. Bu durum AB'nin işine gelmektedir. Çünkü söz konusu ülkelere ne verip ne

vermeyeceğine kendisi karar vermektedir. Bu durum da AB'nin işine gelmektedir. Bu yüzden AB "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğinin içini boş bırakmakta ve bir tanım yapmamaktadır.

"AB Müktesebatında böyle bir ilişki türü yoktur."

Kamuoyunda "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğinin AB müktesebatında olmadığını, AB'nin daha önce böyle bir ilişki türüne girmediğine dair yaygın bir görüş bulunmaktadır. Bu nedenle "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğini AB hukukuna aykırı bulan ve AB'nin kendisiyle çeliştiğini düşünenler vardır. Örneğin bazıları seçeneğin AB müktesebatında olmadığını ve AB'nin ahde vefa ilkesine aykırı hareket ettiğini söylemektedirler. Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi tam üyeliği öngörmekte ve mevcut hukuki metinlerin hiçbirinde "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğine dair bir ibare bulunmamaktadır. Bir kısım ise AB literatüründe yer almayan ve daha önce hiçbir ülke için uygulanmayan seçeneğin Türkiye'ye sunulmasını rencide edici bulmakta ve seçeneğe karşı çıkmaktadır. Ancak kavramın hukuki bir dayanağının bulunmakta ve bu da Avrupa Birliği Antlaşması'nın sekizinci maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre AB'nin üçüncü ülkelerle özel statü doğuran anlaşmalar yapması muhtemel görünmektedir (Eur-Lex, 2009).

"'İmtiyazlı Ortaklık' seçeneği doğrudan AB tarafından Türkiye'ye sunulan bir seçenek değildir."

"*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneği doğrudan AB tarafından Türkiye'ye sunulan bir seçenek değildir. Türkiye-AB İlişkilerinde var olan hiçbir resmi belgede "*İmtiyazlı Ortaklık*" ya da buna benzer bir model teklif edilmemiştir. Seçenek Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini ulusal çıkarları gereği istemeyen ve gene ulusal çıkarları gereği Türkiye'den tamamen vazgeçemeyen bazı AB üyesi devletler tarafından ortaya atılmıştır. Yani seçenek AB tarafından da Türkiye'nin önüne rasyonel bir tartışma konusu olarak getirilmemiştir. Bu devletlerin her biri farklı nedenlerden ötürü Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini istememekte ve "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğini ortaya atmaktadırlar.

Söz konusu devletler, "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğini ortaya atarken iç politik yapısına ve kamuoylarının Türkiye'ye ilişkin tutumuna bakarak hareket etmekte ve bir dış politika oluşturmaktadırlar. Bu sayede söz konusu devletlerin siyasi liderleri seçimlerde oy kaybının da önüne geçmiş olacaktırlar. Söz konusu devletler Türkiye'nin önemli ancak kültürel ve kimlik anlamında Avrupa'dan farklı bir medeniyet olduğunu söylemekte ve tam üye olması durumunda AB kurumlarında ve fonlarında AB'ye zarar verecek düzeyde değişikliklerin yaşanmasından endişe etmektedirler. Bu yüzden Türkiye için tam üyelik yerine "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğinin daha iyi olacağını ileri sürmektedirler. Diğer yandan Türkiye'nin, AB'ye tam üye olmasını istemeyen devletlerde Türkiye kökenli göçmenlerin oldukça fazla olduğunu ve bu göçmenlerin söz konusu ülkelerde entegrasyon sorunu yaşamaktadırlar. Zaten hem Türkiye hem de AB kamuoyu bu yasa dışı göçten endişe etmektedir. Bu durumdan zarar gören devletler benzer bir durumun Türkiye'nin AB'ye tam üye olması durumunda da yaşanacağından ve AB kimliğinin yok olacağından endişe etmektedirler. Bunun yanında Türkiye'ye "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğinin teklif edilmesinin kültürel nedenleri yanında AB değerlerinin de olduğunu görülmektedir. Bu duruma göre Türkiye AB'nin temel değerleri olan insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi konularda hala eksiklerinin olduğunu ve bu değerleri tam olarak benimsemediğini, benimsemesinin de zor olduğunu ileri sürerek "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneğinin her iki taraf için de iyi olacağını savunmaktadır.

"'İmtiyazlı Ortaklık' seçeneği asla kabul edilemez."

"*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneği gündeme geldiği ilk günden itibaren Türkiye tarafından ısrarla reddedilmiştir (Taşha, 2015). Çünkü Türkiye kamuoyunun yaklaşık % 61'i Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini desteklemektedir (İKV, 2015). Kavramı rencide edici olarak kabul eden siyasi liderler Türkiye'nin tam üyelik hedefi dışında hiçbir şeyle ilgilenmediklerini söylemişlerdir. Çünkü bu seçenek AB'nin karar organlarında temsilci bulundurma imkânı tanımayan bu statü, Türkiye'nin bugünkü ilişkisinden daha iyi ve ileri kabul edilmemektedir (Yüksel, 2007). Kavramın ne anlama geldiğinin bilinmediğini söyleyen kesimler, Türkiye'nin temel hedefinin tam üyelik olması nedeniyle "*İmtiyazlı Ortaklık*" seçeneği gibi Türkiye'yi ikinci sınıf bir ülke durumuna sokacak bir modelin gündemlerinde olmadığını vurgulamaktadırlar. Türkiye, AB ile ilişkilerinde eşitlik ve adaletten yana bir tavır sergilemektedirler. Ancak bu seçenikle AB'nin Türkiye'ye çifte standart uyguladığını söylemektedir.

Bu yüzden “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğinin her iki tarafın çıkarına hizmet edecek bir seçenek olarak görülmemekte ve seçenek kabul edilmemektedir. Çünkü bu seçenekle Türkiye AB’nin bütün politikalarını uygulayacak ancak karar-alma mekanizması içinde yer alamayacaktır. Diğer yandan Chris Patten ve Ahmet Davutoğlu gibi AB ve Türkiye içinden pek çok siyasetçi de Türkiye’nin tam üyelik dışında bir modelle AB’ye bağlanmasının AB’ye de zarar vereceğini ve bu durumun AB’yi küresel olaylarının akışının dışında bırakacağını söylemektedir. Çünkü Türkiye, hem güvenli bir enerji koridoru konusunda hem de AB’nin Balkanlar, Orta Doğu ve İslam dünyasıyla ilişkilerinde ihmal edilemeyecek kadar önemli etki gücüne sahiptir. Türkiye kamuoyu, Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğiyle Ortadoğu’daki barış ve istikrara yardımcı olacağını düşünmektedir (Transatlantic Trends, 2011). Bu yüzden AB’ye tam üyelik Türkiye’nin olduğu kadar AB’nin de gücünü artıran bir şey olacaktır (Küçükcan, 2011).

“*İmtiyazlı Ortaklık*’ seçeneği düşünülmelidir.”

Türkiye’de bir grup ise “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğinin Türkiye için avantajlar sağlayacağını ve üzerinde düşünülmesi gereken bir seçenek olduğunu söylemektedirler. Özellikle ekonomik kriz ve Euro’nun durumunun ne olacağını bilemeyenler Türkiye gibi ekonomik olarak gelişmiş bir ülkenin AB’ye tam üye olmasının durumunda çok şey kaybedeceği ve AB’nin Türkiye’ye ayak bağı olacağı düşünülmektedir (Deniz, 2015). Bazı kesimler Türkiye’nin seçeneğe ilişkin tutumunu eleştirmektedir. Ona göre Türkiye’nin başından itibaren AB ile ilişkilerinde ne yapacağına dair bir yol haritasının olmadığını düşünmektedir. Bu yüzden “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğine baştan karşı çıkılmamalı ne olduğu ne tür avantajlarının olabileceği iyice araştırılmalıdır. “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğini onur kırıcı olarak kabul etmekle birlikte her iki tarafın da güven kaybı yaşadıklarını ve bu yüzden gün geçtikçe birbirinden uzaklaştığını söyleyerek AB’den tamamen kopmak yerine “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğinin iyi bir model olabileceğini düşünmektedir. Türkiye kamuoyuna bakıldığında da halkın yaklaşık %70’inin AB’ye güven kaybı yaşadığı ve %72’sinin tam üyeliğe inancının kalmadığı görülmektedir. Bu yüzden düşük bir oran da olsa halkın %26’sı gerek bu sorunlar gerekse AB’nin Türkiye’ye uyguladığı çifte standart ve Türk kimliğinin zarar göreceği endişesiyle AB’ye tam üyeliği desteklememektedir (İKV, 2015). Zaten halkın büyük bir kısmı Türkiye’nin hiçbir zaman AB’ye tam üye olamayacağı inancındadır (Alkan, 2013). Buna karşın Gündüz Aktan Türkiye’nin 1959’dan bu yana AB’ye tam üye olmak için uğraştığını ancak sürecin 15-20 daha bu şekilde gideceğini söylemektedir. Bununla birlikte Aktan ise “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğinin hemen başlatılabileceğini düşünmektedir (Aktan, 2004). “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğini tam üyelik dışı bir model olarak gören Aktan, seçeneğin kabul edilmesinin tam üyelikten vazgeçmek olmadığını, her iki yolun da paralel iki süreç olarak devam edebileceğini düşünmektedir (Aktan, 2006).

Türkiye’nin AB’ye tam üyelik sürecini tıkayan Kıbrıs Sorunu, Ege Sorunu, azınlıklar sorunu ve Ermeni Sorunu gibi sorunlarının bulunduğunu söyleyen kesimler tam üyelik uğruna bu engellerle uğraşmak yerine “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğiyle Türkiye için bu engeller bir ön koşul olmaktan çıkacaktır (Ünal, 2004). Diğer yandan Türkiye’nin AB’ye tam üye olmasının zor olduğunu düşünenler bu yüzden tam üyelik yerine AB ile ticareti artırmanın yollarının aranmasının daha mantıklı olduğunu savunmaktadır (Ünal 2015). Diğer yandan Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin üçüncü ülkelerle anlaşma yapmasının önüne geçtiğini söyleyenler, “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğiyle Gümrük Birliği’nden çıkılıp STA’lar yaparak üçüncü ülkelerle ticaret yapmanın önünün açılacağını ve bu durumun Türkiye için daha avantajlı olacağını düşünmektedir.

“Türkiye, zaten AB’nin ‘*İmtiyazlı Ortağıdır*’. AB, Türkiye’ye mevcut statüden fazlasını öneremez.”

Kamuoyunda “*İmtiyazlı Ortaklık*” seçeneğine karşı çıkanlar, mevcut ilişkinin zaten bir “*İmtiyazlı Ortaklık*” olduğunu düşünmektedirler. Buna göre Türkiye aslında 1963 yılında imzalanan ve ortaklık ilişkisinin temelini oluşturan Ankara Anlaşması’ndan beri Birliğin “*İmtiyazlı Ortağı*”dır. Çünkü Ankara Anlaşması, Birliğin üçüncü ülkelerle yaptığı en kapsamlı anlaşmalardan biridir. Buna karşılık bazıları ise Ankara Anlaşması’nın tam üyeliği hedefleyen bir katılım öncesi anlaşma olduğunu söyleyerek Ankara Anlaşması’nın “*İmtiyazlı Ortaklık*” içerdiğine dair iddiaya karşı çıkmaktadır. Aslında Ankara Anlaşması Türkiye’yi “*İmtiyazlı Ortak*” değil “*İstisnai Ortak*” yapmaktadır. Çünkü Ankara Anlaşması tam üyelik dışı alternatif bir seçenekten bahsedilmemiştir. AB’nin Türkiye ile

ilişkilerinde “İmtiyazlı Ortaklık” gibi seçenekleri zaman zaman dile getirmesi söz konusu olmuşsa da 1963’ten bu yana AB’nin Türkiye ile ilişkilerinde planlı olarak “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini hedeflemediğini dolayısıyla Türkiye’nin ilişkilerin başından bu yana Birliğin “İmtiyazlı Ortağı” olmadığını söylemektedir.

Diğer yandan başka bir grup ise Türkiye’nin 1996’da yürürlüğe giren Gümrük Birliği’yle birlikte Birliğin “İmtiyazlı Ortağı” olduğunu söylemektedir. Çünkü onlara göre AB, tam üye olmadan Gümrük Birliği’ni sadece Türkiye ile yapmıştır. Bu da Türkiye’yi diğer ülkelere nazaran imtiyazlı yapmıştır. Türkiye’nin Birliğe tam üyelik hedefine vurgu yaparken Türkiye’nin zaten Gümrük Birliği’yle “İmtiyazlı Ortak” olduğunu ve var olan mevcut statüden fazla AB’nin Türkiye’ye bir şey vermeyecektir. Aslında Türkiye’ye “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğiyle verilecek tek ayrıcalığın AGSP’nin karar alma mekanizmasında yer alması olacaktır. Ancak AGSP ODGP’nin bir parçası olduğu için bu yapının karar alma mekanizmasında sadece üyeler yer almaktadır. Bu yüzden Türkiye’ye AGSP konusunda da düşünüldüğü gibi bir imtiyazın verilmesi mümkün gözükmemektedir. Bunların aksine Gümrük Birliği’nin ayrı bir anlaşma olmadığını ve Ankara Anlaşması’nın bir parçası olduğunu belirtilerek Gümrük Birliği’nin bir “İmtiyazlı Ortaklık” oluşturmadığını ve mevcut ortaklık ilişkisinin devam ettiği vurgulanmıştır.

Bir siyasi grup ise Türkiye’nin 17 Aralık 2004 Zirvesi sonrası ve Müzakere Çerçeve Belgesiyle AB’nin imtiyazlı ortağı olduğunu iddia etmektedir. Buna göre 17 Aralık 2004 Zirve Sonuç Bildirgesi’nin 23. maddesinde yer alan “Tüm Kopenhag Kriterleri göz önünde bulundurularak üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenir durumda olmaması halinde aday ülkenin Avrupa yapılarına en güçlü bağlarla kenetlenmesi sağlanacaktır” ibaresinin “İmtiyazlı Ortaklık” içerdiğini düşünmektedir.

“İmtiyazlı Ortaklık’ seçeneği, Türkiye’nin durumuna, AB’nin gelecek yapısının nasıl olacağına ve uluslararası konjonktürdeki değişimlere bağlı olarak şekillenecektir.”

Türkiye-AB ilişkilerinin gelecekte nasıl bir şekil alacağı, sürecin tam üyelikle mi yoksa “İmtiyazlı Ortaklık” gibi bir seçenekle mi sonuçlanacağını kestirmek oldukça zordur. Çünkü sürecin nasıl sonuçlanacağı bazı durumların netleşmesine bağlıdır. Bunlardan birincisi AB’nin gelecekte nasıl bir kurumsal yapıya bürüneceğidir. Zor bir ihtimal olarak görülse de AB’nin federal bir yapıya sahip olması durumunda Türkiye’nin tam üyeliği zor görünmektedir. O zaman “İmtiyazlı Ortaklık” gibi bir seçeneği düşünmek de olası olacaktır. Ancak süreç Çok Vitesli bir Avrupa’ya doğru gitmektedir. Böyle bir durumda ise “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği olmayabilecektir. İkincisi ise Türkiye’nin tam üyelik hedefinden vazgeçip “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini kabul etmesine bağlıdır. Aslında seçeneğin tanımının yapılıp içeriğinin oluşturulmasını Türkiye’nin seçeneği kabul etmesine ve tam üyelik hedefinden vazgeçmesine bağlıdır. Ancak Türkiye devlet politikası gereği bu seçeneğe yanaşmamaktadır. Çünkü Hatice Yazgan’a göre Türkiye’nin bu seçeneği kabul etmesinin toplumsal ve ekonomik zararları olacaktır. Öyle ki Türkiye’nin tam üyelikten vazgeçip “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini kabul etmesi durumunda bu durumu topluma anlatmakta zorlanabilecektir. Diğer yandan özellikle uygulanması anlamında Gümrük Birliği’nin istenildiği gibi derinleştirilip geliştirilememesi durumunda Türkiye özellikle STA’lar konusunda büyük zarara uğrayacaktır. Bunların aksine Bunun dışında Türkiye’de iktidarın AB’ye tam üyelik hedefinden vazgeçip “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğini kabul etmesini halka “AB’nin iyi yanlarını aldık kötü yanlarını bıraktık” gibi söylemlerle kabul anlatabileceğini düşünülmektedir Üçüncüsü ise uluslararası konjonktürdeki gelişmelerin nasıl olacağıyla ilgilidir. Türkiye’nin tam üyelik için çalıştığını 1990’ların sonunda yaşanan bazı gelişmeler neticesinde Türkiye’ye nasıl resmi olarak adaylık statüsü verildiyse gene Türkiye lehine uluslararası konjonktürde bazı gelişmelerin olması Türkiye’ye tam üyelik yolunu açacaktır. Bu anlamda uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler “İmtiyazlı Ortaklık” seçeneğinin kabul edilip edilmemesine de zemin hazırlayacaktır.

“AB’ye tam üyelik ve ‘İmtiyazlı Ortaklık’ seçeneği gündemden düşmüştür.”

Türkiye kamuoyu Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğini desteklemekle birlikte Sarkozy ve bazı AB üyesi ülkelerin liderlerinin Türkiye aleyhine açıklamaları, Ermeni Sorunu konusunda Avrupa Parlamentosu’nun girişimleri, Danimarka’nın İslam dinine yönelik hakaret içeren çalışmaları ve Kıbrıs

sorunu yüzünden AB tarafından Türkiye'ye yapılanlar nedeniyle Türkiye kamuoyunda AB'nin Türkiye'ye samimi davranmadığına dair güven ve ciddi bir inanç kaybı olmuştur (Eralp ve Torun, 2011). Bu yüzden AB'ye üyelik süreci Türkiye kamuoyunda akıntıya karşı kürek çekmek şeklinde algılanmaktadır (İçener, 2013). Öyle ki kamuoyunun % 32.8'i Türkiye'nin ne yaparsa yapsın hiçbir zaman AB'ye üye olamayacağını düşünmektedir. Çünkü onlara göre Türkiye'nin AB önündeki en büyük sorunlar din ve kimlik farkı ve Kıbrıs sorunu olarak görülmektedir (Ataum, 2010). Yakın zamanda Türkiye'nin AB'ye tam üye olamayacağını düşünen halk bu yüzden AB'ye üyelik konusundan da uzaklaşmıştır. Son dönemlerde "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğine dair tartışmalara az rastlanılmaktadır. Çünkü bu seçenek AB içinde istenildiği kadar destek bulmamıştır. Üstelik AB üst kurumları da seçenek gündeme geldiğinde reddetmişler ve Türkiye ile müzakere sürecinin devam etmesinin gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Diğer yandan kavramın Türkiye tarafından sert bir şekilde reddedilmesi de seçeneğinin tanımın ve içeriğinin belirlenmesine engel olduğu için seçeneğin muğlakta kalmasına ve dolayısıyla gündemden düşmesine neden olmuştur. Bu yüzden özellikle Almanya "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğinden çok ağır aksak da gitse müzakere sürecinin devam etmesinden yana bir tavır sergilemektedir. Bu sayede Almanya, ahde vefa ilkesine aykırı hareket etmemiş olacaktır. Aslında Angela Merkel ve Hıristiyan Demokrat Parti, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmaktadırlar. Ancak Almanya'da yaşayan yaklaşık üç milyon Türkiye kökenli insanların oylarını kazanmak için "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini fazla dile getirmek istememektedirler (Milliyet, 2013). Bunlara ilave olarak seçenek AB tarafından kabul edilmeden uygulanamayacağı için Türkiye seçeneği ısrarla reddettiği için seçeneğin gündem dışında kalmaktadır.

SONUÇ

Türkiye'nin AB'ye tam üye olması hem Türkiye'de hem de AB içinde yıllardır önemli bir tartışma konusu olmuşken yakın geçmişte tam üyelik dışında alternatif model olarak düşünülen yeni bir kavram ortaya atılmıştır. Bu modelde Türkiye, AB'nin karar-alma mekanizması içinde yer almayıp AB'nin bütün kararlarından etkilenir bir pozisyonda olacaktır. Söz konusu seçenek, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı ortaklık ilişkisinden farklı bir şey değildir. Üstelik hukuki olarak bakıldığında seçenek, Türkiye'yi AB karşısında Ankara Anlaşması'ndaki durumdan daha geriye götürecektir. 12 Eylül 1963'te imzalanan ve çerçeve anlaşma olarak bilinen Ankara Anlaşması, Türkiye ile Birlik arasındaki ilişkilerin hukuki zeminini oluşturmaktadır. İçerik olarak Ankara Anlaşması, malların, sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin serbestçe dolaşımını içeren bir ekonomik alan oluşturmaktadır. Bu anlaşmada aşamalı olarak Gümrük Birliği'nin kurulması da anlaşmanın temelini oluşturmaktadır. Bunların yanında Ankara Anlaşması tarım, işçilerin serbest dolaşımı, yerleşme serbestisi, hizmetlerin serbest dolaşımı, ulaştırma, rekabet ve vergilendirme, mevzuat ve ekonomi politikalarının uyumlaştırılması, sermaye ve ödemelerin serbest dolaşımını da öngörmektedir. Aynı zamanda bütün bu unsurlar, Ankara Anlaşması'nda yer almaktadır. Bu yüzden söz konusu bu seçenekle Türkiye, Ankara Anlaşması'nın gerisinde kalacaktır. Bu durum da Türkiye ile AB arasında negatif bir İmtiyazlı Ortaklığa neden olacaktır.

Türkiye ise "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğine başından beri karşı çıkmakta ve reddetmektedir. Çünkü Türkiye bu ortaklıkla ikinci sınıf bir ülke durumuna düşecektir. Diğer yandan Türkiye'nin "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini kabul etmesi AB'ye tam üyelik yolunun tamamen kapanması anlamına gelmektedir. Türkiye'nin jeo-politik konumu, Gümrük Birliği'nin hem AB hem de Türkiye'ye sağladığı avantajlar ve Türkiye'nin savunma ve güvenlik gibi alanlarda AB'ye sağladığı katkılar yüzünden AB, Türkiye'yi tamamen kapının dışında bırakmak istememektedir. Bu yüzden hem Türkiye'yi tamamen Avrupa'nın dışında bırakmayan hem de Türkiye'yi kurumsal yapının içine dâhil etmeyerek büyük değişimlere sebep olmayacak bir seçenek daha uygun görülmektedir. Söz konusu ülkeler bu seçenek üzerinde dururken kamuoyunun tutumuna, iktidar partisinin ve liderinin ideolojisine ve iç politik yapıya göre bir dış politika oluşturmaktadırlar. Bunun nedeni de iktidar partilerinin oy kaybetme riskini ortadan kaldırmak içindir.

"İmtiyazlı Ortaklık" seçeneği AB Antlaşması'nın sekizinci maddesine dayanmaktadır. AB de bu antlaşmaya dayanarak Tunus ile 19 Ekim 2012'de bir "İmtiyazlı Ortaklık" Antlaşması imzalamıştır. Benzer şekilde AB, İsrail ve Filistin ile de bu tür anlaşmalar yapacağını açıklamıştır. Diğer yandan

1994'te EFTA ülkeleriyle yapılan Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması da Türkiye için düşünülen "İmtiyazlı Ortaklık" Anlaşması'na yakın görünmektedir. Tunus ile yapılan anlaşmanın içeriği standart bir şey değildir. Yani yapılacak "İmtiyazlı Ortaklık" Anlaşmalarının içerikleri devletten devlete göre farklılık gösterecektir.

Son olarak Türkiye'deki kamuoyunda da "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak Türkiye kamuoyu Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini destekleyip seçeneğe karşı çıkmaktadırlar. Tam üyelik desteklenmekle birlikte Türkiye'de kamuoyunun AB'ye güven ve inanç kaybı yaşadığı bir gerçektir. Bu nedenle halkın çoğu Türkiye'nin AB'ye kısa dönemde üye olamayacağını hatta AB'ye asla üye olarak kabul edilmeyeceğini düşünmektedirler. Kamuoyunun geneli kavramın ne olduğunu ve içeriğinin neyi kapsadığını bilememektedirler. Seçeneğin AB müktesebatında olmadığını ve bu anlamda Türkiye'ye karşı çifte standart yapıldığını düşünen kamuoyu seçeneği kabul edilemez bir şey olarak nitelendirmektedir. Diğer yandan Türkiye'de küçük bir grup seçeneğin Türkiye için tam üyelikten daha faydalı olacağına inanmaktadırlar. Bu gruba göre Türkiye AB'ye tam üye olsa bile kalıcı kısıtlamalara tabi olacak ve tam üyelik Avusturya'nın ya da Yunanistan'ın tam üyeliği gibi olmayacaktır. "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğiyle Türkiye'nin Kıbrıs, Ege, Ermeni sorunu gibi meselelerde elinin güçlenecektir. Üstelik Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden çıkıp STA yapmasının da ekonomik açıdan avantajlı olacaktır. Bu nedenle "İmtiyazlı Ortaklık" seçeneğini kabul etmek Türkiye'ye tam üyelikten daha faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Afacan, I. (2013). European Union and Turkey: Converging Interests Separate Paths?. http://www.turkishreview.org/tr/newsDetail_getNewsById.action?newsId=223321.
- Ahren, R. (2014). EU offers unprecedented aid to Israelis, Palestinians for peace deal. <http://www.timesofisrael.com/eu-offers-unprecedented-aid-to-israelis-palestinians-for-peace-deal/>
- Aktan, G. (2004). Artan Belirsizlikler. Radikal.
- Aktan, G. (2006). Bir Politikanın İflası. Radikal.
- Alkan, N. (2013). Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı. Ankara: Konrad Adanauer Stiftung e.v.
- ATAUM. (2010). Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi. Ankara: ATAUM.
- Atılgan, C. and Deborah K. (2006) EU Integration Models Beyond Full Membership. Working Paper. 158: 1-18.
- Aybet, G. (2006). Tukey and the EU After the First Year of Negotiations: Reconciling Internal and External Policy Challenges. Security Dialogue. 37 (4): 529-549.
- Barysch, K. (2007). What Europeans Think About Turkey and Why. Centre for European Reform. 1392: 1-6.
- Barysch, K. (2011). Is Turkey Our Partner Now. <http://www.cer.org.uk/publications/archive/bulletin-article/2011/turkey-our-partner-now>
- Carey, M. (2013). We Hear You Knocking. <http://www.paperjam.lu/article/fr/we-hear-you-knocking>.
- Deniz, Y. (2015). Tam Üyelik Değil, İmtiyazlı Ortaklık. <http://tesam.org.tr/tam-uyelik-degil-imtiyazli-ortaklik/>.
- EDAM (2015). Kamuoyu Avrupa İle İşbirliğinden Yana. Türkiye'de Dış Politika ve Kamuoyu Anketleri. 2015/2. <http://www.edam.org.tr/tr/File?id=2164>.
- Eralp, A. and Torun, Z. (2011). Turkey-EU Relations: just another impasse?. Dimitar Bechev (ed.). What does Turkey Think?. London: ECRF
- Euractiv. (2010). Dış Basında Türkiye. <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/dis-basinda-utrkiye-3-4-agustos-2010-011463>
- Eur-Lex. (2009). Treaty of European Union. <http://www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/article/dis-basinda-utrkiye-3-4-agustos-2010-011463>.
- Eur-Lex. (2012). Treaty of European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>.
- European Commission. (2007). Eurobarometer 67 Avrupa Birliğinde Kamuoyu. https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb67/eb67_cytcc_nat.pdf.

- European Commission. (2010). Eurobarometer 74 Ulusal Rapor: Türkiye. https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb74/eb74_tr_tr_nat_pre.pdf.
- European Commission. (2012). Relations Tunisie-Union Européenne: Un Partenariat Privilegié Plan D'Action 2013-2017. http://eeas.europa.eu/delegations/tunisia/documents/press_corner/plan_action_tunisie_ue_2013_2017_fr.pdf.
- Füle, S. (2012). Privileged Partnership: Moving EU-Tunisia Cooperation to A Higher Level. http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/fule/headlines/news/2012/11/20121119_cs.htm
- Gordon, P and Taşpınar, O. (2004). Turkey's European Quest: The EU's Decision on Turkish Accession. U.S.-Europe Analysis Series. 6: 1-6.
- Hillion, C. (2013). The EU Neighbourhood Competence Under Article 8 TEU. Notre Europe Policy Paper. 69: 1-7.
- Insel, A. (2002). Boosting Negotiations with Turkey: What Can France Do?. Global Turkey in Europe Policy Brief. 4: 1-5.
- İçener, E. (2013). Türkiye'nin AB Yolculuğunda hedef/süreç ikilemi. <https://tr.boell.org/tr/2013/10/01/perspectives-613>.
- İKV. (2015). Türkiye Kamuoyunda AB Desteği ve Algısı. <https://www.ikv.org.tr/images/files/ikvkamuoyu2017.pdf>.
- Karakaş, C. (2006). Gradual Integration: An Attractive Alternative Integration Process for Turkey and the EU. European Foreign Affairs Review. 11 (3): 311-331.
- Karakaş, E. (2009). Almanya Seçimleri, Türkiye ve AB. Zaman.
- Kardaş, Ş. (2013). Merkel and Sarkozy Call For Privileged Partnership Angers Turkey. http://www.jamestownS.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=34983.
- Kovacheva, R. (2013). Will Turkey enter Europe with an open face?. <http://www.euinside.eu/en/analyses/european-face-of-turkey-role-or-necessity>
- Köksal, A. (2011). A Comparative Approach To Privileged Partnership: Is Turkey Really Different?. Boğaziçi Journal. 25 (2): 27-57.
- Kösebalaban, H. (2007). The Permanent Other? Turkey and the Question of European Identity. Mediterranean Quarterly. 18 (4): 87-111.
- Küçükcan, T. (2015). Türkiye ve Almanya ortak iyinin peşinde. <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=29075&q=turkiye-ve-almanya-ortak-iyinin-pesinde>.
- Milliyet. (2013). Merkel İmtiyazlı Ortaklığa da Karşı. <http://www.milliyet.com.tr/gundem/merkel-ımtiyazli-ortakliga-da-karsi-1724820>
- Müftüler-Baç, M. (2007). Turkey's Accession To The European Union: Does Culture and Identity Play A Role?. Ankara Review of European Studies. 6 (2): 31-50.
- Official Journal of the European Union. (1994). EEA Agreement. <http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=448>.
- Polenz, R. (2010). Better for Both of Them: Turkey Ought to be in the EU. Körber Policy Paper. 12: 1-25.
- Taşhan, S. (2015). Türk Dış Politikasındaki Çözumsuzlükler. http://www.dispolitika.org.tr/dosyalar/stashan_300310.html
- Transatlantic Trends. (2011). Key Findings. <http://www.gmfus.org/publications/transatlantic-trends-2011>.
- Ünal, H. (2004). Turkey Would Be Better off Outside the EU“, Turkey Would Be Better off Outside the EU. <https://www.ft.com/content/494fc40c-4fa3-11d9-86b3-00000e2511c8>.
- Ünal, H. (2015). Geriye Adım Atmanın Faydası Var mı?. http://www.zamaS.com.tr/hasan-unal/geriye-adim-atmanin-faydasi-var-mi_488756.html.
- Yüksel, A. S. (2007). Türkiye Bugün de İmtiyazlı. Radikal.

**YÜKSELEN ÇİN KÜRESEL HEGEMONYA PEŞİNDE Mİ?
ÇİN'İN ORTADOĞU POLİTİKASININ BİR DEĞERLENDİRMESİ**
IS RISING CHINA SEEKING GLOBAL HEGEMONY?
AN ASSESSMENT OF CHINESE FOREIGN POLICY IN THE MIDDLE EAST

Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERSOY CEYLAN

Izmir Demokrasi Üniversitesi – Uluslararası İlişkiler Bölümü, Gürsel Aksel Bulvarı. No:14 35140 Karabağlar-İZMİR

ÖZET

Bu çalışma Çin'in yeni küresel hegemonik güç olduğu ve hegemonik istikrarı bozmak suretiyle ABD'ye meydan okuduğu tartışmalarını ele alacaktır. Bunun için ABD'nin uzun süredir egemen güç olduğu Ortadoğu'da Çin'in dış politikası analiz edilecektir. Çalışmanın argümanı Çin'in şimdilik uluslararası sistemin hegemonik gücü olarak ABD'nin yerini almaya eğilimli olmadığı ve bunda şu an için bir çıkar görmediği yönündedir. Çin açısından Ortadoğu hep periferide yer almıştır. Ne var ki, sadece ekonomik değil kültürel ve siyasi boyutları da olan Bir Kuşak Bir Yol girişimi ile Çin ekonomisi kaçınılmaz olarak tüm dünyaya bağlanmış ve bu bağımlılık Ortadoğu'nun Çin açısından stratejik önemini arttırmıştır. Ortadoğu'daki son değişimler ise bölge meselelerine dahil olmasında Çin için bir fırsat kapısı aralamıştır. İşte Çin'in attığı bu adımlar onu ABD'nin yerini alacak yükselen bir küresel güç olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Bu çalışma bu yorumun doğruluğunu ve hegemonik istikrarın bozulması argümanları bağlamında çatışma ihtimalini Ortadoğu'da Çin'in hegemonya kurma isteği taşıyıp taşımadığı üzerinden tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin Dış Politikası, Ortadoğu, Bir Kuşak Bir Yol Girişimi, Hegemonik İstikrar

ABSTRACT

This paper will provide an evaluation of the arguments whether China is rising as the new hegemon and whether it challenges the United States by distorting the hegemonic stability. The study will address the issue via examining Chinese foreign policy in the Middle East where United States has long maintained its hegemony. The paper argues that as for today China does not show an inclination towards and has no interest in replacing United States as the hegemonic power of the international system. Likewise, it is argued that it is the Indo-Pacific region where China seeks complete dominance and hegemony. The Middle East is located at the periphery in China's foreign policy. The recent changes in the Middle East have opened windows of opportunity for China to involve in Middle Eastern affairs with a more progressive and engaged attitude. By doing so, China wants to improve its international environment, strengthen political and economic cooperation and act as mediator of peace and security in the region. All these aims led global powers to interpret China's steps as the ones of a rising hegemon that would replace the United States

Keywords: Chinese Foreign Policy, Middle East, One Belt One Road Initiative, Hegemony

Giriş

2002 yılında Çin bir dış politika açılımı yaptı. Çin başkanı Hu Jintao Çin'in yeni dış politika doktrininin barışçıl kalkınma ve barışçıl bir arada yaşama düsturları çerçevesinde şekilleneceğini ilan etti. Ne var ki, 2013 yılında bir dış politika stratejisi olarak açıklanan Bir Kuşak Bir Yol (BKBY) girişimi Çin'in uluslararası arenadaki planlarının ne olduğu konusunda küresel topluluğun sorular sormasına neden olmuştur. Bu bağlamda Çin'in ekonomik bir güç olarak yükselişi bazı akademisyenler ve karar alıcılar nezdinde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) küresel hegemonyasına bir tehdit olarak algılandı.

Komşu ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmek ve gelişmiş ülkelerle ekonomik iş birliğini güçlendirmek Çin'in dış politika stratejisinin temel doktrinleri olagelmıştır. Buna karşın Çin açısından Ortadoğu hep periferide yer almıştır. Ne var ki, sadece ekonomik değil kültürel ve siyasi boyutları da olan Bir Kuşak Bir Yol girişimi ile Çin ekonomisi kaçınılmaz olarak tüm dünyaya bağlanmış ve bu bağımlılık Ortadoğu'nun Çin açısından stratejik önemini arttırmıştır. Ortadoğu'daki son değişimler ise bölge meselelerine dahil olmasında Çin için bir fırsat kapısı aralamıştır. Bu şekilde Çin kendi uluslararası

çevresini geliştirecek, siyasi ve ekonomik iş birliklerini güçlendirecek ve bölgede güvenlik ve barışın sağlanmasında arabulucu olarak rol alabilecektir. İşte Çin'in attığı bu adımlar onu ABD'nin yerini alacak yükselen bir küresel güç olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Bu yorumları A.F.K. Organski'nin büyük değişimleri açıklayan teorisine bağlamak mümkündür. Buna göre yükselen güçlerden biri ekonomik dinamikler açısından lider ülkeye yaklaştığında istikrarsızlık söz konusu olabilir çünkü yükselen güç hegemonun inşa ettiği sistem içindeki konumundan hoşnutsuzsa, çatışma riski artar (Organski, 1968).

Bu bağlamda bu sunumda Çin'in yeni küresel hegemonik güç olduğu ve hegemonik istikrarı bozmak suretiyle ABD'ye meydan okuduğu tartışmalarını ele alacaktır. Bunun için ABD'nin uzun süredir egemen güç olduğu Ortadoğu'da Çin'in dış politikası analiz edilecektir. Çalışmanın argümanı Çin'in şimdilik uluslararası sistemin hegemonik gücü olarak ABD'nin yerini almaya eğilimli olmadığı ve bunda şu an için bir çıkar görmediği yönündedir. Bununla beraber, çalışmada Çin'in tam hâkimiyet ve egemenlik kurmak istediği bölgenin Hint Pasifiği olduğu öne sürülmektedir. Sunumda öncelikle Ortadoğu bağlamında Amerikan hegemonyasının bir değerlendirmesi yapılacak, ABD'nin Ortadoğu'daki mevcudiyeti irdelenecektir. Daha sonra Çin'in Ortadoğu'daki çıkarları ve bölgeye yönelik son yıllardaki politikaları ele alınarak Çin'in özellikle Ortadoğu'da bir hegemonik güç olma noktasında hangi aşamada olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Ortadoğu'da Amerikan Hegemonyası

Soğuk savaş sonrası ABD hegemonyası yavaş yavaş gerilemeye bir nevi iki kutupluluk geri gelmeye başladı demek yanlış olmayacaktır. Bu geçiş belki şiddetli olabilir belki de barışçıl olacaktır. Bunu şimdiden kestirmek güç olsa da Çin'in yükselişi ile beraber ABD ile çatışan çıkarların yarattığı gerginlik kaçınılmaz olmuştur, olacaktır. Bununla beraber, ABD yurtdışındaki angajmanlarını azaltırken, Çin'in bu liderlik boşluğunu dolduracağına dair bir planı olmadığı gibi, yeni uluslararası normların şekillendiricisi olup olmayacağı da henüz müphemdir.

Amerika'nın Ortadoğu politikasındaki değişikliği üç önemli faktöre bağlamak mümkündür:

- Geçmişte Amerikan çıkarlarını tehdit eden devletlerarası çatışmalar yerini devlet dışı güvenlik tehditlerine bırakmıştır.
- Yükselmekte olan diğer bölgeler, özellikle de Asya, Amerikan küresel stratejisinde daha önemli hale gelmiştir.
- Küresel enerji pazarının çeşitlenmesi Amerikan siyasetinin başat unsuru olarak petrolü geri plana itmiştir (Karlin & Wittes, 2019).

Soğuk savaş sırasında tehditler devlet merkezliydi ve devlet kaynaklı çatışmalar ABD'ye Ortadoğu'da büyük bir rol biçti. Burada amaç sadece petrolün Batı pazarına güvenli ulaşımı ile ilgili değildi; komünizmin yayılmasının önlenmesi ve bölgede istikrarın ve birbirine dost ülkelerin oluşmasını sağlamak için Arap-İsrail çatışmasını sonlandırmak da başlıca hedeflerdi.

Buna ek olarak, ABD'nin küresel çıkarları da artık değişmiştir. Asya ön plandadır. Asya'da Çin'in istikrarı bozucu davranışları, özellikle Güney Çin denizi ve Tayland üzerinde ki irredentist iddiaları ABD tarafından meydan okuma olarak görüldü. Bu yüzden obama döneminden itibaren Asya ABD büyük stratejisinin bir parçası haline geldi. Hatta dönemin ABD Başkanı Barack Obama bu değişen politikayı *rebalancing* (yeniden dengeleme) olarak niteledi: " İki kanlı savaş yaptığımız ve para harcadığımız bir dönemden sonra artık ABD dikkatini geniş potansiyeli olan Asya- Pasifik bölgesine yönlendirmiştir" (Xuetong, 2019). Bununla beraber Rusya 2014 yılında Kırımı işgal ederek ve Avrupa güvenliğini ve istikrarını tehdit eder hale gelince Ortadoğu ABD'nin öncelik listesinde alt sıralara düşmüştür. Son olarak, enerjinin giderek çeşitlenmesi sonucunda Ortadoğu artık daha az merkezi hale gelmiş ve fiyatları belirleme tekeli kaybetme başlamıştır. Böylece ABD bölgedeki petrol akışı hakkında daha az endişelenmeye başlamıştır.

Her ne kadar soğuk savaştan itibaren Ortadoğu'da giderek artan Amerikan etkisi pahalı ve kanlı olduysa da, Amerikalı bürokratlar Ortadoğu'da hâkim güç olma ve bölgeyi kontrol etme politikasının devamından yana olduklarını belirtmek mümkün; zira onlar bu bölgede mevcudiyeti sürdürmeyi "bildiğimiz şeytan" olarak değerlendiriyor. Geri çekilmek ise onlar açısından "bilmedikleri şeytan" (Karlin & Wittes, 2019).

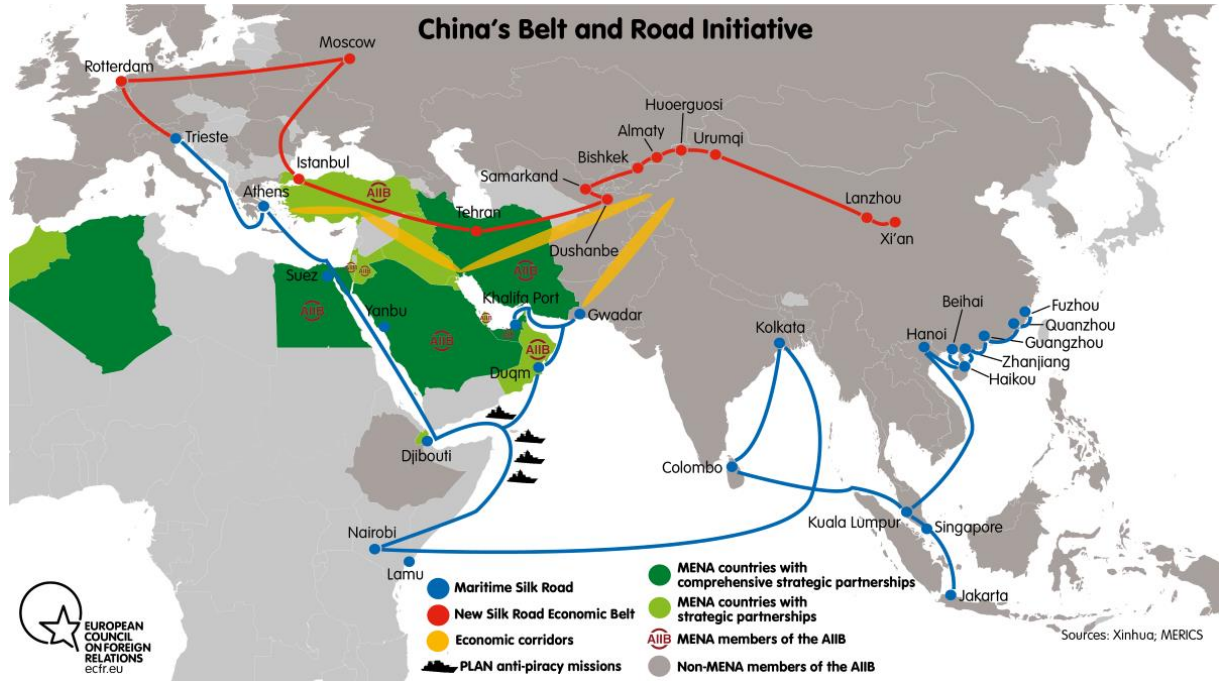
Son tahlilde Ortadoğu'nun önceki dönemlerde olduğu gibi Amerikan dış politikasında birinci öncelikli alan olmaktan çıktığını söylemek mümkünse de, ABD'nin bu bölgeden tamamen çekilmesi uzun vadede öngörülebilir olmadığını söylemek mümkündür. Amerikan hegemonyasının hâlihazırda durumu Dış İlişkiler Konseyi Başkanı Richard Haass'ın ifadeleri net bir şekilde açıklamaktadır: "Ortadoğu'daki Amerikan çağı sana erdi. ABD herhangi bir dış güçten daha fazla bir şekilde Ortadoğu'da etkili olmaya devam edecek ancak etkisi eskisi kadar olmayacak (Kramer, 2016)

Çin'in Ortadoğu Politikası: Ekonomik Angajman Üzerinden Siyasi Hâkimiyet Kurmak?

Çin'i Ortadoğu'da görel olarak yeni bir aktör saymak mümkündür. Çin bölgeye yönelik politikalarında bugüne kadar yerel siyasetten ve güvenlik tehditlerinden uzak durmayı seçmiştir. Ancak son yıllarda angajmanını arttırdığı konusunda birçok araştırmacının ve karar verinin mutabık kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu artan mevcudiyetin ardındaki sebep ise Çin'in bölgede giderek artan ekonomik mevcudiyetidir. Ortadoğu'da ABD hegemonyasının gerilemeye başladığının kabul edildiği bir dönemde Batılı karar vericiler de bölgedeki güvenlik mimarisinin geleceğini ve bu yapı içerisinde Çin'in potansiyel rolünü tartışıyorlar.

Çin'in Ortadoğu ile olan ilişkisi iki olgu tarafından şekillenmektedir:

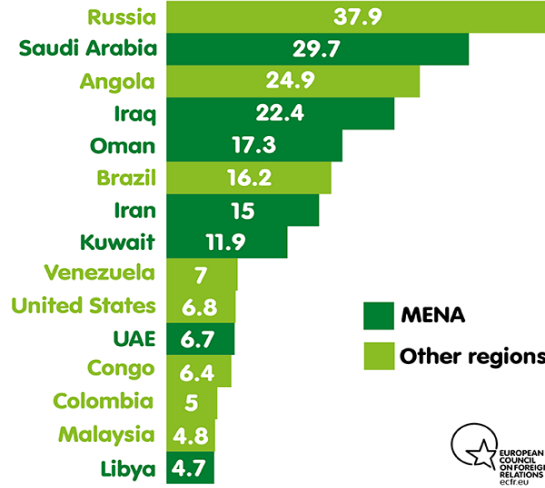
- Bir Kuşak Bir Yol Girişimi
- Çin'in enerji talebi

Bir Kuşak Bir Yol Girişimi 2013'te uluslararası kamuoyuna sunulmuştur. Çin'in yeni dış politika doktrini olarak açıklanan bu girişimin temelinde ekonomi olup, girişim zengileşen ve büyüyen Çin'in dünya ekonomisine angaje olmasını öngörmektedir. Bu inisiyatif özellikle ABD tarafından şüpheyle karşılandığını hatta Batının bu doktrini Çin'in dünya ekonomisine hakim olma inisiyatifi olarak yorumladığını da belirtmek gerekir. İşte bu girişim nezdinde Ortadoğu söz konusu bu kuşağın hem karadaki hem de denizdeki en önemli güzergâhıdır. Asya'yı Avrupa ve Afrika'ya bağlamaktadır.

Ortadoğu'yu Çin açısından önemli kılan ikinci faktör ise Çin'in sürekli artan enerji talebidir. Çin 2015 yılında en büyük ham petrol ithalatçısı haline geldi ve bu petrolün neredeyse yarısı Ortadoğu'dan temin edilmektedir (Lons, Fulton, Sun, & Al-Tamimi, 2019, p. 5).

**Top 15 crude oil exporters to China, 2018
(\$bn)**

Bu taleple bağlantılı olarak Çin, enerji piyasasındaki baskın rollerinden dolayı bölgedeki ilişkilerini Körfez ülkeleriyle geliştirme çabasına girmiştir. Buradan yola çıkarak Çin'in Ortadoğu politikasının merkezinde ekonomik işbirliği ve kalkınma olduğunu söylemek mümkündür. Çin'in bu doktrini iki farklı dokümanda somutlaştırmış ve pekiştirmiştir:

- 21.yy Deniz İpek Yolu Vizyon Belgesi - 2015
- Arap Siyaset Vizyonu (Arab Policy Paper) - 2016

Bu belgelerde ortaya konulan işbirliği çerçevesine bakıldığında Ortadoğu'da enerji, altyapı inşaatı, ticaret ve yatırıma odaklandığı görülmektedir. Çin'in bu alanlardaki politikası da bölgedeki ülkelere yaptırım ya da baskı uygulamaktan ziyade karşılıklı fayda ve çıkar ilişkilerinin gelişeceği bir zemin oluşturmak çerçevesinde şekillenmektedir. Bu modelin özü de Bir Kuşak Bir Yol Girişimine dayanmaktadır.

Bölgeden Mısır başkanı Abdülfettah el-Sisi, Katar emiri Tamim bin Hamad ve Suudi Arabistan prensi Muhammed bin Salman ile Birleşik Arap Emirlikleri prensi Muhammed bin Ziyad Çin'i ziyaret eden liderler arasındadır. Bu ziyaretler sırasında söz konusu liderler Çin ile büyük anlaşmalar ve memorandumlar imzalamıştır. Çin'in bölgeyle giderek artan ticareti, bölgede Çinli finans şirketlerinin de büyümesini sağlamıştır. Dubai'nin bu anlamda birinci sırada olduğunu belirtmek gereklidir. Bugün Dubai'de 200,000 ila 300,000 arasında Çinli yaşamakta ve 4200'den fazla Çinli iş adamı burada ticari faaliyet yürütmektedir. Dubai'de bugün Çin'in dört büyük bankasının şubeleri mevcuttur (Fulton, 2019).

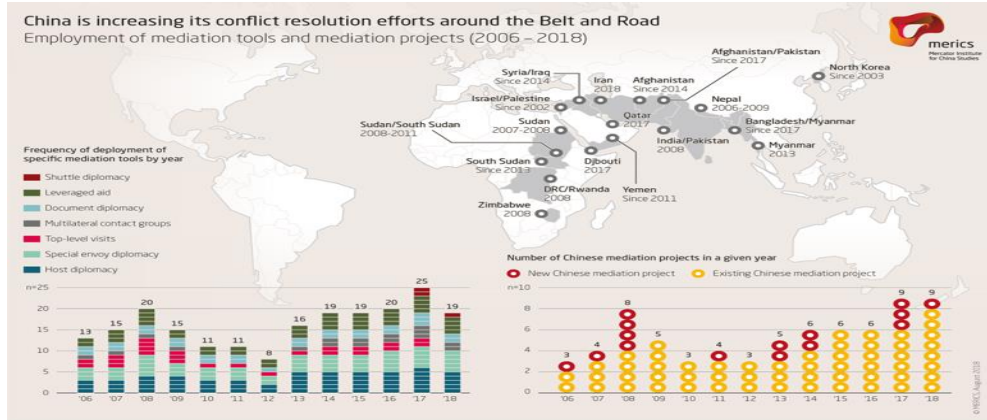
Bu belgelerde dikkat çekici olan husus ise güvenlik işbirliğine dair neredeyse hiç bir ifadenin yer almamasıdır (Lons, Fulton, Sun, & Al-Tamimi, 2019, p. 3). Bu da Çin'in bölgedeki angajmanının jeopolitik amaç gitmediğini yineleyen anlatısıyla doğru orantılıdır. Pekiyi gerçekten Çin'in Ortadoğu'da jeopolitik hedefleri yok mudur?

Öncelikle Çin'in Batı müdahalesi olarak eleştirdiği modeli tekrarlamak istediğinin altını çizmek gerekir. Bu yüzden de bölgedeki tüm ülkelerle karşılıklı fayda sağlayacak anlaşmalar temelinde *nötr angajman* anlatısını benimsemektedir.

"New Idea" (Yeni Fikir) olarak kavramsallaştırılan Çin'in Ortadoğu vizyonu Amerikan vizyonundan farklılık arz eder. Çin'e göre Ortadoğu'da çok kutuplu bir düzen kurulmalıdır. Böylesi bir düzen

müdahalesizlik üzerinde temellenecek ve bölgedeki devletlerle yapılacak olan ortaklıklarla şekillenecektir (Jin, 2019). Bu bağlamda Çin bölgeye yönelik politikalarına dair yeni kavramlar ortaya atarak, bölgedeki mevcut Amerikan hegemonyası ile özdeşleşmiş anlatıları aşmayı hedeflemektedir. Yeni Fikir vizyonu bağlamında Çin demokratik barış kavramı yerine *kalkınmacı barış* kavramını önermekte ve zamanla norm haline gelecek kalkınmacı barış aracılığıyla bölgede istikrarın sağlanacağını öngörmektedir (Lons, Fulton, Sun, & Al-Tamimi, 2019, p. 4). Böylelikle Çin Ortadoğu'daki istikrarın korunmasını ve devletlerarasındaki güvenin artmasını sağlayacak bir kalkınma felsefesi ile bölgedeki mevcudiyetini pekiştirmiş olacaktır. Son tahlilde her ne kadar Çin'in Ortadoğu vizyonu ekonomik temeller üzerine inşa edilmiş olsa da Ortadoğu'ya siyasi olarak da angaje olma niyetinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hatta Çin 2002'den beri Ortadoğu'ya hükümet temsilcileri göndermektedir. Bugüne kadar beş temsilci görevlendirmiş bunlar 70'den fazla kere bölgeye giderek bölgesel krizlerde arabulucu rolü üstlenmiş, diyalog kanallarının açılmasını sağlamaya çalışmıştır.

Çin'in Ortadoğu'da askeri mevcudiyeti de vardır. 1800 kadar Çin askeri BM Barış gücünün bir parçası olarak Ortadoğu'da konuşlanmıştır (Institute for Security and Development Policy , 2018). Çin ayrıca 300 milyon dolar dan daha fazla bir yardımı Filistinlilere ve Suriyelilere göndermiştir (Middle East Eye , 2018). Yine de Çin'in Ortadoğu'daki rolünün görece yeni olduğunu ve bu rolün müdahale içermeyen, eşit ikili ve çok taraflı ilişkileri kurmayı hedefleyen bir rol olduğunu belirtmek gerekir. Çin'in resmi söylemi bir etki alanı oluşturmak niyetinde olmadığı ve de güç boşluğu doldurmak istemediği doğrudur. Çin şu an için dengeli bir pozisyon takınıp, doğru ve adil politikalar izleyerek Ortadoğu'daki iktidarların desteğini kazanmayı hedeflemektedir.

Güvenlik alanında ise Çin bugüne kadar birçok Ortadoğu ülkesi ile ortaklık anlaşması yapmıştır. Aden Körfezinde deniz güvenliği ve korsanlığı önleme misyonlarına bilfiil katılmaktadır ve 2011'de Libya'dan 2015'te Yemen'den vatandaşlarını kurtarmak için büyük çaplı operasyonlar yürütmüştür. Buna ek olarak Suriye ve Yemen'deki arabuluculuk faaliyetlerini artırmıştır (Lons, Fulton, Sun, & Al-Tamimi, 2019, p. 21). İran'ın nükleer anlaşmayı imzalamasında etkili olmuştur. Son olarak Çin'in küçük çapta da olsa Ortadoğu ülkelerine silah tedarik ettiğini söylemek gerekir. Suriye konusunda BMGK'da Rusya ile beraber davranarak rejimi korumaktan yana tavır almıştır ancak bu tavrının arka planında Suriye çatışmasında doğrudan çıkarları olmasından ziyade müdahale etmeme prensibinin bir uzantısı olduğunu öne sürmüştür.

Görülmektedir ki, Çin güvenlik olgusunu başarılı bir şekilde kalkınma ve yönetim kavramlarıyla çerçevelemiştir ve kendisini ABD'nin sert güce dayalı mevcudiyetine bir alternatif olarak konumlandırmıştır. Çinli vatandaşların bölgede artan varlığı düşünüldüğünde Çin'in hem yatırımlarını hem de çıkarlarını korumak amacıyla askeri kapasitesini arttırmaya devam etmesi makul görünmektedir. Çin Halk Kurtuluş Ordusu Donanma'sı bugüne kadar birçok limanı ziyaret etmiştir ve ilk bölgesel üssünü 2015'de Cibuti'de açmıştır. Bölgenin gelecekte pek çok Çin askeri üssünü barındırması muhtemeldir.

Sonuç

Çin'in vizyon belgeleri aracılığıyla yeni doktrinler ortaya atıyor olması onun küresel siyasette sözü geçen ve politika belirleyen bir aktör olma isteğinde olduğunun göstergesi sayılabileceğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Organski'nin teorisi de sanayileşmesini tamamlamış ve büyük güçler seviyesine ulaşmakta olan ülkelerin konumundan memnun olmayarak, küresel hegemon olma dürtüsü ile hareket edebileceğini öngörmüştür. Çin'in yükselişi bu durumu doğrular niteliktedir. Çin küresel bir hegemon olma yolunda ilerlemekle beraber, henüz bu rolün olgunlaşma aşamasında olduğunu bu çalışmanın yazarının kanaatidir. Yine de yükselen bir güç olarak yepyeni bir perspektifle küresel politikada kendisini yeni büyük güç olarak konumlandığını da belirtmek gerekir. Nitekim Çin'in "wangdao" (insani otorite) felsefesi onu gücünü diğer ülkelerin güvenlik ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesinden alan aydınlanmış ve iyicil/cömert bir hegemon olarak nitelendirmektedir. Organski'nin süreçleri yükselen gücün hâlihazırdaki hegemonun yerini barışçıl bir şekilde ya da savaşla alacağını öngörür. Çin'in bu geçişi nasıl tamamlayacağı küresel aktörlerin tutum ve tavırlarına bağlı olarak zamanla şekillenecektir.

Kaynakça

- Fulton, J. (2019, September 19). *China Is Becoming a Major Player in the Middle East*. Retrieved from Brink News: <https://www.brinknews.com/china-is-becoming-a-major-player-in-the-middle-east/>
- Institute for Security and Development Policy . (2018, March). *China's Role in UN Peacekeeping*. Retrieved from Institute for Security and Development Policy : <https://isdpeu/publication/chinas-role-un-peacekeeping/>
- Jin, W. (2019, December 5). *Can China's 'New Idea' Work in the Middle East?* Retrieved from The Diplomat : <https://thediplomat.com/2019/12/can-chinas-new-idea-work-in-the-middle-east/>
- Karlin, M., & Wittes, T. C. (2019, January/February). *America's Middle East Purgatory*. *Foreign Affairs*.
- Kramer, M. (2016, July/August). *Israel and the Post-American Middle East*. *Foreign Affairs*.
- Lons, C., Fulton, J., Sun, D., & Al-Tamimi, N. (2019). *CHINA'S GREAT GAME IN THE MIDDLE EAST*. European Council on Foreign Relations.
- Middle East Eye . (2018 , July 10). *China offers \$105m to Arab countries, political support to Palestine*. Retrieved from Middle East Eye : <https://www.middleeasteye.net/news/china-offers-105m-arab-countries-political-support-palestine>
- Organski, A. (1968). *World Politics* . New York : Alfred Knopf .
- Xuetong, Y. (2019). *The Age of Uneasy Peace*. *Foreign Affairs*.

**MEDICALIZATION AND PHARMACEUTICALIZATION OF EVERYDAY LIFE: THE
CASE OF ADHD IN TURKEY**

Selin ATALAY

Asst. Prof. Dr. Izmir Bakırçay University Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology

ABSTRACT

In the Western world, there is an increasing medicalization of everyday life based on loss of spiritual meaning, dissolution of social solidarity mechanisms, loneliness and performance anxiety. In this context, it is seen that new categories, which were not seen as disorders in the past, were added to the medical literature and new definitions of disease / disorder come to the agenda of the public via traditional media and nowadays especially through the internet. One of these disorders is Attention Deficit and Hyperactivity Disorder (ADHD). After the 1990s, ADHD attracted attention in the United States through media outlets and this disorder, which was defined as a childhood psychiatric disorder in the past was medicalized including adults in its definition and the boundaries of the disorder were enlarged.

With globalization, many disorder categories are isolated from their societal context and become part of the social experiences of different countries. In this context, it is seen that the USA export of medicalized psychiatric disorders to different countries is based on US dominance in the field of psychiatry, media outlets and profit-based functioning of transnational pharmaceutical companies. It has been reported that the worldwide use of psychostimulant drugs used in the treatment of ADHD has tripled between 1993 and 2003, while expenditures for these drugs have increased nine times. In non-western countries, the increase in prevalence of ADHD and ADHD drug use, in some cases, may be over-the-counter due to their performance-enhancing effects.

In the context of globalization of disorders, Turkey is one of those countries in which increased ADHD drug use is reported. In some studies on childhood ADHD prevalence using Western-based psychiatric diagnostic tools in different provinces in our country can show that the incidence of the disorder is higher than the world average. Psychostimulant drugs used in the treatment of ADHD may also be prescribed in some cases to improve school success and test performance. In this study this phenomenon is analyzed within the framework of pharmaceuticalization of society. People who experience failure and performance anxiety within the scope of their everyday life experiences can choose drug-based solutions to their problems.

Media is an important tool in the medicalization and pharmaceuticalization process. Both the traditional media tools such as television and newspaper and the new media tools are important sources in this respect. Lay persons acquire medical knowledge through traditional media and internet technology enables non-medical persons to share and give advice to each other about medicalized fields and the use of drugs developed for these disorders. In this context, the discussions on ADHD and the effects and availability of ADHD medications on newspapers, Facebook, Eksisozluk and other social media platforms in Turkey will be analyzed by providing examples from different media outlets. This study aims to provide a critical perspective on medicalization, globalization of disorders, how media becomes a source of medicalization and pharmaceuticalization and the medicine-based solutions to social problems.

Keywords: ADHD, Globalization of Disorders, Medicalization, Pharmaceuticalization, Social Media

BEDEN İMAJI ÇALIŞMALARININ PSİKOPATOLOJİ VE PSİKOTERAPİ İLE OLAN İLİŞKİSİ
THE RELATIONSHIP BETWEEN BODY IMAGE STUDIES AND PSYCHOPATHOLOGY AND PSYCHOTHERAPY

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba YILMAZ
İzmir Bakırçay Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

ÖZET

İnsan bedeninin algılanmasında yalnızca bedenin ağırlığı, uzunluğu, şekli gibi ölçülen özelliklerinin etkili olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle beden imajı çalışmaları ile insanın bedenini algılamak ne gibi etmenlerden etkilendiği incelenmektedir. Buna çalışmalara göre, insanlar bedenlerini değerlendirirken ölçülen özellikleri haricinde bedeni ile ilgili beklentileri, duyguları, tutumları ve bilişlerinden etkilenmektedir. Bedenin algılanmasında söz konusu olan bilişlerin işlevsiz hale gelmesi ile bazı psikopatolojilerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle Nesneleştirme Kuramı (Fredrickson ve Roberts, 1997) çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalar bedenin değerlendirilmesinde etkin olan bilişlerin sosyal ve kültürel etmenlerden etkilendiğine işaret etmektedir. Bu kurama göre, sosyal ve kültürel etmenlerin etkisi ile bedeni başkaları tarafından değerlendirilen insanların zamanla bedenlerine yöneltilen bakışları içselleştirdiği düşünülmektedir. Böylece insanlar bedenlerini adeta başkasının gözünden görürmüşçesine değerlendirmektedir. Toplumsal olarak kabul edilen güzellik ideali ile bedenini başkasının gözü ile değerlendirerek kıyaslayan insanların beden imajı algılarının bozulabileceği düşünülmüştür. Bu yol ile üç tür psikopatolojinin ortaya çıkacağı iddia edilmiştir. Bu psikopatolojilerin depresif bozukluklar, cinsel işlev bozuklukları ve beslenme ve yeme bozukluklarının olduğu belirtilmiştir. Güncel alanyazında gerçekleştirilen çalışmalarda beden imajı ve psikopatoloji arasındaki ilişki üzerinde kişilik, beden utancı, görünüm kaygısı, olumsuz duygu durumu gibi etmenlerin de etkili olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle geleneksel medya ve sosyal medyanın beden imajı algısını nasıl etkilediği de araştırma konuları arasında yer almaktadır. Medyanın beden imajı üzerindeki etkisinden psikopatoloji oluşumunu nasıl tetikleyebileceği de incelenen konular arasında yer almaktadır. Alanyazındaki çalışmaların örneklemelerinde daha sıklıkla kadınlardan oluştuğu dikkati çekmektedir. Ancak bazı çalışmaların kadın ve erkek kıyaslamasının yapılmasını mümkün kıldığı da görülmektedir. Ayrıca bazı çalışmalar sadece erkeklere odaklanmakta ve erkeklere özgü beden imajı bozukluklarının geliştiğine işaret etmektedir. Bu çalışma içerisinde ayrıca beden imajı algısıyla ortaya çıkan psikopatolojilerin sağaltımında kullanılan yöntemlere de değinilmesi planlanmaktadır. Farmakoterapi, psikoeğitim, bilişsel davranışçı terapiler, psikodinamik terapiler, beden odaklı terapiler ve hareketlilik ve sanat terapilerinin beden imajı bozukluklarına bağlı olarak meydana gelen psikopatolojilerin sağaltımlarında kullanıldığı görülmektedir. Böylece, beden imajı alanındaki çalışmalar klinik psikolojinin araştırma ve uygulamalı bakış açısı ile psikopatoloji ve psikoterapi başlıkları altında tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Beden İmajı, Psikopatoloji, Psikoterapi, Nesneleştirme Kuramı, Klinik Psikoloji.

ABSTRACT

It is observed that only the measured features of the body such as weight, length and shape are not effective in the perception of the human body. From this point of view, what kind of factors are effective when perceiving the body of the human is examined through body image studies. According to studies, people are affected by their expectations, emotions, attitudes and cognitions about their body, apart from the measured features when evaluating their bodies. It provides a basis for the development of some psychopathologies with the dysfunction of the cognitions involved in the perception of the body. In particular, studies conducted within the framework of objectification theory (Fredrickson & Roberts, 1997) point out that the cognitions that are effective in evaluating the body are affected by social and cultural factors. According to this theory, it is believed that people whose body is evaluated by others with the effect of social and cultural factors internalize the gaze directed to their bodies over time. Thus, people evaluate their bodies as if they see them through someone else's eyes. It is thought that people who compare socially accepted beauty ideal with their body, which is also evaluated by someone else's

eyes have a distorted body image perception. In this way, it is claimed that three types of psychopathology will emerge. It is stated that these psychopathologies have depressive disorders, sexual dysfunctions and nutrition and eating disorders. In the studies conducted in the current literature, it is emphasized that factors such as personality, body shame, appearance anxiety, negative emotional state have an effect on the relationship between body image and psychopathology. Particularly, how traditional media and social media affect body image perception is among the research topics. How the media can trigger the development of psychopathology from its effect on body image is among the topics studied. It is noteworthy that the studies in the literature consisted of women more often in the samples. However, it is also seen that some studies have made it possible to compare men and women. In addition, some studies focus only on men and suggest that male specific body image disorders also develop. In this study, it is also planned to touch on the methods used in the treatment of psychopathologies that arise with the perception of body image. Pharmacotherapy, psychoeducation, cognitive behavioral therapies, psychodynamic therapies, body-oriented therapies and movement and art therapies appear to be used in the treatment of psychopathologies caused by body image disorders. Thus, studies in the field of body image will be discussed under the titles of psychopathology and psychotherapy with the research and applied perspective of clinical psychology.

Keywords: Body Image, Psychopathology, Psychotherapy, Objectification Theory, Clinical Psychology.

**KENDİNİ NESNELEŞTİRME VE ESTETİK AMELİYATA YATKINLIK ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**
EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-OBJECTIFICATION AND TENDENCY
FOR AESTHETIC SURGERY

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba YILMAZ
İzmir Bakırçay Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

ÖZET

Nesneleştirme kuramı (Fredrickson ve Roberts, 1997) beden algısının nasıl psikopatoloji ile ilişki içerisinde olduğu ile ilgili sosyal ve kültürel bağlamda bir önermede bulunmaktadır. Bu kuram insan bedeni üzerinde insan bedeninin potansiyel kullanımı dolayısı ile süregelen bir bakış olduğunu söylemektedir. İnsanların erken dönemden itibaren bedenlerine yöneltilen bu bakışları içselleştirdiği ve bedenlerini artık başkalarının bakış açısından değerlendirdiklerini öne sürmektedir. Bu pratiğe de kendini nesneleştirme adı verilmektedir. Böylece insanlar bedenlerinin ne hissettiğine odaklanmamaktan daha çok bedenlerinin nasıl görüldüğüne dikkatlerini vermektedir. Açlık, tokluk, ağrı, sızı gibi içsel duyumlara verilen ilgi ve dikkatin azalmasının insanlarda bazı psikopatolojilerin daha yaygın olarak görülmesine neden olduğu belirtilmektedir. Psikopatolojiye ek olarak bedeni düzeltme ve kusurlardan arınma düşüncesi ile estetik ameliyata yatkınlığın da oluştuğu düşünülmektedir. Ayrıca bu kuram orta yaşta kendini nesneleştirmenin etkilerinin genç yaştakinden daha az olacağını öne sürmektedir. Bu çalışmanın amacı genç ve yetişkin örneklemelerinde kendini nesneleştirmenin estetik ameliyat kabulü üzerindeki etkilerini incelemektir. Hiç estetik ameliyat geçirmediğini belirten 450 katılımcıdan demografik bilgi formu, kendini nesneleştirme ölçeği, nesneleştirilmiş beden bilinci ölçeği ve kozmetik cerrahi kabul ölçeği doldurmaları istenmiştir. Kendini nesneleştirme ölçeği, kişilik boyutunda etkin olan kendini nesneleştirmeyi ölçerken; nesneleştirilmiş beden bilinci ölçeği ise durumluk kendini nesneleştirmeyi ölçmektedir. Nesneleştirilmiş beden bilinci ölçeğinin üç alt faktörü bulunmaktadır. Bu alt faktörler beden gözetimi, beden utancı ve kontrol inancıdır. Kozmetik cerrahi ölçeğinin de üç alt faktörü bulunmaktadır. Bunlar kişilerarası, sosyal ve düşünceler şeklindedir. Ölçüm araçları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre, kozmetik cerrahi kabul ölçeğinin kişilerarası faktörü kişilik boyutunda kendini nesneleştirmeye ilgili çıkmıştır. Sosyal alt ölçeği hem kişilik boyutunda hem de durumluk boyutunda kendini nesneleştirmeden etkilenmiştir. Düşünceler alt ölçeği ise durumluk kendini nesneleştirmeye ilişkili bulunmuştur. Gençler ve yetişkinler t-testi analizi ile kıyaslandığında ise durumluk kendini nesneleştirmenin bazı alt ölçeklerinde ve kozmetik cerrahi kabul ölçeğinin tüm alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Gençlerin bu alt ölçeklerde ölçülen durumluk kendini nesneleştirme ve kozmetik cerrahi kabul açısından yetişkinlere göre puanları daha yüksektir. Bulgular güncel alanyazın ışığında tartışılacaktır. Klinik çıkarımlar ve çalışmanın sınırlılıkları ayrıca ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Psikoloji, Kendini Nesneleştirme, Estetik Ameliyat, Yaş.

ABSTRACT

The objectification theory (Fredrickson & Roberts, 1997) makes a proposition in the social and cultural context of how body perception relates to psychopathology. This theory says that there is a continuous gaze on the human body due to the potential use of the human body. It suggests that people internalize these gazes directed to their bodies beginning from an early period and now evaluate their bodies from the perspective of others. This practice is called self-objectification. Thus, people pay more attention to how their bodies look than to focus on what their bodies feel. It is stated that the decrease in attention and interest to internal sensations such as hunger, satiety and pain causes some psychopathologies to be more common. In addition to psychopathology, it is thought that a tendency to aesthetic surgery is formed with the idea of correcting the body and removing defects. In addition, this theory suggests that the effects of self-objectification in middle age will be less than in young age. The aim of this study is to examine the effects of self-objectification on the acceptance of plastic surgery in young and adult samples. 450 participants who stated that they never had any plastic surgery were asked to fill in demographic information form, self-objectification scale, objectified body consciousness scale and

cosmetic surgery acceptance scale. While the self-objectification scale measures self-objectification, which is effective in the trait level; the objectified body consciousness scale measures state self-objectification. There are three sub-factors of the objectified body consciousness scale. These sub-factors are body surveillance, body shame and control beliefs. Cosmetic surgery acceptance scale also has three sub-factors. These are interpersonal, social and consider. Relationships between measurement tools were examined by Pearson correlation analysis. Accordingly, the interpersonal factor of the acceptance scale of cosmetic surgery has been related to trait level self-objectification. The social subscale was affected by both trait and state self-objectification. Consider subscale was found to be related to state self-objectification. When young people and adults are compared with the t-test analysis, statistically significant differences were found in some subscales of the state self-objectification and all subscales of the cosmetic surgery acceptance scale. The scores of young people are higher than adults in terms of state self-objectification and acceptance of cosmetic surgery. Findings will be discussed in the light of current literature. Clinical implications and limitations of the study will be discussed separately.

Keywords: Psychology, Self-Objectification, Aesthetic Surgery, Age.

THE IMPACT OF PERSONALITY AND PERCEIVED DISCRIMINATION ON THE SOCIOCULTURAL ADAPTATION PROCESSES OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY**Asist. Prof. Dr. Filiz KÜNÜROĞLU**

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir, Türkiye

Asist. Prof. Dr. Emine Sevinç SEVİ TOK

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir, Türkiye

ABSTRACT

The study aims to shed light on the sociocultural adaptation processes of Syrian refugees in Turkey and to investigate individual differences playing role in their adaptation processes. Adaptation from a social psychological perspective distinguishes two types of adaptation processes as psychological adaptation and sociocultural adaptation. While psychological adaptation refers to feeling good in the new culture, sociocultural adaptation mostly refers to the ability to practice daily routines in the host society. Unlike psychological adaptation, sociocultural adaptation is explained more with behavioral adequacy and mostly affected social learning processes to be able to acquire necessary social skills to survive in the new culture.

Research on sociocultural adjustment show that it would be contingent upon many factors such as personality, ethnic identity, and perceived discrimination as well as certain demographic variables. A total of 170 Syrian refugees participated in this study and the participants were approached through convenience sampling and they were asked to fill in demographic questionnaire, Sociocultural Adaptation Scale, Big Five Inventory, Perceived Group Discrimination and Perceived Individual Discrimination Scales. The data was analyzed using SPSS 22 and in line with the aim of the research correlational analysis and regression analyses were conducted. The results showed that openness to experience, extraversion and agreeableness as personality variables significantly positively correlated with sociocultural adaptation and neuroticism significantly negatively correlated with sociocultural adaptation. Perceived individual discrimination significantly negatively correlated with sociocultural adaptation. On the basis of regression analysis, openness to experience and perceived individual discrimination were found to be associated with sociocultural adaptation. The results of the study were in line with the results of previous research.

Theoretically, the study draws from bi dimensional theories of acculturation and the rejection identification model. Major theoretical contributions are perceived individual discrimination play an important role in sociocultural adjustment of return refugees Adaptation processes of immigrants is often stressful. Therefore, understanding the factors affecting adaptation processes particularly important to find our protective factors promoting to the wellbeing of refugees. The results of the study will be useful for the researchers, clinicians and social work experts in the field.

Keywords: Socio Cultural Adaptation, Personality, Discrimination, Syrian Refugees**INTRODUCTION**

Syrian civil war, which started in 2011, caused more than 6.6 million people within Syria and more than 5.6 million people outside Syria to be displaced (UNHCR, 2019). While some of the refugees were settled in Western European countries, majority were relocated in neighboring Middle Eastern countries such as Jordon and Lebanon. Turkey hosts 3.6 million Syrian refugees, accounting the largest number in the world (UNHCR, 2019). Therefore, Syrian refugee crises is an important issue affecting large numbers of people and it requires close academic attention. This study intends to investigate the acculturation experiences of Syrian refugees residing in Turkey and to focus on the impact of various factors such as personality, perceived discrimination, return intention and demographic variables on their sociocultural adaptation processes.

When people move their countries for several reasons such as improving life standards, searching for better prospects for their children or escaping from deteriorating conditions of their country, they go through acculturation process in the migration context, which is defined as “the process of cultural

change that occurs when individuals from different cultural backgrounds come into prolonged, continuous, first-hand contact with each other” (Redfield, Linton, & Herskovits, 1936, p. 149). Even though both mainstream and the minority groups go through the process of cultural change, minority group tend to be more affected. According to Berry’s bi-dimensional model of acculturation (1997), migrants face two issues regarding acculturation, the extent they would like to maintain their home culture and the extent they would like to adopt to the new culture. Migrants choose one of the four strategies to deal with the two cultures: assimilation, marginalization, integration and separation. In assimilation, the migrant does not want to maintain the characteristics of culture of origin, and loses his/her home culture. If the person chooses the integration strategy, s/he keeps certain characteristics of the home culture and adopts the new culture as well. If the person chooses separation, s/he rejects the host culture and desire to keep the characteristics of the culture of origin. As for marginalization, the migrant rejects both cultures.

Acculturation framework has been reformulated by Arends-Tóth and Van de Vijver (2006) adding acculturation conditions, orientations, and outcomes. Acculturation conditions refer to the aspects such as home and host country characteristics, characteristic of the immigrant group, and personal characteristics such as personality. Arends-Tóth and Van de Vijver place cultural maintenance and cultural adoption, as dimensions of acculturation orientations, between acculturation conditions and acculturation outcomes. These conditions are reported to influence the acculturation orientations of the immigrants, and they, in turn, affect the acculturation outcomes, and involves psychological well-being and sociocultural competence both in the ethnic and the host culture.

The research in Cross Cultural Psychology defines cross-cultural adjustment outcomes as two aspects as psychological adaptation and sociocultural adaptation (Ward & Kennedy, 1999). While psychological adaptation refers to mental health, wellbeing of the migrant and feeling good in the new culture, sociocultural adaptation implies being able to function in the new culture, acquiring the necessary skills to cope with the daily tasks in the new country.

Another model on acculturation of minorities focus on the impact of prejudice and perceived discrimination experienced in the host countries. According to rejection identification model, perceived discrimination can lead to higher levels of group identification in in cross cultural setting (Branscombe, Schmitt, & Harvey, 1999; Tajfel and Turner, 1979) as the immigrant feels rejected by the mainstream society, and looks for a stronger connection with the heritage culture. Therefore, perceived discrimination leads to adverse outcomes in psychological well-being and sociocultural adaptation.

The previous literature emphasized the importance of sociocultural adaptation for refugee groups to protect their psychological health. Refugees with low sociocultural adaptation face the risk of having depression and PTSD or even having suicidal thoughts (El-khoury, 2019) Despite the vast array of research on the acculturation experiences of immigrants and refugees in developed countries such as USA, there is a dearth of research on the sociocultural adaptation of immigrants in developing countries (Abbasi-Shavazi & Sadeghi, 2015) particularly in the migrated contexts (Abbasi-Shavazi & Sadeghi, 2015; Bascom, 1995). Therefore, our study fills a gap in the literature focusing on the sociocultural adaptation of Syrian refugees in Turkish context.

Research on adjustment show that it would be contingent upon many factors such as certain individual differences like personality, perceived characteristics of the host and the home society, perceived personal and group discrimination and certain demographic variables. Personality variables have been maintained to be strong predictors of subjective wellbeing (Costa & McCrae, 1980). Previous research on the links between certain personality traits and acculturation did not reveal conclusive results. One of the most commonly used models of personality is The Five-Factor Model of Personality (FFM; Piedmont, 1998). According to the Big Five; Openness to Experience, Extraversion, Neuroticism, , Agreeableness, and Conscientiousness are five independent personality traits that are used to describe individual’s personality traits (Costa & McCrae, 1992). One personality trait that has been reported to be related to acculturation outcomes is Openness to Experience. Openness to experience has generally

been defined as willingness to try new activities, and ideas and to investigate different social, political and religious ideologies. The trait has been stated to be one of the main prerequisites of sociocultural adaptation (Wilson, Ward & Fischer, 2013). Therefore, we hypothesized that greater Openness would be related to better sociocultural adjustment.

The previous research also reflects on the link between neuroticism and acculturation outcomes. Neuroticism is linked to low level of emotional stability, and low level of self-efficacy (Schmitt, 2008) and has been suggested to be associated with low sociocultural adaptation (Wilson, Ward & Fischer, 2013). In a study on Australian sojourners in Singapore, a negative relationship between psychological adjustment and neuroticism has been reported (Leong, Ward, & Low, 2000). Similar results were repeated for Chinese and East Asian students in Canada (Ryder, Alden, & Paulhus, 2000). On the basis of these results in the literature, we hypothesized a negative relationship between neuroticism and psychosocial readaptation of Turkish migrants.

We do not have hypothesis for other personality domains (i.e., Extraversion, Agreeableness, and Conscientiousness) and acculturation outcomes, as there is less conclusive results in the literature.

The characteristics of acculturation context particularly, attitudes of members of larger society and was reported to be very important for acculturation outcomes (Arends Toth & Van de Vijver, 2003; Berry, 2001). Previous research reflected on the negative influence of discriminatory context on the acculturation outcomes of immigrants (Vedder, Sam & Liebkind, 2010). Te Lindert and colleagues maintained that perceived discrimination played a significant role in the acculturation processes of Iranian refugees in the Netherlands. Some researchers treat perceived discrimination as an outcome variable, as a result of acculturation process (e.g. Jasinskaja-Lahti et. Al., 2003; Phinney et al., 1998). To illustrate, Te Lindert and colleagues (2008) conducted a study on Iranian refugees in the Netherlands and reported the negative impact of Dutch language skills on perceived discrimination.

The documented literature on the effects of several socio demographic variables on sociocultural adaptation did not always reveal consistent results. While some studies reported that sociocultural adaptation was not predicted by background variables (Ourarasse & Van de Vijver, 2005), some other studies reflected on the predictive role of certain variables, albeit inconsistently, on acculturation outcomes like gender (Baski, 1990; Nwadiora & McAdoo, 1996), length of residence (Polek. Van Oudenhoven & Ten Berge, 2008), educational level (Jayasuriya, Sang & Fielding, 1992) and age (Church. 1982; Polek. Van Oudenhoven & Ten Berge, 2008).

THE PRESENT STUDY

In the present study, factors causing variations in the acculturation experiences of Syrian refugees are examined. This study set out to find answers to the following research questions:

1. What are the associations between personality variables and sociocultural adaptation of Syrians in Turkey?
2. What are the associations between perceived discrimination and their sociocultural adaptation of Syrians in Turkey?
3. Are there any demographic related variance in sociocultural adaptation of Syrians in Turkey?

METHODOLOGY

Participants and Instrumentation

The present sample included 170 respondents who immigrated to Turkey after the Syrian civil war in 2011. The participants were recruited through snowball sampling, personal networks, and social media. All respondents, obtained the questionnaire as a hard copy. It took approximately 20-25 minutes to fill out the questionnaire. The data was collected between the dates October, 2018 and May, 2019.

The individual characteristics of the respondents are displayed in Table 1.

Table 1 Demographic Characteristics of the Participants (N = 170)

Characteristic	Frequency	%
<i>Gender</i>		
Female	62	36.5
Male	108	63.5
<i>Age (in years)</i>		
15-24		
25-34		
45-64		
>65		
<i>Education</i>		
Less than high school	65	38.2
High school or equivalent	63	37.1
Two year college or equivalent	15	8.8
Undergraduate degree or equivalent	22	12.9
Master degree	2	1.2
Doctorate degree	3	1.8
<i>Marital Status</i>		
Married	66	38.8
Divorced	6	3.5
Widow	2	1.2
Lives separately	2	1.2
In a relationship	11	6.5
Single	83	48.8
<i>Work Status</i>		
Full time job	53	31.2
Part time job	48	28.2
Retired	1	0.6
Unemployed, looking for a job	37	21.7
Unemployed, not looking for a job	29	17.1
Other	2	1.2

Instruments

All measures were administered in Arabic. Back translation method was used when necessary.

Demographics. In the first part of the survey, the participants were asked to provide information on their age, education, occupation, marital status, citizenships, age at the time of migration, and the duration spent in Turkey, host language speaking, reading, writing and listening skills proficiency. Demographic characteristics of the respondents are displayed in Table 1.

Perceived Discrimination Perceived discrimination was measured by two different four item scales. For perceived group discrimination, a scale consisting of four items adapted from Ruggiero and Taylor (1995) was used (Cronbach's $\alpha = .79$). A sample item is: "Are Syrians in Turkey ever discriminated against, when looking for a job?" The respondents were asked to reflect on a 5-point-Likert scale, ranging from never to always. For perceived individual discrimination, an adapted version of the scale consisting of four items adapted from Ruggiero and Taylor (1995) was used (Cronbach's $\alpha = .87$). A sample item is: "I do not feel accepted by mainstream Turks because I am a Syrian". The respondents were asked to reflect on a 5-point-Likert scale, ranging from never to always.

Personality Personality of the respondents was measured using The BFI (Benet-Martinez & John, 1998). The scale consists of 44 items, which measure five personality traits; neuroticism (Cronbach's $\alpha = .79$), extraversion (Cronbach's $\alpha = .79$), openness to experience (Cronbach's $\alpha = .82$), agreeableness

(Cronbach's $\alpha = .81$), and conscientiousness (Cronbach's $\alpha = .77$). Ratings on the BFI items were made on a scale from 1 (disagree strongly) to 5 (agree strongly).

Sociocultural Adaptation: Sociocultural outcomes were measured by adapted version of Sociocultural adaptation scale by Galchenko and Van de Vijver (2007). The scale consists of 22 items that only refer to host domain ($\alpha = .92$). The test measures involvement of the migrants in the host culture. High scores represents more engagement.

Return Intention to Syria: The intent to remigrate to Syria was measured by a question of "How likely it is that you would leave Turkey in the next 10 years?" and intention to stay in Turkey was measured by asking "How likely it is that you would live in Turkey permanently?" The participants were asked to respond on a 3-point Likert scale with responses ranging from 1 (not likely at all) to 3 (very likely).

DATA ANALYSIS AND RESULTS

Initially, the correlations between personality traits and sociocultural adaptation variable was examined. The results of correlation analyses showed positive significant relationships between sociocultural adaptation and agreeableness, conscientiousness and openness to experience (respectively, $r = 0.264$, $p < 0.01$; $r = 0.216$, $p < 0.01$; $r = 0.378$, $p < 0.001$). The results of correlation analysis are presented in Table 1. In addition, sociocultural adaptation and neuroticism were found to be significantly and negatively correlated. To see the associations between personality variables and sociocultural adaptation, we conducted regression analysis. According to the results of regression analyses, 17% of sociocultural adaptation score's total variance was explained by five factor personality traits [$F(5, 170) = 6.642$, $p < 0.001$]. When all five factor personality traits were put into the regression analysis model and as a result, it was observed that only the openness to experience dimension remained significant [$t(150) = 3.887$, $p < 0.001$].

When the relationship between perceived individual discrimination variable and sociocultural adaptation was examined, it was observed that there was a negative and significant relationship between the two variables ($r = -0.344$, $p < 0.001$). Similarly, it was found that perceived group discrimination showed a statistically significant and negative relationship with sociocultural adaptation ($r = -0.181$, $p < 0.05$). The results correlation analysis are shown in Table 1. As a result of the multiple regression analysis in which the two discrimination variables were put together in the model, it was found that the perceived individual discrimination alone was significant [$t(150) = -4.119$, $p < 0.001$] and this variable could explain 12% of the variance of sociocultural adaptation [$F(2, 170) = 11.595$, $p < 0.001$].

Table 2. Correlation Analysis Results

	SCA	EV	AG	CO	NE	OP	PID	PGD
SCA	1							
EV	-.014	1						
AG	.264**	-.315**	1					
CO	.216**	-.149	.613**	1				
NE	-.217**	.059	-.371**	-.393**	1			
OP	.378**	-.144	.539**	.433**	-.191*	1		
PID	-.344**	.123	-.263**	-.089	.085	-.036	1	
PGD	-.181*	-.086	.066	.062	.120	.141	.504**	1

Note 1: Shortcuts; SCA = Sociocultural Adaptation, EV = Extraversion, AG = Agreeableness, CO = Conscientiousness, NE = Neuroticism, OP = Openness to experience, PID = Perceived Individual Discrimination, PGD = Perceived Group Discrimination.

Note 2: * $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

To answer the third research question of our study, possible relations and differences between sociodemographic variables and sociocultural adaptation were also examined. It was found that the level of sociocultural adaptation did not differ with respect to gender, marital status and education level ($p > 0.05$) of the participants. In addition, the results did not reveal a significant relationship between the

degree of sociocultural adaptation, the age of the migrant and the age at the migrant at time of migration with ($p>0.05$).

As a predictor of sociocultural adaptation, the competence of using Turkish language was examined. It was found that the level of sociocultural adaptation did not differ with respect to Turkish listening, writing and reading skills of respondents ($p>0.05$). However, in the results of ANOVA analysis, the sociocultural adaptation levels of the participants were found to differ significantly according to their level of speaking skills [$F(4, 170) = 3.881, p<0.01$]. Language use skills of participants were measured on a 5-point scale, and Post Hoc analysis showed that the as caused by groups scoring their speaking skills as 1 or 2, and groups scoring as 4 or 5 differed in their sociocultural adaptation levels in Turkey. In the demographic information form, the participants were asked to respond about the intention of the respondents to stay in Turkey permanently with a question of "How likely is it for you to live in turkey permanently?" and the informants were asked to choose one of the options of "Not likely at all", "Somewhat likely" or "Very likely". ANOVA results showed that the level of sociocultural adaptation differed statistically according to the answers given to this question [$F(2, 170) = 17.008, p<0.001$]. As a result of Post Hoc analysis, it was found that the differentiation originated between those who answered "Somewhat likely" or "Very likely" and those who marked "Not likely at all". Similarly, in the demographic information form, participants were expected to respond in a similar way to another question of "How likely is it for you to leave Turkey and return to Syria in the future" to measure their return intention. However, ANOVA results showed that there was no significant difference in sociocultural adaptation level according to the answers given to this question ($p>0.05$).

In the light of all these findings, all variables associated with sociocultural adaptation in the previous regression and ANOVA results were put into Multiple Regression Analysis model. As a result, the openness to experience personality trait, the perceived individual discrimination level, the Turkish speaking skills of the participants and their answers to the question of "How likely is it for you to live in turkey permanently?" are included in the regression model as independent variables. It was observed that all independent variables explained 30% of the total variance of the sociocultural adaptation level [$F(4, 170) = 17.268, p<0.001$]. In detail, when all of the variables were included in the model, it was observed that all variables except Turkish speaking skills remained significant. The results are presented in Table 2.

Table 3. Multiple Regression Analysis Results

Independent Variable	β	t	R ²	F	Sig
Open	0.298	4.329***	0.298	17.268	0.000
PID	-0.313	-4.706***			
Speak	0.095	1.387			
Live	0.177	2.508**			

Note 1: Shortcuts; Open = Openness to experience Personality Trait, PID = Perceived Individual Discrimination, Speak = Turkish Speaking Level, Live = How likely is it for you to live in Turkey permanently?

Note 2: ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Finally, we examined the impact of sociocultural adaptation and return intention on the perceived discrimination levels of Syrian refugees. On the basis of two standard regression analysis we found that sociocultural adaptation significantly predicted perceived individual discrimination [$F(1,170)=22.476, p<0.001$] explaining 12 % of variance. Similarly, return intention of Syrians in the predicted the perceived discrimination levels of Syrians [$F(1,170)=11.762, p<0.001$] explaining 6 % of variance.

DISCUSSION

While cross cultural transition is difficult for any kind of migrants, it is particularly difficult for refugees who had to leave their countries of origin for unexpected and challenging conditions back at home. Therefore, we investigated the factors affecting sociocultural adaptation processes of Syrian adult refugees in Turkey.

Initially, correlation analysis to investigate the relationship between neuroticism, extraversion, openness, and agreeableness were undertaken. Findings demonstrated that neuroticism, openness to experience, agreeableness, and conscientiousness were related to sociocultural adaptation. Neuroticism has been generally associated with lack of emotional stability and skills (Teth, Jackson and Rothstein, 1991), and as sociocultural adaptation requires skill acquisition in the new cultural setting, therefore, we hypothesized that there should have been negative relationship between neuroticism and sociocultural adaptation. Similarly, openness, the personality trait that shows willingness to interact with different social, political and religious ideologies, and try new activities provide the necessary skill in the new cultural context. Finally, conscientiousness, competence, self-discipline and agreeableness as trust, altruism and tendermindedness function as necessary skills to foster sociocultural adaptation.

In line with the previous research reflecting on the negative influence of discriminatory context on the acculturation outcomes of immigrants (Vedder, Sam & Liebkind, 2010), our results revealed that perceived discrimination and sociocultural adaptation was related. Similarly, Te Lindert and colleagues maintained that perceived discrimination played a significant role in the acculturation processes of Iranian refugees in the Netherlands (2008).

The previous research on the associations between demographic variables and acculturation outcomes did not always reveal consistent results. Majority of previous research emphasized the particular the role of age, sex and length of stay in the migrated context on the sociocultural adaptation of migrants (Ataca & Berry, 2002; Ward & Kennedy, 1993). However, in some other research it was maintained that age, sex and length of residence were not predictors of sociocultural adaptation of migrants (Swami, 2009). Our results were in line with the second line of research that age, sex, length of stay in Turkey did not have predictive impact on the sociocultural adaptation levels of the refugees. Explanation to this variance might be the nature and motivation of migration. The majority research conducted were on voluntary migrants and especially student sojourners who migrated for short term and with return intention. However, the acculturation process is rather different for refugees due to the differences in acculturation conditions.

When we treated perceived discrimination as our dependent variable and tested the influence of sociocultural adaptation on perceived discrimination similar to some previous research (e.g. Jasinskaja-Lahti et. al., 2003; Phinney et al., 1998), we found out that sociocultural adaptation and return intention of Syrians predicted individual discrimination perceived by Syrian refugees in Turkey. The results were in line with the previous research.

Our research showed the vital importance of perceived discrimination and personality variables in the sociocultural adaptation processes of refugees. One major contribution was the influence of sociocultural adaptation as a predictor of perceived discrimination. More studies are needed on individual differences affecting sociocultural adaptation of refugees in different contexts.

REFERENCES

- Abbasi-Shavazi, M. J., & Sadeghi, R. (2015). Socio-cultural adaptation of second-generation Afghans in Iran. *International Migration*, 53(6), 89-110. <https://doi.org/10.1111/imig.12148>
- Arends-Tóth, J., & Vijver, F. J. V. D. (2003). Multiculturalism and acculturation: views of Dutch and Turkish-Dutch. *European Journal of Social Psychology*, 33(2), 249-266. <https://doi.org/10.1002/ejsp.143>
- Arends-Tóth, J., & Van de Vijver, F. J. R. (2006). Issues in the conceptualization and assessment of acculturation. In M. H. Bornstein, & L. R. Cote (Eds.), *Acculturation and parent-child relationship: measurement and development* (pp. 33-62). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Ataca, B., & Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37(1), 13-26. <https://doi.org/10.1080/00207590143000135>

- Bascom, J. (1995). The new nomads: An overview of involuntary migration in Africa”, in J. Baker and R. Aina (Eds.), *The Migration Experience in Africa*. (pp. 197–219). Uppsala: Nordiska Afrikainstitut.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, (46), 5–68.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of social issues*, 57(3), 615-631. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00231>
- Boski, P. (1990). Correlative national self-identity of Polish immigrants in Canada and the United States. In N. Bleichrodt, & P. J. D. Drenth (Eds.), *Contemporary issues in cross-cultural psychology* (pp. 207–216). Lisse, The Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Branscombe, N. R., Schmitt, M. T., & Harvey, R. D. (1999). Perceiving pervasive discrimination among African Americans: Implications for group identification and well-being. *Journal of personality and social psychology*, 77(1), 135. doi:10.1037/0022-3514.77.1.135
- Church, A. T. (1982). Sojourner adjustment. *Psychological Bulletin*, 91, 540–572.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: happy and unhappy people. *Journal of personality and social psychology*, 38(4), 668.
- Galchenko, I., & Van De Vijver, F. J. (2007). The role of perceived cultural distance in the acculturation of exchange students in Russia. *International Journal of Intercultural Relations*, 31(2), 181-197.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G., & Schmitz, P. (2003). The interactive nature of acculturation: Perceived discrimination, acculturation attitudes and stress among young ethnic repatriates in Finland, Israel and Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(1), 79-97. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(02\)00061-5](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(02)00061-5)
- Jayasuriya, L., Sang, D., & Fielding, A. (1992). *Ethnicity, immigration and mental illness: A critical review of Australian research*. Canberra: Bureau of Immigration Research.
- Nwadiora, E., & McAdoo, H. (1996). Acculturative stress among Amerasian refugees: Gender and racial differences. *Adolescence*, 31, 477–487.
- Ouarasse, O. A., & van de Vijver, F. J. (2005). The role of demographic variables and acculturation attitudes in predicting sociocultural and psychological adaptation in Moroccans in the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(3), 251-272. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.06.005>
- Phinney, J. S., Madden, T., & Santos, L. J. (1998). Psychological variables as predictors of perceived ethnic discrimination among minority and immigrant adolescents 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(11), 937-953. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1998.tb01661.x>
- Polek, E., van Oudenhoven, J. P., & ten Berge, J. M. (2008). Attachment styles and demographic factors as predictors of sociocultural and psychological adjustment of Eastern European immigrants in the Netherlands. *International Journal of Psychology*, 43(5), 919-928.
- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. H. (1936). Memorandum on the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149–152. <http://dx.doi.org/10.1525/aa.1936.38.1.02a00330>
- Schmitt, N. (2008). The interaction of neuroticism and gender and its impact on self-efficacy and performance. *Human Performance*, 21(1), 49-61. <https://doi.org/10.1080/08959280701522197>
- Swami, V. (2009). Predictors of sociocultural adjustment among sojourning Malaysian students in Britain. *International Journal of Psychology*, 44(4), 266-273. <https://doi.org/10.1080/00207590801888745>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-48). Monterey, CA: Brooks/ Cole.
- Te Lindert, A., Korzilius, H., Van de Vijver, F. J., Kroon, S., & Arends-Tóth, J. (2008). Perceived discrimination and acculturation among Iranian refugees in the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 32(6), 578-588. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.09.003>
- Tett, R. P., Jackson, D. N., & Rothstein, M. (1991). Personality measures as predictors of job performance: A meta-analytic review. *Personnel psychology*, 44(4), 703-742. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1991.tb00696.x>
- UNHCR. (2019). Syria regional refugee response. Retrieved from https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.255806158.770274184.1555922853-2042394486.1552304866

Vedder, P., Sam, D. L., & Liebkind, K. (2007). The acculturation and adaptation of Turkish adolescents in North-Western Europe. *Applied Development Science, 11*(3), 126-136. <https://doi.org/10.1080/10888690701454617>

Ward, C., & Kennedy, A. (1993). Where's the "culture" in cross-cultural transition? Comparative studies of sojourner adjustment. *Journal of cross-cultural psychology, 24*(2), 221-249. <https://doi.org/10.1177/0022022193242006>

Ward, C., & Kennedy, A. (1999). The measurement of sociocultural adaptation. *International Journal of Intercultural Relations, 23*(4), 659–677.

Ward, C., Leong, C. H., & Low, M. (2004). Personality and sojourner adjustment: An exploration of the Big Five and the cultural fit proposition. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 35*(2), 137-151. <https://doi.org/10.1177/0022022103260719>

USE OF ROBOTIC TECHNOLOGY IN CONTEMPORARY ART PRACTICES
GÜNCEL SANAT PRATİKLERİ İÇİNDE ROBOTİK TEKNOLOJİ KULLANIMI

Öğr. Gör. İlke İlter Güven

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü

ABSTRACT

The process extending from auxiliary machines and devices designed for drawing to autonomous drawing machines has transformed our perception of reality as well as art. With the introduction of three-dimensional printers, we have gone beyond realistic drawings and been able to objectify images. In this process, which evolves into pantographs, cameras and three-dimensional printers, the relationship among hand, mind and eye is also transformed. Artificial intelligence, robotic arms and coding are today accepted as indispensable parts of our lives. This futuristic perception, which was perceived utopically only twenty years ago, is now an area full of obscurities even though it gives the signals of the truth itself and what it will turn into.

Together with the process whose origins date back to the artists like Stelarc and Rebecca Horn producing art by benefiting from robotic arms in the context of extending the boundaries of the body, changes are also experienced in the definitions of art and artist. At the point we have reached today, we are experiencing ethical debates caused by artistic projects that include agendas such as transferring various images converted to x, y, z coordinates to the surface as a drawing by robotic arms, diversifying the rhythmic effects that internal dynamics of the designed machine creates on the surface, designing of artificial intelligence that can draw by following the model with various sensors and even perceiving the artificial intelligence as the artist and having certain rights with the artist identity. This situation brings along many questions that emerge as anxiety for the future. For example, if the separation between human and machine disappears, will the artistic creation process, which is the transfer area of emotions and ideas, no longer be defined as the distinctive feature of human? In this case, how will the idea stating that producing a piece of art is an important definition that separates human from animals be handled? Will the definition of human be clearly changed in this process where we continue life as cyborgs hybridized with smart machines? Today's world, where technological machines that can feel and change emotions at the same time by going beyond designing vehicles that perform unmanned drawings, will be handled through the artistic projects developed based on a number of technological innovations within the scope of the text.

The contemporary art projects focusing on robotic arm and coding systems such as the 21st century Kyle McDonald and Matt Mets's common project *Blind Self-Portrait*, Patrick Tresset's *Human Traits* project, Ted Lawson's *Robotic Blood Printer* performance, Jürg Lehni and Uli Franke's robotic arm project called *Hektor*, artificial intelligence designed as art critic *Robot Berenson* project and Pindar Van Arman's *CloudPainter* project point at the present situation and offer a multilayer interpretation opportunity. Accordingly, within the scope of the study, the artistic contributions of the projects that produce drawings with coding and robotic arm technology, which are the extension systems of the digital age, and the transformation they have created in the art will be examined.

Keywords: Technology and Art, Coding, Robotic Arm, New Media Art

ÖZET

Çizim yapmak için tasarlanan yardımcı makine ve aparatlardan otonom çizim makinelerine kadar uzanan süreç, gerçeklik algımızı, beraberinde sanatı da dönüştürmüştür. Üç boyutlu yazıcılarında devreye girmesiyle, gerçekçi çizimlerin ötesine geçip, görüntüyü nesneleştirilecek hale geldik. Pantograf, fotoğraf makinesi, kamera ve üç boyutlu yazıcılara doğru evrilen bu süreçte el, zihin ve göz arasındaki ilişki de dönüşüyor. Yapay zeka, robotik kollar ve kodlama artık hayatımızın vazgeçilmezleri sayılmakta. Sadece yirmi yıl öncesine kadar ütopyik görünen bu fütüristik algı artık gerçeğin ta kendisi ve nelere doğru dönüşeceğinin sinyallerini verse de bilinmezliklerle dolu bir alan.

Kökenleri Stelarc, Rebecca Horn gibi bedeninin sınırlarının genişletilmesi bağlamında robot kollardan faydalanarak sanat üreten sanatçılara dayanan süreçle birlikte sanat ve sanatçının tanımlarında da değişimler yaşanmaktadır. Bugün geldiğimiz noktada x, y, z koordinatlarına dönüştürülen çeşitli imajların robotik kollar tarafından yüzeye çizim olarak aktarılması, tasarlanan makinenin sahip olduğu iç dinamiğin yüzeyde yarattığı ritmik efekt ve etkilerin çeşitlendirilmesi, çeşitli sensörler yardımıyla modeli izleyerek çizim yapabilen yapay zekaların tasarlanması, hatta daha da öteye giderek, yapay zekanın sanatçı olarak algılanması ve sanatçı kimliğiyle bir takım haklara sahip olması gibi gündemler barındıran sanatsal projelerin yol açtığı etik tartışmaları yaşamaktayız. Bu durum beraberinde geleceğe kaygı şeklinde beliren birçok soruyu barındırmaktadır. Örneğin insan ve makine arasındaki ayrım ortadan kalkar ise duygu ve fikirlerin aktarım alanı olan sanatsal yaratım süreci artık insanın ayırt edici özelliği olarak tanımlanmayacak mı? Bu durumda eser ortaya koymanın insanı hayvanlardan ayrı kılan önemli bir tanımlama olduğu fikri artık nasıl ele alınacak? Akıllı makineler ile melezlenmiş siborglar olarak hayata devam ettiğimiz bu süreçte insanın tanımını net bir şekilde değiştirecek mi? Sadece insansız çizim yapan araçlar tasarlanmanın ötesine geçerek aynı zamanda hissedebilen ve duygu değişimleri de yaşayan teknolojik makinelerin tasarlandığı günümüz dünyası metin kapsamında bir takım teknolojik yeniliklere bağlı geliştirilen sanatsal projeler yoluyla ele alınacaktır.

21. yüzyıla baktığımızda Kyle McDonald ve Matt Mets'in birlikte geliştirdikleri *Blind Self-Portrait* projesi, Patrick Tresset'in *Human Traits* projesi, Ted Lawson'un *Robotic Blood Printer* performansı, Jürg Lehni ve Uli Franke'nin *Hektor* adlı robotik kol projesi, sanat eleştirmeni olarak tasarlanan yapay zeka *Robot Berenson* projesi ve Pindar Van Arman'ın *CloudPainter* projesi gibi robotik kol ve kodlama sistemleri üzerine odaklanmış güncel sanat projeleri, bugün gelinen noktaya işaret etmekte ve çok katmanlı bir yorumlama imkânı sunmaktadır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında, dijital çağın uzantısı sistemler olan kodlama ve robotik kol teknolojisiyle çizim üreten projelerin sanatsal katkıları, tartıştıkları böylece sanatta yarattıkları dönüşüm irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Teknoloji ve Sanat, Kodlama, Robotik Kol, Yeni Medya Sanatı

GİRİŞ

Kodlama kelime anlamıyla bilgisayara ya da elektronik devre ve mekanik sistemlerden oluşan düzeneklere bir işlemi yaptırmak için yazılan komutlar dizisinin bütünü veya bir kısmı olarak tanımlanmaktadır. Sensörler yardımı ile ortamı algılayabilen ve algıladığı durumu yorumlayıp karar veren aygıtlara ise robot denmektedir. Elektronik devreler yardımı ile kodlama dillerini kullanarak ihtiyaç duyulan yönde komut verme işlemi ise robotik olarak adlandırılır. Robotların tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar dayandırılrsa da 1920 yılında işçi anlamına gelen robot kelimesini literatüre kazandıran Çek asıllı Karel Capek olmuştur. 1942 yılında ise Isaac Asimov yayınladığı robot yasasıyla robotik kelimesini gündeme getirmiştir. Bu teknolojik tarih incelendiğinde, makinelerden robotlara doğru bir evrim yaşandığı fark edilecek olup çağdaş dünyada üretim, tıp ve uzay alanında milyonlarca robotun çalışmakta olduğu görülecektir. Aynı zamanda birer makine olduklarından bir robotu tanımlamak her zaman kolay olamamaktadır. Bu sebeple robotların karakteristiğini anlamak için şu tanımlamalar geliştirilmiştir. Özetle ifade edilecek olursa;

“- Bir robot çevresinde verimli bir şekilde hareket edebilmeli

-Çevresini algılama ve tanımlama yeteneğine sahip olmalı, bu yeteneğini uygulamak için çeşitli sensör, cihaz ve özelliklere sahip olmalı,

-Bir çeşit zekaya sahip olmalı,

- Seçim yapabilmeli.” (Robotun Tanımı, 2016)

Robotların hayatımıza entegre olmalarının kökeni, üretimin arttırılması ve çaba isteyen zorlu işlerin yükünün azaltılması amacıyla kurulan kölelik sistemine dayanmaktadır. Eski Mısır'daki eğlence amaçlı unsur olmaktan, hayatı kolaylaştırma işlevi kazandırılan bir teknolojik unsura dönüşen robotlar 21. yüzyılda çok büyük bir gelişim evresi geçirmiştir. Kodlama diliyle tekrar programlanabilir hale gelen robotlar, matematikten, endüstriye, sağlıktan, uzay teknolojilerine kadar her türlü alanın kullanımına açık hale gelmiştir. Robotik ve yapay zeka alanındaki araştırma süreçleri doğal olarak çağdaş plastik

sanatçılarında dikkatini çekmektedir. Birçok sanatçı, her şeyin gerçekleştirilebilirliğinin yarattığı bu tekinsiz alanda, kendi bakış açılarıyla, sayısız sergi ve proje fikriyle bu teknolojik ilerlemeye katkı sağlayamaya devam etmektedir. Yeniliğe olan açlık birçok sanatçının yapay zekâ ve robot teknolojilerin araçlarını memnuniyetle kullanmalarına vesile olmuştur.

Güncel Sanat Pratikleri İçinde Robotik Teknolojinin Kullanılışına Dair Örnekler

Bugün sadece kas, kemik ve vücutsal sıvılardan ibaret biyolojik vücutlar olarak değil de çeşitli dijital ve kodsız üretimlerle melezlenmiş siborg bedenler olarak yaşantımızı sürdürmekteyiz. Sibernetik protezler ve yazdırılabilir organ nakilleri gibi yöntemler ile sınırları genişletilebilen bir varlık türü olarak geldiğimiz nokta da post insan tartışmaları gündemi meşgul etmektedir.

Bu bağlam da Alman sanatçı Rebecca Horn *Parmak Eldivenler*, *Kol Uzatmaları* gibi performanslarında ahşap destekli kumaş malzemeden yapılmış protezler ve kıyafet şeklinde giyilebilir eklentilerden oluşan düzenekler ile bedeninin sınırlarını genişletme bağlamında çalışarak referans olan ilk sanatçılardandır. Klasik anlamda eksik olan, desteklenmesi gereken organın yerine kullanılan protez tanımını, daha çok beden yeterliliklerinin genişletilmesi bağlamına çekmeye çalıştığı çalışmaları ile protezin anlamını da genişletip dönüştürür. “Örneğin beden uzantıları serisinin bir parçası olan 1972 tarihli performansı olan *Parmak Eldivenler* adlı çalışmasında, uzatılmış parmaklar ile elindeki dokunma hissini arttırdığından bahseden sanatçı “dokunduğumu hissediyorum, kavradığımı görüyorum ve kendimle nesnelere arasındaki mesafeyi kontrol ediyorum” şeklinde projesini yorumlamaktadır.(Haenlein’den Aktaran Watling, 2012) Bu bağlamlarda Breton’un ifade ettiği gibi (...)teknolojinin sunduğu donanımların birçoğunu protez gibi düşünmemek için hiçbir neden yoktur. Freud’un kurduğu metaforla ifade edecek olursak İnsan, deyim yerindeyse, bir tür protezli tanrı haline gelmiştir.”(Reyhanlı, 2016, s:59) Böylece Horn protez projeleriyle; sanat olan şeyi, eserden, eser ortaya koymaya çalışan eyleme doğru çeken bir yöntem izlemenin yolunu açmış, performanslarıyla eseri gerçekten yaratmak yerine daha çok üretme yollarını aramıştır.

resim 2 **Rebecca Horn, Kalem Maskesi**

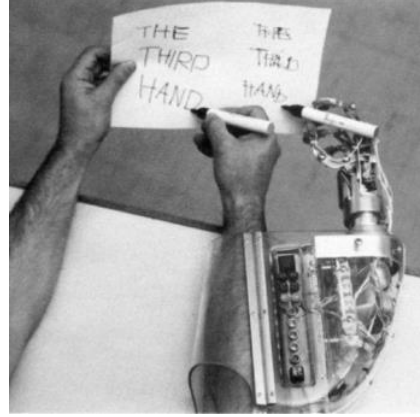
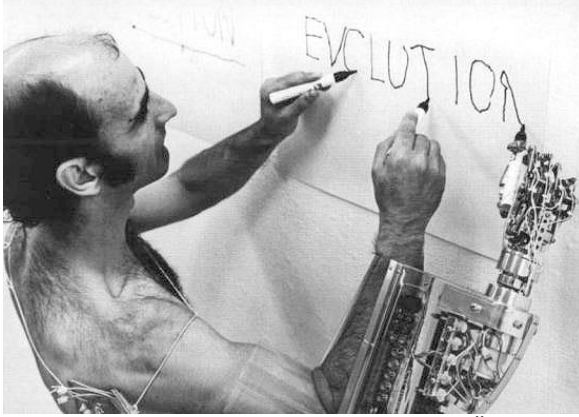
http://www.ugm.si/fileadmin/Documents/news/Rebecca_Horn_Performance_2_569x430.jpg

(e.t.12.12.2019) resim 3 **Rebecca Horn, Parmak Eldivenler (Finger Gloves), 1972,**

<https://drawingmygapyear.files.wordpress.com/2016/06/finger-gloves-rebecca-horn.jpg> (e.t. 12.12.2019)

Benzer bağlamda çalıştığı bilinen Avustralyalı performans sanatçısı Stelarc’ın çalışmaları ise insan bedeninin kapasitelerini geliştirme fikrine odaklanmaktadır. İnsan bedeninin sınırsız olduğunu düşünen sanatçı modern teknolojiyi kendi bedeniyle etkileşime sokmak için bedeninin sınırlarını zorlamaktadır. 1960’lı yıllar boyunca geliştirdiği *Mide Heykeli*, *Protez Kafa*, *Koldaki Kulak*, *Üçüncü Kol* gibi teknolojik sanatsal projelerinde makinelerle melezlenmiş insan bedeni fikirleriyle kendi bedenini sanat ve teknolojinin kullanımına sunmuş, zamanına göre oldukça avantgarde ve iddialı fikirleriyle çağdaş sanat gündemini meşgul etmiştir. Özellikle *Üçüncü Kol* projesinde sanatçı metninde konusu olan robotik

teknolojiyle melezlenerek sanat üretme fikrine odaklanmıştır. Bu projede sanatçının sağ eline uyacak şekilde bedene melezlenen robotik protez kol, bedenden bağımsız hareket edebilme yeteneğine sahip, dokunmaya duyarlı mekanik bir el olarak hedeflenmiştir. Robotik kol, sanatçının vücudundaki çeşitli kaslardan elektrotlar tarafından gönderilen sinyallerle kontrol edilmektedir.

resim 1 Stelarc, Üçüncü Kol (Third Arm),
<https://time.graphics/event/262112>, (e.t. 10.01.2020)

Yeni medya sanatçıları Kyle McDonald ve Matt Mets NYC Resistor Interactive Show'da *Blind Self-Portrait* adını verdikleri projelerini tanıtmışlardır. *Blind Self-Portrait* izleyicinin elini kendi portresini çizmesinde yönlendirebilmesi için tasarlanan bir makinedir. McDonald's'ın geliştirdiği bir programlama ve yüz izleme teknolojisiyle fotoğrafı çekilen kişinin görüntüsü yorumlanmakta ve görüntü x ve y koordinatlarına çevrilmiştir. Makine, izleyicinin elini bu koordinatların yönlendirmesiyle hareket ettirmekte, böylece makine-insan melezi oluşum fikriyle üretilen otoportre çizimi gerçekleştirilmektedir. Çizim sürecinde insan kontrolünü devre dışı bırakan bu sistem, sanatçının gözleme dayalı sergilediği davranış modelini, özgünlük ve biriciklik kavramlarını, yetenek ve bilinçdışının sanatsal üretime etkilerini sorgulamaya açan yönleriyle önemlidir. Bu interaktif katılıma açık girişim, daha etkili ve gerçekçi sonuçlar için geliştirilmeye devam etmektedir.

resim 4 Kyle McDonald ve Matt Mets, *Blind Self-Portrait*,
<http://craziestgadgets.com/2012/06/07/automatic-self-portrait-drawing-machine/>,
<https://www.juxtapoz.com/news/the-blind-self-portrait-machine/>, (e.t. 10.01.2020)

Human Traits projesi Fransız sanatçı Patrick Tresset tarafından oluşturulan bir düzenek olup dijital ve web kameraları, çeşitli sensörler, tükenmez kalem ve bunları yöneten bir robotik koldan oluşmaktadır. Tresset projesinde; bir çizim kursunda karşımıza çıkabilecek farklı karakterdeki sanatçı yaklaşımlarını robotlar üzerinden gösterme amacıyla hareket etmektedir.

Projede farklı yeteneklere sahip beş adet robot, sensörler yardımıyla modeli izlemekte ve çizmektedir. *Blind Self-Portrait* projesinden farklı olarak bu kurgu içinde, gerçekçi bir ifadeyle çizim yapabilen, buna karşın daha soyut bir ifadeye sahip olan, aynı zaman da duygularını coşkulu bir şekilde ifade etmiş

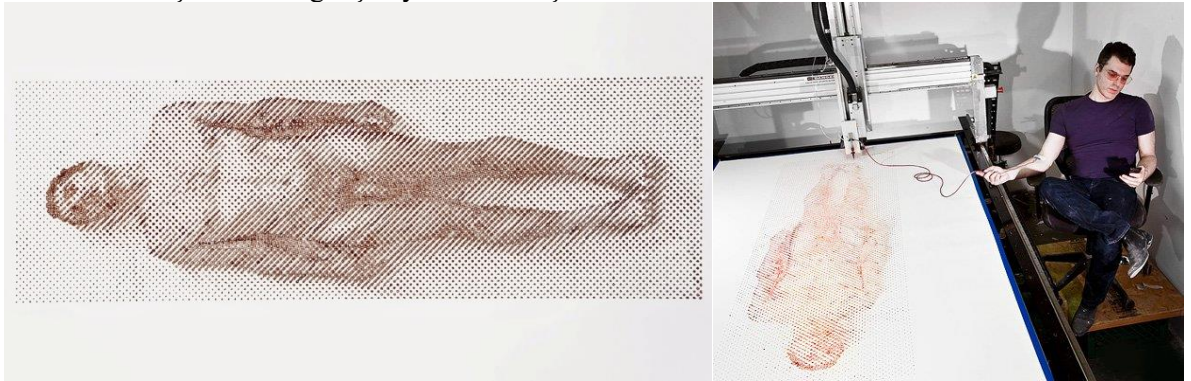
gibi programlanmış robotlar olduğu gibi, yeteneksiz bir robotta bulunacak şekilde kurgulanmıştır. Bu kurguda hızla çizime başlayan, modele daha sık bakan ve düşünen robot olasılıkları da düşünülmüştür. Tüm robotlar solak ve siyah tükenmez kalem ile çalışmayı sever olarak kurgulanmıştır. Tıpkı insan sanatçılarda olduğu gibi, her çizim robotu kendi tarzına ve farklı yeteneklere sahiptir. Otuz dakika içinde çizimler ortaya çıkmaktadır. Tresset'in kurulumu Londra'daki ünlü Victoria&Albert Müzesi'nde ve Paris'teki Le Centre Pompidou'da sergilenmiştir. Galerinin geniş pencere duvarı sayesinde Paul'lar yeteneklerini sergilemekte, dışarıdan geçenler galeri pencereleri arkasındaki robot şovdan oldukça etkilenmektedir. Özellikle yetenek ve bireysel yorum farklılıkları meselesine odaklanılan bu projeye, insanı ayırt edici kılan duygusal yaklaşımların, dolayısıyla özgünlük, farklılık, biriciklik gibi kavramların tartışılmaya açıldığı görülmektedir. Bu projeye bir makineye çizim yaptırma çabasının ötesine geçildiği görülmekte, böylece de robotlar bizi insan kılan kişisel özelliklerimizi de ele geçirdiğinde elimize ne kalacak sorusu için bir alan açılmış olmaktadır.

resim 5 Patrick Tresset, Human Traits, Robot Pauls,

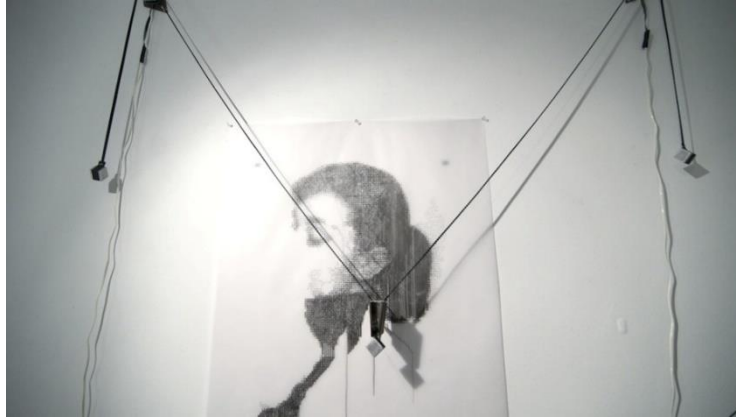
<http://speculumartium.si/?p=2189&lang=en>, (e.t. 10.02.2020) resim 6 Tresset, Human Traits, detay,
<https://london.lecool.com/inspirations/patrick-tresset/>, (e.t. 10.02.2020)

Benliğini doğrudan makineye bağlayıp eserle bağ kurma fikrini dert edindiğini söyleyen Amerikalı sanatçı Ted Lawson ise, kendisini bir CNC makinesinin mürekkep tüpüne bağlayarak gerçek ebatlı nü portresini kağıt yüzeyine kendi kanıyla yazdırmıştır. İşlem sırasında sanatçı yarı pasif durumdadır. Çizim süresince makineyi doğrudan kendi damarından besleyen sanatçı, zaman zaman oluşan aksaklıklara müdahale ederken, zaman zaman da süreci kendi akışına bırakmıştır. İşlerimi oluştururken birçok farklı teknolojiyi kullanmaktayım ve genellikle amacım bunları organik ve insana dair bir şeye dönüştürmenin yollarını bulmaktır diyen Lawson, bu projeye insani varoluş ile sürekli genişleyen ve bağımlı olarak kullandığımız ve güvendiğimiz teknoloji arasındaki derin, şahsi ve gerçek ilişkiyi göstermeyi amaçlamıştır. Bu projeye Lawson beden ve makine ilişkisini ele alırken, bedeni mekanikleştirme yerine makineyi kendi kanıyla besleyerek, mekanik olanı insana dair organik alana çekmeye çalışır. (Reyhanlı,s:91) Sanatçı bu eylem ile kendi ifadesiyle narsizm ve içe dönük düşünme hakkında bir düşünme aralığı açmayı hedeflemiştir.

resim 7 Ted Lawson, Robotic Blood Printer, <http://jedcontextualportfolio.blogspot.com/2014/11/ted-lawson-ghost-in-machine-48-x-96.html>, (e.t. 15.01.2020)

İsviçreli tasarımcı ve sanatçı Jürg Lehni'nin dizüstü bilgisayarlar için taşınabilir bir grafiti çıkış cihazı olarak tanımladığı Hektor adlı çizim makinesi projesi, geometrik üçgenleme yöntemi ve özel bir kodlama yoluyla bir sprey boyayı yönetebilecek şekilde iki motor, dişli ve kayışlardan tasarlanmış bir düzenektir. Yüze aktarılmak istenen görsel, yazılan kodlama sayesinde çizim yolları boyunca spreyi hareket ettirmektedir. Bu projeyi diğer çizim makinelerinden ayıran yön, düzeneğin yatay yüzeye değil de dikey yüzeye uygun şekilde tasarlanmış olmasıdır. Çizim cihazının yerçekiminin etkilerinden kaynaklı yüzeye tutunabilme sorunları ve yine yerçekiminin etkilerinden kaynaklı olarak çizimlerde çeşitli titreşim etkilerinin oluşması ve buna bağlı olarak düzeneği sürekli iyileştirme çalışmaları, kodlama diline ve düzeneğe müdahaleler bu projenin uzun soluklu, çok aşamalı bir proje olmasını sağlamıştır. Kendini dijital bir sanatçı olarak gördüğünü ifade eden Lehni, programlama, grafik ve yaratım arasındaki dengeyi bulmayı amaçlayan bir tasarımcı olarak teknolojiyi, işlevi onu kimin kullandığına bağlı olacak şekilde değişen bir hammadde olarak görmektedir.

resim 8 Jürg Lehni, Hektor, <https://www.kickstarter.com/projects/notever/the-drawing-machine>, (e.t. 07.02.2020)

Robot Berenson projesi Antropolog Denis Vidal ve robotik mühendisi Phillipe Gaussier tarafından, bir robot bir sanat eseri karşısında olumlu ya da olumsuz duygulara sahip olabilir mi iddiasıyla, antropolojik bir bakış açısı yaratmaya odaklı olarak, Paris'teki Musée Du Quai Branly'nin koridorlarında dolaşan sanat eleştirmeni bir robot olarak tasarlanmıştır. Bu robot eleştirmen, sergiler boyunca eserlerin arasında dolaşarak, beğenilerini ve memnuniyetsizliklerini ifade etmekten çekinmeyecek şekilde tasarlanmış bir yapay zeka denemesidir. Berenson, yüz ifadelerini analiz ederek, bunları negatif ve pozitif kategorilere ayırmakta ve bu bilgileri Prométhé adlı bir sinir ağı simülatörüne aktarmaktadır. Program, bu verileri eserler hakkında genel bir izlenim geliştirmek için kullanmasına izin vermekte, böylece Robot Berenson eserler hakkındaki fikirlerini gülümseyerek esere doğru hareket etme ya da kaşlarını çatarak ondan uzaklaşma şeklinde ifade etmektedir. İncelediği ve hafızasına kaydettiği eserleri, ziyaretçi izleyicilerin tepkilerinden yola çıkarak bir data oluşturmakta ve sonunda kendi yapay fikrini harekete çevirmektedir. İzleyiciler ile kurduğu etkileşim sonucunda gülümseme ve yüzünü asma şeklinde beliren bu ifade, ortalama gündelik sanat izleyicisinin beğeni ortalamasını ifade şekline dönüşmüştür. Sanatın geleceği üzerine düşünürken, sanat eleştirisinin geleceği hakkında da bir sorgulama alanı açan proje, bir robot bir sanat eleştirmeni işini yapabilir mi sorularını gündeme getirmek için zemin oluşturmaktadır.

Robot sanat eleştirmeni yapmayı hiç düşünmediklerinden ve başından beri yapmayı amaçladıkları şeyin, estetik yargıların potansiyelini bilişsel düzeyde ve etkileşimli bir bakış açısıyla keşfetmek olarak ifade ettikleri röportajlarında Vidal ve Gaussier Berenson'un davranış modelini yürümeye başlayan bir çocuğun bir sanat müzesini ilk ziyaretine benzetmektedirler. Antropolojik bir deney aracı olarak gördükleri projelerinin gelecekte yapay yargılamaları temel alarak çevrelerini araştırabilecek robotlar için bir veri olarak görmektedirler. Ne robot sanatı ne de robot sanatı eleştirisi, en azından şimdilik biz insanlar için çok anlamlı görünmüyor diyen ekip Berenson'u sanat konusunda bir otorite sahibi olmak amacıyla tasarlamadıklarından robotun bir araştırma olduğundan bahsetmektedirler. (Munro, 2016)

resim 9 Denis Vidal, Phillipe Gaussier, Robot Berenson, <https://www.businessinsider.com/berenson-robot-critiques-art-at-paris-museum-2016-2>, (e.t 27.12.2020)

Bir resim sanatçısı gibi fırça ve boya kullanarak, kullanıcı tarafından sisteme yüklenen herhangi bir görselin tuvale resmini yapabilen bir robot teknolojisi üzerine çalışan Kaliforniya'lı Van Arman makinelerin sanatsal yeteneklerini araştıran bir mühendistir. İnsan yaratıcılığını taklit eden ve zaman içinde kendini geliştiren bir tür yapay zeka denemesi üzerinde çalışmakta ve geliştirdiği yapay zekayı robotik sistemlere entegre etmektedir. En önemlileri *BitPainter* ve *CloudPainter* olan beş farklı robot geliştirmiştir. Projelerinde sadece bir görselin yeniden kopyasını üretmenin ötesine geçerek, resim sanatçıların sahip olmak istedikleri kendine özgü fırça vuruşu meselesinde olduğu gibi robotların da kendilerine ait bir yorumlama yeteneklerinin olması gerektiği fikrine odaklanmıştır. Robotun ürettiği resimler, bazı sanat eleştirmenleri tarafından incelenip, insan üretiminden ayrılmadıkları şeklinde yorumlanmıştır. Robotu, düzenlenen robot sanatı yarışmasında birincilik ödülü kazanmış ve şuan robotun yaptığı resimler çeşitli koleksiyoncular tarafında satın alınmış durumdadır.

resim 10 Pindar Van Arman, <http://www.cloudpainter.com/blog/2017/4/27/hello-7bot>, (e.t. 04.02.2020)

SONUÇ

Sonuç olarak, bu projeler incelendiğinde, geçen yüzyıllarda bilim kurgu roman ve filmlerinde karşımıza çıkan, hayali ve ütopyik olarak algılanan robotların, günümüz dünyasında yaşamın bir parçası haline gelmeleriyle, artık sanatçıların da ilgi alanlarında olduğu görülmüştür. Bahsi geçen örnekler ışığında, güncel sanat pratiği içinde tasarlanan robotların, görüntü üretmek için araç olmanın ötesinde, üretilmelerinde asıl amaçlanan oldukları açıktır. Klasik eser mantığındaki öznel, sezgisel yaratıcı sürece hizmet eden bilinçdışının yerini kabloların, elektrik motorların, yazılım dilinin aldığı görülmektedir. Günümüz sanatçıların mühendisler, yazılımcılar ile işbirliği halinde ekip çalışması yapan, duygulardan çok, varoluşu ve bir takım kavramları sorgulayarak felsefi açılımlar yakalamaya çalışan bir davranış modeli sergiledikleri açıktır. Birtakım teknolojik melezlenmelerin ve robot makinelerin amaçlandığı sanatsal projelerin sayısının katlanarak artacağı öngörülmektedir. Robotların üretimlerinin mi, tasarlanan robotların mı yoksa bu sürecin mi sanat olduğu tartışmalarının eşliğinde bu projeler; geleceğe dair umut ve kaygı şeklinde beliren kavram zıtlığına yönelik bir tartışmanın merkezinde yer almaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Robot Tanımı (2016, 19 Şubat), <http://www.robotpark.com.tr/Robot-Tanimi> (e.t.10.12.2019)
- Watling, L.(2012) Rebecca Horn:Finger Gloves, <https://www.tate.org.uk/art/artworks/horn-finger-gloves-t07845> (e.t.10.12.2019)
- Azzarello, N.(2014, August), *Robotic Blood Printer Draws Ted Lawson's Nude Self-Portrait*, <https://www.designboom.com/art/ted-lawson-robotic-blood-machine-08-26-2014> (e.t. 28.01.2020)
- Reyhanlı, U.(2016), *Sanatta Bedensel Ve Zihinsel Sınırlar: Uzun-Uzantı Olarak Sanat Pratikleri*, yayınlanmamış tez(e.t. 10.12.2019)
- Munro, C.(2016, 29 February) Meet Berenson, the Robot Art Critic, <https://news.artnet.com/art-world/robot-art-critic-berenson-436739>
- <https://www.businessinsider.com/art-critic-robot-has-its-own-taste-2016-2?IR=T>

TİYATRO EĞİTİMİNDE KONTENJAN TARTIŞMALARI VE DİKEY GEÇİŞ SORUNU
QUOTA DISCUSSIONS AND THE PROBLEM OF VERTICAL TRANSITION IN THE THEATRE
EDUCATION

Vecihe Özge ZEREN

Dr.Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümü

ÖZET

Türkiye’de üniversitelerle ilgili tartışmalar söz konusu olduğunda, sanat eğitimi veren bölümlerin bu tartışmalar içinde çok sık yer aldığı görülür. Sanat eğitimi veren bölümlerin temel amacı, belirgin bir yeteneğe sahip olan öğrencilere, alanın bütün gerekliliklerini karşılayacak yeterlilikte eğitim vermek ve bu yolla sanatsal üretimde niteliği yükseltmektir. Bu çalışmada tiyatro bölümlerine öğrenci alımıyla ilgili güncel uygulamaların bir kısmına yöneltilen itirazın temel dayanağı da sanat eğitimindeki bu nitelik meselesidir. Bu bağlamda baştan vurgulanması gereken nokta, herkesin sanatçı olabileceği; ancak herkesin akademik düzeyde sanat eğitimi almaya uygun olmadığı gerçeğidir. Bu nedenle, sanat bölümleri özel yetenek sınavıyla seçilen sınırlı sayıda öğrenci ile eğitim vermektedir. Tiyatro bölümleri özelinde ele alınacak olan eğitimde nitelik sorunu, üniversitelerdeki fiziki koşullar ya da öğretim elemanı eksikliği gibi kemikleşmiş sorunların yanı sıra, son yıllarda karşılaşılan kontenjan tartışmaları ve dikey geçiş sınavıyla öğrenci alımı gibi görece yeni sorunlarla büyümektedir. Söz konusu tartışma ve uygulamalar, yapılan özel yetenek sınavlarının niteliğe yönelik amacını zedelemekte ve eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye’de akademik düzeyde eğitim veren tiyatro bölümlerindeki program ve ana sanat dalı isimlerinde farklılıklar olmakla birlikte, genel olarak eğitimin oyunculuk, dramatik yazarlık ve sahne tasarımı ana sanat dalları çerçevesinde yürütüldüğü görülür. Her ana sanat dalının, kendi gereklilikleri doğrultusunda belirlenmiş ayrı özel yetenek sınav yönergeleri bulunur. Alan içinden ve/veya yakın dallardan seçilen akademisyen ve sanatçılardan oluşan jüriler, adayların başvurdukları programda eğitim almaya uygun olup olmadıklarını çok sayıda kriteri göz önüne alarak değerlendirir. Söz konusu programların her biri, öğrencilerin birebir ve toplu çalışmalarının sağlıklı yürüyebilmesi için sınırlı sayıda öğrenci alır. Ancak bazı dönemlerde bölümlerin talebine uygun olmayan yüksek kontenjan sayıları gündeme gelmektedir. Daha fazla öğrencinin eğitim olanağına kavuşturulması amacıyla yapılan bu müdahaleler, eğitim koşullarındaki kısıtlanmalar nedeniyle, beklenenin aksine olumsuz sonuçlar ortaya çıkarır. Tiyatro eğitiminin niteliğinde olumsuz etki yaratan bir diğer konu da Dikey Geçiş Sınavı ile öğrenci alımıdır. Özel yetenek sınavının bir zorunluluk olduğu tiyatro bölümlerine, tiyatroyla doğrudan bağlantısı olmayan iki yıllık yüksek okullardan mezun olan ve alanla hiçbir ilişkisi bulunmayan bir test sınavında başarılı olan adayların kabul edilmesi, eğitimde eşitlik ilkesini zedelemektedir. Öğrencilerin eşit yeterlilikte olmaması, eğitim sürecinin sağlıklı işlenmesini engellediği gibi, öğrenciler arasında dışlamaya dayalı sosyal sorunların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Bu çalışmada, tiyatro alanında eğitim veren bölümlerde kontenjan sayısının belirlenmesinin tamamen bölümlerin inisiyatifine bırakılması ve Dikey Geçiş uygulamasına son verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro Eğitimi, Kontenjan, Dikey Geçiş Sınavı, Özel Yetenek Sınavı

ABSTRACT

It is seen that departments providing art education are often involved in the discussions about universities in Turkey. The main purpose of the departments giving art education is to provide students with a distinctive ability with sufficient training to meet all the requirements of the field and, by this way, to increase the quality of artistic production. In this study, the main basis of the objection to some of the current practices related to the admission of students to departments of theatre is the question of quality in art education. In this context, the point that should be emphasized from the beginning is that everyone can be an artist, but not everyone is eligible to study art at an academic level. Therefore, the art departments provide education with a limited number of students selected by a special talent exam. In addition to ossified problems such as physical conditions or lack of teaching staff in the universities, the problem of quality in education, in particular in the theatre departments, has been growing with

relatively new problems such as quota discussions and the admission of students through the vertical transfer exam in recent years. These discussions and practices undermine the purpose of the special talent exams and negatively affect education.

Although there are differences in the names of the programs and art majors in the theatre departments providing academic education in Turkey, it is generally seen that the education is carried out within the framework of the art majors of acting, dramatic writing and stage design. Each art majors have separate special talent exam guidelines set out in accordance with its own requirements. The juries of academics and artists selected from the field and/or from similar branches evaluate whether the candidates are eligible for having an education in the program they apply for taking into account many criteria. Each of these programs accepts a limited number of students, so that student's collective and individual studies can be carried out robustly. From time to time, however, high quotas that are not in line with the demand of departments become a current issue. These interventions, having the aim of providing more students with education, cause negative results contrary to the expectations due to the restrictions in education conditions. Another problem that has a negative impact on the quality of theatre education is the admission of students through the vertical transfer exam. The fact that the candidates, who have graduated from two-year higher education schools that have no direct connection to the theatre and who have passed a test exam irrelevant to the field, are accepted to theatre departments, which normally requires a special talent exam, undermines the principle of equality in education. Students' lacking equivalent proficiency prevents robust functioning of the education process, and furthermore causes exclusion-based social problems among students. In this study, it is suggested that the number of quotas in the departments providing training in the field of theatre should be completely decided upon by the departments, and that the vertical transition should be ended.

Keywords: Theatre Education, Vertical Transition Exam, Special Talent Exam

TİYATRO EĞİTİMİ VEREN OKULLARDA MEKANSAL İHTİYAÇLARIN DÖNÜŞÜMÜ
ALTERNATION OF SPATIAL REQUIREMENTS IN SCHOOLS WITH THEATER TRAINING
PROGRAMS

Araş. Gör. Dr. Işinsu ERSAN

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü, Orcid: 0000-0002-0946-7163

Araş. Gör. Ayça KÖKLÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü, Orcid: 0000-0002-3179-2392

ÖZET

Tiyatro sahnesi hem sahne tasarımı hem de oyunculuk eğitim programları için başat öneme sahiptir. Tiyatro eğitimi veren okullarda eğitim süreci oyunculuk programları açısından öncelikle psikolojik gerçekçi oyunculuk teknikleri üzerinden ilerleyen bir seyir çizmekte, uygulamalar ise çoğunlukla çerçeve sahnede gerçekleştirilmektedir. Sahne tasarımı eğitiminde ise tiyatro, opera ve bale eserlerini önceleyen bir anlayışla, tasarım projeleri çerçeve sahneden başlayarak lisans eğitiminin son yılında buluntu mekan, arena, konser sahnesi vb. gibi farklı sahne biçimlerinin öğretilmesini ve bu sahnelere uygun tasarım yapma becerisinin geliştirilmesini içerir. Bu doğrultuda çerçeve sahnenin varlığı tiyatro eğitimi müfredatını tamamlamaktadır. Tiyatro eğitiminde benimsenen bu konvansiyonel tutum günümüzde de -özellikle Türkiye’de- eğitimin planlanma stratejilerini belirlemektedir.

20. yüzyıl ortalarında hızlı bir ivme kazanan tiyatro çalışmaları, tiyatro sanatçıları için mekan kullanımında farklı arayışlara itmiştir. Bugün, çağdaş tiyatro uygulamaları kadar dünyadaki eğitim modelleri de çerçeve sahnenin yanı sıra alternatif oyun alanlarını kullanarak tiyatro eğitiminde laboratuvar çalışmalarına, dolayısıyla yaratıcı üretime olanak vermektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de tiyatro eğitimi veren bölümlerin mekânsal olanakları, müfredat yapılarının da bakılarak analiz edilmiş dolayısıyla çağdaş sahneleme biçimindeki teknolojik ve mekânsal dönüşümün eğitime yansımaları irdelenmiştir. Araştırma evrenini oluşturacak Türkiye’deki okullar hem oyunculuk hem sahne tasarımı programlarını bir arada içeren ve en az 10 yıldır aktif eğitim veren güzel sanatlar fakülteleriyle sınırlı tutulmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış sorular ile doküman inceleme kullanılmıştır. Çalışma, oyuncu ve tasarımcıya alanlarında farklı ve alternatif üretim olanağı sağlayabilen mekânsal dönüşümün, eğitimde de sağlanmasının çağa uyum açısından önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro eğitimi, Mekan, Sahne tasarımı, Oyunculuk, Sahne Sanatları.

ABSTRACT

The theater stage has prime importance for both stage design and acting training programs. In schools with theater training programs, the education process within the field of acting draws a progression primarily through psychological realistic acting techniques, and exercises are mostly take place at the proscenium. Within stage design education program, with an understanding prioritizing theater, opera and ballet pieces, the design projects include information on different types of theater stages such as proscenium, arena, concert stage, etc. also to develop the ability to create a proper design for these stages. Accordingly, the presence of a proscenium complements the theater education curriculum. Even today, this conventional attitude adopted in theater education determines the planning strategies of education, especially in Turkey.

Theater practice, which gained momentum since mid 20th century, has pushed theater artists to search different utilization of space. Today, alternative space as well as proscenium is used within education models all around the world as well as contemporary theater practices, which allows laboratory studies in theater education and consequently creative productions.

In this study, spatial probabilities in theater education in Turkey was scrutinized in regard to programs’ curriculum therefore the effect of technological and spatial transformation on contemporary staging styles was examined. The universe were limited with schools in Turkey that are active at least for 10

years containing both acting and stage design programs in Faculty of Fine Arts. In this study, as a data collection tool, document analysis was used as one of the qualitative research methods. The study aims to emphasize the importance of spatial transformation in accordance with century's progression, which can provide different and alternative production opportunities to the actor and stage designer.

Keywords: Theater training, Space, Stage design, Acting, Performing Arts

GİRİŞ

Sanatın kendindeki olgu neyse, prototipi, eğitimin içindedir. Dolayısıyla eğitim alanının güncel uygulamalarla ilişkisini kavrayabilmek için tiyatrodaki, çağdaş sanatsal uygulamalarındaki çeşitliliğe giden süreçte, 20. yüzyıldan günümüze kadar meydana gelen dört temel kırılma noktası önemlidir. Bu kırılmalardan ilki, yönetmenlik sanatının ortaya çıkışıyla gerçekleşmiştir. 19. yüzyılın sonlarından başlayarak bağımsız bir alan olarak ortaya çıkan yönetmenlikle birlikte -özellikle 20. yüzyılda- yazar ve metnin tiyatrodaki asal rolü, yerini sahne uzamına ve eylemin kendine bırakmıştır. Böylelikle *sahne üzeri*, işitsel-görsel tüm göstergeleriyle bütünlüklü bir tasarım alanına dönüşmüştür. Sonraki süreçte, özellikle tarihsel avant-gardlarla birlikte kalıpların kırılması, sanatsal biçimlemeler arasındaki keskin sınırları ortadan kaldırmıştır. Sanat biçimlerinin daha önce birbirine tamamen yabancı görünen disiplinlerde üretim yapabilmesi, farklı sentezlerin yolunu açmıştır. Bu bağlamda tiyatrodaki mekan kavramı da dönüşerek devingen bir tanıma kavuşmuştur. 1960'lara gelindiğinde ise alternatif toplum arayışının tetiklediği toplumsal süreçlerle birlikte, alternatif toplulukların uygulama çalışmaları tiyatro mekanının tamamen dışına taşmış "*şehrin merkezi veya kenar mahallelerinde, okullarda terk edilmiş anbarlarda, atelyeler, fabrikalarda, tarla veya sokaklarda*" [1] temsil alanları yaratmıştır. Alternatif arayışların, var olan teatral mekanların "*işlevsizliği, yetersizliği ve zamanını doldurmuş*" [1] oldukları noktasında uzlaştıkları görülmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda sanattaki ana kırılma noktalarından bir diğeri de teknoloji olarak görülebilir. Her ne kadar tiyatro, tarihi boyunca çağının teknolojisini aktif olarak kullanmışsa da geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden itibaren özellikle 2000 sonrası süreçte çok hızlı bir ivme kazanan teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme yepyeni sanatsal, mekânsal vb. biçimlemelerin önünü açmıştır.

TDK'ya göre bulunulan yer, uzay, ev ve yurt [2] anlamlarını içeren mekan, her bir sanat dalı için içeriği değişkenlik göstermekle birlikte genel anlamda "*uzayın insan eliyle sınırlanmış parçası*" [3] olarak tanımlanmaktadır. Tiyatro, diğer tüm sanatların/disiplinlerin kesişim noktası olarak, mekan bağlamında bütün tanımlamaları farklı yoğunluklarda içinde barındıran kompleks bir yapıdadır. Mekan kavramıyla ilgili bir diğer konu, çağdaş sanatın disiplinlerarasılığı ve mekan arayışlarında gösterdiği sonsuzluktur. Gerek oyunculuk gerekse sahne tasarımı alanlarında mekan, çağdaş bağlamına ulaştıkça dönüşmüş, anlamsal ve kavramsal olarak yeni boyutlar kazanmıştır. Çerçeve sahnenin terk edilmesi, özellikle avant-garde işlerde ve alternatif çalışmalarda *kara kutuların* (black box) tercih edilmesi, mekan çeşitlilikleri, mekan-dışılık vb. gibi uygulamalar buna örnek gösterilebilir. Bu süreçlerin eğitim basamaklarında deneyimlenmesinin önemli olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Ülkemizde tiyatro eğitimi üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda öncelikli olarak 1976 yılında Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen *Tiyatro Öğretimi ve Eğitimi* sempozyumu ve 1997 yılında TOBAV himayesinde düzenlenen *Türkiye Tiyatro Kurultayı/ Eğitim Grubu* [4] çalışmaları sonrası, uzun bir aradan sonra 2010 Kültür Bakanlığı Projesi kapsamında 2009 yılında *Tiyatro Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını* [4] başlıklı ulusal sempozyum düzenlendiği, her üç etkinlikte de tiyatro eğitiminin içeriğinin tartışmaya açıldığı görülmektedir. Ülkemizde tiyatro eğitimi üzerine yapılan sempozyumlar görüldüğü üzere çok az sayıdadır. Eğitim programlarının incelenmesi üzerine ise yapılmış üç çalışma bulunmakla birlikte [5] [6] [7]; literatür taraması sonucu, tiyatro eğitiminde mekânsal koşullar bağlamında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda eğitim ve mekan ilişkisinin bir zeminde tartışılmaya başlanması için öncelikle durum tespiti yapılması gereklidir. Bu çalışma ile durum tespiti için bir çerçeve çizilmesi hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de tiyatro eğitimi veren bölümlerin oyunculuk ve tasarım eğitimleri ile mekânsal olanakları arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu mekânsal olanakların günümüz teknolojisi ve alternatif tiyatro çalışmaları ile uygunluğunu tartışmaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmamızın yanıt arayacağı sorular şunlardır:

- Türkiye’de Güzel Sanatlar Fakültelerinde tiyatro eğitimi veren oyunculuk anasanat dallarının mekan olanakları nelerdir?
- Türkiye’de Güzel Sanatlar Fakültelerinde tiyatro eğitimi veren sahne tasarımı anasanat dallarının mekan olanakları nelerdir?
- Bölümlerin sahip oldukları mekanlar, eğitim programlarının gerekli koşullarda gerçekleşmesi için yeterli midir? Ne gibi ihtiyaçlar vardır?

Bu sorulara yanıt almak amacıyla nitel araştırma yöntemine başvurulmuş, durum çalışması (case study) deseninde karşılaştırmalı eğitim araştırmalarında kullanılan yatay yaklaşım ile çalışılmıştır. Yatay yaklaşımda, toplanan verilerin yatay bir karşılaştırma çerçevesinde incelenmesi temel prensiptir [8]. Durum çalışması deseni ise “gerçek yaşamın, güncel bağlam ya da ortamının içindeki bir durumun araştırılması” [9] olarak tanımlanır. Durum çalışması, çözümlenmek için tek bir birime –bir kişi, bir grup, bir olay, bir organizasyon, vb– odaklanan bir desendir [10]. Burada durum olarak tanımlanan, sahne sanatlarında oyunculuk ve sahne tasarımı bağlamındaki koşullardır. Bu araştırma, 2019 yılı itibarıyla belirtilen durumu incelemektedir. Araştırmada gözlem, görüşme, bilgi formu, doküman inceleme gibi çoklu veri toplama yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın amacı ve soruları çerçevesinde evren, Türkiye’deki hem oyunculuk hem sahne tasarımı programlarını bir arada içeren ve en az 10 yıldır aktif eğitim veren Güzel Sanatlar Fakülteleri çatısı altındaki bölümler olarak seçilmiştir. Bu çerçevede Kocaeli Üniversitesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Sahne Sanatları Bölümü birimleri ile ilgili bilgi toplamak için bu birimlerde kadrolu olan ve aktif olarak derse giren 8 öğretim elemanı ile görüşülmüş, veri toplanmıştır. Veriler, yatay yaklaşımın gerektirdiği üzere farklı birimlerin eğitim sistemlerinin öğeleri –uygulamalı derslerde kullanılan mekanlar ve lisans programına ait müfredat– çerçevesinde incelenmiştir.

Belirlenen nitelikler doğrultusunda araştırma evrenine Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü de dahil olmakla birlikte araştırma dışında bırakılmıştır. Bu kurum son bir yıl içerisinde mekan değişikliği yaşamış ve yeni mekanla ilgili bir deneyim sürecine henüz sahip değildir. Ayrıca oyunculuk ve sahne tasarımı eğitimi için kullanılan mekanların eğitim koşulları bakımından yetersizliklerinin giderilip giderilemeyeceğinin de henüz bilinmemesi, bu bölümün araştırma dışında bırakılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Verilerin toplanması için sorulan sorular katılımcılara online anket formatında (Survey Monkey aracılığıyla) gönderilmiş, detaylı yanıt gereken sorularda derinlemesine görüşme telefonla yapılmış, alınan yanıtlar içerik analizi ile çözümlenerek araştırma başlıkları bağlamında bulgular aşağıda aktarılmıştır.

BULGULAR

Türkiye’de Güzel Sanatlar Fakültelerinde Tiyatro Eğitimi Veren Oyunculuk Anasanat Dallarının Mekan Olanakları

Araştırma evrenini oluşturan üç okulda oyunculuk anasanat dalı dersleri için kullanılan alan sayıları 2, 3 ve 4 olarak belirtilmiş, her bir okulda kullanılan alan sayılarının birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Alınan cevaplara göre, oyunculuk derslerinde kullanılan mekanlar minimum 60 m2 ile maksimum 400 m2 arasında değişkenlik göstermektedir. Okullara göre çalışma alanlarının toplam metrekare değerlerine bakıldığında 180 m2, 500 m2 ve 670 m2 gibi birbirinden çok farklı boyutlarla karşılaşılmıştır. Oyunculuk birimlerinin her birinde sabit seyirci koltuklarına ve sabit sahneye sahip en az bir alan bulunmaktadır. Bir okulda bu alanlara ek olarak döner sahne sistemi bulunmaktadır. İki okulda hareket

grubu derslerinin yapılabileceği ikişer adet stüdyo alanı bulunmakla birlikte; bir okulda bir stüdyo alanının bulunmadığı görülmektedir.

Oyunculuk birimlerinde uygulamalı dersler için kullanılan çalışma alanlarında 3D mapping vb. gibi çağdaş/dijital uygulamaların yapılabileceği teknik donanımın olmadığı görülmüştür. Birimlerin elinde olan projeksiyon cihazları düşük çözünürlükte sunum amaçlı kullanılan modellerdir. Açık uçlu sorularda bir okul, ellerinde bulunan projeksiyon cihazlarının varlığının ihtiyaç duyulan yeni cihazların alımında sorun yarattığını belirtmiştir.

İki okulda, mekanlar sadece birime ait eğitim öğretim faaliyetlerini yürütülmek için kullanılmaktadır, bir okulda ise mekanlar talep olduğunda belirli periyotlarla fakültedeki başka bölüm/birimlerin kullanımına açılmaktadır. Temsil alanları ile ders içi alanların kullanımına bakıldığında, bu alanlar iki okulda ortak kullanılmakta sadece bir okulda ayrılmaktadır.

Tablo 1. Birimde (Oyunculuk) Uygulama Dersleri İçin Kullanılan Toplam Çalışma Alanları

	Okul 1	Okul 2	Okul 3
Birim öğrenci kontenjanı	15	10	10 ¹
Birimde uygulama dersleri için kullanılan toplam çalışma alanları	2 sahne	2 stüdyo 1 sahne	2 stüdyo 2 sahne
Birimde uygulama dersleri için kullanılan çalışma alanlarının ortalama metrekare değeri	toplam 180 m2 (75-90 m2, 75-90 m2)	toplam 500m2	670 m2 (60m2, 60 m2, 150 m2, 400 m2)
Birim uygulamalı derslerinde alternatif mekan kullanımı	Var	Var	Var
Birim atölye ve dersliklerinde dijital uygulamaların yapılabileceği teknik donanım	Yok	Yok	Yok

Araştırma sonuçlarına göre, birimlerde dersler ya da temsiller kapalı alanlar dışında da (buluntu mekan, kampüs alanı, sokak, kafe, müze, vb. gibi) mekanlarda yapılmakta mıdır sorusuna tüm okullardan olumlu cevap alınmıştır. Okul 1, geçmiş dönemlerde oyunlarını üniversite kampüsünün amfi tiyatro alanında ya da üniversitenin yakınlarındaki köylerde oynamış; ayrıca haftalık ders içeriklerinde olmasa da öğrencilerin kampüsteki kantin alanlarında kısa performans çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Okul 2 gösterilerini fakülteye ait taşınabilir podyumları kullanarak yerleşkedeki açık alanlarda da oynamakta olduğunu ifade etmiştir. Okul 3 ise düzenli olmamakla birlikte kimi oyunlarını seyyar sahne ile kampüs alanında oynadıklarını vurgulamıştır.

Türkiye’de Güzel Sanatlar Fakültelerinde Tiyatro Eğitimi Veren Sahne Tasarımı Anasanat Dallarının Mekan Olanakları

Araştırma sonucunda katılımcılardan, sahne tasarımı dersleri için kullanılan çalışma mekanlarının, öğrenci kontenjanı göz önünde bulundurulduğunda derslerin ideal koşullarda yürütülebilmesi için yeterli genişlikte olup olmadığı sorusuna iki okuldan olumlu bir okuldan olumsuz yanıt alınmıştır. Araştırma evreni içinde yer alan üç okuldan ikisi Sahne Tasarımı dersleri için toplam 3 adet mekan kullanıldığını belirtmiş; bir okul 6 adet mekan kullanıldığını ifade etmiştir. Alınan cevaplara göre kullanılan mekanlar minimum 20, maksimum 70 m2 büyüklüktedir. Bu cevaplardan sahenin temel bir derslik alanı olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Nitekim araştırmada temsil alanları ve derslik mekanlarının ortak kullanıp kullanılmadığı sorulduğunda; okulların, temsil alanlarını bütüncül olarak ders mekanı olarak kullanmasalar da bu alanlardaki ışık odalarını, ışıklandırma tasarımı dersleri için kullandıkları tespit edilmiştir.

Okullar Sahne Tasarımı Anasanat dalı müfredatında yer alan alana ait kuramsal ve uygulamalı derslerin mekanları için ya kısmen ya da tamamen ortak olduğunu belirtmiş; ancak mekanın uygulamanın

¹ 2019-2020 öğretim yılı için YÖK tarafından 10 kişi olarak belirlenmiş kontenjan, 2020-2021 öğretim yılı için 20 kişiye yükseltilmiştir. Araştırma sorularına, mevcut kontenjanlar çerçevesinde cevap alınmıştır.

içeriğine göre değiştirilebilir özellikte olduğu vurgusunu yapmıştır. Öte yandan, tüm okullar çağdaş uygulamaların gerçekleştirilebileceği teknik donanımın mevcut olmadığını belirtmiştir.

Tablo 2. Birimde (Sahne Tasarımı) Uygulama Dersleri İçin Kullanılan Toplam Çalışma Alanları

	Okul 1	Okul 2	Okul 3
Birim öğrenci kontenjanı	5	10	5 ²
Birimde uygulama dersleri için kullanılan toplam çalışma alanları	3 ders mekanı ve 2 sahne	3 ders mekanı ve 1 sahne	6 ders mekanı ve 2 sahne
Birimde uygulama dersleri için kullanılan çalışma alanlarının ortalama metrekare değeri	140 m ² (25 m ² -45 m ² -70 m ²)	70 m ² (30 m ² -45 m ²)	235 m ² (20 m ² -30 m ² -30 m ² -45 m ² -50 m ² -60 m ²)
Birim uygulamalı derslerinde alternatif mekan kullanımı...	Yok	Yok	Var
Birim atölye ve dersliklerinde dijital uygulamaların yapılabileceği teknik donanım...	Yok	Yok	Yok

İki okul ayrıca temsil alanlarının talep olduğunda belirli periyodlarla başka bölüm ya da birimlerin kullanımına açık olduğunu yani paylaşıldığını ifade etmiş; yalnızca bir okul bu alanların sadece kendi kullanımları için tahsis edildiğini belirtmiştir. Yine iki okulda da ders ve temsiller mevcut kapalı alanların dışında yapılmamakta; bir okulda ise buluntu mekan, kampüs alanı, sokak ya da müze gibi alternatif alanlar da kullanılmaktadır.

Bölgülerin Sahip Oldukları Mekanlar ve Eğitim Programları arasındaki Yeterlilik İlişkisi

Sahne tasarımı ve oyunculuk anasanat dallarından iki okul, birimlerinin sahip olduğu mekan olanaklarını, eğitim programlarını uygulayabilmek açısından yeterli bulmuştur. Mekan ve teknik donanım anlamında ise ihtiyaçlara vurgu yapılmış; eğitim için daha donanımlı komplekslerin gerektiği de ifade edilmiştir. Biriminizde mekânsal olarak ne gibi ihtiyaçlar vardır sorusuna öğretim elemanları şu cevapları vermiştir:

Tablo 3. Sahne Tasarımı ve Oyunculuk Anasanat Dallarının Mekânsal İhtiyaçları

Sahne Tasarımı	Oyunculuk
Daha büyük ve yüksek tavanlı bir dekor atölyesi	Dans hareket stüdyosu
Depolama alanları	Dekor ve kostüm depolama alanları
Arşiv	
Sahne	
Uygulama Atölyeleri	
Öğretim elemanı ofisleri	

Okullara mekânsal eksiklikler konusunda üretilen çözüm olup olmadığı sorulduğunda, çözümsüz kaldığı yönünde bir cevap alınsa da, bir okuldan fakülte bünyesindeki alanların dönüştürülerek yeni mekanlar kazanılabileceği önerisi gelmiştir. Bir diğer okul ses-konuşma grubu derslerine istinaden, derslerin niteliği sebebiyle, üniversitelerin diğer fakültelerinin stüdyo olanaklarından yararlanılabileceğini belirtmiştir.

Müfredat Taraması

Yapılan müfredat taramasında çağdaş uygulamalarla ilgili içeriğe sahip kuramsal derslerin varlığı saptanmıştır; ancak uygulamalı dersler içinde bu içerikte derse rastlanmamıştır. Okul 3'te yeni müfredat önerisinin 2020-2021 öğretim yılında girecek olması sebebiyle ders listesinde görünen *Avangard Teorileri*, *Çağdaş Yönetmenler* dersleri henüz aktif değildir. Okul 1'de çağdaş uygulamalara yönelik uygulamalı ya da kuramsal bir ders bulunmadığı; Okul 2'de *Tiyatroda Yeni Yönelişler* ve *Çağdaş Tiyatro Metinleri* kuramsal derslerinin araştırma kapsamına uyduğu tespit edilmiştir. Okul 3'te *Sahne Sanatlarında Dijital Tasarımlar* adlı uygulamalı ders, çağdaş makine ve teçhizat kullanımını (3D

² 2019-2020 öğretim yılı için YÖK tarafından 10 kişi olarak belirlenmiş kontenjan, 2020-2021 öğretim yılı için 20 kişiye yükseltilmiştir. Araştırma sorularına, mevcut kontenjanlar çerçevesinde cevap alınmıştır.

modelleme ile 3D yazıcı kullanımını) içerse de sadece sahne tasarımı öğrencilerinin alanını ilgilendiren, bu bağlamda direkt sahne üstü uygulamalar ile bağlantılı olmayan bir ders olduğu görülmüştür. Örnekleme dahil edilen üç okulun da müfredatları incelendiğinde; konvansiyonel tiyatro anlayışının dışında, çağdaş uygulamalara yönelik, çalışma mekanı ya da temsillerle ilişkisi bağlamında kurgulanmış bir derse rastlanmamıştır.

Tablo 4. Müfredat Taraması- Çağdaş Uygulamaları İçeren Dersler

Üniversite	Ders	Kuramsal/Uygulamalı
Okul 1	-	-
Okul 2	Tiyatroda Yeni Yönelişler	Kuramsal
Okul 2	Çağdaş Tiyatro Metinleri	Kuramsal
Okul 3	Sahne Sanatlarında Dijital Tasarımlar	Uygulamalı

TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye’de tiyatro eğitimi veren bölümlerin oyunculuk ve sahne tasarımı eğitimleri ile ihtiyaçları bağlamında mekânsal olanaklarını inceleme ve çağın teknolojik olanaklarına uygun dönüşüm olup olmadığını tespit etme amacıyla yapılan araştırmanın sonuçları; oyunculuk ve sahne tasarımı anasanat dallarının mevcut öğrenci kontenjanı açısından temel ihtiyaçlara karşılık veren mekan olanaklarına sahip olduklarını göstermektedir.

Örnekleme dahil olan okulların müfredatları bünyesinde, sahadaki çağdaş ve dijital uygulamalara yönelik kuramsal bilgi veren derslere (*Tiyatroda Yeni Yönelişler*, *Çağdaş Tiyatro Metinleri*) sahip oldukları; ancak aynı kapsamda öğrencinin uygulama yapacağı derslerin müfredatta yer almadığı tespit edilmiştir. Söz konusu üniversitelerde araştırma sorularının cevapları da ders içi ve sahne üstü uygulamalar (3D mapping vb. gibi çağdaş / dijital uygulamaların kullanılabilmesi için yeterli nitelikte mekan ve teknik donanımın olmadığını göstermektedir.

Uygulamalı tiyatro eğitimi, öğrenciyle yoğun etkileşim ve gerektiğinde birebir çalışmayı içeren bir kapsamda olduğundan; dersleri olması gerektiği gibi sürdüreceği mekanların varlığını zorunlu kılmaktadır. Araştırmada dikkat çeken sonuçlardan biri, okulların m2 bazında farklı mekan kapasiteleri olmasına rağmen eğitim programlarını sürdürmek için bu mekan büyüklüklerini yeterli olarak tanımlamalarıdır. Araştırmada ayrıca birimlerde kullanılan mekanların, eğitim programlarını kesintisiz yürütebilmek için yeterli olduğu sonucuna ulaşılsa da diğer sorulara verilen cevaplardan ek mekan ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla tiyatro eğitimi için daha donanımlı alanların gerekli olduğu görülmektedir.

Yine araştırma sonuçlarına göre bu birimlerin ikisinde ders içi ve temsil alanlarının talep edildiği takdirde başka birim ve bölümlerle ortak kullanılmakta olduğu tespit edilmiştir. Sahne sanatları, tiyatro ya da oyunculuk bölümleri için derslik niteliğinde olan tiyatro sahnelerinin üniversite ya da fakülte birimleri tarafından talep ediliyor olması bu alanların çok amaçlı sahne olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Oyunculuk ve sahne tasarımı alanları derslerinin özelleşmiş ihtiyaçlarına göre farklı nitelik ve teknik donanıma sahip derslik mekanları gereklidir. Ortak eğitim mekanı olan tiyatro sahnelerinin yanı sıra, dekor, aksesuar ve kostüm depolama alanlarına da ayrıca ihtiyaç olduğu araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Elbette birimlerin olanakları kimi zaman bu mekanların anasanat dalı programındaki pek çok ders için ve farklı bölümlerle ortak kullanımını zorunlu kılsa da kimi üretimlerin yalnızca doğru makine teçhizat ve teknik donanımla yapılabilmesi, özellikle oyunculuk alanındaki grup ödevleri ve sahne çalışmaları, öğrencilerin ders yükümlülüklerini yerine getirmek için özel olarak bu mekanlarda ders dışı çalışma saatlerine ihtiyacı sebebiyle ideal olarak ayrı sahne, atölye ya da stüdyo alanlarını gerektirir.

Araştırmada ders ya da temsillerin, kapalı alanlar dışındaki (buluntu mekan, kampüs alanı, sokak, kafe, müze, vb. gibi) mekanlarda da yapılıp yapılmadığı sorulduğunda sahne tasarımı ve oyunculuk anasanat dallarından birbiri ile çelişen yanıtlar alınmıştır. Bu sonuç, aynı okulların farklı anasanat dallarında, ders

içerikleri bağlamında, alternatif mekan kullanım biçimlerinin değiştiğini ve ortak çalışmalara yönelmedikleri ya da sınırlı ölçüde yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Oyuncu ve sahne tasarımcısına alanlarında farklı ve alternatif üretim olanağı sağlayabilen mekânsal dönüşümün, eğitimde sağlanması çağa ve sahaya uyum açısından önemlidir. Oyunculuk anasanaat dallarında üç okulda da derslere tanımlı mekanlar dışı (alternatif) bir uzamda çalışmalar yapıldığı görülmüştür; ancak bu çalışmalar çerçeve sahne dışına çıksa da konvansiyonel olanı devam ettiren sınırlılıktadır ve sahada denenmekte olan yenilikçi ve alternatif arayışlarla paralellik içermemektedir. Günümüzde dünyadaki çağdaş eğitim modelleri ve uygulamaları da 60'lardan beri olduğu gibi çerçeve sahnenin yanı sıra alternatif temsil alanlarını kullanarak hem tiyatro eğitiminde hem de sonrasında laboratuvar çalışmalarına, dolayısıyla yaratıcı üretime olanak vermektedir. Araştırmada, örnekleme dahil edilen eğitim modelindeki okullarda, öğrenci ve öğretim elemanlarının laboratuvar çalışmaları yapabilecek alternatif ya da esnek mekanlara sahip olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak müfredat, öğrenci kontenjanı ve mekan olanakları eğitimin sürdürülebilirliği bağlamında birbirini etkilemektedir. Verilerin toplandığı okullar, mevcut kontenjanları ile mekan genişliklerini çoğunlukla yeterli olarak tanımlasa da kontenjanı önümüzdeki yıl artacak Okul 3'ün bu araştırma sorularına önümüzdeki yıllarda farklı yanıtlar vermesi ve araştırma sonucunu değiştirmesi olasıdır. Müfredat taramasında da ortaya konduğu gibi, programlar sahadaki dijital ve çağın teknolojik gelişmelerini içeren dersleri barındırmadığı sürece mevcut mekanlar eğitim programları için yeterli görünecektir. Sanatın prototipinin eğitimin içinde olduğu düşüncesinden hareketle tiyatro eğitimi de saha ile uyumlu bir yapılanma içinde olmalıdır. Türkiye'deki nitelikli tiyatro eğitimi ileriye taşımak için de kullanılan mekanların teknik olarak geliştirilmesinin yanı sıra laboratuvar çalışmalarına olanak veren esnek temsil mekanları da eğitim ve öğretim planına uzun vadede mutlaka dahil edilmelidir.

KAYNAKÇA

- [1] Sokullu, S.,1988, Alternatif Tiyatro Serüveni, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*. 0(8), 51-76.
- [2] TDK Güncel Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>
- [3] Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (1997) Cilt: 2. İstanbul: YEM Yayın.
- [4] Ezici, T., (2008). Tiyatro Eğitimi ve Çağdaş Açılımlar. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 0(26), 113-126.
- [5] Gürzap, C., (1976). Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümünde Eğitim Nasıl Yapılmaktadır, Nasıl Yapılmalıdır. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*. 0 (7), 77-95.
- [6] Belkıs, Ö., Şaşmaz H., Gümüş Y. E. Alpan, E. D. (2019/a). Türkiye'de Dramatik Yazarlık Eğitimi Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Art-e Sanat Dergisi*. 12(24), 315-338.
- [7] Belkıs, Ö., Şaşmaz H., Gümüş Y. E. Alpan, E. D. (2019/b). Türkiye ve Amerika'da Dramatik Yazarlık Eğitim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Electronic/Journal of Social Sciences*. 18(72), 1871-1889.
- [8] Creswell, J.W., (2013) *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [9] Bartlett, L., (2014). *Vertical Case Studies and the Challenges of Culture, Context and Comparison*, Current Issues in Comparative Education, 16 (2), 30-33.
- [10] Saldana, J., (2014). *Fundamentals Of Qualitative Research*, Oxford: Oxford University Press.